

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΗΡΑΚΛΗ ΚΑΙ ΡΕΝΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ — χωρίς άλλοίωση, χωρίς δέσμευση, χωρίς σκοπιμότητα, χωρίς δειλία, χωρίς λογοκρισία, από τόν Ρ.: Τὸ κενὸ καὶ ἡ ἀθλιότητα τῆς ἐλληνικῆς Συντηρήσεως. Τὸ *σύμπλεγμα Κιοῦπκιοί*: ὁ «ανταβιτζίης» κ' ἡ «γκόμενα»! «Σκληροί», μόνο λόγῳ σκληροῦ κολλάρου καὶ γιατί βαθιὰ περιφρονοῦν τὴν κομματικὴ τους «πελατεία»! Ὁ ἐσμός τῶν ἐσχάτων ψευτοδυναμικῶν «ἐφεδρειῶν» τῆς παλαιολιθικῆς «Δεξιᾶς». — Φαρμάκηδες, τραμποῦκοι καὶ Σία. Τὸ χρέος τῶν πατριωτῶν. — **ΚΕΙΜΕΝΑ: ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ Η ΑΝΑΡΧΙΑ.** Fragmenta composita καὶ με μιά σπάνια φωτογραφία τοῦ Κροπότκιν — ποῦ ἡ ἐδῶ Σοβιετικὴ Πρεσβεΐα δέ ν' εὐδόκησε νὰ δώσῃ!..) — **ΜΕΛΕΤΕΣ. 1.** Οριακὸ πρόβλημα *Τεχνικῆς καὶ Ἐπιστήμης* — Ἐποπτεία καὶ Σύνθεση στὰ κράσπεδα τοῦ εἰκοστοῦ πρώτου αἰῶνος — Τὸ πρόβλημα τῶν Χειριστῶν, καὶ ἡ ἐπαναβαρβάρωση. — 2. Σίμωνος Καρρά: Ἡ *βυζαντινὴ μας μουσικὴ* — Λίβελλος κατὰ τοῦ φραγκολεβαντισμοῦ καὶ τῶν τραγελαφικῶν προτάσεων περὶ εἰσαγωγῆς λαϊκῶν ὀργάνων (μπουζούκι, σαντούρι) καὶ συνθετῶν (Θεοδωράκη, Χατζιδάκι) στὴν ἐκκλησιαστικὴ λειτουργία!.. — Ἀνόητα καὶ ἀστόχαστα τοῦ ἀρχιμανδριτῆ Πηρουνάκη καὶ τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν. — Τὸ πρόβλημα τῆς κωδικοποιήσεως τῶν βυζαντινῶν μελωδιῶν καὶ τῆς ἰδρύσεως Ἰνστιτούτου τῆς Μουσικῆς μας Παραδόσεως. — 3. Πάρι Τακόπουλου: *Καζαντζάκης ὁ «Μέγας»*, ἡ: Γιὰ νὰ τελειώνουμε, κάποτε, με τὸν ἀπερίγραπτο ψευτορωϊκὸ βερμπάλισμὸ τῆς *κρητικῆς ματιᾶς* καὶ τοῦ λογίου μο-

σχολεβέντη μας! **ΣΥΝΕΧΕΙΑ ΑΝΑΤΙΝΑΞΕΩΣ** τοῦ μύθου τῆς Δικτατορίας! Τι ἀποκαλύπτει τὸ *Ἡμερολόγιο Μεταξῶ*: Ξεκαρδιστικὰ ἀποσπάσματα — Ὁ «φτωχούλης τοῦ Θεοῦ» Ἰωάννης Μεταξάς, μετὴ γενναία προικῶα κτηματικὴ περιουσία στὸ κέντρο τῶν Ἀθηνῶν, καὶ μαγαζεῖα, καὶ πλοῖα, καὶ ἄλλα στὴν Αἴγυπτο! Οἱ «πνευματικὲς τροφές» τοῦ! *Νὰ ἐμβώμεν, Λέλα μου, εἰς τὴν «ἀνω» τάξιν!* — Ὁ κηφήνας καὶ ἡ... καπελλιέρα του!.. (Μεγάλο περιβόλι!..) **ΜΕ ΤΟ ΦΑΝΑΡΙ ΚΑΙ ΤΗ ΜΠΟΥΑΝΤΟΖΑ** Α₂ (Δογῆς — λογῆς, ἀπὸ τὸ Ἀρχεῖο ΡΑ). 1 Ὁ «Ποιητῆς», ἡ «Ἀθανασία», καὶ ὁ «Μπάρομπας»! — Ἡ περίπτωση Θέμελη. «Ποιητὲς» παρεδωσάκηδες καὶ ἀπόπειρές τους ἐκβιασμῶν — Τὸ πρόβλημα τῶν ἀνθολογιῶν. Ὁ «νόμος» τῶν ἐμπόρων. — 2. Κι ἄλλοι στοὺς *μανροπίνες* τῶν «πνευματικῶν συνεργατῶν» τῆς *Τετάρτης Ἀγνοοῦστον!* (33, γιὰ τὴν ὥρα, κ' ἐπεταὶ συνέχεια!) — Καὶ Καζαντζάκης, καὶ Παπανοῦτσος, καὶ Τερζάκης, ἄλειφαν καὶ ὕμνουσαν τὸν *Τρίτον Ἑλληνικὸ Πολιτισμὸ* τοῦ νάνου δικτάτορα! — Κ' ἡ «περίπτωση» Πι Σινόπουλου! *Μάθε γιέ μου γράμματα, γιὰ νὰ γένης δούλος!* κ.ἄ **ΑΝΘΟΛΟΓΙΕΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗ. 1.** Συμπληρώματα [Β'] στὴν **ΠΟΙΗΤΙΚΗ**. Ἀνθολογοῦνται Χρῶσα Λαμπρινοῦ, Τάσος Λειβαδίτης. 2 **ΤΟ ΔΙΗΓΗΜΑ** I Κονδυλάκης, Ὁ Πατούχας (Ε' — Στ'). **ΝΕΑ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ Ρ**, Πρόσκληση στὸν Κόσμο τῶν *Μετάλλων* (Διήγημα.) Μάριος Χάκκας. *Τὸ ζήτημα* (Διήγημα.) Κι ἄλλα **ΕΝΑΡΙΘΜΑ** τοῦ Ἡρ. Ἀποστολίδη. **ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ** Ἔως 13-9-66

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ

Πού ἀρμενίξει ὁ νοῦς σας;
Στὴν Ἰταλία,
ΤΣΣ ΕΡΜΗΣ
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὴν Κύπρο;
ΤΣΣ ΠΗΓΑΣΟΣ
ΣΣ ΑΤΡΕΥΣ
(γιά ἐπιβάτες καὶ φέρι-μπότ)

Στὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου;
ΜΝ ΣΕΜΙΡΑΜΙΣ
Διήμερες καὶ πενήνημερες
κρουαζιέρες

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΑΤΜΟΠΛΟΪΑ
ΜΠΟΥΜΠΟΥΛΙΝΑΣ 2
ΠΕΙΡΑΙΑΣ
410-562, 477-946, 475-635

ΤΑ ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΡΕΝΟΣ ΗΡ. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΕΙΑ: ΠΑΡΙΣ ΤΑΚΟΠΟΥΛΟΣ - ΣΟΦΟΚΛΕΟΥΣ 5, 318-483

“Γλη, έντυπα κ. λ.: Ρένος ‘Ηρ. ‘Αποστολίδης. ‘Εμβάσματα, έπιταγές, συνδρομές: Βία Ρ. ‘Αποστολίδης, Μηθύμνης 43 / ς’, ‘Αθήναι 823, τηλ.: 846-977, 318-483.” Γλη άνθολογιών: ‘Ηρακλής Ν. ‘Αποστολίδης, Μηθύμνης 48, τηλ.: 876-053. 9-1, 5-8 μ.μ. Γραμματεία-διαχειρίσις: Σοφοκλέους 5 / ε’, γραφεία 6-8, ‘Αθήναι 122, τηλ.: 318-483. 9-1, 5-8 μ.μ. Τυπογραφεία: Χρ. Μανουσαρίδης, Κωλέττη 24, 628-263. Κλισέ: Θέμος Χατζηγιάννου, Χρυσοσπηλιώτισσας 7 / γ’, 235-490. Πίεσις έξωφύλλου: ‘Αριστοτέλης Γεωργιάδης, Γερανού 9, 521-764. Βιβλιοδεσία: Μαργ. Δημητρομανολάκη, Πέλοπος/ ‘Ακροπόλεως 48, 571-996. - Τò περιοδικò είναι μηνιαίο. Βρίσκεται στά περίπτερα, στά ύποπρακτορεία έπαρχιών τού Νέου Πρακτορείου ‘Εφημερίδων και Περιοδικών, και στά βιβλιοπωλεία. Παλαιά τεύχη και τόμοι: στού Κολλάρου, Σταδίου 38, 223-136. Τιμή τού τεύχους: δρχ 15. Τού δεμένου τόμου 1-6: 100 δρχ. Συνδρομές, μόνο προπληρωτές, 12 τευχών: 180 δρχ για έδω, 250 για τò έξωτερικό, 400 για ιδρύματα και οργανισμούς. - Χειρόγραφα δέν έπιστρέφονται, δοκίμια δέν δίδονται, άνάτυπα δέν γίνονται. *TNE* έχουν ίδιαν αντίληψιν εύθύνης και δέν θεωρούν ότι «καλύπτονται» ως πρός αύτην με την ύπογραφή όποιαδήποτε άλλου. — Κείμενα δίχως ύπογραφή είναι δια τού Ρ. Α. — ‘Επιτρέπεται έλευθέρως ή άναδημοσίευσις όποιαδήποτε κειμένου (*TNE* δέν αντίλαμβάνονται την έννοια: πνευματική ιδιοκτησία), ύπό τόν μόνον όρο: τής παραπομπής εις *TNE*. — Δωρεάν και τιμής ένεκεν δέν δίδονται.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ Γ’

‘Αθήναι, Σεπτέμβριος ‘66

ΤΕΥΧΟΣ 9

ΤΑ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

- χωρίς άλλοίωση
- χωρίς δέσμευση
- χωρίς σκοπιμότητα
- χωρίς δειλία
- χωρίς λογοκρισία

ΠΕΡΑΣΑΝ ΤΡΙΑ ΧΡΟΝΙΑ, πού ó Λαός έδωσε μαύρο — άναμφισβήτητο, συντριπτικό, άποσαρωτικό — στη συντηρητική παράταξη τού Τόπου. Δέν φαντάζομαι να ίσχυριστούν τυχόν οι «έθνικόφρονες» μας, πώς τò 65-70%, πού τους έστειλε στο διάβολο τò ‘63 και τò ‘64, δέν ήταν κυριώτατα άρνητικό γι’ αύτούς, παρά θετικό για τόν παπατζή, τò γιό του, τά περιτρίμματα γύρα τους, τόν Μπριλλάκη και τούς Μπριλλάκηδες. (Μολονότι κάθε άνοησία πρέπει να την περιμένη κανείς, από παράταξη πού μόνο από τά πράγματα δέν διδάσκειται: αλλά κι από τί διδάσκειται;) Τά δύο τρίτα, λοιπόν, τού Λαού τούτου, είπαν “Οχι στην «άξιοματική» συντήρηση τού Τόπου και έξ ανάγκης ένα συμβατικό ψευδοΝαι στούς αναλόγους της — και έξίσου κενούς, άνίκανους — δημοκόπους τής «άξιοματικής» αντιπολιτεύσεως. Αυτή είναι ή αλήθεια, ό,τι κι αν λέν, όσο κι αν ύστερίζονται, άφρίζουν, ψευδολογούν κι άποπειρώνται μασκαροσύνης κι άλχημείες τής κακομοίρας όλοι, για να την κλονίσουν. Πού ó Λαός — ό έντελώς σωστός στο πάστικό του ένστικτο και την άπορριπτική του κρίση — φωνή δικιά του δέν έχει να επαναλάβη χίλιες φορές στά τριχωμένα άφτιά τους την αλήθεια του, σημαίνει ίσως πολλά για την ψευτοελευθερία τής «γνώμης» και την παν-

ελευθερία τῆς falsification στο Τόπο μας, μὰ ἐλάχιστα ἀλλοιώνει τὰ ἴδια τὰ πράγματα! "Άλλο τὸ τί γίνεται, κι ἄλλο — τελείως ἄλλο σ' ἐμᾶς ἐδῶ — τὸ τί λέγεται. Κι ὅσο ταχύτερα τὸ χωνέψετε καὶ τὸ ἀναγνωρίσετε αὐτὸ οἱ λογιῆς-λογῆς «ταγοί» του, κ' ἐπίδοξοι «ταγοί» του, τόσο πιὸ ἴσια θὰ φτάσετε σὲ γέφυρα καὶ σὲ πραγματικὴ ἀνταπόκριση πρὸς τὶς ἀληθινὲς θελήσεις τοῦ Λαοῦ, τὶς ἀληθινὲς ἀνάγκες τοῦ Τόπου. Νά, λ.χ., τὴν ἀλήθεια αὐτὴ — πὼς τὰ δύο τρίτα ἔστελναν στὸ διάβολο καὶ πάλι στὸ διάβολο τὴ συντήρηση, κι ὄχι στὴν ἐξουσία πράγματι τὴν ψευτοπροοδευτικότητα, ψευτοδημοκρατικότητα καὶ ψευτοεπανάσταση — μόνον ἐμεῖς τὴ λέμε σ' αὐτὸ τὸν Τόπο, κι ὅταν ὁ ἐξυπνάκιος τοῦ ψηφοφορικοῦ ψευτοδυναμισμοῦ μᾶς ἐρωτήσῃ — γιὰ ν' ἀχρηστεύσῃ, θαρρεῖ, τὴν ἀλήθεια αὐτὴ — πόσων «φορεῖς» εἴμαστε ἐμεῖς, πού τέτοια λέμε, τί νὰ τοῦ ἀποκριθοῦμε; Στὴν οὐσία, ὁ φαρισαῖος, γυρεύει τὴν κυκλοφορία μας, πατάει στὴ φτώχεια μας, στὴν ἀλήθεια καὶ στὴν τιμιότητα μας ἴσα-ἴσα (πού μᾶς ἀποκλείουν τὴ διαφήμιση, τὴν προβολή, τὴ διεύρυνση τοῦ κοινοῦ) καὶ φαντάζεται — ἢ παραστένει ὅτι φαντάζεται — πὼς κάτι τὸ οὐσιαστικὸ τάχα σημαίνει πού ἐμεῖς πουλάμε μόνον 1300 φύλλα, ἐνῶ Τὰ Νέα, λ.χ., 130 χιλιάδες! Μοιάζει νὰ βγαίνει κάποιο «συμπέρασμα» τάχα ἀπ' αὐτό. Ἐνῶ — νὰ ποῦμε — δὲν μοιάζει νὰ βγαίνει συμπέρασμα κανένα ἀπ' τὸ ὅτι ἐμεῖς λέμε ὅλη — καὶ τὴ «δυσμενῆ» γιὰ μᾶς — ἀλήθεια, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἄλλοι τὴν ἀλήθεια τὴ θυμοῦνται μόνον ὅταν τοὺς «εὐνοῆ» (ἢ θαρροῦν πὼς τοὺς εὐνοεῖ).

Στὴν πραγματικότητα, καμμιάν ἰσχὺ δὲν ἔχουν τέτοια «συμπέρασματα». Πρῶτα πρῶτα γιὰτὶ ὁ Γαλιλαῖος ἦταν ἕνας, κ' ἡ Γῆ γυρνοῦσε: κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἦταν πολλοί, ἦταν ὅλοι οἱ ἄλλοι, τὸ φωνάζαν, τὸ θέλαν, καῖγαν στὶς πυρές, παλουκῶναν, ξέσκιζαν ὅσους φέρναν ἀντίρρηση, μὰ ὁ "Ἡλιος, τέλεια ἀδιάφορος γιὰ τ' ἀραχνιασμένα σάλια (ὄχι μυαλά τους), ἔστεκε κεῖ, ἀκίνητος, καὶ δέ γυρνοῦσε!.." Ἐπειτα: Γιὰτὶ οἱ «μειοψηφίες» πού εἶχαν δίκιο, πάντα στὴν ἱστορία ἦταν «μειοψηφίες»: Γιὰτὶ ἡ ζύμη, πού ἄπαν τὸ φύραμα ζυμοῖ — ἢ, συχνά, καὶ δὲν ζυμοῖ (ἐξαρτᾶται, καὶ δέ «φταίνει» σ' αὐτὸ μόνον ἡ ζύμη) — εἶναι πάντα ἐλάχιστη μπρὸς στὸ φύραμα καί, συνήθως, ἡ ζύμωσις ὄχι ταχεῖα, κάποτε καὶ χάνεται στὸ δρόμο, κάποτε καὶ σαπίζει, ἀπλῶς, φύραμα καὶ ζύμη μαζί, καὶ «κῶβει», «ξιδιάζει» τὸ κρασί, καὶ βρωμοκοπᾶ, κ' εἶναι γιὰ πέταμα μονάχα (οὔτε «ξίδι καλό» ἀναγκαίως). Κι ἀκόμα: Γιὰτὶ προσφυγὴ στὴν ψηφοφορία δὲν εἶναι μέσο ἀποδεικτικὸ τῆς ἀλήθειας, ἀλλ' ἀποφασιστικὸ ἀπλῶς — αὐτὸ τοῦτο: κονηφοριστικὸ — πολλῶν, ἀνίκανων εὐθέως νὰ συμφωνήσουν στὴν ἀλήθεια ὀλόκληρη, πού προαποφασίζουν (μὲ τὴν προσφυγὴ ἀκριβῶς στὴν ψηφοφορία) ν' ἀποκόψουν μέλη τους, νὰ ρίξουν (ὄλα ὅσα δὲ βρεθοῦν σύμφωνα μὲ τοὺς ἐντέλει «περισσότερους») σὲ μοῖρα ὑποταγῆς. Τοῦτο εἶναι ἡ λεγομένη «Δημοκρατία», ὑπὸ τὴν ἔννοια: κράτος ὄχι τοῦ δήμου (δηλαδὴ ὅλου τοῦ δήμου) ἀλλὰ τοῦ πλείστου (τοῦ κατὰ ποιά λογικὴ ὅμως, ἐνῶ πλείστον μόνον, εἶναι ὅλον; εἶναι δήμος;) Συμβάσεις, λοιπόν, ὄλες αὐτές. Τρόποι καὶ μηχανισμοὶ Κομφόρμ. Ἄλλ' ἡ ἀλήθεια δὲν συμβιβάζεται. Τὸ σωστό, ἢ εἶναι αὐτὸ ἢ δὲν εἶναι αὐτό. Δὲν εἶναι αὐτό, ὕστερα ἀπὸ βίαια στικὸ στρίμωγμα γιὰ νὰ «μοιάσῃ» αὐτό, νάιναι «περίπου αὐτό». Τὸ σωστό, ἢ εἶναι αὐτό - ἢ εἶναι κάτι ἄλλο, καὶ τότε δὲν εἶναι σωστό. Καὶ ἡ γνώμη τοῦ δήμου δὲν εἶναι ἀναγκαίως, μόνον καὶ πάντα, ἡ γνώμη πλείστων. Θὰ σηκωθοῦν ὀρθὲς ἴσως οἱ τρίχες τῶν «βαθιὰ δημοκρατῶν» μας - ἀλλὰ μέσα στὴ «Δημοκρατία» τους, καὶ τὴ γνώμη τοῦ δήμου ἴσα-ἴσα πηγαίνοντας νὰ πραγματώσουν, «εἰδικούς», λέει, τάσσουν νὰ ὀρίζουν τὸ πρακτέον σὲ τοῦτο καὶ σὲ κείνο, σ' αὐτὸν καὶ σ' ἐκεῖνον τὸν τομέα, σχεδὸν σ' ὄλους πιά τοὺς τομεῖς πού ἀφοροῦν βασικώτερα ὄλους. Ἐκεῖ, τότε, ἀναγνωρίζουν - κι ὄχι μόνον, παρὰ οἰκοδομοῦν κιόλας, μηχανισμοὺς ὀλάκερους «ὑπευθύνου» κρατικῆς ἐνεργείας, ἐπὶ τόσο «ἀντιδημοκρατικῆς» ιδέας;

Ποῦ ἐκεῖ ἡ «γνώμη» τοῦ δήμου - ἢ ἔστω καὶ τῶν πλείστων; Δηλαδὴ, ἡ «γνώμη» τοῦ δήμου ζητιέται — πράγματι — μόνον γιὰ τὰ ἐπουσιώδη καὶ γιὰ τοὺς ἐπουσιωδέστατους λογοκόπους «φορεῖς», ἐνῶ τὰ οὐσιωδέστατα, καὶ τὰ πρῶτα, καὶ

τὰ θεμελιακά, μόνο ἀπὸ γ ν ὦ σ τ ε ς τοῦ ὄρθου, τοῦ κατ' ἐπιστήμην — τοῦ κατ' ἀλήθειαν μ' ἓνα λόγο — μόνο ὄχι ἀπὸ τοῦ δήμου (οὔτε τοῦ πλείστου) τὴν ἀνυπαρκτὴ «γνώμη»;..

Ναί. Μᾶλλον ἔτσι.

Ἄρα;.. Πού φωνάζουν — ἀφρίζοντας — πού μαίνονται — λυσσῶντας — γιὰ ὅτι-δήποτε κρυφαλέο καὶ φρενακιστικώτερό τους, οἱ ὅποιες 130 χιλιάδες, ὅποιες ψωροφυλλάδας - τί;..

Τίποτε!

Δέν εἶν' ἐκεῖ, λοιπόν, τὸ ζήτημα. Δέν εἶναι στὸ πόσοι τὸ λένε κάτι - ἀλλὰ στὸ τί λένε ὅσοι αὐστηρὰ καὶ σωστὰ παλεύουν νὰ βλέπουν καὶ νὰ σκέφτονται.

Καὶ λένε αὐτοὶ λοιπόν, ἔστω «ἐλάχιστοι», πὼς ὄχι, τρία χρόνια τώρα, πού τέτοια ἤττα ὑπέστη ἡ συντηρητικὴ παράταξη τοῦ Τόπου, μὴ αὐτὸ δὲ βάζει!

ΓΙΑ ΝΑΜΑΣΤΕ ΣΑΦΕΣΤΕΡΟΙ: Ἡ σκλήρωσις καὶ ὁ γεροντισμὸς τῆς συντηρητικῆς παρατάξεως τοῦ Τόπου εἶναι ἄνευ ὁμοίου! Τοῦτο ἀκριβῶς καὶ τὴν καθιστᾷ καθαρὸ ἀντιδραστικὴ - ὄχι ἀπλῶς «συντηρητικὴ». Τὰ συμπτώματα: Τρία χρόνια τώρα δὲν καταφέρει ν' ἀπαλλαγῇ ἀπὸ τὸ σύμπλεγμα Κιούπκιοι: «Καραμανλῆς» καὶ πάλι «Καραμανλῆς», ὅταν ὁ περίφημος τελospάντων ὑπεργολάβος ἔχη ἀπέλθει ὡς «Τριανταφυλλίδης», ἔχη στείλει στὸ διάβολο τὴν ἴδια του τὴν παράταξη, τοὺς ὑποτιθέμενους «ἀμέσους συνεργάτας» του, καὶ τοὺς δευτέρους, καὶ τοὺς τρίτης κατηγορίας «ἡγέτες» καὶ ἀνθυποκομματάρχες τῆς καί, σὲ στυλ χολωμένου «νταβατζῆ» τοῦ ἐνὸς τρίτου τῆς Χώρας, «τιμωρεῖ» τάχα — ἡ ὑπερφυσιογνωμία αὐτὸς — τὴν ἀνίατα ὑποτακτικὴ «γκόμενα», δι' ἄρσεως τῆς «ίσχυρός» προστασίας του καὶ παραδόσεώς τῆς εἰς «σκληρὰν ὄρφανίαν» καὶ εἰς τὸ ἔλεος τῶν ἀντιπάλων βιαστῶν τῆς.

Δέν ἐνδιαφέρουν οἱ λόγοι διὰ τοὺς ὁποίους ὁ κ. «Τριανταφυλλίδης» ἀπῆλθεν εἰς Παρίσιους. Βέβαιον ὅμως εἶναι, πὼς οὔτε οἱ κατεξοχὴν «δικοὶ του» τὸν τιμοῦν (τοῦλάχιστον) μὲ ἀναγνώρισιν ὡς εἰλικρινοῦς τῆς (ἦν προέβαλεν ἐπιτέλους) «προσωπικῆς ἀπογοητεύσεώς του» ἀπὸ «φίλους» καὶ ἄλλους «τράγους» τοῦ κόμματός του, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ὄλου, «ἔθνους συφιλιδικοῦ» κατ' αὐτόν, «ἀπίστου» καὶ «ἀναξίου νὰ τοῦ ἀφιερῶται κανεὶς»¹. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὴν τὴν μορφήν ἠθέλησε νὰ ἐγχαράξῃ ἐδῶ, ἀφιπτάμενος πρὸς Ἑσπερίαν: τὴν τοῦ «σοβαροῦ ἀνθρώπου», τοῦ «πεπικρῆμένου» καὶ «ἀνωτέρου ἐνδιαφερόντων διὰ τὴν ἐξουσίαν», «προσωπικότητος πολιτικῆς, ἰσοβαροῦς (τὸ λιγώτερο) πρὸς Ἑλευθέριον Βενιζέλον», πού μόνον ἐφόσον ἡ Χώρα «τοῦ εἶναι ἀξία» συγκαταβαίνει νὰ τὴν κυβερνᾷ!..

Εἶναι καὶ αὐτὴ μιὰ στάσις - νιώθεται, κατὰ τὸν ποιητὴ. Κ' οἱ «δικοὶ του», ἂν ἀληθινὰ σ' αὐτόν ἐκτιμοῦσαν τὸ «σοβαρὸ ἡγέτη», θάπρεπε — αὐτοὶ πρωτίστως — νὰ τὴ σέβωνται καὶ νὰ τὴν ἀναγνωρίζουν ὡς «μόνη ἀληθῆ». Μὰ νὰ πού ἡ «γκόμενα» δέν ἐκτιμᾷ — ποτέ ἄλλωστε — τὸ «σοβαρὸ ἀνθρώπο», παρὰ τὸ «ζόρικο» καὶ τὸ δάρτη «νταβατζῆ», πού τὴ βουρδουλίζει!..² Ἔτσι, μόνο ἡ στάσις πού αὐτὸς ἐπεπόθησε νὰ χαράξῃ — εἰλικρινῶς, εἴτε ἀπὸ πόζα καὶ ναρκισσισμό — στὴ συνείδηση τῶν ὁπαδῶν

1 Εἶναι φράσεις τοῦ Ἰ Δίου, πρὸς ὑπευθυνότατον ἐδῶ τοῦ κόμματός του, τῶν ὁποίων ἔλαβα γνώσιν, προσωπικῶς, τὴν 10-11-65, παρόντος καὶ τοῦ Π. Τακόπουλου.

2 Ἐφέρετο πρὸς ὄλους — καὶ πρὸς τοὺς ἀμέσους συνεργάτας του, τοὺς ὑπουργούς του — βαναυσότατα!.. βεβαιώνει ὁ ἴδιος τῆς προηγουμένης ὑποσημειώσεως. Αὐτὸς ὁ ἔρμος ὁ Κωστάκης [Τσάτσος] τί τραβοῦσε! Σᾶς λέγω: Καὶ χειρονομίας βαναύσους!.. Καὶ ὅμως! Τὸν εἶδε πάλι προχθὲς στὸ Παρίσι, καὶ μοῦ γύρισε κατενθουσιασμένος!.. [Δέν εἶναι ἡ «ψυχολογία» τῆς «γκόμενας» κ' ἡ ζήτησις τοῦ «σκληροῦ νταβατζῆ», ὄχι στίς μᾶζες μόνον ἀλλὰ καὶ στοὺς «ἀνώτερους», τάχα, τοὺς «τράγους» δευτέρου χειροῦ, «ὑπουργούς» καὶ τὰ ρέστα; (Ἄς πάψωμε κάποτε νὰ βαφτιζώμε «ὑβριστῆ» ἐκεῖνον πού γράφει μιὰν ὑβριστικὴν πρᾶγματι ἀλήθεια. Τὴν πρᾶγματικὸτητα ν' ἀντικρύζετε: ὄχι νὰ τὰ βάζετε μὲ τὸν ἀληθινὸ καὶ τὸν τίμιον, πού τὴ λέει μὲ τ' ὄνομά τῆς, δίχως ἀλλοίωσις.)]

του, δέν εἶναι οὔτε ἀπ' τοὺς πιὸ ἀδικούς του» πιστευτὴ καὶ σεβαστὴ. (Θὰ πῆτε : «Εἶν' ἓνα δράμα αὐτό.» Μὰ πῶς δέν εἶναι ! Ἀλλὰ δραματικοὶ δέν εἶναι μόνο οἱ ἄξιοι, κι ἄ-ξιολύπητοι ὄχι μόνο οἱ ἄξιοσεβαστοί.)

Τοῦ διαβόλου τοὺς ἄλλοις λόγους λοιπὸν κατασκευάζουν κ' ἐπάγονται — ἡλιθιώ-
τατα (κ' ἐλάχιστα πειστικά) περὶ τῆς παρόδου τοῦ κ. «Τριανταφυλλίδη» οἱ ἐπιμονώ-
τερα ὄνειρευόμενοι — ἢ ἐπαγγελόμενοι (ἢ παριστάνοντες πῶς ὄνειρεύονται)
καὶ «πολύ ἐπιθυμοῦν») — τὴν ἐπάνοδόν του. Νὰ τοὺς σημειώσωμε - ἀλλ' ὄχι δὰ καὶ
νὰ τοὺς συζητήσωμε στὰ σοβαρά :

1. "Οτι τάχα «πιάστηκε» μετ' τὴ Φρίκη! (Σὲ συνάρτηση μετ' τὰ βασιλικά ταξίδια στὸ
Λονδίνο, τίς κλωτσιᾶς τῆς Ἀμπατιέλου σὲ ὑψηλὰ πισινὰ κ.λ. κ.λ. διασκεδαστι-
κώτατα τότε!)
2. "Οτι τάχα ἠθέλησεν ἀληθῶς βαθεῖαν τομὴν — [τώρα υἰοθέτησε τὸ «αἵτημά» του,
μὰ καὶ τὴν ἴδια τὴν ἔκφρασή του, ὁ Ἄντριους Παπάντριους³, ὁ... «ὑπερεπανα-
στάτης» (κατὰ τὴν πονηρὴ «Δεξιὰ» μας... Βλέπετε πόσο μοιάζουν ἅλοι οἱ σαλ-
τιμπάγκοι τῆς;)] — γὰρ νὰ βάλῃ (αὐτός!) καὶ τοῦ βασιλιᾶ καὶ τῶν Ἀνακτόρων
τὰ τόσο πολλὰ πόδια (καὶ οὐρῆς) σ' ἓνα παπούτσι!.. (Ἄμ ἂν εἶχαν τέτοια κουρά-
για καὶ τέτοιους γνήσιους πατριωτισμοὺς οἱ τάχα «ἐθνικοφρονες» ἡγέτες μας ἐδῶ,
πρὸ πολλοῦ ἠθάστασαν ἄλλοι - ὄχι σ' αὐτὴ τὴ δουλεία!)
3. "Οτι τάχα, «σὰ «γνήσιος ἐθνικός ἡγέτης» ἐλόγου του, σήκωσε κεφάλι» στοὺς ἀ-
φεντάδες Ἀμερικανούς! [Ποῦ; Σὲ τί; Σὲ ποῖο θέμα; ποιὰν ὑπόθεση;.. Δέν μᾶς
διευκρινίζουν; (Ὅχι. Δέν μᾶς διευκρινίζουν! Δέν ἔχουν ἀνάγκη νὰ μᾶς διευκρινί-
σουν! Κι ἄλλωστε... «εἶν' ἀπόρρητα αὐτά»!)]
4. "Οτι τάχα ὁ πολὺς κ. Νάτσενας τῆς Κ.Υ.Π. — ποὺ θαυμάσατε τίς κενὲς περιεχομέ-
νου «ἀποκαλύψεις» του, προχτές, στὸν ἀντιΕλεύθερο Κόσμο μας (ἀλλά... «ἥθος»
διευθυντοῦ Μυστικῆς Ὑπηρεσίας κι αὐτό!) — ἔβαλε, λέει, «βεντούζα» στὸ προε-
δρικό αὐτοκίνητο, καὶ τὸν ἄκουσε νὰ συννεοῆται μετ' τὸν Ντέ Γκὼλ γιὰ «κοινὴ εὐ-
ρωπαϊκὴ πολιτικὴ», «ἀνεξάρτητη» — τώρα τί «ἀνεξάρτητη», μετ' Γάλλους, τρεχα-
γῦρευε! — κι ὄχι πάντως «ἀμερικανικὴ» — μῦθοι καὶ κόλπα τῆς «Δεξιᾶς» αὐτᾶ,
πῶς τάχα ὑπάρχουν «κλιμακώσεις» (γιατί ὄχι μιὰ λέξη τῆς μῦδας κ' ἑμεῖς;) στὸ
στρατόπεδόν της — κ' ἔστειλε γραμμὴ ὁ δοῦλος τῆς μαγνητοταινίας τῆς «βεντούζας»
στ' Ἀνάκτορα καὶ στὴν ἀμερικανικὴ «Κ.Υ.Π.», καὶ «τὸν ἔκοψαν» λοιπὸν «αὐθω-
ρεῖ» τὸν «ἐθνικόν» μας «ἡγέτη» οἱ ἀφεντάδες ἐδῶ! (Ἐκδοχὴ «Φοῦ-Μαντζοῦ» αὐ-
τῆ, Μανιαδάκηδων-καφενέδων καὶ Σία.)
5. "Οτι τάχα κένισε κίνδυνον τὸ μεγάλο κεφάλαιο ἀπὸ τὴ φιλολαϊκὴ πολιτικὴ του»
(ἐκδοχὴ «μαρξιζαριστερῶν» τῆς... «Δεξιᾶς», τύπου Παπαληγούρα) καὶ τοῦ κοψε
εὐθὺς τὰ λίαν γενναῖα δοσίματα — Ὠνάσης (ποὺ πίνει τώρα ναργιλέ μετ' τὸν Κόκ-
κα καὶ τὸν Ἀλαμανὴ στὸ Βυζάντιο) καὶ λοιπὲς «μεγάλες πορτοφολές» (καὶ μεγα-
λύτερες «κομπίνες»), δίνοντας γραμμὴν πιά τὸν «μπερντέ» στὸν Παπατζή!
Τώρα λένε κι ἄλλα, βέβαια, πιὸ ἀληθοφανῆ καθ' ἡμᾶς. Ἀ.χ., πῶς «τ' ἀφτιά του»!

3 ...τὸ μεγάλο ἀνανεωτικὸ κίνημα [τῆς Ε.Κ.] γιὰ τὴν εἰρηνικὴ ἐπανάσταση, τὴν ἐθνικὴ ἀναγέννηση,
τὴ μεγάλη ἀλλαγὴ, τὴ βαθεῖα τομὴ, γιὰ τὴ νέα Ἑλλάδα. [Λόγος Α. Παπανδρέου, στὸ Κιλ-
κίς, 10-9-66. (Καθημερινή, 11-9-66, σ. 13, στήλη 4, τέλος § 1, κάτω ἀπ' τὸν ὑπότιτλο: Εἰρηνικὴ
ἐπανάστασις!..)] Βλέπετε πῶς τοὺς ετοιμάζουν καὶ τοὺς καλοπροβάλλουν, κ' οἱ Καθημερινές σας
ἀκόμα, τοὺς τάχα «ἀντιπάλους» τους, τοὺς «ἐπαναστάτες» τάχα, τοὺς «εἰρηνηκούς», τοῦ δουρεῖον
ἵππου τους;.. Στῆλες ὀλάκερες — μετ' τί φροντίδα, τί τίτλους, τί ὑποτίτλους! — γιὰ τὸ τί ἀκρι-
βῶς εἶπε, ξέρετε, στὸ Κιλκίς (ἢ στὴν Κοντοβάζαινα), ὁ «σκληρὸς» τάχα «ἐχθρὸς» τους, ὁ κυρ-
Ἄντρεας! (Δέν τὸ βλέπετε πῶς — καὶ γιὰ τί — τοὺς δημιουργεῖ ἢ «Δεξιὰ» μας τοὺς ψευτο-
αντιθέτους τῆς;.. Φωνάζει, πολίτες!.. Καὶ μήπως ὁ Καραμανλῆς δὰ δέν τὸν ἔφερε τὸν
τενεκὲ Παπάντριους ἐδῶ; Χρυσώνοντάς τον κιόλας, ἀπ' τὸ δημόσιο ταμεῖο!.. Ἄ, κορόιδα μου,
τί παίζεται διαρκῶς πίσω ἀπ' τὴν πλάτη σας - κ' ἐσεῖς τὸ στήριζετε μάλιστα, καὶ τὸ
προσκυνᾶτε, χάρβοντας ἀκατάπαντα τίς ψευτοαντιθέσεις, ποὺ σᾶς σερβίρουν ἔντεχνα καὶ μεθοδι-
κά!.. Πότε θὰ ξυπνήσετε; Θὰ ξυπνήσετε ποτέ;)]

Ἦ: «ἰσχυρὴ καὶ λίαν ἐπικίνδυνη νευρική κατάπτωσης» - «υφέσεις» λένε τ' ἀντίστοιχα στὴν Οἰκονομία (τῆς «Δύσεως») κ' οἱ ἀπλοὶ ἄνθρωποι ἐμεῖς: «γενικὸ ξεχαρβάλωμα»!
 Ἦ (στοῦ ἀφτί): «Ἦ ἐπάρατος!» (πού θολώνει τ' «ὄραμα τῆς ζωῆς», κ' ἡ σκιά τοῦ θανάτου μαραίνει ματαιοδοξίες κι ἄλλα παρόμοια). Ἦ: «Τοῦ βάρησε, καὶ πάει νὰ μορφωθῇ!..» (Γιὰ τὴν παράταξη αὐτή, τὸ νὰ μορφωθῇ κανεὶς εἶναι... τρέλλα!) Κ' ἐκεῖ, στοῦ ἐξωτερικό, λέει, «διαβάζει, διαβάζει!.. Ἐξέρετε πόσα ἔχει μάθει; Τί Γαλλικά, τί Κοινωνιολογία, τί ὅ,τι κι ἂν πῆς!.. Σαῖνι, ἀτσίδας! Ξουράφι! Δέν πιάνεται!..»

Ἄλλὰ πέραν τοῦ συμπλέγματος Κιούπκιοῖ, τρία χρόνια τώρα ἡ συντηρητικὴ αὐτὴ παράταξη δέν καταφέρνει νὰ πάρη οὔτε τὸ ἐλάχιστο χαμπέρι ἀπὸ τὴ βαθύτατη μεταβολὴ πού τελεῖται στοῦ φρόνημα καὶ στὰ πράγματα τοῦ Τόπου, στὰ κριτήρια καὶ στὶς ἀξιώσεις, στὰ προβλήματα καὶ στὰ αἰτήματα, στὸν ὅλο ρυθμὸ καὶ στοῦ περπάτημα.
 Ἐζῆσα τὸ θλιβερὸ φαινόμενο ἤδη ἀπὸ τὸ 1964, στὶς δημοτικὲς ἐκλογές — ἀλλ' ἦταν, τάχα, ἀκόμα «νωρίς»; — ἀπολαμβάνοντας τὰ μαζώματα ἐκεῖνα πούχε συγκεντρώσει γύρω του γιὰ τὸ «ψηφοδέλιό» του ὁ νῦν μετὰ τῆς «Ἀριστερᾶς» ἐν ἀγαστῇ συμποίᾳ πολιτευόμενος δήμαρχος Ἀθηναίων: Θεωροῦσαν πὼς ἀρκοῦσε νὰ προφέρουν ἀπὸ τὰ μικρόφωνα τὴ μαγικὴ λέξη *Καραμανλῆς* — περίπου κατὰ τὸ *Σουσάμι ἄνοιξε!*, στοῦ *Ἀλῆ-μαπαπῆ* καὶ τοὺς *σαράντα κλέφτες* — κι ὁ κόσμος θὰ τοὺς ἀποθέωνε, θὰ τοὺς ἀνέβαζε στὰ δυσθεώρητα ὕψη τῆς δημοτικῆς ἐξουσίας!.. Ὅταν τοὺς εἶπα, πὼς «ὁ κόσμος χτές μόλις ἔδωσε μαῦρο στὸν Καραμανλέα τους, κι ὄχι μόνο Ἐν τούτῳ νίκα δέν ἀποτελεῖ τ' ὄνομά του, ἀλλὰ τοὺς ἐξασφαλίζει, καὶ δικαίως, νέο μαῦρο ἂν ἀκουστῇ», περιῆλθαν — ὅλοι, κ' οἱ ἐξηγταένας!.. — σὲ κατάσταση «υστερίας», ἀφρίζοντες καὶ μαινόμενοι (φυσικὰ καὶ μὲ μασέλες πού πετάγονταν ἀπ' τὰ στόματα, καὶ μὲ δόντια πού χόρευαν, καὶ μὲ τρέμουλα στὰ γεροντικὰ κορμιά!..) τόσο πού φοβήθηκα πολλὰς ἀποπληξίες!.. Ὅταν ἐπέμεινα — ὄχι ἐνδιαφερόμενος δὲ γιὰ τὴν ἐπιτυχία τους, ἀλλὰ γιὰ τὴ σωστὴ θέση τῶν προβλημάτων στὴ συνείδηση τῆς πόλεως αὐτῆς — πὼς «μᾶλλον θάπρεπε νὰ τ' ἀφήνουν αὐτά, καὶ τίς ἐπικίνδυνες στὴν ἡλικία τους ψευτοὑστερίες, καὶ νὰ κοιτάξουν πὼς θὰ κατέβουν πράγματι στὸν κόσμο, πὼς θὰ γνωρίσουν τ' ἀληθινὰ ζητήματα τῶν συνοικιῶν καὶ θὰ σκεφτοῦν σωστά γιὰ τὴ ρύθμισή τους, τὴ λύση τους», βᾶφτισαν — μὲ νέες κρυγές καὶ μασέλες καὶ σάλια ἀπ' ἀφρισμένα στόματα — τὴν «κάθοδο» αὐτὴ «κουκουέδικια μέθοδο», «διέταξαν» τίς λίγες πού τοὺς ἀπομέναν τρίχες νὰ τοὺς σηκωθοῦν ὅλες ὀρθές — καθὸ τρίχες «ἐθνικοφρόνων» — καί, ἀμετανόητοι, «κατῆλθον πρὸς τὸν λαὸν» μὲ ὑψηλὰ τὸ λάβαρον *Ἐν τούτῳ νίκα*: «Καραμανλῆν τὸν Μέγαν εὐαγγελιζόμεθα!..»

Τὸ φαινόμενο, οὔτε ἦταν μόνο τοῦ '64, οὔτε μόνο τῶν μαζωμάτων καὶ τῶν γεροντιῶν ἐκεῖνων. Κρατεῖ ἀκόμη καὶ προσδιορίζει τὸ σύνολο τῶν «φορέων» τῆς ἀντιδραστικῆς μας παρατάξεως. Στὰ μυαλά τῶν Πιπινέληδων, τῶν Μανιαδάκηδων, τῶν Ράλληδων, τῶν Θεοτόκηδων, τῶν Ἀβέρωφ, τῶν Ροδοπουλῶν, τῶν δευτέρων καὶ τῶν τρίτων κομπάρσων καὶ κομπαρσιτῶν, τῶν δούλων καὶ τῶν τσογλιανῶν, τῶν Φαρμάκηδων καὶ τῶν ὀπιων ἀλητῶν, τραμπούκων κι ἀποβρασμάτων τῶν ἐσχάτων ἐφεδρειῶν «δυναμικοῦ» ἐσμοῦ τῆς «Δεξιᾶς» - σ' ὅλα τὰ «μυαλά» τέτοιων (ἂν εἶναι μυαλά) δέν ὑπάρχει τίποτ' ἄλλο ἀπ' ὅ,τι πρὸ τριετίας ὑπῆρχε, ἀπ' ὅ,τι πρὸ ὀκταετίας, πρὸ χιλιετίας, ἀπὸ καταβολῆς κόσμου ὑπάρχει καὶ βοᾷ σὰν μέγα κενό, μέγα μῆδέν!

Φυσικὸ, λοιπόν, πού τέτοιο μάζωμα δέν καταφέρνει νὰ στρώσῃ οὔτ' ἓνα πρόγραμμα, νὰ στήσῃ οὔτε μιὰ θέση, νὰ ψελλίσῃ οὔτε μιὰν ἀντιπρόταση στὶς προτάσεις τῆς *Μεταβολῆς* - πού ἔχει ἤδη κινήσει, κ' ἡ φορὰ της εἶν' ἀκατάσχετη, καὶ τίποτα δέν τὴν ἀνίσχει!.. Ἀρθρώνει κάτι περὶ «μὴ Δεξιᾶς», τάχα, ὁ κ. Παπαληγούρας. Ουμῆθηκε τὰ νεανικά του διαβάσματα προφανῶς — *Ἀχ, ποῦσαι νιότη πούδειχνες πὼς θὰ γινόμεουν ἄλλος!* — ἀλλὰ δέν κατάφερε κίολας νὰ μᾶς διευκρινίσῃ σὲ σαφεῖς προτάσεις τί τὸ «μὴ δεξιὸ» ἀντιτείνει σοβαρῶς στὶς τόσο ριζικὲς καὶ ξεκάθαρες ἀξιώσεις τῆς *Μεταβολῆς*. Καὶ ὅτι μὲν δέν διαφέρει ἢ παράταξις τοῦ κ. Παπαληγούρα ἀπὸ τὰ τελείως σύστοιχα μαζώματα καὶ περιτρίμματα τοῦ Παπατζῆ ὅτι σὲ καμμιά «θέση», καμμιά «ποιότητα», κανέναν «ἰδεολογικὸ» προσδιορισμὸ δέν διαφέρουν - αὐτὰ μᾶς

τάγραψε, και τοῦ τὰ δημοσιεύσαμε ἑμεῖς μάλιστα (μπάς και διαφύγουν : πῶς οἱ ἴδιοι τὰ λέν, τ' ὁμολογοῦν πῶς δέ διαφέρουν, ψευτοπαρλλαγές τῆς αὐτῆς «Δεξιᾶς» ἀποτελοῦν ὅλοι τους, πρὸς ἄγραν ἀφελῶν, πού διακρίνουν τάχα «διαφορές» ἐδῶ ἢ ἐκεῖ, στὸ τομάρι τοῦ ἴδιου Λύκου)· ἀλλὰ καμμιά σχέση ἢ Μεταβολή — πού μπήκε ἀπὸ χρόνια σὲ κίνηση και προβαίνει ἀκάθεκτη, ὅλο ἀνοίγοντας στὸ πλάτος τῆς ἑλληνικῆς ζωῆς, και βαθαίνοντας στὰ πιὸ μύχια διερωτήματα τῶν συνειδήσεων, κριτήρια ἀλλάζοντας, γκρεμίζοντας και ξαναχτίζοντας καινούργια, μυαλά διαβρώνοντας, ξεπλένοντας και ξαλαζωντανεύοντας μ' αἷμα νέο, ἀράχνες διαλύοντας, φλέβες και ἀρτηρίες συμπαρالياζοντας, σκληρυμένες και ἄχρηστες, νέες μᾶζες μπάζοντας στὰ καφτὰ προβλήματα, νέους πολὺ ἀπαιτητικώτερους για οὐσία και ἀλήθεια και σύγχρονη ὀργάνωση τῆς ζωῆς και παιδεία κ' ἐλευθερία γνήσια — ὄχι, καμμιά σχέση δὲν ἔχει ἢ Μεταβολή (πού τελεῖται, οὕτως ἢ ἄλλως, στὴ βάση) με τὸν Παπατζῆ και τὸν γιόκα του, με τὰ περιτρίμματα πού τούς περισαίνουν, και τῆς Ε.Δ.Α. τὰ περιτρίμματα, καμμιά ἀπολύτως σχέση μ' ὅποιο σχῆμα ἢ κόμμα ἢ «νοῦ» παλιό!

Νὰ μὴν πλανιέστε· ἡ φάση πού περνοῦμε εἶν' αὐτή : Ἀγώνας λυσσαλέος τοῦ Παλιοῦ νὰ στραγγαλίση τὸ Νέο - κ' ἐπειδὴ δὲν ἔχει δόντια πιά, δὲν μπορεῖ νὰ μασήσει (και δὲν ἔχει «δυναμικά» προσχήματα, δὲν ἔχει Κατοχή νὰ συνεργαστῆ με Κατακτητές, δὲν εἶν' Ἐμφύλιος νὰ φέρη Βὰν Φλήτ και νὰ σφάξῃ ἀράδα) παλεύει νὰ μᾶς σερβιριστῆ πανοῦργα σὰν «γνήσιος» τάχα «φορέας» και «ταγός» τῆς «Προόδου», τῆς «Δημοκρατίας», τῆς «Κοινωνικῆς δικαιοσύνης» και δὲ συμμαζεύεται! Αὐτὸν τὸ δούρειο ἵππο ζοῦμε πάλι — για ποσοστὴ φορά σ' αὐτὸ τὸν ἄτυχο Τόπο ; — και τὰ ξύλινα κομμάτια τῆς κοιλιᾶς, τοῦ στήθους, τῶν πλευρῶν του, ὅπου φανερὰ ξεχωρίζουν οἱ τόσο κακομονταρισμένοι, κακοαρμοσμένοι καπλαμάδες, εἶναι κόκκινα, πράσινα, ρόζ, δίχρωμα, παρδαλά, και γράφουν πάνω : Δεξιὰ «μὴ δεξιὰ» — Κέντρον (Κεντροδεξιὰ, Κεντροαριστερὰ) — Ε.Δ.Α. και τὰ ρέστα κόλπα!..

Μὲς ἀπ' τὸ σχῆμα αὐτὸ θὰ τούς δῆτε ὅλους, χωρὶς ἐξαίρεση, διαυγέστατα στοὺς βρωμερούς τους ρόλους και ρολάκους. Ἦδη ἀπ' τὸ '64 — γιατὶ τὸ '63 ἦταν σωστό : ἔρριχνε, κατ' ἀρχήν, κάτω τὴν Ἀντίδραση· τὸ '64 ἦταν λάθος : ἀνέβαζε πάνω τὴ νέα Ἀπάτη! — χάσατε, πολίτες, τὴν πρώτη μάχη : Ἀνεβάσατε Κερένσι! Ἡ χρεοκοπία του, ὁ ἄθλιος κομματισμός του, τὸ κενὸ του πού ἄπλωσε σ' ὅλη τὴ Χώρα, ἦταν συνέπεια τοῦ δικοῦ σας λάθους! Τὰ Ἰουλιανὰ ἦταν, ἀπλῶς, συνεπόμενο βῆμα τῆς ἀνατορικῆς χήρας! Οἱ Στεφανόπουλοι, οἱ Μητσοτάκηδες κ' οἱ φλωροί τους (κι ὅλος ὁ ἔσμός τῶν -ἀκηδῶν, ἀρμοδιότητος τοῦ εἰσαγγελέως, πού πνίξανε τὸν κρατικὸ μηχανισμό, παντοῦ τρυπῶνοντας, ἀπὸ παντοῦ με δέκα μασέλες τρώγοντας, ξετσιπῶτα και με παραβάσεις τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου ἀκόμα)· κ' οἱ λογιῆς-λογιῆς Τσιριμῶνοι («προδότες», μισοπροδότες, ἀντιπροδότες)· ὅλ' αὐτὰ τὰ Γαργάλα τα! κ' οἱ κυνικές ἐναλλαγές ἀλλεπάλληλων ψευτοκυβερνήσεων τῆς δεκάρας, δὲν ἦταν παρὰ τὸ φυσικώτατο Δεξιώτερα, ὅλο δεξιώτερα! μετὰ τὸ βασικὸ σας πάθημα Κερένσι, πού παρέτρεψε θανάσιμα τὸ ρεῦμα τῆς Μεταβολῆς πρὸς πολιτικὸ καμποῦνισμὸ τῆς αἰσχροτέρας μορφῆς : ἐκεῖνον πού ἔνας Παπανδρέου μὲνο μποροῦσε!

Μὰ κ' ἡ ἐνέδρα πάντα στημένη καλοῦ-κακοῦ (και τὸ πάθημα δὲ σᾶς γίνεται ἀκόμα μάθημα) : κ' Ἀριστερώτερα», τάχα, ἀπ' ὅλ' αὐτὰ, τό... Καστρί! Κι ἀκόμα ἀριστερώτερα», δῆθεν, τὸ ἀστικώτερο Ψυχικὸ τοῦ κυρ-Ἀντρέα με τὴ Μάργκαρετ! Κι ἀριστερώτατα» — πόσα ἔχετε, τάχα, νά... διαλέξετε, κυνηγώντας τὴ... «γνησιότητα» τῶν «φορέων» τῆς Μεταβολῆς σας! — ἢ κονφορμιστικώτατη ἀνθυπο-αστικοδημοκρατικοῦλα Ε.Δ.Α. σας, μὴ σᾶς βασκαθῆ!.. Ἔτσι ὥστε, και ἂν τυχὸν δὲν πιάσουν ὄλες αὐτές οἱ σειρές ἀπὸ καλομελετημένα ἀφιόνια τῆς «Κεντροδεξιᾶς», κ' ἔφτανε ποτὲ παρὰ ταῦτα τέτοιο ρεῦμα Μεταβολῆς σ' ἐκλογές - νά! τί νὰ βγάλλῃ ἀπάνω πάλι ; Τὸν δούρειο ὄλα, τῆς «αἰώνιας» ἐδῶ «Δεξιᾶς» : Καστρί, Ψυχικὸ, και ἀκίνδυνη Ε.Δ.Α.!..

Ἢ αὐτὰ τ' ἀγνοεῖ, ὑποτίθεται, ἢ «καθαρόαιμη» Δεξιὰ μας!.. Αὐτῆ, τὸ τροπάρει της : Κιούμπιοι! «Ἐφτασε!» , «Πλάκωσε!» , «Ἦρθε!» ὁ «Σωτήρας!» (Ἄμ δὲ φτάνει, δὲν πλακώνει, δὲν ἔρχεται, νὰ μαυρίση ὁ Τόπος στὸ μαῦρο! Δὲν κοιτᾶτε τίς κυ-

κλοφορίες τῶν ἀνόητων ἐμπόρων τοῦ συμπλέγματος *Κιούπκοι*; Ἡμέρα: οὐτ' ἔξῃ χιλιάδες! Ἐλευθερός Κόσμος: οὔτε πέντε! Κι ὁ «κλυσαλέος» ἀντικαρχαμανλισμός τῆς ψευτρῆς *Ελευθερίας* μας: Μπὰς καὶ «τσιμπήση» μερικά φυλλαράκια, κι ἀνέβῃ πάνω ἀπ' τὶς δέκα πούχει πέσει!.. Τὸ βλέπετε, λοιπόν, τὸ μαῦρο σύννεφο;

Τὸ βλέπουν, ἀσφαλῶς, κ' οἱ «σκληροὶ» μας: ὁ μόνο λόγῳ σκληροῦ κολλάρου «σκληρότατος» τάχα (κι ἀγγλοδουλότατος) Πιπινέλης μας — Πῶς τὸν λέν, πῶς τὸν λέν αὐτὸ τὸν «ἀντιπρόσωπο» τῆς Ἑλλάδας;.. (θυμᾶστε τὸν Βισίνσκι στὸν *Ο.Η.Ε.*;..) Πι... Πι... Πι... Πι... Πι... πῶς τὸν λέν, τελοσπάντων;.. — με «δεξιὸν» του «χέρι» τὸν μαλακώτατο Φαρμάκη (τῆς *Pirelli*, καὶ παντρεμένο με μεγάλες ἐριουργίες μας), ὁ «θεσσαλάρχης» κ. Ροδοπούλου κι ὁ «ἀττικάρχης», τάχα, κ. Ράλλης (τῶν *γερμανοράλληδων*), μαζί με τὸν τοπάρχη πάσης Ἠπείρου καὶ Πίνδου τοσίτσα κύριο Ἀβέρωφ, καὶ τοὺς ρέστους καμπαλλέρος!.. Τὸ βλέπουν — ἀλλὰ ἡ κομματικὴ τους «πελατεία» αὐτὸς ὁ ἐσμός θαρροῦν πῶς εἶναι ὅλη, ὁ συμπλεγματικὸς τοῦ *Κιούπκοι*, ὁ σκοτεινός, ὁ τραμπούκιος, ὁ μέχρι γκάγκστερ Γκοτζαμάνηδων, με τὸ λαστὸ στὸ χέρι καὶ τὸ γκάτζι τῆς τρίκυκλης σκοτώστρας ὅλο ἀνοιχτό!..

Μὰ εἶναι, πράγματι, αὐτὸ μόνο, ὅλη ἡ συντηρητικὴ παράταξι τοῦ Τόπου; Ἡ τῆς ἔχουν κάτσει κι αὐτηνῆς στὸ σβέρκο οἱ ἀναξιώτατοι, τὸ «μπαφόν» τῆς (ὅπως κ' ἄθε παρατάξεως αὐτοῦ τοῦ Τόπου: οἱ προστυχώτεροι!), κ' ἐν ὀνόματί τῆς παραστένουν τοὺς ταγούς «συνόλου τῆς Ἐθνικοφροσύνης»;.. Ἡ μήπως εἶναι, τάχα, ἡ «ἐλπίδα» τῆς, στὰ σοβαρά, ὁ ναυικὸς Μαρκεζίνης τῶν δολλαρίων, καὶ τοῦ γενναίου ποσοῦ «ἐν λευκῷ» γιὰ τὴν ὀργάνωσι τῆς ἐπαίσχυντης ἐκείνης προδημοψηφισματικῆς βασιλικῆς προπαγάνδας ἐδῶ τὸ '46;..

Ἐμεῖς δὲν εἴμαστε τόσο ἀπαισιόδοξοι. Πιστεύομε, παρά ταῦτα, πῶς ὅσο πάσχει ὁ Τόπος ὅλος ἀπ' αὐτὸ τὸν ἐσμό, ἄλλο τόσο πάσχει μαζί του καὶ πολὺ μεγάλη μερὶς πατριωτῶν ἐλλήνων — ἔστω παλαιὰ κι ἀποξεχασμένα «πατριωτῶν», ἀλλὰ πατριωτῶν ἀκόμα, ὅπως καὶ νὰ τὸ κάνουμε! — πού ντροπὴ νιώθει τέτοιους «ταγούς» στὸ σβέρκο τῆς, «νὰ μὴν τὴν ἐκφράζουν καθόλου» νιώθει, τὸ βλέπει πῶς δὲν ἐκφράζουν τίποτα, εἶναι καρκίνωμα μόνο, δὲν ἔχουν πέραση, δὲν πῆραν κάθρο τέτοιον *Καιρὸ*, εἶναι τελείως ἔξω ἀπ' τὰ πάντα (καὶ μόνο στὰ ταμεῖα μέσα, καὶ στὰ «μεγάλα κόλπα»), δὲν εἶναι σὲ θέση (οὔτε σὲ διάθεση, οὔτε σὲ προσωπικὴ πάστρα) νὰ λύσουν, ν' ἀντιμετωπίσουν τίποτα, δὲν ἔχουν ἰδέα στὸ ἀδειανὸ κεφάλι νὰ καταστρώσουν τίποτα σωστό, ἐλληνικὸ, καινούργιο, εὐσταθὲς (κι ἂν ἀκόμα τοὺς δινότανε ὅλη ἡ ἐξουσία), εἶναι βυθισμένοι ὡς τὴ μύτη στὸ βούρκο καὶ στὰ πλέγματα τῆς πιδὸ κυνικῆς φαυλότητος μισοῦ αἰῶνος ντροπῆς ἐδῶ, καὶ δὲν τοὺς θέλουν λοιπόν, δὲν τοὺς θέλουν με κανέναν τρόπο, δὲν περιμένουν τίποτ' ἀπ' αὐτούς, μόνο κακὸ καὶ νέες γκάφφες, νέες καταστροφές — καὶ γι' αὐτὸ οἱ μετακινήσεις, πρὸς τὰ δῶ πρὸς τὰ κεῖ, πού ὁ Παπατζῆς θαρρεῖ (κ' ἡ *Ε.Δ.Α.* ἐλπίζει) πῶς θὰ κρατήσῃ στὸ σακκούλι του!..

Κανεὶς δὲ θὰ κρατήσῃ στὸ βρώμικο σακκούλι του — καὶ θὰ τὸ δοῦν, θὰ μᾶς θυμηθοῦν — οὔτε τοὺς παλαιοπατριώτες, οὔτε τοὺς νέους αὐτοῦ τοῦ Τόπου!.. Μόνο τὸ ζήτημα εἶναι, πῶς ὅσο ἀργῆ ἢ ἀνάδειξι γνήσιων καὶ παστρικῶν φορέων κάθε πραγματικῆς τάσεως μέσα δῶ — πού ναρθοῦν με προτάσεις οὐσιαστικῆς, γενναῖες, μελετημένες πολὺ, σαφεῖς, σημερινές, καὶ με ὄπλισμό καὶ με συγκρότησι ἐπιστημόνων, καὶ με καρδιά καὶ με ὄνειρο τίμιος (τίμιος συντηρητικὸς τοῦ Τόπου τούτου, τίμιος ἐπαναστατικὸς τοῦ Κόσμου ὅλου καὶ τοῦ *Καιροῦ*) — ὅσο ἀργῆ τέ τοιο χάραμα, τόσο ἡ βάση — πατριωτικὴ κ' ἐπαναστατικὴ, τῆς κάποιος ζωντανῆς ἀκόμη *Παραδόσεως* καὶ τῆς δυνατῆς, πιστικῆς ἀξιώσεως *Μεταβολῆς* — θὰ σκοτεινιάξῃ, θὰ τρέπεται πρὸς τὸ μέγα βάθος τῆς ἀπογνώσεως, θ' ἀντιτυπήσῃ ἐντέλει ἐγκελαδικὴ καταπάνω, καὶ τοῦτο θὰ πῆ: ὀμότητες, αἶμα, σύγκρουσι, δικτατορίες (τῆς «*Δεξιᾶς*» καὶ τῆς «*Ἀριστέρας*»). Αὐτὲς εἶναι ὅ,τι χειρότερο! Καὶ δὲν λύνουν τὸ πρόβλημα. Σπαταλοῦν αἶμα μονάχα, καὶ δυνάμεις πολυτίμες! Ρίχνουν πίσω — καὶ πάλι τὸ πρόβλημα στέκει ἴδιο, καὶ δεινότερα πιστικὸ! Κ' ἡ διαδρομὴ — ἡ ἴδια, μ' ἄλλο τόσο μόχθο κ' αἶμα — πρέπει νὰ ξαναγίνῃ!.. Κι ὥστόσο ὁ *Καιρὸς* μᾶς ξεπερνᾷ, καὶ σβήνει αὐτὸν τὸν Τόπο αὔριο!..

ΚΑΖΑΝΤΖΑΚΗΣ

ΑΠ' ΤΟΝ ΠΑΡΙ

Ἐβλεπα τὸν Καπετὰν Μιχάλη, πὸν ἔπαιζε ὁ Μᾶνος Κατράκης — ὁ παρασημοφορημένος — ἢ τὸν Μᾶνο Κατράκη, πὸν ἔπαιζε ὁ «Καπετὰν Μιχάλης» — ὁ «μπαρουτοκαπιτισμένος» — μὲ καί τι σκηνικὰ ἀπὸ τὸ Χριστὸ πὸν ξανασταυρώνεται, ξαν[αν]υστημένα αὐγουσιὰτικὰ ἀπ' τὸν κ. Μιγάδη — γιὰ νὰ μὴν ξεχνᾶ τὸ κοινὸ πὼς τὸ θερινὸ του δράμα δὲ θάχη τελειωμό! — καὶ σκεπτόμουν πόσο ψεύτικος εἶναι καὶ σὰν «θέατρο» ὁ Καζαντζάκης, ἀσχέτως τοῦ πόσον ἀνίκανοι κ' οἱ «διασκευασταί» του: Γεράσιμος Σταύρου καὶ Κώστας Κοτζιάς.

Τοῦ ἄρεσε νὰ τρώη κεράσια, ὅταν ἦταν μικρός. Πρὶν τὰ φᾶη, τάριχνε σ' ἕναν κουβὰ νερό, ἔσκυβε καὶ τὰ καμάρωνε, μαῦρα ἢ κόκκινα, τραγανά, πὸν μεγαλύτερον εὐτὸς ὡς ἔμπαιναν στὸ νερό: μὰ ὅταν τάβγαζε, ἔβλεπε μὲ μεγάλη του ἀπογοήτευση πὼς μικραῖναν· σφαλνοῦσε λοιπὸν τὰ μάτια γιὰ νὰ μὴν τὰ βλέπη νὰ μικραίνουν, καὶ τάχωνε τεράστια ὅπως τοῦ φαίνονταν στὸ στόμα του!..

Τὸ ἀσήμενο αὐτὸ — γράφει — ξεσκεπάζει ἀλάκερη μέθοδο πὸν ἀντικρύζω τὴν πραγματικότητα — δηλαδή: πὸν τὴν ἀλλοιώνει! — ἀκόμα καὶ τώρα, στὰ γεράματα: τὴν μεταπλάθω λαμπρότερη, καλύτερη, πὸν ἀρμολομένη στὸ σκοπὸ μου (: πιὸ βαυκαλιστικὴ του!)

Ἡ ἔξομολόγηση ξεγυμνώνει τὸν «μεγαλειότατο» Καζαντζάκη, πὸν ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν στερνὴ στιγμή του, μικρὸς αὐτὸς καὶ μὲ πενιχρὰ «ἐφόδια», ὅλο τὰ «μεγάλα» κυνηγᾶ: τὰ μεγάλα κεράσια, τὸ μεγάλο πρίγκιπα Γεώργιο, τὰ μεγάλα ρουθούνα, τὸ μεγάλο Μουσολίνο, τὴ μεγάλη Ρουσία, τὰ μεγάλα βυζιά, τὶς μεγάλες προᾶξες (ἢ ἀπραξίες), τὰ μεγάλα ἀλόγατα, τὰ μεγάλα· μεγάλα ἀλόγια καὶ μεγαλοπιασίματα (ἢ μεγαλοφουσκώματα)!..

Ἄλλ' ἄς ἐρθομε καὶ στὴν ἀριθμομανία του (τὸ comble τῆς ὁποίας οἱ 33.333 «στίχοι» τῆς Ὀδύσειάς του): Τέσσερα στάθηκαν τ' ἀποφασιστικὰ σκαλοπάτια στὸ ἀνηφόρισμά μου, καὶ τὸ καθένα φέρνει ἕνα ἰερό ὄνομα: Χριστός, Βουδδας, Λένιν, Ὀδυσσεύς - μετράει στὸ Γκρέκο. Ἄλλὰ στὸ Ζορμπά, τρία ἢ τέσσερα: Ἄν ἤθελα νὰ ξεχωρίσω ποιοὶ ἄνθρωποι ἀφήκαν βαθύτερα τ' ἀχνάρια τους στὴν ψυχὴ μου, ἴσως νὰ ξεχώριζα τρεῖς, τέσσερις (ἄλλους τώρα!): τὸν Ὅμηρο, τὸν Μπέρξονα, τὸ Νίτσε καὶ τό... Ζορμπά!.. Μὰ τρία πάλι στὸ Γκρέκο (ἄλλα πάλι): Τρεῖς μεγάλες μορφές μοχτοῦσαν μέσα μου νὰ πάρουν πρόσωπο: ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Νικηφόρος Φωκᾶς, ὁ Χριστός!.. Δύο ὁμως, ἄλλοι, στάθηκαν οἱ ἀνώτατοι — μέρες τώρα — τῆς ζωῆς του: ἡ μέρα πὸν πάτησε ὁ πρίγκιπας Γεώργιος στὴν Κρήτη, κ' ὕστερα ἀπὸ χρόνια: ἡ μέρα πὸν γιόρτασε τὰ δέκα τῆς χρόνια ἢ Ἐπανάσταση στὴ Μόσχα! ("Ἄρα θάγιναν τρεῖς, ὅταν γιόρτασε καὶ τὰ εἴκοσι!) Μὰ νά, λίγο πρὶν, τρία πάλι (καὶ τί τρία!): Ἡ μητέρα μου, ἡ γαζία, τὸ καναρίνι, ἔχουν σμίξει ἀχώριστα, ἀθάνατα μέσα στὸ μυαλό μου!..

Ὅλα ἱερά, ὅλα ἀνώτατα, ὅλα ἀθάνατα, ὅλα μεγάλα! Καὶ πότε 4, πότε 3, πότε 2, πότε πάλι καὶ πάλι τρία!.. Καὶ ποτέ τὰ ἴδια! Ἄλλα κίθε φορὰ!

Ποιὰν ἰδέαν ἔχει, τώρα, γιὰ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του, ὁ μικρὸς αὐτὸς, πὸν «μεγάλωνε» πάντα ὅλα τὰ «κεράσια» - γιὰ νὰ μὴ «φᾶη» (καὶ νὰ μὴ μᾶς «δώση» καὶ μᾶς ποτὲ) οὔτ' ἕνα ἀκέραιο;: Μιὰ μέρα — γράφει — τὸν πλησίασε μιὰ ἀγνωστὴ του, στὴ βιβλιοθήκη τῆς Ἀγίας Γενεβιέβης· κι ἀφοῦ τὸν κοίταξε μὲ «κατάπληξη», τοῦ ᾔδειξε μιὰ φωτογραφία σ' ἕνα βιβλίο, καὶ τὸν ρώτησε: «Ποῖός εἶν' αὐτός;» Ἐκεῖνος σήκωσε τοὺς ὤμους: «Πῶς θέλετε νὰ ξέρω;..» «Μὰ εἴστε ἐσεῖς!» ἔκαμε ἡ κοπέλ-

Ο «ΜΕΓΑΣ»!..

ΤΑΚΟΠΟΥΔΟ

λα. «Έσεϊς, ἀπαράλλατος! Κοιτᾶτε τὸ μέτωπο, τὰ πυκνὰ φρύδια, τὰ βαθουλὰ μάτια! Μόνον πὸν αὐτὸς εἶχε χοντρά κρεμαστά μουστάκια, κ' ἐσεῖς δὲν ἔχετε!..» Τὴν κοίταξε ἀλαφιασμένος. «Ποίος εἶναι λοιπόν;» ἔκαμε, προσπαθώντας ν' ἀναμερίση τὸ χέρι τῆς κοπέλλας, νὰ δῆ τ' ὄνομα. «Δὲν τὸν γνωρίζετε; Πρώτη φορὰ τὸν βλέπετε; Ὁ... Νίτσε!»

Ἕνας «Νίτσε» λοιπόν, χωρὶς μουστάκια — καὶ χωρὶς τὰ κάτω ἅπ' τὰ μουστάκια, δυστυχῶς. — ὁ Καζαντζάκης!.. Κι αὐτὰ τὰ «μουστάκια» στάθηκαν ὁ «μεγάλος» καημός του. Γιατὶ τὸ ὄνομα τοῦ λείπουν τρομερὰ — σὲ κάθε του βῆμα, σὲ κάθε του λέξη πού θέλει νὰ φουσκώσει, νὰ προφέρῃ παχιά, νὰ παραστήσῃ τὸν ἀντρακλά, τὸν κρητίκαρο! Καὶ παρατάσσει «χιτένια» λοιπόν — μὰ τὰ πολλὰ «χιτένια» δὲ σημαίνουν πάντα καὶ πολλὰ «γένεια»!.. «Βρυχᾶται» συνεχῶς ὁ Καζαντζάκης — ὁμοῦ δέ ν εἶναι τὸ «θεριό», τὸ «λιοντάρι», ὁ «μεγάλος λύκος», παρὰ ἡ μικρὴ-μικρὴ κ' ἔντρομη θαυμαστριά του: ἡ Κοκκίνοσκουφίτσα!.. Νά την: Πορπατοῦσε, λέει, μιὰ νύχτα, μ' ἕνα φίλο, στὸ βουνό — μιὰ μεγάλη πάλι νύχτα, πού τοῦ θύμισε ξανὰ τὴ μεγάλη πρώτη μέρα τῆς δημιουργίας: Τέτοια θάταν!.. Μιὰ ἀλλόκοτη ζάλη τόλιγε τὸ μυαλό του — καὶ ξάφνου: Μοῦ συνέβη ἕνα πρᾶγμα καταπληχτικό· τὸ θυμοῦμαι κι ἀνατριχιάζω ἀκόμα· στάθηκα, ἔσφιξα τὴ γροθιά μου καὶ φώναξα ἀγριεμένος, δείχνοντας μὲ τὴ γροθιά μου τὸ χωριό: «Θὰ σᾶς σφάξω ὅλους!» Μιὰ φωνὴ βραχνή, πού δὲν ἦταν δική μου. Κι ὡς νὰ τὴν ἀκούσω τὴ φωνὴ αὐτῆ, τρόμαξα ὅλο μου τὸ κορμὶ ἄρχισε νὰ τρέμῃ. Ἐτρεξε ὁ φίλος μου, ἀνῆλθε, μ' ἐπιασε ἅπ' τὸ μπράτσο: «Τί ἔκαμες;» μοῦ κάνει· «ποιοὺς θὰ σφάξῃς;» Τὰ γόνατά μου εἶχαν κοπῆ· ἔνωσα ξαφνικὰ ἀνείπωτη κούραση· μὰ ὡς εἶδα ὀμπρός μου τὸ φίλο μου συνήφερα. «Δὲν ἤμουν ἐγώ», μουρμούρισα· «δὲν ἤμουν ἐγώ, ἦταν ἕνας ἄλλος»!..

Ἕνας ἄλλος, λοιπόν, προσπαθεῖ συνεχῶς νὰ εἶναι στὰ βιβλία του, μιὰν «ἄλλη» Ἑλλάδα νὰ μᾶς σερβίρῃ, κ' ἡ «φουμισμένη» ἐκείνη κρητικὴ ματιὰ — ἡ βερμπαλιστικὴ «φιλοσοφία τῆς ζωῆς του» — οὔτε ματιὰ εἶναι σὲ τίποτα ἀληθινό, οὔτε κρητικὴ!

Δὲν ἐνδιαφέρει τὸ τί λείει ὁ κόσμος — «ἐχθροὶ» καὶ «φίλοι» — ἢ τί βαρύτερα καταμαρτυρεῖ (χωρὶς γαλατικὴν ἀβρότητα) γιὰ τὴν «πλατωνικὴ» συζυγικὴ ζωὴ τους ἢ γυναῖκα του — πού τὴν ἄφησε παρθένα! — ὅσο τὸ τί ὁ ἴδιος γράφει [καί, παρ' ὅλες τὶς προσπάθειές του, ἀδυνατοῦν νὰ κρύψουν τ' ἀνίκανα ἐπίσης] κατασκευάσματά του]. Καὶ πολλοὺς μὲν «μεγάλους» θὰ τοὺς ἀποφεύγαμε, ἀσφαλῶς, σὰν πρόσωπα, λόγῳ «ἡθους» των: τὸν ῥίψασπι νὰ ποῦμε Ἀρχίλοχο, ἢ τὸν κανάγια Βιγιόν, ἢ τὸν κίναϊδο Ζίντ, ἢ τὸν μισθωτὸ Αἰσχίνη. Ἀλλὰ τὰ κείμενά τους: δικά μας! Αὐτὰ δὲν ἀνήκουν στὸν κλονισμό καὶ τὴν ψευτιά τους σὰν «προσώπων». Κλείνουν ἀλήθεια — ἢ ὁμορφιά (δηλαδή: γνησιότητα) — καὶ μ' αὐτὴν μᾶς κρατοῦν!.. Δέ ν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ προσωπεῖα, ψιμύθια ἢ καρκεύματα, ἐνῶ ὁ Καζαντζάκης ἅπ' αὐτὰ ἴσα-ἴσα εἶναι γεμάτος, σὰν ὁλος ψέμμα ἀκριβῶς (καὶ πού τὸ ξέρει, κι ἅπὸ ἀνάγκη προσφεύγει σ' αὐτά! «Ἡρωϊκὸς» δῆθεν «παρὰμυθᾶς» — καὶ πολὺ μπαγατίτικου «στὺλ» (Μιχαὴλ Ζεβακό) — «πασκίζει», σκίζεται, αὐτοθηδονίζεται, μήπως κι ὁ ἴδιος κάτι ποτὲ «αἰσθανθῆ», καὶ τοὺς ἄλλους τυχὸν «παρασύρῃ»: ἀναγνώστες ἀποκατιανῆς ὑποσιθιμῆς ἐνὸς «ὑπερεθνικοῦ» Χτυποκάροδι — πολὺ ὄψιμα κουβαλημένους (ἀπὸ «δοσατζήδες» τῆς τόσο ξεπεσμένης μας βιβλιαγορᾶς) στὸν ψευτολογοτεχνικὸ μας χῶρο — μὲ τίς μεγάλες ψηλοεπίτιες παρόλες του,

τις σεκλετισμένες μουστακοφόρες κερκέζες του, τούς ἀράπακες και τις ἀραπάκες του, τούς «βρωμιάρηδες», τούς «άλανιάρηδες», τούς «ἐρωτιάρηδες», τούς «καβαλλάρηδες», τὰ χανουμάκια του και τὰ γιουσουφάκια του, τις σαντέζες του (μὲ τις σαμπάνιες του στὰ «ιδρωτιάρικα» πασουμάκια τους) και τις ἰρλαντέζες του (δίχως πασουμάκια, μὰ μὲ καμπουράκια), τούς μαχαλάδες και τὰ καλντιρίμια του, τις καπετανίσσες (τις κοντοκώλες) και τούς καπετανέους (τούς φαλλιδόκωλους), τὴν παντέρμη πάντα Κρήτη του, και τὴν ἀνθρωπομάνα — ἢ ἀνθρωπομητριά; — Ρουσία του, τούς Βοῦδες και τούς Γιουδες του, τούς Χάρους και τὰ σφυροδρεπάνια του, τὰ ψητὰ γουρουνόπουλα και τούς ἀθότυρους, και τὴν Ἐλευθερία — τέτοια Ψεύτρα Ἐλευθεριά! — και τούς «ἀθανάτους» της: τούς θανάτους της!..

«Πανδαισία» ἀπὸ ἀνιαρότατες κοινότοπιες, μεταμφιεσμένες σὲ γελοιοτάτες μεγαλοτοπίες!.. Ἀλάκερο τὸ γκιουζέλ-Orient, μὲ τις 33.333 (κι οὔτε μία παραπάνω) «νύχτες» του, γιὰ τὸ μπουνταλᾶ-Occident!..

Ἀξίζει νὰ τονισθῇ ἡ περίπτωση τῆς «ἰρλαντέζας», γιὰ νὰ δειχθῇ πόσο «κουτόφραγκους» θεωροῦσε τούς ἀναγνώστες του ἢ πόσο ἡ ὑποκρισία τὸν εἶχε δοῦλο της ὡς τὰ τελευταῖα του:

Τὴ χρονιά λοιπὸν ποὺ τέλειωνε τὸ σχολεῖο ἔφθασε στὸ χωριὸ του μιὰ ἰρλαντέζα και παράδινε μαθήματα ἐγγλέζικα... Ἐμενε στὸ σπίτι της, ὡς ἀργὰ τὴ νύχτα, μιλοῦσαν γιὰ μουσική, διαβάζανε ποιήματα, Κῆτες και Μπαίρον — κ' ἐνῶ τὴν εἶχε πάρει δασκάλα του γιὰ νὰ μάθῃ ἀγγλικί, διάβαζε ὁ τετραπέρατος ἀμέσως τὸν Μπαίρον, ἀπ' τὸ πρωτότυπο! — δηλαδή: ἀνάσαινε τὴ ζεστή ξινή μυρωδιά τῆς ἀμασκάλης της, τὸ μυαλό του θάμπωνε, και τότε ἀφανίζονταν κι ὁ Κῆτες κι ὁ Μπαίρον μαζί! Μὰ ὁ καιρὸς περνοῦσε και τὸ κοπέλι συντάζονταν γιὰ τὴν Ἀθήνα, νὰ γραφῇ στὸ Πανεπιστήμιο, κι ὅσο ζῶγωνε ὁ χωρισμὸς ἀνησυχοῦσε ἀνθὰ ξανάβλεπε τὴ γαλαζομάτα αὐτῆ, λίγο καμπουρίτσα ἀφράτη κόρη τοῦ ἰρλαντέζου πάστορα. Ὅπου μιὰ μέρα τοῦ Σεπέμρη, ὕστερα ἀπὸ πολλὴ ταυροκοίταγμα, τὴν προσεκάλεσε ν' ἀνέβουने στὸν Ψηλορείτη. Κ' ἐκεῖνη δέχτηκε - ἀφοῦ πρῶτα τ' ἀφτιά της κοκκίνησαν!..

Ἐφθασε ἡ μεγάλη νύχτα — γιὰτὶ νύχτα ξεκινήσανε, γιὰ νὰ στάξῃ μέλι ἀληθινὰ τὸ φεγγάρι πάνω ἀπὸ τὰ κεφάλια τους — κι ἄρχισαν ν' ἀνεβαίνουν χωρὶς νὰ μιλάνε... Δὲ θέλαμε μὲ τὰ λόγια νὰ χαλάσουμε τὴν τέλεια ἀμίλητη συνεννόηση ποὺ ἔκαναν τὰ κορμιά μας τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο· κάποτε, σὲ κανένα στενὸ μονοπάτι, ἀγγίζονταν τὰ γοφιά μας - μὰ εὐτὺς ἀποτραβιούμασταν ὁ ἓνας ἀπ' τὸν ἄλλο, ἀπότομα. Θαρρεῖς και δὲ θέλαμε νὰ ξοδέφουμε σὲ μικρὲς χαρὲς τὸν ἀβάσταχτο πόθο· τὸν κρατούσαμε ἀλάκερο γιὰ τὴ μεγάλη στιγμή και προχωρούσαμε βιαστικὰ μὲ κομμένη ἀνάσα, ὄχι θαρρεῖς σὰ δυὸ φίλοι παρὰ σὰ δυὸ ἄσπονδοι ὄχτροί, και τρέχαμε στὸ ἀλῶνι ὅπου ἦταν νὰ πιαστοῦμε στῆθος μὲ στῆθος!

Σημειωτέον, ὅτι δὲν εἶχαν ὡς τότε ἐκστομήσει μῆτε ἓνα λόγο ἐρωτικὸ, και τώρα, στὴν ἐκδρομὴ ἐτούτη, δὲν εἶχαν τίποτα συμφωνήσει· μὰ ἦσαν κ' οἱ δυὸ σίγουροι ποῦ πηγαῖνανε και γιὰτὶ πηγαῖνανε και βιαζόντουσαν: «...Αὐτὴ μοῦ φάνηκε περισσότερο ἀπὸ μένα...» (Βέβαια! Σωστά τοῦ φάνηκε!)

Δρόμο πῆραν δρόμο ἀφῆσαν, φθάσανε τὰ ξημερώματα στὸ κονάκι τοῦ παπᾶ, ὅπου μετὰ ἀπὸ ἓνα καλὸ κολασιὸ στρωθῆκανε σ' ἓναν καναπέ και πιάσανε ψιλὴ κουβέρτα γιὰ τις «Μεγάλες Δυνάμεις», ἐνῶ τὰ γαλάζια μάτια τῆς ἰρλαντέζας ἄρχισαν νὰ νυστάζουν. Ἐστρωσε ἡ παπαδιά γιὰ τὴν κόρη τοῦ βορρᾶ - μὰ ὄχι και γιὰ τὸν Καζαντζάκη· γιὰτὶ ἓνας κρητίκαρος ντροπῆ· ναι νὰ κοιμᾶται τὴ μέρα! Κ' εἶσι τὸ «κακὸ» ἀνεβλήθη γιὰ τὴν ἐπομένη! Χαράματα φθάσανε πάλι, ἐκεῖνος, ἡ ἰρλαντέζα κ' ἓνα βοσκαρούδι, στὸ ἐκκλησιάκι τοῦ βουνοῦ. Κρύο φοβερό. Τουρτουρίζανε. Στείλανε τὸ βοσκαρούδι γιὰ ξύλα κι αὐτοὶ χωθῆκανε μέσου στὴν ἐκκλησιά. Ἀπὸ τὸ ταπεινὸ τέμπλο μᾶς κοίταζαν ὁ Χριστὸς και ἡ Παρθένα· μὰ ἐμεῖς δὲν τούς κοιτάζαμε· ἀντίχριστοι, ἀντιπάθενοι δαιμόνοι εἶχαν σηκωθῆ μέσα μας, ἄπλωσα τὸ χέρι, ἄρπαξα ἀπὸ τὸ σβέρκο τὴν ἰρλαντέζα, κι αὐτὴ ἔσκυψε ὑποταχτικῆ, αὐτὸ περιμένε, κλιστήκαμε κάτω στὶς πλάκες. Χάθηκα· ἀνοιξε μιὰ μαύρη καταπαχτὴ και μὲ κατάπνε. Ὅταν ἄ-

νοιξα τὰ μάτια, ξέκρωνα τὸ Χριστὸ νὰ μὲ κοιτάζῃ ἀπὸ τὸ τέμπλο ἀγριεμένος, καὶ ἡ πράσινη σφαῖρα ποὺ κρατοῦσε στὸ δεξιό του χέρι κονιορταν, θαρρεῖς κ' ἐτοιμάζονταν νὰ μοῦ τῆ ρίξῃ τρώμαξα, μὰ μὲ τύλιξε τὸ γυναικεῖο μπράτσο καὶ ξαναβούλιαξα στὸ χάος!..

Ἴντα νὰ πῆς, μετὰ ἀπὸ τέτοιο ἐπαναληπτικὸ ξαναβούλιαγμα σὲ τέτοια χαώδη ψέμματα ;.. Παντέρωμ ἱρλαντέζα!.. Κι ἀκολουθοῦν οἱ «τύψεις», τὰ γόνατα ποὺ τρέμουν — τόσο «ταῖρος»! — θὰ τοὺς βαρέσῃ ἢ δέ θὰ τοὺς βαρέσῃ ἡ πράσινη μάππα καί, ὦ τοῦ θάματος! ἥλιος λαμπρὸς (ἀντὶ μάππας στὸ κούτελο) σκορπίζει φόβους καὶ πάχνες, καὶ νάτη ἡ Κρήτη, στὰ πόδια του, ξαπλωμένη τ' ἀνάσκελα καὶ δαύτη, σὰ θαλάσσιο τέρας, γοργόνα μὲ πλήθιους μαστούς, νὰ λιάζεται ἄλλο τόσο ξεσίλωτα, μπρὸς στὰ μάτια τέτοιου ἀντροῦς!..

Θὰ περίμενε καεῖς, ὕστερα ἀπὸ δυὸ «βιασμούς» ἀπανωτά, κάποιο τελοσπάντων ντιμιονέντο ν' ἀκολουθήσῃ: λίγη στοργή, τρυφερότης πρὸς τήν... καμπουρίτσα!.. Μπά! Δέ θὰ κάττει προῶμα, ἂν κάτι τέτοιο περίμενε! Νά ἡ ἱρλαντέζα, τὸν πλησιάζει, νὰ τὸν χαϊδέψῃ λέει, μὰ κειός, ἀφοῦ τῆς ρίχτει μιὰν ἀετίσια κρητικὴ ματιὰ (ἀπ' τὶς πλήθιες ποὺ κατέχει στὴ σαγίττα του), στιφὰ τῆ διώχτει πέρα · δίχως μιλιὰ!.. Ὡς τελευταία χειρονομία-παραχώρηση: μιὰ... δαγκανιάρα σκυλλίτσα! Τῆς τήνε στέρνει, λέει, μ' ἓνα μαθητούδι, γιατί δὲν εἶχε καμμιά μαίμου νὰ τῆς χαρίσῃ!..

Ἄλλ' ἡ ἱστορία δὲν τελειώνει ἐδῶ. Ἡ ἱρλαντέζα μετετράπη εἰς Ὀφιν καὶ ὁ Καζαντζάκης εἰς Κρίνον: σεξοναλικὴ ἱλαροτραγωδία, ὅπου ἓνας ὄφις χονδρὸς | σ' ἓναν κρίνο ἐμπρὸς | ξετυλίγεται, χίνοντας τρυφερὸ φαρμάκι πάνω στὸ μικρὸ, κάτασπρο καὶ μαραμένο ἄνθος. Ἡ πρώτη λεία · ὅπου δὲν κρῖβεται ὅμως ὁ λος ὁ Καζαντζάκης: "Ἐγὼνα χλωμὸς καὶ ἡ ψυχὴ μου ἀρρώστησε ἀπὸ τὴν ἀγία δίψα τοῦ θανάτου!" Ἡ: Εἶμαι ἥσυχος, εἶμαι ἥσυχος γιατί εἶμαι... ἀπελπισμένος!

Κ' ἐκειὸς μὲν εἶν' ἥσυχος· μὰ τὴν ἱρλαντέζα δὲν τὴν ἀφήνει προῶμα νὰ συχάσῃ, νὰ συνεφέρῃ (ἴντα 'ταν τοῦτο ἔπαθε: νὰ μὴ ν «τὸ πάθη» προῶμα, ἀπὸ κοτζά' κρητικάρο, τέτοιονε ταῦρο, κι οὔτε κάτου ἀπ' τῆς Παρθένας τὸ γλαρωμένο βλέμμα ἀκόμη!): Διηγίεται ἀργότερα τὰ «κατορθώματά» του, σὲ μιὰν ἀκίνδυνη κοντέσσα ὀγδόντα Δεκεμβρίων, κ' ἐκίνη τὸν ρωτᾷ γιατί, γιατί στὴν ἱρλαντέζα του ἔτσι νὰ φερθῆ; Μήπως δὲν τοῦ ἔδωκε λοιπὸν χαρὰ ἢ κακομοῖρα ;.. «Καὶ πολλή μάλιστα!» κανχιέται ταπεινά. Κι ἀπορεῖ πάλι, τολοιπόν, ἢ καλὴ κοντέσσα, κι αὐτὸς πιὰ τῆς «ἐξηγεῖ» πὼς... κιντύνευσ! Ναί! : "Ἡ νὰ τῆ συνηθίσω, τῆ χαρὰ αὐτῆ, καὶ μὲ τὸν καιρὸ νὰ ξεθυμᾶνῃ καὶ νὰ ἔξεντελιστῆ ἢ νά... μὴν τῆ συνηθίσω, νὰ τῆ νιώθω πάντα τόσο μαγάλη, καὶ τότε ἔξω μου χαμένος. Εἶδα κάποτε μιὰ μέλισσα πιμμένη μέσα στὸ μέλι καὶ κατάλαβα!.. (Τί ; "Ἐνας θεὸς ξέρει!.. Μιὰ φορὰ, ἢ κοντέσσα του ἔπεσε κάμποση ὥρα σὲ συλλοή!..)

Στὴν ἴδια συλλογὴ πέφτομε κ' ἐμεῖς, ὅταν διαβάζουμε καὶ τ' ἄλλα του τὰ ψώματα: γιὰ τὴ φιλία (ὅταν ἡ σάρκα εἶχε ξυπνήσει καὶ δὲν κάτεχε ἀκόμα τί πρόσωπο νὰ δώσῃ στὴν πεθυμιά της), γιὰ τὶς μεγάλες στροφὲς τῆς ζωῆς του (: ὅταν ἀνακαλύπτῃ πὼς ἡ ζωὴ δὲν εἶναι τὰ βιβλία: πάω κόντρα στὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, παρατῶ τὸ κρέας γιὰ τὸν ἴσκιο· ἡ ζωὴ εἶναι τὸ κρέας· πεινῶ), γιὰ τὴ χαρὰ (: μαθαίνει πὼς ὁ Πρεβελάκης σκοπεύει νὰ τοῦ γράψῃ τὴ βιογραφία του, καὶ τέτοια χαρὰ οὔτε νὰ τῆ φαντασθῆ, γιατί... θάθελε πολὺ, πρὶν πεθάνῃ, νὰ ξέρῃ ἂν ἀξίζε τὸν κόπο νὰ γεννηθῆ) καὶ γενικά: γιὰ ὅλα τὰ μεγάλα, τὰ μεγαλειώδη — δεινοσαυρικά, μαμουθικά, ὅπως τ' ἀποκαλεῖ ὁ ἴδιος — τοῦ Καζαντζάκη!

Πιστεῖω πὼς ἡ περίπτωσις του θ' ἀπασχολήσῃ στὸ μέλλον περισσότερο τοὺς ψυχαναλυτὰς ἀπὸ τοὺς ἱστορικοὺς τῆς λογοτεχνίας μας - ἂν ἀξιωθῆ ποτὲ ἡ Ἑλλάδα ν' ἀποκτήσῃ καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ, κι ἂν αὐτοὶ δὲν ἔχουν τίποτα σοβαρότερο νὰ κάνουν! Ἐν τῷ μεταξύ, οἱ γραμμὲς αὐτὲς ἀπευθύνονται ὄχι πρὸς τοὺς ἐκστασιαζόμενους «Καζανόφιλους» — πούχουν ὅλα του τὰ βιβλία σὶς βιβλιοθῆκες τῶν τοίχων τους, ἄκοπα, γιὰ νὰ μὴν τὰ «μαγαρίσουν» μὲ τὰ «βέβηλα» χέρια τους — ἀλλὰ στοὺς νέους, ποὺ πρέπει νὰ μάθουν νὰ θεωροῦν ἄξιο ὅ,τι εἶναι Ἀληθές, καὶ νὰ κάνουν στρο-

φή 180 μ η ρ ῶ ν, όταν διαβάζουν τέτοιους «άνδρες», πού ισχυρίζονται, λ.χ., πώς στις πιό κρίσιμες θρησκευτικές στιγμές τους μιὰ γυναικα ήταν μαζί τους, ίσως γιατί οί θρησκευτικές κρίσεις ξεσπούνε στην έπαφή τής γυναικάς - κι άλλες τέτοιες μεγαλοστομίες! Μακρυνά, μακρυνά από τέτοιες κρίσεις - ή γυναίκες πού τέτοιες «κρίσεις» γεννούνε! Κι ακόμα μακρύτερα από άντρες πού τὸ βράδι στὰ κρεββάτια μιλοῦν γιὰ τὴν οὐσία τής ὑπέροχης ἐπιθυμίας τους: νὰ δημιουργήσουν θρησκεία, νεομπερξονισμούς κι άλλα παρόμοια, νεονιτσεισμούς, νεοβουδδισμούς, μεταμαρξισμούς, νεοκομμουνισμούς, νεοαντικομμουνισμούς — γιατί ναί, ὁ Καζαντζάκης ἄλλοτε θεωροῦσε τὸν ἑαυτὸ του κομμουνιστὴ τῶν ἄκρων (Ἐπιστολὲς πρὸς Γαλάτεια) κι ἄλλοτε, χειρότερος ἀπὸ δηλωσίας: Δὲν ὑπῆρξα ποτέ κομμουνιστής, καθὼς ξέρετε!.. (Ἐπιστολὴ πρὸς Πρεβελάκη.) Τὴν πνευματικὴ αὐτὴ ψὸρα δὲν ἔπαθα! — ἤ... Τρίτους Φάουστ, Φτωχούληδες τοῦ Θεοῦ καὶ Μουχαμέτηδες, «κρητικαροὺς» Δυσσέηδες, ἀτέλειωτους κι ἀπερίγραπτους (Σπασμένες ψυχές, ἀδελφούς) καὶ φθηνές, τόσο φθηνές ἀπόπειρες γιὰ νόμπελ - καὶ γιὰ τί; γιατί ἐπιτέλους; Γιὰ τόσο πενιχρές, πᾶμφτωχες, κανένα νὰ πράγματι ἐνδιαφέρουσες ψευτοκρητικὲς ματιές - στὸ «ἔσω-τερικό» του (καὶ στὸ «ἔξωτερικό» μας) τίποτα!..

Ναί! μέγας ὁ Καζαντζάκης (ἀφοῦ ἐπιμένουν), ὁ «μοναδικός», ὁ «Ἕνας», ἄλλὰ ὄχι λέων! Χαμαιλέων μέγας, τριμέγιστος· ὁ μεγαλυτέρός μας! Πού ἄλλαξε τὶς «φιλοσοφίες» σὰν τὰ χρώματα, πιὸ γρήγορα κι ἀπ' τὸν ταχύτερα μεταμφιεζόμενο χαμαιλέοντα, γιὰ νὰ κρυφτῆ κι αὐτός! Κι ὄχι τόσο ἀπ' τοὺς ἄλλους — πού δὲν τοὺς ξέφυγε (καὶ σωστά τὸν τοποθέτησαν, σὲ δεύτερη σειρά, τόσα χρόνια) πρὶν μᾶς «ἐπιβληθῆ», τῶν νεωτέρων, ἐξ Ἑσπερίας — ὅσο ἀπ' τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, τὸν τόσο ἀδύναμο κ' ἑλλειπτικό, σ' ὅσα ἀκριβῶς ισχυρίζεται πὼς «ἰσχυρὰ» καὶ «ὑπερεχειλιζόντα» διαθέτει!.. Τοῦ ἄρесе τόσο νὰ φορᾷ μπρὸς στὸν καθρέφτη του τὶς μάσκες διαφόρων «μεγάλων». Μὰ τόσο ὁ ἴδιος δὲν ἐκτιμοῦσε τὸ πρόσωπό του, πού μόλις φόραγε τὸ προσωπεῖο, τόθελε καὶ τὸ πιστεῦε — κλείνοντας τὰ μάτια (καθὼς μὲ τὰ κεράσια) — γιὰ «πρόσωπό του»: Ἐγὼ ν' ἀρχίζω ἀπ' ὅπου ὁ Τολστόν κατέληξε!.. Γιατί καὶ κάποιος νέος τοῦπε, ἐξομολογεῖται, πὼς τὸ πρόσωπό του μοιάζει τοῦ... Τολστόν — «τοῦ Νίτσε» ἐπιμένει ἢ νέα, «τοῦ Τολστόν» ὁ νέος (ἄλλος σειρά;) — κι αὐτὸ ἐπίσης πολὺ τὸν σννεκίνησε! Φορᾷ καὶ τοῦ Τολστόν λοιπὸν τὴ μάσκα! Κι αὐτὴ τ' ἄρесе! Κι αὐτὴ «πρόσωπό του»!.. Μὰ καὶ τοῦ Νίτσε; Ναί, καὶ τοῦ Νίτσε! Μικροί... Καζαντζάκηδες εἶν' ὅλοι αὐτοί! Στοις αἰῶνες πᾶσχιζαν ὅλοι — Χριστός, Βούδδας, Μουχαμέτης, Μπεξόνας, τὸ καναρίνι, ἡ γαζία, ἡ μάνα του ἐπιτέλους ἢ ἴδια (χαλάλι της!) — νὰ φτιάξουνε τὸ «πρόσωπο» τοῦ Καζαντζάκη! Καὶ τώρα, πού τὰ πρόσωπά τους αὐτῶν — Τολστόν καὶ Νίτσε, νὰ ποῦμε — δέ μοιάζονε διόλου ἀναμεταξύ τους;.. Καμιά σημασία! Λίγο νὰ τὸ θελήση κανεὶς μπρὸς στὸν καθρέφτη του, ὅλα μοιάζονε μὲ τὸ πρόσωπό του!.. Ὡς καὶ τὸ ἴδιο του τὸ πρόσωπο — τὸ ἔντρομο, τὸ κρυμμένο — λίγο, μὲ τὸ ζῶρι, σιγά σιγά, τί θὰ κάνη; Θὰ μοιάση τοῦ προσωπείου!.. (Τὸ λέει κάπου ὁ Ρίλκε.)

Αὐτός εἶναι λοιπὸν. Αὐτὸ τὸ «πρόσωπό» του, πού ἐντυπωσιάζει τόσοις καὶ τόσοις - καὶ περισσότερο: ὅσο ποτέ τους δὲ διάβασαν τὸν ἴδιο τὸν Νίτσε, τὸν Μπερξόν, τὸ Ἐὐαγγέλιο, τὸ Κοράνι, τὶς Βέδες ἢ καμμιά ὀπωσδήποτε πηγή πρῶτη τοῦ πνευματικοῦ ρεύματος, πού ἀπ' τ' ἀπὸνέρα του, ἀπὸ δεῦτερο καὶ τρίτο χέρι συνήθως, «ξεδιψῶσε» (καὶ ψάρευε τὶς νεράιδες-μάσκες του) ὁ μὲνο ντιλεττάντης, μόνι ὁ ἴδιος (καὶ τίποτα παραπάνω) Καζαντζάκης!

Καὶ γιὰ ὅλ' αὐτὰ φταίει ὁ φοβερός καὶ τρομερός, ὁ δράκος, τὸ θεριό, ὁ κένταυρος, ὁ ἵποκένταυρος, ὁ μινώταυρος, ὁ Καπετὰν Μιχάλης ἢ ὁ Μον père (ἔτσι εἶχε τιλοφορῆσει τὸ πρῶτο σχεδίασμα τοῦ Καπετὰν Μιχάλη, πού γιὰ καλὸ καὶ γιὰ κακὸ τὸ ἔγραφε στὰ γαλλικά), ὁ ὑπερφυσικός αὐτὸς μπαμπᾶς τοῦ Καζαντζάκη, πού τὸν σκιάζονταν τοῦρτοι καὶ κρητισοὶ ἀντάμα! (Γιὰ νὰ μὴν ἀναφέρω καὶ τοὺς τρομερότερους παπούδες καὶ γιαγιάδες του — ἢ μιὰ του γιαγιά, λέει, πέθανε ἀφοῦ κλείστηκε μόνη, εἴκοσι χρόνια, σὲ μιὰ καταβόθρα μικρὴ σὰ κολουπήθρα, μὲ τὸ κρανίον

σφηνωμένο ἀνάμεσα στὰ γόνατα!.. — πού μπροστά τους κι αὐτός ὁ Καπετὰν Μιχάλης ἦτονε χαμαντράτσι!) Κι ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά, ἡ μητέρα του: μιὰ ἄγρια, γλυκώτατη γυναικα, πού χάρισε, λέει, στὸ γιόκα της καλοσύνη, ἀνοχή καὶ κατανόηση! Αὐτοὶ οἱ δυό, λοιπόν, ὁ λύκος καὶ τὸ ἀρνάκι, ἡ ὠραία καὶ τὸ τέρας, εἶναι οἱ δαιμόνιοι πού κυνηγοῦνε τὸν Καζαντζάκη σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, καὶ δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ γίνῃ, οὔτε ἄνθρωπος μὰ οὔτε κ' ὑπεράνθρωπος! (Κι οὔτε κἂν καλὸς παραμυθᾶς!)

Ἄλλὰ γιὰ νὰ δοῦμε λίγο καὶ τὸ «περίφημο» μυθιστόρημα, πού ὁ κ. Αἰμίλιος Χουρμούζιος ἔφτασε μάλιστα νὰ γυρεῖ — ἀπ' τὴν *Καθημερινή* — νὰ διδάσκεται στὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα, ὡς πρότυπο ἐπικοῦ γραψίματος, γιομάτο λεβεντιά, ρωμιοσύνη κι ἀπαραίτητες μνήμες.

Ἄτιμοσφαῖρα, ἡ γνωστὴ: λίγο λαγγυμένη Ἄνατολὴ καὶ πολὺς κρητικὸς ἀθέρας, ὅλα ἀνυκατεμένα μὲ γαρούφαλα, μοσχοκάρυδα, δαφνόλαδα, ἐμπόρους, μαρινάρους, παπᾶδες καὶ χαμάληδες, σαπημένα κίτρα, χαρούπια καὶ κρασόλαδα, ξεμυγιάστρες ἀπὸ ἀλογότριχες, κι ἀνάμεσά τους, πελώριος, σὰν ἀνδριάντας τοῦ Τρούμαν, ὁ Καπετὰν Μιχάλης! Κι ὅλα ὑπερκρητικά! Φλέβες πού φουσκώνουνε σὰν ἄγρια κύματα, κορμιὰ δρύινα, μουστάκια ἀτσαλένια, μάτια φεγγάρια, ἀπὸ μπρὸς φωτεινὰ κι ἀπὸ πίσω σκοτεινὰ, κι ὅλα ἔτοιμα νὰ γενοῦνε μπουλβερη καὶ κουρνιαχτὸς γιὰ τὴν παντέρημη Κρήτη!.. Ἔτσι θαρρεῖ κανεὶς - μ' ἂν τὸ θαρρῆ, δὲν τὸ κατέει! Οὐὶα τοῦτα γίνονται, γιὰ τὴν ξακουστὴ μορῆ, τὴν Ἑμινέ, θεόψυχά μου, γαβρουλοῦ χαρούμη τοῦ Νουρίμπεη, πούναι ὁμορφη λέει ἡ σκύλα, κ' εἰκοσι χρονῶν, γιὰ νὰ θραποῦν τὰ μεριά μερικῶν κρητίσσαρων!.. Ἡ Ἑμινέ χανοῖμη, ἔτσι νὰ κάνει καὶ ν' ἀνοικοκλείση τὰ ρουθούνια τση, κ' οἱ ἄντρες πέφτουνε στὰ πόδια της σὰν ἀφιονισμένοι. Κι Ἄλλάχ μου, τῆς παράρεσε νὰ τ' ἀνοικοκλείνῃ, γιὰ τὴν πούλησε ἀπὸ μικρὴ στὸ μπέη ὁ πατέρας της κ' ἔτσι δὲν πρόφθασε νὰ ζήσει μὲ ἄντρες καὶ νὰ χορτάσῃ τὸ ἀντρίκιο χνώτο, κ' ἐπαιζαν τὰ ρουθούνια της σὰν πεινασμένου θηριοῦ κάθε πού ἀντίκρυζε ἄντρα! Κι ὅταν ἔβγαινε σεργιάνι μὲ τὴν πιστὴ της ἀραπίνα, τράβαγε ὀλοῖσα στοὺς μαχαλάδες τοῦ λιμανιοῦ, γιὰ νὰ βρεθῆ ἀνάμεσα στοὺς ξεστρίπτους χαμάληδες καὶ καϊξήδες, τοὺς ἀκουρους, ἄπλυτους, ἰδρωμένους χωριάτες, ὅπου πανευτυχῆς ἀνοικοκλειοῦσε τὰ φτενὰ ρουθούνια της κι ἀναρροφούσε τὸν ἀέρα καὶ δὲν ἀποχόρταινε τὴ βρωμὰ τοῦ ἀντροῦς! <Μὰ τὸ Ραμπί, στράφηκε κ' εἶπε μιὰ μέρα στὴ γοιὰ παραμὰνὰ της, μὰ τὸ Ραμπί μορῆ Μαρία, ἂν δὲν βρωμοῦσαν, μήτε θὰ γύριζα νὰ τοὺς δῶ!>

Τέτοια λάμια τολοῖπὸν ἡ Ἑμινέ, καὶ πῶς νὰ μὴν ποθοπλαντάξουνε γιὰ δαύτην κ' οἱ καθαρῶτεροι ἀκόμα κρητικοί, καὶ πῶς νὰ μὴν κιντηνέψῃ «ντοβλέτι» καὶ «ντοῦλο» μαζί, σὰ σάλενο λιμάρικα τὰ ρουθούνια; («Ἄν καμμιά μέρα κανένας ἀρειανὸς διαβάξῃ Καζαντζάκη, θὰ νομίσῃ — ξάπαντος — πῶς ὁ ἔρωτας γινούντανε στὴ γῆς μὲ τὰ ρουθούνια!)

Ὁ Καπετὰν Μιχάλης τὴ θωρεῖ καὶ θρυμματίζει στὴ φουῆχτα του δυὸ ρῶγες τοῦ κομπολογοῦ του! Τοῦ παίξει μπουζούκι καὶ χώνει τὰ δυὸ του δάχτυλα μέσα στὸ ξέχειλο ποτήρι, τὸ διανοίγει μὲ δύναμη καὶ τὸ ποτήρι τρίζει, γίνεται δυὸ κομμάτια, καὶ χύνεται ἡ ρακὴ στὸ τραπέζι. Σέρονε λοιπὸν φωνὴ ἡ Ἑμινέ, γουρλώνει τὰ μάτια, καὶ κοιτάζει τὸν Καπετὰν Μιχάλη. Ποτέ της δὲν εἶχε δῆ τέτοια δύναμη σὲ χέρια ἀνθρώπου. Στρέφεται τότε καὶ λέει στὸν ἄντρα της, προκλητικὰ καὶ λαχανιασμένα: Μπορεῖς ἐσὺ Νουρίμπεη; Μπορεῖς; μπορεῖς; Χλωμάζει ὁ Νουρῆς (μ' ἔκαμε πάλι ρεζίλι, συλλογίστηκε, μπροστὰ στὴ γυναῖκα μου, δὲ βαστῶ πιά!) κι ἀρπάζει τὴν Ἑμινέ χανοῖμη ἀπὸ τὸ μπράτσο, τὴν τραντάζει μανιασμένος, καὶ τὴ στέλνει στὸν ὄντα, ἀφοῦ ὁμως πρῶτα τῆς κάμη χίλια κομμάτια τὸ μπουζούκι, ἐνῶ ἐκείνη τοῦ ξερογελά μὲ καταφρόνια: αὐτὸ δὰ τὸ μπορεῖς, νὰ σπάσῃς τὸ μπουζούκι, αὐτὸ δὰ τὸ μπορεῖς, Νουρί!..

Μὰ καὶ κάτι ἄλλο πού δὲν μπορεῖ ὁ Νουρῆς εἶναι νὰ σκοτώσῃ τὸν Καπετὰν Μιχάλη, γιὰ εἶν' ἀδερφοχτὸς του! Γι' αὐτὸ καὶ βάζει κατὰ νοῦ νὰ σκοτώσῃ τό... ἀνιψοῦδι του, γιὰ νὰ ξεκαθαρίσῃ, μαζί μὲ τὸ ταρινό, κ' ἔνα παλιό του χρέος! Τὸν βρίσκει λοιπὸν μιὰ μέρα τὸ γκιαούρη στὸ δρόμο του, τοῦ λέει ἐκεῖνος χαχαρίζοντας: γιὰ πές, μορῆ Νουρί, ἀλεῦρι! ἀνταλλάσσουν μερικὰ φτοῦ στὰ γένεια τοῦ Μουχαμέτη!

και στο Χριστό σου το μπάσταρδο, «σκύλε σ' έφαγα» γρούζουν, κι ο Νουρής, για την Τουρκιά σύρλιαζοντας, του μπήγει το μαχαίρι στην καρδιά! Μά, προηγουμένως, το τ' άνιψούδι του μπήγει το κοντομάχαιρο βαθιά στ' άχαμνά του!.. Κι ο φουκαράς ο Νουρής σέρνεται ίσαμε τ' άλογο του μουρμουρίζοντας: *Κάλλια' χα, ταβλόπιστε, νά μου κόρφωνες την καρδιά, παρά την άντροσύνη μου!* Μόνη του έλπίδα πιά ο Μουσταφά-μπαμπάς! Κ' ή 'Εμινέ, άχ ή σκληροκάπουλη ή 'Εμινέ, μαθαίνει τα μαντάτα άργότερα, άπό το βοτανολόγο Μουσταφά-μπαμπά, και τα διηγείται στο όντά της μι-σόγγυμη σ' έναν άλλο καπετάνιο, ίδιο άντρακλα με τον καπετάν Μιχάλη, τον Πολυξύγκη, πώς ο Νουρής πιά ούτε Νουρής ούτε Νουρίνα, μήτε θα γκαστρώνη μήτε θα γκαστρώνεται, μουλάρι, κ' εκείός, άφου σπλαχνίστηκε βαθεία τη σφοδρά του άντρούς, βούλιαξε στον κόρφο της! Κ' ή 'Εμινέ χανούμη: *'Αγάπη μου, άντρα μου, παλληκαρά μου! γουργουρίζε και του χάδενε τα τριχωτά μεριά γαληνεμένη!..*

Όλοι οι άλλοι όμως δέν γαληνεύουν. 'Η Τουρκιά, ή Παντέρμη, οι καπετανέοι κ' οι μπέηδες - χαλάει ο μαχαλάς! Πεθαίνει ο Νουρής, γιατί με κείνα του'χει κοπή κ' ή όρεξη για τή ζωή· ο Πολυξύγκης θέλει νά παντρευτή την 'Εμινέ με παπά και κουμπάρο, και μάλιστα τον Καπετάν Μιχάλη· αυτός πάλι ζουλεύει μ' άδέν το μαρτυράει· Οι Τούρκοι σφάζουν, ένας καλαμαράς γράφει στις *Μεγάλες Δυνάμεις* νά σώσουνε την Κρήτη, κρεμάει τις σημαίες τους στο μπαλκόνι για νά σώση τον άπατό του, ο μητροπολίτης ζητάει φρόνηση και το Μόσκοβο, οι γέροντες όμόνοια, οι νιοί έλευθερία και θάνατο, όσπου ο Καπετάν Μιχάλης, άφου τον άφήνουν μόνο νά κάνη σκέψη και κρίση, σφάζει την... 'Εμινέ και φουντώνει ή... 'Επανάσταση, ξεχνιούνται πάθια και μίσια, κι άφου ο συγγραφέας μ' άς πη πόσο πολλά σοβαρό είναι το πρόσωπο της Κρήτης, και πώς Κρητικός θά πη άνθρωπος ζεστός, στο τέλος ο Καπετάν Μιχάλης, άρπάζοντας άπ' τα μαλλιά το κομμένο κεφάλι ενός άλλου του άνεψιού, βγάζει φωνή μεγάλη: *'Ελευθερία ή.. - μ' άδέν προφθαίνει νά τελειώση· μιά μπάλλα μπαινει μέσα στο στόμα του, μιά άλλη περνάει άπό το δεξό του μελίγγι και βγαίνει άπ' το ζερό, κι ο Καπετάν Μιχάλης πέφτει κάτω τ' άνάσκελα και σκορπίζουν οι μιλολοί του στις πέτρες!..*

Τώρα τί άλλο νά πη κανείς; Σταματούν κ' οι δικόι μας οι μιλολοί... Πρέπει μήπως νά μιλήσω και για τον Καπετάν Κατράκη, πού έχει κουρσέψει σάν άλλος Πασσάς το Πάρκο μας, και θεωρεί το κοινό μας για κουζουλοέλληνες, ή τους κ.κ. Σταύρου και Κοτζιά, πού μετέτρεψαν τον Καπετάν Μιχάλη, χωρίς μεγάλη προσπάθεια, σε ράδιο-σπίτι των άνέμων, προς τέρψιν των έθνικο-αριστεροφρόνων νοικοκυρών — ο Γεράσιμος Σταύρου μάλιστα, έγραψε και «μοδέρονους» στίχους, πού μ' άς μπάζουν, πριν άπό κάθε σκηνή, στο θέμα: *Μεγαλοβδόμαδο | ζόγωσε ή 'Ανάσταση | μ' άδύο μονάχα | δύο άντρες στο Μεγάλο Κάστρο | ξεστράτισαν άπόψε | και δέν έχουν το νοῦ τους στο Θεό. | 'Ο ένας την άγια τούτη νύχτα | κρατάει στην άγκαλιά του μ' ά κερκέξα | κι ο άλλος, ο άλλος άχ χουλιάζει | μέσα στα μάτια της | και στέκει ο νοῦς του σε μ' ά πράσινη πόρτα!* — ή για το Μ' άνο Χατζιδάκι — πού δέν έπρεπε νά βρη τέτοιο τρόπο νά τιμωρήση τον Καζαντζάκη, γιατί έτσι τιμώρησε κ' εμ' άς και τον έαυτό του — ή για μερικούς καλούς και κακούς ήθοποιούς, άγάδες, νιζάμηδες, παλληκάρια, λυράρηδες και χορευτές; Όμολογώ κιοτεύω. Με σοί κρητισοί δέν πρέπει νά τ' ά βάζη κανείς. Μόνο δυό λόγια για την 'Εμινέ Χανούμη, την άλησμόνητη «πολυαγαπημένη» Τζουλιέττα Παπανίκα του «κυρίου Μπετόβεν»: *Ω, αν την άκουγε ο Λούντβιχ της, νά παίξη κερκέζικο μπουζούκι - ή νά την έβλεπε ν' άνοιγοκλείνη τα ρουθούνια της!..*

ΜΑΡΙΟΣ ΧΑΚΚΑΣ

Τὸ ζήτημα

“Όταν πρωτομπήκε τὸ ζήτημα, ἦταν ἕνας νεορώτιστος, ἕνα κουταβάκι πές, πὸ μὸλις τότε ἀνοίγαν τὰ μάτια του.

— Τὸ ζήτημα μπαίνει..., τοῦ εἶπαν.

Κι ὄλα γύρω του εἶχαν μιὰ πρωτοφανέρωτη λάμψη - οἱ ιδέες, τὰ πράγματα, λές κι ἀκουμποῦσαν στοὺς βολβούς του ἐπάνω.

Δέν τοῦ τὸ εἶπαν μονάχα. Θὰ μπορούσε νὰ ὀρκιστῆ ὅτι κιόλας τὸ εἶδε. Δέν ἔμενε παρὰ νὰ μάθῃ τὸν τρόπο...

«Πῶς μπαίνει τὸ ζήτημα;» ἀναρωτήθηκε.

Κ' ἦρθε ἡ ἀπάντηση, σ' ἕνα τραπέζι συνεδριάσεων, μὲ μιὰν ἀργὴ ἀλλὰ σταθερὴ καὶ μπάσσα φωνή:

— Τὸ ζήτημα μπαίνει ἔτσι...

Ἐκεῖνο τὸ «ἔτσι» πὸ πρόσθεσαν, ἦταν μιὰ δέσμη φωτὸς νὰ τρυπάῃ τὴν ὀμίχλη, ἕνας δρόμος σ' ἕνα δάσος μὲ φτέρες, ἕνα πέρασμα πάνω ἀπὸ ἐπικίνδυνο βάλτο. “Όσο κι ἂν δέν ἔβλεπε πάνω ἀπὸ δέκα-εἴκοσι μέτρα, πέρα ἀπὸ δέκα-εἴκοσι λεπτά, μέρες ἢ χρόνια, δέν ἦταν δὰ κ' ἐκεῖνη ἡ «ἐπαφὴ τοῦ ζητήματος πάνω στὰ μάτια του» σὰν τὸ νερὸ μέσα στὴ θάλασσα, σὰν τὸ σεντόνι πρὶν σβήσῃ τὸ φῶς, καθὼς τόσερνε πάνω του, ἢ τὸ σκοτάδι τῆς νύχτας.

Τοῦρθε ταμπλάς ὅταν ἄκουσε:

— Τὸ ζήτημα βγαίνει...

Δέν θυμᾶται ἂν ἦταν ἡ ἴδια ἀργὴ ἀλλὰ σταθερὴ μπάσσα φωνή, ἢ κάποια ἄλλη, ἐξίσου ἀργή, ἀλλὰ σταθερὴ καὶ μπάσσα ἐπίσης.

— Τὸ ζήτημα βγαίνει! Τὸ ζήτημα μπαίνει!

— Δηλαδή, ὁ βασιλιάς πέθανε, ζήτω ὁ βασιλιάς!.. Γιά σταθῆτε - πῶς ;.. Μὲ ποιὸ τρόπο;

— Ἐτσι!

— Πῶς ἔτσι; θέλησε νὰ προχωρήσῃ τὴ σκέψη του, ν' ἀποσαφηνίσῃ, ἀναλύοντας καὶ κεῖνο τὸ «ἔτσι»...

— Ἐπιτακτικά, ἀποφασιστικά, φραστικά, ἀντιφατικά καὶ πολύπλοκα!

Ἦταν ἡ Φωνὴ πὸ αἰωρεῖτο ἕνα μέτρο πάνω ἀπ' τὸ τραπέζι τῶν συνεδριάσεων.

Τότε κατάλαβε, τότε ἐνόησε, ὅτι τὸ ζήτημα πηγαινοερχόταν, σὰν τὴν σάϊτα τοῦ ἀργαλειοῦ πὸ μπλέκει τὰ νήματα, τῶν καταστάσεων, τῶν ἀποφάσεων, μπαίνει καὶ βγαίνει, μ' ἐκεῖνο τὸ «ἔτσι», ἄδεια εἰσόδου, ἕνας ἀπλὸς τρόπος εἰσόδου χωρὶς ὅμως ἔξοδο κινδύνου, γιὰ μιὰ στίς χίλιες περίπτωσι, ἕνα βάλτωμα - γιὰτι οἱ μπαταρίες ἔπεσαν καὶ δέν ἔχουμε φῶς νὰ δοῦμε οὔτε τὴ μύτη μας, μιὰ ἀπρόοπτη σύγκρουση τοῦ πλανήτη μας μὲ τοὺς ἴδιους τοὺς νόμους του, ἕνα καπρίτσιο τῆς μοίρας...

«Βουλιάζουμε... ἕνα δρόμο, ἕνα μικρὸ μονοπάτι νὰ περάσουμε ἀπέναντι», φώναζε σπαρακτικά μὲς στὴ νύχτα.

Κ' ἦρθε ἡ ἀπάντηση στὴν ἐπίκλησή του - ἡ ἴδια ἀπάντηση, ἡ ἴδια Φωνὴ ἀπὸ τὴν ὀροφή, μ' ἕναν τόνο ἐπίπληξης:

— Τὸ ζήτημα μπαίνει γενικά, ἀναλυτικά, λεπτομερειακά, σὲ μιὰ νέα φάση!

«Όλο μπαίνει», σκέφτηκε· ἀλλὰ δέν βλέπει ὅτι τὸ ζήτημα μένει ;.. “Όσο κι ἂν τὸ διατηροῦμε σὲ στεγανὰ διαμερίσματα, β ρ ὠ μ η σε κιόλας!.. Μπαινοβγαίνουν οἱ ἄνθρωποι μὸνο μέσα στὸ ζήτημα, κι αὐτὸ παραμένει ἀκέραιο, ἀνέπαφο γιὰ μιὰν ἄλλη γενιά, νὰ τὸ περιδράξῃ καὶ νὰ τὸ σφεντονίσῃ στὰ κεφάλια αὐτῶν πὸ τὸ μπαίνοβγάζουνε ἔντεχνα!..»

— Γιατί παραπονεῖσαι; Τὸ ζήτημα ὑπάρχει! τοῦ εἶπε ἡ Φωνή, σὰν ἀπὸ τὰ σύννεφα τώρα.

«Ναί», παραδέχτηκε. «Τὸ ζήτημα εἶναι, ὑπάρχει, τὸ βλέπω. Τελικὰ θὰ τὸ δῆτε καὶ σεῖς», ἔλεγε σ' ἐν' ἀδιάφορο κύκλο, «θὰ σκοντάψετε πάνω του! Ἐπὶ τῆ στιγμῇ ποὺ τὸ ἀγγίζετε ἢ σὰς ἀγγίξῃ, δέν ἔχει καμμιά σημασία, βρίσκεστε κιόλας μέσα στὸ ζήτημά. Τὸ πολὺ-πολὺ νὰ ἐπιχειρήσετε μιὰ νέα κατάταξη τῶν ιδεῶν, μιὰ παρουσίαση πιὸ βαθειὰ καὶ πιὸ ὠριμὴ τοῦ ζητήματος... Κι ἂν ἀκόμα ξελαρυγγιάζεστε νὰ λέτε πῶς τὸ ζήτημα οὔτε μπαίνει, οὔτε βγαίνει!.. Τότε τί κάνει τὸ ζήτημα;.. Στέκεται;..»

— Καταστάλαξες ὅτι δέν στέκεται τίποτα, κατὰ κάποιαν ἔννοια..., εἶπ' ἡ Φωνή, σὰν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ βαθιά, ἢ ἀπὸ μέσα του· καὶ συνέχισε: ...Μόνου ἔχετε δῆ τῆ μιὰ πλευρὰ τοῦ ζητήματος. Γιατί τὸ ζήτημα εἶναι πολυεδρικό, καὶ κανένας ἄνθρωπος δέν μπόρεσε νὰ τὸ πιάσῃ στὸ σύνολό του: χωροχρονικά, οἰκονομικοκοινωνικά, ἀπ' ὅλες τὶς δυνατὲς μπάντες!..

— Μήπως κ' ἐσύ, ἡ Φωνή, ποὺ τὸ βάζεις, ἔχεις μιὰ πλήρη ἀντίληψη τοῦ ζητήματος; Μήπως κ' ἐσύ δέν εἶσαι μέσα στὸ ζήτημα; Πολλὲς φορὲς ἐσύ ὁ ἴδιος δέν εἶσαι τὸ ζήτημα;..

— Ἐγὼ εἶμαι ἡ Φωνή τοῦ Κυρίου, Θεὸς ἀνεξέλεγκτος!.. Κι ἄρχισε νὰ μπουμπουνίζῃ, νὰ χτυποῦν τὰ τραπέζια! Μεγάλῃ φασαρία - κόντευε νὰ διαλυθῇ ἡ συνεδρίαση!..

— Ποιὸ ζήτημα; ποιὸ ζήτημα; ἀκούγονταν τῶρα οἱ φωνὲς τῶν συνέδρων, καὶ στρέφαν μὲ ἀπορία τὰ μάτια.

— Αὐτὸ, ποὺ μπῆκε στὴν προηγούμενη συνεδρίαση, στὴν προπροηγούμενη! Αὐτὸ ποὺ χρόνια μπαίνει στὶς συνεδριάσεις, στὰ ἀχτίφ, στὶς συνεργασίες, στὶς συσκέψεις, στὰ συνέδρια! φώναξε πειστωμένος.

— Ὑπάρχει κανένα ζήτημα; ρωτήσανε ὅλοι, μὲ μιὰ φωνή.

— Δέν ὑπάρχει ζήτημα, μὴ μαλώνετε! Ὑπάρχει μόνου ζήτημα ὅταν μαλώνετε, ὅταν συζητᾶτε!.. Μὴ μαλώνετε! Μὴ συζητᾶτε! Βάλτε το ἀπλά, ὅπως ἐπιβάλλει ἡ ἀντικειμενικὴ πραγματικότητα...

— Πῶς;.. οὐρλιαξε ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ φωνὴ ἔφτασε μ' ἓνα πομπὸ ἀπ' τὸ διάστημα:

— Τὸ ζήτημα μπαίνει ἔτσι...

— Πῶς;.. ξέσχισε τὸν λαιμὸ τοῦ ἐκεῖνος.

— Ντιρεκτιβίστικα, κοπτατσιακά, χωρὶς διανοουμενίστικες ἀντιρρήσεις καὶ ψείρισμα. Ἐκεῖνο ποὺ μένει γιὰ σὰς, εἶν' ἡ ἐφαρμογή, ἡ συγκεκριμένη πρακτικὴ, ποὺ θὰ σὰς ὀδηγήσῃ στὴν λύση τοῦ προβλήματος!..

— Ποιὸ πρόβλημα; ποιὸ πρόβλημα;.. Ὑπάρχει κανένα πρόβλημα;.. Ὡς τώρα ζήτημα δέν ἦταν; Τί στὸ διάλογο ἄλλαξε πάλι!.. Μὲ τίς λέξεις θὰ παίζουμε;

— Ὅχι σιγὰ νὰ μὴν παίζουμε μὲ τὰ νοήματα, μὲ τίς ιδέες τίς ἴδιες!.. Ἐσὺ διαλύθηκες πιά... τοῦ εἶπαν οἱ σύεδροι.

Τὸν πιάσανε τέσσερις νὰ τὸν πετάξουν ἔξω.

— Ἀπ' τὸ παράθυρο! εἶπε ἡ Φωνή.

Ἐπὶ τὸν τέταρτον ὄροφο ἔφευγε!.. Ἀπ' τὸ μυαλό του κινηματογραφικὰ πέρασαν ὁ «Κόσμος», ἡ «Πρόοδος», ἡ «Κοινωνία», ὁ «Ἄνθρωπος»...

Στὸν τρίτον ὄροφο εἶδε κάποιον νὰ χειρονομῇ καὶ νὰ λέῃ:

— Σὲ τελευταία ἀνάλυση, τὸ ζήτημα μπαίνει...

«Σὲ τελευταία ἀνάλυση», σκέφτηκε πέφτοντας, «ὀδηγοῦμεθα πρὸς διάλυση θερμοπυρηνικὴ τοῦ Κόσμου, ἐπαναστατικὴ τῆς Κοινωνίας, ὀργανικὴ τοῦ Ἀνθρώπου... Αὐτὸ εἶναι τὸ ζήτημα!..»

Ποιὸ ζήτημα, τελοσπάντων; Ποιὸ ζήτημα;

ΟΡΙΑΚΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

ΤΕΧΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

Ὁ μεγάλος Πασκάλ, προτοῦ κἂν γίνη μεγάλος — δωδεκαετῆς μόλις, καθὼς βεβαίως ὁ θρύλος — ἔμαθε σὲ δυὸ νύχτες τὶς βάσεις τῆς Εὐκλείδειου Γεωμετρίας. Δηλαδή τὶς βάσεις τῆς ὅλης Γεωμετρίας τοῦ καιροῦ του : πρώιμου καιροῦ τῆς σύγχρονης Ἐπιστήμης.

Σήμερα κάτι παρόμοιο θάταν ἀδύνατο. Κι ὄχι μόνο γιατί σπανίζουν οἱ Πασκάλ — μαζί κ' οἱ θρύλοι, γενικώτερα, τῶν «παιδιῶν θαυμάτων» στοὺς χώρους τῆς Ἐπιστήμης (καὶ δὲν εἶναι τυχαῖο αὐτὸ) — παρὰ γιατί, ἀπλούστατα: Τὰ πολὺ προηγμένα Μαθηματικά τοῦ ἀτομικοῦ αἰῶνος — μαζί βέβαια κ' ἡ Γεωμετρία (κάθε ἄλλο παρὰ μόνο «Εὐκλείδειος» πιά, ἀλλὰ καὶ «ἀντ. Εὐκλείδειος», καὶ μὲ μιά σωρεία ἀκόμη, ἐξίσου στερεῶν, «παρ' Εὐκλείδειων» κατασκευῶν) — ποὺ ἓνας σύγχρονος Πασκάλ, ὅσο δῆποτε τετραπέρατος καὶ μελετηρὸς, θὰ ἔπρεπε νὰ «κατακτήσῃ», γιὰ νὰ συστήσῃ τὸ θρύλο του, ἀποτελοῦν ὄγκο γνώσεων ὑπερπολλαπλάσιο ἐκείνου τοῦ 17^{ου} αἰῶνος, καὶ κυριολεκτικὰ «ἀκατάσχετον» ἀπὸ κάθε «εἶδους» δωδεκαετείς, ἔστω καὶ γνησιώτατα ἰδιοφυεῖς.

Κι αὐτὸ βέβαια δὲ συμβαίνει μόνο στὰ Μαθηματικά. Μάλιστα, στὰ Μαθηματικά — ποὺ εἶναι καθαρὴ θεωρία, ἀτανάπτυστη μὲς στὸ νοῦ (ἀλλὰ γι' αὐτὸ καὶ πεπερασμένη, κι ἀρκετὰ προωθημένη ἀπὸ παρελθόντες αἰῶνες, μὲ δύσκολες πιά τὶς ριζικὲς ἀνανεώσεις καὶ τὶς ἐπιτελῶς νέες προοπτικὲς ἀναπτύξεως) — συμβαίνει λιγώτερο ἀπ' ὅσο σ' ἐπιστῆμες ἀναγνωρίσεως τοῦ πραγματικοῦ — Φυσικῆ, Χημεία, Ἀστρονομία, Βιολογία, Ἰατρικὴ, Ψυχολογία κ.λ. — ὅπου ἡ ραγδαία κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτο συσσωρεύσεις ὕλικου ἀνακαλύψεων, θεωριῶν, ἐπαληθεύσεων, βεβαιότητων, ἀληθειῶν, ἐφαρμογῶν, ἐξειδικεύσεων, ἐπιμερισμῶν καὶ συνθέσεων, πορισμάτων κ' ἐννοιῶν ὅλων νέων, συλλήψεων ποὺ ἀνάγουν σ' ἐπιτελῶς ἄγνωστες ὡς τώρα περιοχὰς καὶ λήψεις τοῦ ἐπιστητοῦ, ἐπέφερε τέτοια διόγκωση τῶν «κεκτημένων» — καὶ ἀπαρατήτως προϋποθετικῶν μᾶς στοιχειωδῶς ἐπαρκοῦς ἐπιστημονικῆς παιδείας — γνώσεων, ὥστε πολὺ προβληματικὴ νὰ καθίσταται πιά αὐτὴ αὕτη ἡ περαιτέρω πορεία τῆς ὅλης Γνώσεως καὶ Τεχνικῆς τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Κάτι δηλαδή ποὺ ὡς τώρα μόνο οἱ ἀπαισιόδοξοι διανοούμενοι κ' ἡ Καθαρὴ Σκέψη προοιωνίζονταν σὰν καιρία ἀπειλή, ἐγείρεται σήμερα, διὰ στόματος αὐτῶν τῶν πραγμάτων καὶ τῶν πιὸ ὑπεύθυνων ἐρημνευτῶν τους, τῶν ἐπιστημόνων, σὰν ἀναμφισβήτητο γεγονός, σὰν ἀνυπερέβλητο ἤδη φράγμα ἀναστολῆς τῆς περαιτέρω πορείας.

Τὸ πιεστικώτερο ἴσως πρόβλημα τοῦ ἀτομικοῦ αἰῶνος εἶναι τῆς ἐξασφαλίσεως, γιὰ τὸ πολὺ ἄμεσο αὔριο, τοῦ ἐξειδικευμένου ἐκείνου ἀνθρώπινου ὕλικου (χειριστῶν μηχανῶν, τεχνικῶν, ἐρευνητῶν, ἐπιστημόνων), ἄνευ τοῦ ὁποῖου ὁ ὅλος μηχανισμὸς τῆς πολιτιστικῆς προβάσεως δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λειτουργήσῃ. Μιὰ ἀναστολὴ δὲ τῆς λειτουργίας του, ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μ' ὅλες τὶς καθ'αυτὸ μηχανεὲς διαρκοῦς λειτουργίας — πού, αὐτὸ τοῦτο : συστατικὸ τῆς ἀντοχῆς καὶ τῆς ὑποστάσεώς τους εἶναι τὸ ἀδιάλειπτο τῆς λειτουργίας τους (κάτι παράλληλο δηλαδή μὲ τὸν ὄρο ζωῆς τῶν ὀργανισμῶν) — θὰ εἶναι μοιραία.

Ἄν τῇ στιγμῇ αὐτῇ — καὶ ἀπὸ μακροῦ ἄλλωστε — ὁ ἀγὼν δίδεται πρωτίστως γιὰ τὴ διατήρηση τῆς συνοχῆς καὶ τοῦ ἀρμονισμοῦ τῶν γνώσεων τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῶν ἐπιτεύξεων τῆς Τεχνικῆς, ἢ ἀσυνοχῆ ποὺ θὰ παραχθῇ καὶ ἡ ριζικὴ ἀνατροπὴ τῆς ὅλης δομῆς τοῦ πολιτισμοῦ — μαζί Ἐπιστήμης, Τεχνικῆς, ζωῆς καὶ πράξεως τῶν κοινωνιῶν — ἀπὸ μιὰν ἀναστολὴ τῆς λειτουργίας αὐτῆς, δὲ θὰ παύρῃ διόρθωμα. Ἡ ἀνθρωπότητα θὰ ἐκπέσῃ ραγδαία ἀπὸ κάθε τωρινὸ φτάσιμό της, μ' ἓνα λόγο

θά επαναβαρβαρωθῆ, ἐνῶ μέγα μέρος Γνώσεως κ' ἐπιτεύξεων θ' ἀπωλεσθῆ, κ' ἡ Ἐπιστήμη, ἡ Τεχνική, ἡ ζωὴ τῶν ἐπιγενεστέρων, θά ὑποχρεωθῆ νὰ ξαναρχίσῃ ἀπὸ πολὺ ξεπερασμένα σήμερα προστάδια καὶ φάσεις.

Αὐτὸ ἐπαπειλεῖται — κ' ἐπαπειλεῖται σὰν ἄμεσα ἐπι κείμενο (μὲ τὰ πρῶτα συμπτώματα ἐκδηλᾶ ἤδη, σ' ὄλους τοὺς τομεῖς) — μὲς ἀπ' τὶς δηλώσεις καὶ τὶς δυσοίωνες σκέψεις τῶν σοφῶν τοῦ αἰῶνος.

Αἰτία δέ: Ἡ συσσώρευση τῶν γνώσεων καὶ τῶν κατακτήσεων, ἡ κατὰ λόγο ἀδήριτο τρομερῆ ἐξειδίκευση, ποὺ συνιστᾶ πᾶ καθαντὸ διάσπαση τοῦ σώματος τῆς Ἐπιστήμης, ἡ διαπιστωμένη κίόλας κρίση Παιδείας — αὐτὸ τοῦτο: ἄδυναμία Παιδείας, ὄργανικὴ καὶ ἀνυπέροβλητη — σ' ὄλον τὸν κόσμον!

Πῶς νὰ ἐκπαιδύσωμε τοὺς χειριστὰς, τοὺς τεχνικούς, τοὺς ἐρευνητὰς, τοὺς ἐπιστήμονες, τόσο «ἱκανοὺς» σὰν «ἐξειδικευμένους», ὅσο κ' «ἐπαρκεῖς» γιὰ συνθετικὰς ἀντιλήψεις τῆς ὅλης πορείας τῆς Ἐπιστήμης, τῆς Τεχνικῆς, τῆς ζωῆς καὶ τῆς πράξεως τοῦ σύγχρονου κόσμου - ἐπάρκεια δίχως τὴν ὁποία οὔτε κἂν «ἱκανοὶ χειριστὰι» δὲ θά μπορέσουν νὰ εἶναι;

Νὰ τὸ πρόβλημα... Καὶ τὸ ἐφιαλτικὸ αὐτὸ πῶς, ποὺ τυραννεῖ τόσο τοὺς καθαρὸς ἐπιστήμονες, ὅσο καὶ τοὺς πῖδ αἰσιόδοξους λειτουργοὺς τῆς Παιδείας σ' ὄλον τὸν κόσμον, δὲν εἶναι διόλου φιλολογικὴ ὑπερβολὴ «μαύρων συγγραφῶν» καὶ διανοούμενων τοῦ ἀτομικοῦ αἰῶνος. Δὲν πρόκειται περὶ «Ἄγχους τῆς Ἐποχῆς» ἢ περὶ αὐθυποβολῆς. Ἐτέθη ἀπὸ τὰ ἴδια τὰ πράγματα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ νομοτέλεια τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Τεχνικῆς τοῦ σύγχρονου κόσμου.

Σὲ ποιούς θά παραδώσωμε; εἶναι τὸ πειστικὸ ἐρώτημα τῶν ἐπιστημόνων. Πῶς θά προπαρασκευάσωμε τοὺς «λήπτας» τέτοιας παραδόσεως; εἶναι τὸ ἀγωνιῶδες πρόβλημα τῶν ἐκπαιδευτῶν κάθε λογῆς.

Οἱ συνέπειες τῆς ραγδαίας αὐτοματοποιήσεως καὶ τῆς ἀνέσεως ποὺ ἐξασφάλισαν στὸ χῶρο τῆς Ἐπιστήμης οἱ κάθε λογῆς *νοομηχανές* — ἀπὸ τὶς λεγόμενες «μηχανικές», τῶν ὀπλῶν λογαριασμῶν ἢ τῶν προσδιορισμένων ταξινομητικῶν ἀναλύσεων καὶ κατατάξεων, ὡς τὶς λεγόμενες «ἠλεκτρονικές» (τοὺς γνωστοὺς *ἐγκεφάλους*) τῶν πολυσύνθετων καὶ τῶν ἀπὸ καιροῦ ἤδη *συνθετικῶν* λογισμῶν — ὑπῆρξαν τερατώδεις, τόσο ὡς πρὸς τὰ θετικὰ καὶ προσδοκώμενα, ὅσο καὶ ὡς πρὸς τ' ἀρνητικὰ καὶ ἀνεπιθύμητα ἀποτελέσματα.

Γιατὶ οἱ αὐτοματοποιήσεις κ' οἱ *νοομηχανές* ἐξασφάλισαν μὲν στὴν Ἐπιστήμη δυνατότητες προόδων ἀφάνταστων ἄλλοτε, δημιούργησαν ὅμως καὶ νεκρὸ ἔδαφος, ὅπου καμμιά καλλιέργεια βασικῶν νοητικῶν δεξιοτήτων τῶν ἐπιγενεστέρων.

Ὅσοι βρῆκαν ἔτοιμες καὶ ἐν λειτουργίᾳ τὶς *νοομηχανές* — καὶ ὀλοένα περισσότεροι ὅσοι θά τὶς βροῦν, τελειότερες ἀκόμη, στὸ μέλλον — ἀπαλλάσσονται ἀπὸ διανοητικῶν μόχθους «κατωτέρας ποιότητος», κ' ἐξευρίσκουν χρόνον καὶ ἀνεση γιὰ καθαρὰ συνθετικὰς — καὶ συνθετικὰς ἀνωτέρου ποιοῦ — ἐνέργειες.

Ναί. Θεωρητικὰ: μόνον αὐτό. Μὰ στὴν πράξη, καὶ *κάτι ἄλλο*:

Ἐπῆρξε ἓνας παράγων ἀρνητικὸς - μιὰ *παρενέργεια* ποὺ διέλαθε: ἦταν ἡ *ἐκπαιδευτικὴ* βασικῶν δεξιοτήτων, ποὺ μπορεῖ μὲν νὰ εἶναι κατωτέρου ποιοῦ, ἢ διαρκῆς ὅμως ἐξάσκησή τους ἀποτελεῖ θεμελιώδη προϋπόθεση τῶν ἀνωτέρου ποιοῦ συνθετικῶν λειτουργιῶν τοῦ νοῦ. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ λέγεται *νοῦς* βασίζεται ἐξίσου σὲ πλήθος ἐσωτερικῶν αὐτοματοποιήσεων διανοητικῶν ἐνεργειῶν, δίχως τὶς ὁποῖες συνθετικὴ λειτουργία του δὲν εἶναι δυνατή.

Μοιάζει σὰ νὰ περιμένετε ἀπὸ ἓναν ὁδηγὸ ὁχήματος, ποὺ δὲν ἔχει αὐτοματοποιηθῆ ὄλο τὸ ἀντανεκλαστικὸ του σύστημα, μὲ τὴν ἐκκίνηση, τὴν ἀλλαγὴ ταχυτήτων, τὴν ἀπλὴ πορεία, τὶς στρωτὲς στροφές, τὸ ὁμαλὸ φρενάρισμα καὶ σταμάτημα — γιὰ τὶ ὄλ' αὐτὰ τὰ ἐκτελεῖ ἀπὸ μόνη τῆς ἢ θναυμαστῆ μηχανῆ του (γιατὶ δηλαδὴ ἡ αὐτοματοποίηση μεγάλου ἀριθμοῦ βασικῶν προϋποθέσεων τῆς ὁδηγήσεως εἶναι «ἐξ ὑπαρχῆς δοσμένη» στὸ ἴδιο τὸ μέσο τῆς πορείας του) — στὰ σοβαρὰ νὰ περιμένετε πῶς

θά ἐκτελέσῃ ὁποιοδήποτε σύνθετο χειρισμὸ προσεκτικῆς πρωτοβουλίας, σὲ δύσκολη καὶ ἀληθινὰ «πρωτόθετη» περίπτωση.

Δὲν θὰ ἐκτελέσῃ, ἀπλούστατα, τί ποτε! Παρόμοια καὶ στὸ χῶρο τῆς σκέψεως καὶ τῆς θεωρίας, τῆς παρατηρήσεως καὶ τοῦ συνθετικοῦ λογισμοῦ, τῆς συλλήψεως καὶ τῆς ὀργανώσεως μιᾶς συλλήψεως, ὥστε νὰ καταστῇ ἀποδοτικὴ ἀληθείας, ὁ ἐρευνητῆς κι ὁ ἐπιστήμων ποὺ δὲν ὑπέστη μακρὰ προεξάσκησι καὶ αὐτοματοποίηση ὄλων ἐκείνων τῶν βασικῶν καὶ «πρώτων» διανοητικῶν λειτουργιῶν του, δὲν θὰ δυνηθῇ ποτέ ν' ἀναχθῇ σὲ σφαῖρες συνθετικῶν ἐνεργειῶν.

Μ' ἓνα λόγο: Τ' αὐτόματα κ' οἱ νοομηχανές, ποὺ μὲ ἀλόγιστο ἴσως ἐνθουσιασμὸ παρήγαγαν, κατὰ μᾶζες, οἱ τεχνικοὶ τοῦ αἰῶνος, ἐνῶ διευκόλυναν, ἀφάνταστα, τοὺς προεξασκημένους δίχως αὐτὰ, ἀποτελοῦν, αὐτὰ ἀκριβῶς, τροχοπέδη τῶρα τῶν ἐπιγενεστερέων, τῶν διαδόχων.

Ὁ κίνδυνος δὲν εἶναι οὔτε ἀφηρημένος οὔτε πολὺ εὐκόλα «ὑπερβλητός». Ποιὸς πείθει ἓνα ἰνστιτούτο ἐρεύνης, ἓνα πανεπιστήμιο, μιὰ χώρα, ἢ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρη, νὰ ἐγκαταλείψουν αὐθωρεὶ τίς μηχανές ἀνέσεως καὶ διευκολύνσεως τοῦ φυσικοῦ λογισμοῦ; Ποιὸς πείθει, δηλαδή, τοὺς ἐποχούμενους νὰ ξαναγίνουν πεζοὶ - ἀκριβῶς γιὰ νὰ διατηρήσουν τὰ ἴδια τους τὰ πόδια;

Καὶ τὰ μὲν πόδια, ἐπειδὴ ὄραθοὶ χιλιετιῶν «βιολογικῆς προσαρμογῆς» τὰ φύτηψαν γερά στὸ σῶμα τῶν διπόδων, δύσκολα ἀτροφοῦν καὶ μαραίνονται. Οἱ δεξιότητες ὅμως ἐκείνες τοῦ νοῦ, ποὺ πολὺ νωπές εἶναι ὡς ἐγγραφές μέσα στὴν πορεία λίγων χιλιετιῶν, σβήνουν καὶ πολὺ εὐκόλα μάλιστα - ὅταν, ἄλλωστε, μέσα στὴν ἴδια αὐτὴ ἐποχὴ, ἐνὸς Ἀινσταίν λ.χ., ὑπάρχουν συγχρόνως ἑκατομμύρια θνητῶν ποὺ δὲν ἔχουν φθάσει οὔτε ὡς τὴν ἀπλὴ «προπαίδεια».

Τόσο νωπές εἶναι λοιπὸν οἱ ἐγγραφές - κι ὁ κίνδυνος εἶναι μέγιστος.

Ὅποτε ὑπάρχει, πράγματι, ἓνα φράγμα ἀναστολῆς τῆς περαιτέρω προβίσεως τοῦ αἰῶνος, ποὺ ὑψώνεται συγκεκριμένο κι ἀπειλητικό;

Φαίνεται πῶς ναί. Καὶ ἀναζητεῖται σήμερα μιὰ διέξοδος. Ἡ Παιδεία; Μὰ αὐτὴ δὲ εἶναι ποὺ ὑπέστη πρώτη τὴν «κρίση»! Αὐτὴ πρώτη κατήγγειλε ὅτι: «Ἀδυνατεῖ ἤδη νὰ προπαρασκευάσῃ τοὺς διαδόχους»!

Τί θὰ γίνῃ;

Ἴσως μιὰ σύνθεσι τῶν ἐξειδικεύσεων ποὺ ἀπαιτοῦνται, μὲ συνολικὲς ἐποπτεῖες τῆς συγχρόνου Γνώσεως. Ὁ νέος τοῦ σύγχρονου κόσμου, τὸ μὲν θὰ ἐξειδικεύεται ἀπὸ πολὺ νωρὸς σὲ κάτι ἐλάχιστο κι αὐστηρὰ προσδιωρισμένο, τὸ δὲ θὰ λαμβάνῃ «συνολικὲς ἐποπτεῖες» τῆς συγχρόνου Ἐπιστήμης καὶ τῶν προβληματισμῶν της.

Ἀλλὰ πῶς τίς συνολικὲς αὐτὲς ἐποπτεῖες;.. Θεωρητικὲς δὲν θὰ εἶναι πάλι;.. Καὶ ποιᾶς ἐξειδικεύσεως θὰ γίνετα ἱκανὸς ὑψηρῆς, δίχως προσωπικὴ του, συνθετικὴ ἀντίληψη, κι οὔτε κατ' ἐλάχιστο βιωμένη τὴν ἐνότητα τῆς Ἐπιστήμης ἢ τῆς Τεχνικῆς;

Ἀπαισιοδοχοῦν ὅλοι, ἐκπαιδευτὲς κ' ἐπιστήμονες. Καὶ λύση δὲ διαφαίνεται. Κάποιοι μίλησαν γιὰ ἐπέμβασι τύπου «ἀφαιμάξεως», ὅπως στὸν ὀργανισμὸ ποὺ διατρέχει κίνδυνο ρήξεως τῶν ἀγγείων ἀπὸ ὑπερπίεσι: γιὰ περιορισμὸ τῆς χρήσεως τῶν μηχανῶν καὶ τῶν αὐτομάτων - νὰ τεθοῦν ὑπὸ ἀπαγόρευσι, περίπου, γιὰ ὅσους δὲν εἶναι ἤδη φτασμένοι σὲ ἀνώτερες σφαῖρες συνθετικῶν ἐνεργειῶν τοῦ νοῦ. Ἀλλὰ τότε ποῦ τραβοῦμε; Στὴν ἀναβίωσι τῶν μυστικῶν ἱερατειῶν;.. Καὶ διὰ χειρὸς μάλιστα, τῆς Ἐπιστήμης καὶ τῆς Ἀνωτέρας Τεχνικῆς;

Γιὰ κάποιους πάλι, τῆς Καθαρῆς Σκέψεως, ὅλ' αὐτὰ εἶναι, ἀπλῶς, συμπτώματα τῆς ἀνισσοκάλειας μεταξὺ τῆς πολὺ ραγδαίας τεχνικῆς κ' ἐπιστημονικῆς πορείας, ἀφ' ἐνός, καὶ ἀφ' ἑτέρου: τῆς μὴ μεθοδικὰ ἐπιδιωκόμενης — καὶ ἀπὸ πολλῶν δεκαετιῶν βραδυποροῦσης — πνευματικῆς καλλιιεργείας, δηλαδὴ ἀναχωνεύσεως πολιτιστικῆς τῶν ἐπιτευγμάτων καὶ τῶν γνώσεων.

ΣΙΜΩΝ ΚΑΡΡΑΣ

Η ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΜΑΣ ΜΟΥΣΙΚΗ

“Όσο για «Θεό»: «Τὰ Νέα Ἑλληνικά» δέν τὸν ξέρουν. Τὴ λέξη μόνο. Κι ὅ,τι σχετικό: πολιορκία μιᾶς λέξης τὸ θεωροῦν, μιᾶς fiction, ἐνός «πλάσματος» τοῦ ὑπνωμένου νοῦ τῶν αἰῶνων. Ἡ Ἐκκλησία γνωρίζουν: εἶν' ὁ ρ ὶ ἄ ν ὠ σ η - και τ' ἀναρχικά (μαζὶ και ἄθεα) «Νέα Ἑλληνικά» εἶναι, βέβαια, ἀντιοργανωτικά κ' ἐναντία κάθε πίστεως, ὅσο και κάθε Ἐκκλησίας. Γ ν η σ ἰ ὅ τ η τ ε ς, ὅμως, θέλουν νὰ ὑπάρχουν, νὰ σώζονται. Ἐστω και γνησιότητες μὲς σὲ χώρους αὐτοῦ πού πολεμοῦν - ἔστω και δευτέρας, και τρίτης, και νιοστῆς κατηγορίας. Γιατί οἱ γνησιότητες εἶν' ε ὄ θ ὑ ἴ η τ ε ς - και ἴ σ ι α μόνο φθάνεται, ἀπ' ὅ λ ο υ ς τοὺς δρόμους, ἢ οὐσία κ' ἢ ἐλευθερία. Λοιπὸν γι' αὐτὸ — γιατί διαφεντεύει μιὰ γνησιότητα, ἔστω και τοῦ χώρου μιᾶς πίστεως — δημοσιεύουν ἀπείραχτο «Τὰ Νέα Ἑλληνικά» τὸ ἄρθρο τοῦτο τοῦ φίλου κ. Σίμωνος Καρρά. Στους ἐ λ ε ὑ ἴ θ ε ρ ο υ ς προσφεύγουν ἐντέλει, ὅλοι οἱ γνήσιοι.

Μὲ τὴν εἴσοδο στὴ νηστεία τοῦ Δεκαπενταγούστου, και τὶς καθημερινὲς παρακλήσεις τῆς Παναγίας, ξαναζωντανεῖ τὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν ψαλμοδία και τὴν ἐκκλησιαστικὴ μουσικὴ. Τὸ ἴδιο γίνεται και κατὰ τὰ Χριστούγεννα και τὸ Πάσχα· ζωντανεῖ τὸ ἐνδιαφέρον, γράφουν γιὰ τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ, ἄλλοι πού τὴν ἐπαινοῦν και ἄλλοι πού τὴν κατακρίνουν - κι ἄλλοι, πού προτείνουν μέτρα και λύσεις πού ποτὲ δὲν ἐφαρμόζονται, οὔτε συζητοῦνται κἄν ἀπὸ τοὺς ἀρμοδίους ἐκκλησιαστικούς ἢ κρατικούς παράγοντες. Καὶ ἡ ζωὴ κυλᾷ μονότονα και συνηθισμένα εἰς τὸ κεφάλαιο αὐτό· και ἡ ψαλτική και ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ μένουν σὰν τὴν σύγχρονη Δημοκρατία, πού ὅλοι συζητοῦν γι' αὐτήν, ἐνῶ δὲν κατορθώνουν νὰ συμφωνήσουν εἰς τόποιά εἶναι «ἡ ἀληθὴς Δημοκρατία».

Ὅλοι συνηγοροῦν ἢ κατηγοροῦν τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ, χωρὶς νὰ συμφωνοῦν εἰς τὸ περιεχόμενό της. Κ' ἐνῶ στέκουν ἀπὸ πάνω της τιμητὲς και κήνσορες, ὁμολογοῦν ὡστόσο, ἢ φαίνεται ἀπὸ τὰ γραφόμενά τους, ὅτι δὲν ἔχουν ἰδέα γιὰ τὴν οὐσία και τὸ περιεχόμενο τοῦ ὅρου *βυζαντινὴ μουσικὴ*.

Τὸν τελευταῖο καιρὸ ἔχει ἀρχίσει ἕνας θόρυβος δημοσιογραφικός, μὲ βάση τὴν ἐγκύκλιο τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν περὶ ἀπαγορεύσεως τῆς τετραφωνίας εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς - θόρυβος πού τὸν συδανλίζουν διάφορα περὶ αὐτῆς δημοσιεύματα ἱεροψαλτῶν και ἄλλων ἀναγνωστῶν τῶν ἐφημερίδων. Καὶ εἰς αὐτὰ ὅλα προσετέθη τελευταίως ἡ «προοδευτικὴ» πρότασις ἱερωμένου γιά... μοντέρνα μελλοποίηση τῆς θείας λειτουργίας ἀπὸ γνωστοὺς λαϊκοὺς συνθέτες τῶν Ἀθηνῶν!

Ἄλλ' ἄς ἰδοῦμε τοῦ καθενὸς τὶς ἀπόψεις:

Ὁ πρωθιερεὶς κ. Πηρουνάκης (διότι περὶ αὐτοῦ πρόκειται) ὡς αἰτία τῆς πρωτοβουλίας αὐτῆς προβάλλει τὴ μείωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἐκκλησιαζομένων· και, γιὰ νὰ τὴν ἀποτρέψη, «νομίζει» ὅτι χρειάζεται *μελλοποίηση τῆς λειτουργίας μὲ καινούργια μουσικὴ!*

Τὸ Ἱερατεῖο παρουσιάζετο, μέχρι τοῦδε, σὰν τὸ πιὸ συντηρητικὸ στοιχεῖο μέσα στὴν Κοινωνία. Οἱ ἱερωμένοι θὰ κρατήσουν και θὰ συστήσουν τὴν τήρηση τῶν ἱερῶν παραδόσεων - τῶν θρησκευτικῶν και ἐθνικῶν... Αὐτοὶ θὰ προσφυλάξουν τοὺς πιστοὺς ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς παρασύρῃ ὁποιοδήποτε μοντέρνο κοινωνικὸ ἢ ἰδεολογικὸ ρεῦμα, πού τείνει νὰ τοὺς ἀπομακρύνῃ ἀπὸ τὴν πηγὴ τῆς παραδόσεως και νὰ κόψῃ τὴ συνέχεια τῆς ἐθνικῆς και θρησκευτικῆς των ζωῆς.

Τὰ τελευταῖα χρόνια, ἀντιθέτως, ἀρχετοὶ ἱερωμένοι ἀπεδείχθησαν ἐχθροὶ τῶν ἐθνικοθρησκευτικῶν μας παραδόσεων εἰς τὸν τομέα τὸν λειτουργικόν: κατὰ τῆς βυ-

ζαντινῆς ἀγιογραφίας καὶ ὑπὲρ τῶν γλυκανάλατων θρησκευτικῶν χαλκομανιῶν τῆς Δύσεως· κατὰ τῆς λυchnοκαΐας καὶ ὑπὲρ τοῦ ἠλεκτροφωτισμοῦ τῶν ἐκκλησιῶν - καὶ μάλιστα ὑπὲρ τῶν κρυφῶν φώτων μὲ *νέον*· κατὰ τῆς τάξεως τῶν ἱερῶν ἀκολουθιῶν, ποὺ τὶς θέλουν κατὰ προτεσταντικὸ τρόπο σύντομες, γιὰ νὰ μὴ κουράζεται ἡ ἀγιοσύνη των· κατὰ τῆς βυζαντινῆς ψαλμωδίας, καὶ ὑπὲρ τῆς καντάδας καὶ τῆς τετραφωνίας, γιὰ νὰ μὴ ἀσχημίζουν τὰ «ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων» μὲ μουσικὴ τοῦ Μπάχ ἢ τοῦ Περγκολέζε — ποὺ ἐπαιζε στὸ χωριό των ἢ γιὰ γιὰ καὶ ἡ μαμά! — συνηθισμένα ἀφτιά των!..

Μὰ δὲ συμβαίνει τὸ ἴδιο μὲ τὸν κ. Πηρουνάκη. Θέλει μοντέρνα μουσικὴ, ἀλλὰ μὲ βάση τὴν παράδοση, ἂν καταλαβαίνω καλά. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπευθύνεται εἰς τοὺς κυρίους Χατζιδάκι καὶ Θεοδωράκη, γιὰ εἶναι — ὅπως λέγει — *ερευνητές τῆς μουσικῆς ρίζας τοῦ Λαοῦ* — δηλαδὴ τῶν ρεμπέτικων τραγουδιῶν, τῆς ζεμπεικῆς καὶ τῆς χασαπιάς τοῦ Περαία — καὶ ξέρον καλὰ τὶς πηγές τοῦ Βυζαντινοῦ (δίκαιε Θεέ!..) ὥστε *εὐελπιστεῖ ὅτι ἡ προσπάθειά τους στὸν τομέα αὐτὸν θὰ εἶναι καλὴ καὶ χρήσιμος!*

Τὴν ἀπάντηση στὴν ἀγιοσύνη του τὴ δίνουν οἱ ἴδιοι οἱ παρ' αὐτοῦ προτεινόμενοι συνθέτες.

Ἐξ αὐτῶν, ὁ κύριος Θεοδωράκης, ἔχοντας ἐμπειρία προσωπικὴ, ὅπως γράφει, τῆς ψαλτικῆς — βυζαντινῆς, ἀρκαδικῆς (ἔχομε, βλέπετε, καί... ἀρκαδικὴ μουσικὴ!), σακελλαριδεῖου καὶ τετραφώνου — ὁμολογεῖ, ἀντιθέτως πρὸς ὅσα πιστεῖει δι' αὐτὸν ὁ κ. Πηρουνάκης, ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ λοιποὶ «ὑπεύθυνοι» συνθέτες *δὲν ἔχουν ἐπιστημονικὴ γνώση αὐτοῦ ποὺ λέγεται βυζαντινὴ μουσικὴ*. Καὶ ἐκ τοῦ λόγου τούτου, φυσικά, δὲν σκοπεῖ νὰ μελλοποιήσῃ τὴ θεία λειτουργία - ὄχι γιὰ μὴ τὴν πιθανὴ σύνθεσὴ του θὰ πληθύνῃ τὸ ἐκκλησιαστικὸ καὶ ὁ τεράστιος κεφαλαιοκρατικὸς μηχανισμὸς τῆς Ἐκκλησίας θ' *αὐξήσῃ τὶς παγωμένες πιστώσεις του*. (Χρειαίζονται, βλέπετε, καὶ τὰ καρικεῦματα! Χρειαίζεται καὶ λίγη πολιτικὴ στὰ πνευματικά, ὅταν εἶναι κανεὶς πάμπλουτος «προλετάριος», καὶ βουλευτὴς «ἀριστερός»!.. Ὅλ' αὐτὰ εἶναι «τῆς μόδας» στὴν ἐποχὴ μας!..)

Προτείνει ὅμως καὶ κάτι τὸ οὐσιαστικὸ καὶ χρήσιμο ὁ κ. Θεοδωράκης: νὰ ἱδρυνθῇ ἰνστιτοῦτο, ποὺ θὰ μελετήσῃ *ὅλη τὴ μουσικὴ κληρονομία μας* - ἰνστιτοῦτο ποὺ τὸ προβλέπει στὸ Μουσικὸ Ὅργανισμὸ Πειραιῶς, τοῦ ὁποῖου εἶναι δημιουργὸς καὶ ὑπεύθυνος. Ἐπειδὴ τοῦτο εἶν' ἔξω ἀπ' τὶς συνηθισμένες φαιδρότητες τῶν διαφόρων «σωτήρων» κ' ἐπικριτῶν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, θὰ τὸ συζητήσω ὅταν ἔλθῃ ἡ κατάλληλος στιγμή εἰς τὴν πορεία τῆς ἐκθέσεώς μου.

Ὁ κ. Χατζιδάκις, ἀντιθέτως, περνάει κατ' ἀρχὴν γενεές δέκα τέσσαρες τὴ μουσικὴ παράδοση τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ: *Ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, λέει, μᾶς ἔχει κληροδοτήσει, μαζὶ μὲ τὶς γλυκανάλατες (ῥφος χαλκομανίας) ἀγιογραφίες, τὴν ἀφόρητη, ἔρρινη, ἀντοηδονιζόμενη — ἔχει φαίνεται προσωπικὴ ἐμπειρία εἰς τὸ θέμα αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος — ὑμνωδία, ποὺ ἀπέχει μίλλια ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ μουσικὴ ἔκσταση. Καμμιά φορὰ, παρακολουθώντας τὴ λειτουργία, ὑποπτεύομαι τὴ μουσικὴ ἀλήθεια πίσω ἀπὸ τὸν ἄτεχνο, κακοήθη καὶ διαστρεβλωμένον βυζαντινισμό τῶν ψαλτάδων. Καὶ «διερωτᾶται» ὁ κ. Χατζιδάκις, ἂν ἡ ὑπὸ κατασκευὴν σύνθεσις του θὰ ἔχη χαρακτῆρα πρωταγωνιστικὸ ἢ συνοδευτικὸ, κι ἂν θὰ βάλῃ ὄργανα - ἀπὸ τὰ ὁποῖα προτιμᾷ τὸ σαντούρι, γιὰτὶ ἔχει τὴν ἐντύπωση ὅτι... τὸ σαντούρι ἐκπέμπει πιὸ χριστιανικὰ ὀρθόδοξους ἤχους ἀπ' ὅ,τι τὸ καθησυχαστικὸ καὶ γλυκὸ ἀρμόνιο!*

Δίκαιε Θεέ! Ὡς τώρα ἐγνωρίζαμε ῥφος καὶ ἦθος εἰς τὴ μουσικὴ· δὲν ἐγνωρίζαμε ὅμως, ὅτι ὠρισμένα ὄργανα ἐκπέμπουν ἤχους... ὀρθόδοξους καὶ ἄλλα... δυτικούς ἢ... προτεσταντικούς, ἄλλα... μουσουλμανικοὺς καὶ ἄλλα... βουδδιστικούς, καὶ τὰ ὅμοια!.. Ἀλλὰ στὴν ἐποχὴ μας ὅλα τὰ παράδοξα καὶ παράλογα πρέπει νὰ τὰ περιμένῃ κανεὶς!

Κάνει τὴν συγκατάβαση, ὥστόσο, ὁ κ. Χατζιδάκις, νὰ βασιτήσῃ στὶς ἐκκλησιᾶς τὸ ἀριστερὸ καὶ δεξιὸ ἡμιχόριο, τοὺς κορυφαίους αὐτῶν καί, πιθανόν, ἕνα-δυὸ πρόσωπα, γιὰ τοὺς κεντρικοὺς ρόλους τῆς λειτουργίας (παππᾶς ἢ διάκος). «Πιθανόν»! Για-

τι μπορεῖ νὰ λείψουν καὶ αὐτοὶ - ὁπότε ὁ κ. Χατζιδάκις θὰ κάμῃ καὶ τὸν παπὰ! "Ὁχι βέβαια εἰς τὴν ἐκκλησία, ἀλλ' ἔστω καὶ εἰς τὸν σταῦλον ἢ τὸ γκαράζ, τὰ ὁποῖα προτιμᾷ - καὶ ὅπου θὰ ἦτο καὶ κατάλληλος ν' ἀκουσθῆ ἢ μὴ «ἄτεχνος», μὴ «κακο-ἡθης», μὴ «αὐτοηδονίζομένη» μουσικὴ τοῦ δημιουργία, τύπου *Συννεφιασμένη Κυριακῆ* ἢ *Πῶς τὸν λέν, πῶς τὸν λέν τὸν ποταμὸ* καὶ *Ἐνα καὶ δύο καὶ τρία καὶ τέσσερα παιδιὰ τοῦ Πειραιᾶ!*

Τί λέγει τώρα ἡ Ἁγία Ἀρχιεπισκοπὴ διὰ τὸν κ. Πηρουνάκη; Καὶ τί διὰ τὰς ὕβρεις ποῦ προεκάλεσε τοῦ κ. Χατζιδάκι, ὁ *Πανελλήμιος Σύλλογος Ἱεροψαλτῶν*, ὁ τῶσας ἀναλίσκων στήλας τοῦ περιοδικοῦ του διὰ τοὺς λόγους καὶ ἀντιλόγους ἐπὶ τῆς ἐγκυκλίου τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς:

Διαμαρτύρονται οἱ κύριοι ἱεροψάλται κατὰ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς ἐγκυκλίου, διότι χαρακτηρίζει τὰ ψαλίματά των *μουζουκοειδῆ!* Ἀλλ' οἱ βυζαντινοὶ ἱεροψάλται δὲν γνωρίζουν — πλὴν ἐλαχίστων ἐξαιρέσεων, εἰς τὰς ἐπαρχίας — ὄχι μουζουκί, ἀλλὰ καὶ ἐν τῶν ἑλληνικῶν μουσικῶν ὄργάνων, ποῦ θὰ ἦσαν ἀπαραίτητα διὰ νὰ ἐλέγξουν τὴν πιστότητα τῶν μουσικῶν διαστημάτων τῆς τέχνης ποῦ ἐπαγγέλλονται. Χαράσσουν, κάθε Κυριακὴν ἢ εορτήν, εἰς τὰ μάρμαρα τῶν καφενειῶν ἢ στὸ χαρτί, τὶς κλίμακες τῶν ἤχων τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, καὶ ἐρίζουν περὶ αὐτῶν. Ἀλλ' ὡστόσο, τὸν πῆχυν τῆς βυζαντινῆς θαμπούρας — τοῦ ἀρχαιοελληνικοῦ πυθαγορείου κανόνος — τὸν ὁποῖον παριστοῦν τὰ διαγράμματα τῶν κλιμάκων των, οὔτε τὸν ἔχουν ἰδῆ ποτὲ εἰς τὴν ζωὴν των! Πολὺ περισσότερον, ποῦ νὰ τὸν μεταχειρισθοῦν καὶ νὰ τὸν παίξουν!.. Δὲν γνωρίζουν οὔτε τὴν θαμπούρα, οὔτε καὶ τὸ ψαλτήριον — τὸν τρίγωνον κανόνα ἢ *κανονάκι* — ἐπὶ τοῦ ὁποῖου, ὡς καὶ τῆς θαμπούρας, ἐμφανῆς εἶναι ἡ ποικιλία τῶν ἑλληνικῶν μουσικῶν κλιμάκων καὶ διαστημάτων. Καὶ ὅμως, τῶν δύο τούτων ὄργάνων τὰς εἰκόνας καὶ τὴν ἀρμονία προβάλλουν ὡς ὑπόδειγμα τὰ θεωρητικὰ συγγράμματα τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς - καὶ αὐτὰ μετεχειρίζοντο οἱ παλαιοὶ διδάσκαλοι μας πρὸς διδασκαλίαν τῆς ἱερᾶς μουσικῆς.

Ἀλλ' οὔτε οἱ ἐπιφανέστεροι τῶν ἱεροψαλτῶν γνωρίζουν τὰ μουσικὰ ὄργανα τῆς τέχνης των. Γνωρίζουν ὅμως, οἱ ἕξ αὐτῶν ὠδειακοί, *πιάνο!* Μὲ τὸ ὁποῖον, καὶ ὑπὸ τὰς εὐλογίας τῆς Ἁγίας ἡμῶν Ἐκκλησίας, διδάσκουν εἰς τὰ ὠδεῖα - τρόπος τοῦ λέγειν «διδάσκουν!» Παίξουν δηλαδὴ τὶς κλίμακες - τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ!.. Ἀλλ' ὦ Γεννάδες, ἂν ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ ἐπαίξετο κ' ἐδιδάσκετο μὲ τὰ ἡμίτονα τοῦ εὐρωπαϊκοῦ κλειδοκυμβάλου, πρὸς τί ἡ *πολυχίτα*, τὰ *τρία γένη* καὶ αἱ *χοδαὶ* τῶν ἑλληνικῶν μουσικῶν κλιμάκων; Πρὸς τί ἑναρμόνιοι διέσεις, ἡμίτονα διάφορα, καὶ ἐλάχιστοι καὶ ἐλάσσονες τόνοι; Τί βυζαντινὴ μουσικὴ εἶναι ἢ καθ' ἡμίτονα καὶ τόνους — συγκερασμένα! — ξηροφωνίες ποῦ ἀκούει κανεὶς ἀπ' τοὺς ψάλτες τοὺς ὠδειακοὺς; Ξηροφωνίες, ποῦ τείνουν ν' ἀφανίσουν ὅλο τὸ μελωδικὸ πλοῦτο καὶ τὴν παράδοση τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς, ὡς τὴν παρελάβομεν ἀπὸ τοὺς παλαιότερους!

Κάνουν καὶ κάτι ἄλλο οἱ ἰθύνοντες τὰ ἱεροψαλτικά καὶ οἱ διδάσκοντες εἰς τὰ ὠδεῖα τὴ δῆθεν βυζαντινὴ μουσικὴ: Εἶναι — ἄκουσον! ἄκουσον! — οἱ ἴδιοι τέλειοι καὶ πιστοὶ βυζαντινοὶ ψάλται, ψάλλοντες τὰ «κλασσικὰ μαθήματα» τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, ἐν ταυτῷ δὲ καὶ διευθύνται τριφωνῶν ἢ τετραφωνῶν ἐκκλησιαστικῶν χορωδιῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀπαγόρευσιν ἐπιτάσσει ἡ ἐγκύκλιος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς!.. Καὶ πιστεύουν — ἀγνοοῦντες — ἢ κάνουν πὼς πιστεύουν — ἐξαπατῶντες, καὶ τὴν ἐκκλησιαστικὴν διοίκησιν καὶ τὸ ἀνίποπτον κοινὸν — ὅτι εἶναι εἰς θέσιν, εἴτε ἐν ἐνεργείᾳ εἴτε ἐν ἀργίᾳ ἐκκλησιαστικοὶ καντατόροι καὶ τετραφωνισταί, νὰ ἐκτελέσουν πιστὰ τὰ διαστήματα, τὶς μελωδικὰς ἔλξεις, καὶ τὰ ποικίματα, καὶ τὰ τσακίσματα τῶν σημαδιῶν τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς!..

Ποιὸς φταίει γιὰ τὴν κατάστασιν αὐτή;.. Οἱ ἱεροψάλται μόνον;.. Ὁχι βεβαίως. Φταίει, προπαντός, ἡ Ἐκκλησία! Διότι τὸ Κράτος, εἰς τὸ κεφάλαιο αὐτό, πλέει εἰς πελάγη εὐδαίμονος ἀγνοίας καὶ ἀδιαφορίας! Ἔχει τὸ μουσικὸ του πρόγραμμα, μὲ

βάση τὴν εὐρωπαϊκὴ μουσικὴ ἔχει τοὺς σχετικοὺς συμβούλους καὶ τὶς πιστώσεις του καί, θεωρῶντας τὸν ἑλληνικὸ λαὸ μουσικῶς ὑπανάπτυκτο, προσπαθεῖ ἔτσι, μὲ μέθοδο ἀρχοντοχωριάτικη, νὰ μᾶς «ἐξευγενίσῃ», καὶ νὰ μᾶς «πολιτίσῃ» εὐρωπαϊκῶς!.. Φταίει, λοιπόν, προπαντὸς ἡ Ἐκκλησία, διότι ἀπὸ 30 ἐτῶν ὑπεχρέωσε τοὺς ψάλτες — καὶ τοὺς ὑποχρεώνει καὶ τώρα — νὰ λαμβάνουν μουσικὴ μόρφωση «ἐλληνοεὐρωπαϊκὴ», φραγκολεβαντινικὴ, τραγελαφικὴ, ἀντιφάσκουσα καθ' ἑαυτήν, εἰς τὰ ψαλτικά... Εἶχε πρὸ αὐτοῦ εἰκόνα πλήρους ἀποτυχίας τῆς ἐπὶ 35ετιῶν ὠδειακῆς διδασκαλίας τῆς ψαλτικῆς ὁ τότε Ἀρχιεπίσκοπος ἄλλ' ἐνδίδων εἰς παρακλήσεις κυριῶν, χωρὶς νὰ ἐρωτήσῃ καίεναν ἀρμόδιον, ἐμονοπώλησε διὰ νόμου τὴν ψαλτικὴν διδασκαλίαν εἰς τὰ ὠδεῖα! Πρὸ τοῦ θανάτου του ἀνεγνώρισε τὸ λάθος του, καὶ μᾶς ἐφώνησε νὰ συχωρεθῆ — ἐνώπιον καὶ τῆς κ. Εἰρήνης Νικολοῦδης: *Λυποῦμαι, εἶπε, ποὺ δὲν σᾶς ἐβοήθησα ἐπὶ τῆς ἀρχιερατείας μου... Μᾶς ἠπάτησαν, ὅτι θὰ κάμουν βυζαντινὴν μουσικὴν - καὶ κάμουν αὐτὰ τὰ ψευδοβυζαντινά!.. Ἄλλ' ἡμεῖς οὐδεμιᾶς εἴχομεν ἀνάγκην βοήθειας ἢ τέχνη ὅμως καὶ ἡ παράδοσις ἐδικαιοῦντο νὰ μὴ κακοπάθουν ἐπὶ τῶν ἡμερῶν ἱεράρχου κοπτομένου διὰ τὰς ἐθνικοθησκευτικὰς παραδόσεις. Θὰ ἐρωτήσω ὅμως κ' ἐγὼ — μὲ ὄλον τὸ σέβας, καὶ χωρὶς τὰ λιβανίσματα τῶν ἱεροψαλτῶν — τὸν νῦν Ἀρχιεπίσκοπον: Τί φρονεῖ;.. Ἡ μουσικὴ, ποὺ ἀκούει εἰς τοὺς ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς του, εἶναι ἢ μουσικὴ ποὺ ἤκουε εἰς τὴν πατρίδα του καὶ εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὅπου ἀρχιεράτευε;.. Ὅχι βεβαίως!.. Εἶναι παραφθορὰ καὶ παραποίησης τῆς μουσικῆς παραδόσεως τοῦ ἔθνους στὸν τομέα τὸν ἐκκλησιαστικόν!.. Δὲν ταιριάζει μὲ τὴν ὅλη μουσικὴ παράδοσις τοῦ ἑλληνισμοῦ, τὰ τραγούδια μας τὰ ἐθνικὰ - καί, ἐν τοιαυτῇ περιπτώσει, τὸ καθήκον του δὲν ἐπιβάλλει νὰ χωρήσῃ ἔτι πλέον τῆς ἐγκυκλίου; Ν' ἀπαγορεύσῃ, δηλαδή, τὴν εἰς τὰ ὠδεῖα εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς ψευδοδιδασκαλίαν τῆς βυζαντινῆς ψαλμωδίας!*

Ὅχι πλέον βυζαντινὴ μουσικὴ μὲ πιάνο! Ὅχι διδασκαλία τετραφωνιῶν, γιὰ νὰ μάθουν οἱ ψάλτες νὰ βάζουν — ποὺ δὲν τὸ κατορθώνουν εἰς τὸ τέλος — στοιχειώδη ἰσοκρατήματα εἰς τὴν ψαλμωδίαν ὅχι ξηροφωνίες τοῦ πενταγράμμου, κατὰ τὴν ἐρμηνεῖα τῶν γεμάτων μελικόττητα χαρακτήρων τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς!.. Ἄς ἀφήσουν τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν εἰς τὴν τύχη τῆς - ὅπως εἶναι καὶ ἡ λαϊκὴ μουσικὴ, δηλαδή τὰ ἐθνικὰ μας τραγούδια. Ἄν δὲν προοδεύσῃ ὁμοιομόρφως, τοῦλάχιστον ἄς μὴ καταστραφῆ ὁμοιομόρφως!.. Κάπου, ἀπὸ κάποιους ψάλτες, ποὺ ἔχουν παράδοσις βυζαντινὴν, ἴσως διατηρηθῆ γνησίᾳ καὶ ἀληθινή. Ἄλλως, ἀπειλεῖται μὲ ἀφανισμόν βέβαιοι, ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν!

Ὅλοι κόπτονται — οἱ «φίλοι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς», πρὸ παντὸς — καὶ θορυβοῦν περὶ τὸ «ῦφος» τῶν μουσικῶν τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας. Καὶ — τὴν κακῆν, βεβαίως, ἀλλὰ τὴν πάντως — εὐρίσκονται ἐδῶ ὁ πρωτοψάλτης τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας καὶ πολλοὶ ἐκ τῶν κωνσταντινουπολιτῶν ψαλτῶν. Αὐτοὺς λοιπόν ἄς κάμουν διδασκάλους τῆς ψαλτικῆς. Ἄν οἱ πολῖτες ψάλτες ἀφήσουν κατὰ τὴν προφορὰν κάποια «χουμχούμικα» — ὅπως ἔλεγε καὶ ὁ ἀείμνηστος μουσικοκριτικὸς καὶ μισοκωνσταντινουπολίτης Μίνως Δούνας — ἀφήσουν καὶ τοὺς αὐθαίρετους αὐτοσχεδιασμοίς, καὶ ψάλλουν ἀπὸ κειμένου, αὐτοὶ εἶναι πολὺ καταλληλότεροι ἀπὸ τοὺς ὠδειακοὺς καὶ τοὺς καντατόρους νὰ γίνουν διδασκαλοὶ τῆς βυζαντινῆς ψαλμωδίας.

Καὶ τώρα ἄς συζητήσωμε τὸ θέμα τό... «ἐπιστημονικό»:

Οἱ ψάλτες, οἱ «φίλοι τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς», καὶ ὁ κ. Θεοδωράκης μὲ τὶς ἀνακοινώσεις του, ζητοῦν τὴν ἴδρυσιν «Ἰνστιτούτου τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς». Κάποιοι μάλιστα τὸ θέλουν καὶ «Ἀκαδημία», φιλοδοξοῦντες νὰ μποῦν μέσα καὶ νὰ γίνουν «ἀκαδημαϊκοί»! Τί θὰ κἀνῃ ὅμως αὐτὸ τὸ «Ἰνστιτούτο» δέ λένε, παρὰ μόνον γράφουν συνεχῶς περὶ «κωδικοποιήσεως» τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς!.. Σὰν δηλαδὴ νὰ ἔλειπαν ἀπὸ τοὺς ψάλτες ὅλα τὰ μουσικὰ συνθέματα τῶν διαφόρων αἰῶνων, καὶ

γι' αὐτὸ δὲν ἀποδίδεται πιστὰ ἡ βυζαντινὴ μουσικὴ! Καὶ ἂν αὐτὰ πιά δοῦν τὸ φῶς τῆς «κωδικοποιήσεως», αὐτομάτως οἱ καντατόροι καὶ οἱ τετραφωνιστὲς θὰ βυζαντινίζουν, καὶ οἱ ᾠδειακοὶ θὰ γίνουν π ρ ό τ υ π α γνησίων βυζαντινῶν μουσικῶν ἐκτελεστῶν!..

Κωδικοποιήσεις, ὅμως, καὶ ἔκδοσις μουσικῶν κειμένων, προϋποθέτει γ ν η σ ί α ν πα ρ ά δ ο σ ι ν ψ α λ τ ι κ ῆ ς π ο ῦ θὰ τὰ ἐρμηνεύσῃ. Προϋποθέτει *σχολήν* ποῦ θὰ προ- παρασκευάσῃ τοὺς μουσικούς, οἱ ὅποιοι θὰ τὰ μεταχειρισθοῦν. Προϋποθέτει γ ν ῶ σ ε ι ς μ ο υ σ ι κ ῆ ς π α λ α ι ο γ ρ α φ ί α ς, μὲ τὶς ὁποῖες θὰ διαβασθοῦν καὶ θὰ ἐρμηνευθοῦν τὰ παλαιὰ μουσικὰ χειρόγραφα ἢ θὰ παραβληθοῦν πρὸς αὐτὰ αἱ εἰς τὴν σημερινὴν μουσικὴν γραφὴν ἐξηγήσεις τῶν παλαιότερων διδασκάλων μας. Ποῖα ἀπ' αὐτὰς τὰς προϋποθέσεις ὑπάρχει, γιὰ νὰ ζητοῦμε τὴν κωδικοποίηση; Καὶ μὲ ποιὲς γνώσεις καὶ ἐφόδια θὰ τὴν ἐπιχειρήσουν ὅσοι τὴ ζητοῦν; Εἶναι ζήτημα ἂν πολλοὶ τῶν ψαλτῶν ἀνοίγουν μουσικὸν βιβλίον, ἀπ' ἐκκλησίας — ἢ ἂν, ἀνοίγοντάς το, ψάλλουν πιστὰ τὰ κείμενα τῶν μουσικῶν συνθέσεων — καὶ λείπει πιά, μ ὄ ν ο ν, ἡ κωδικοποίησις!..

Ὅστοςο, ἔστω καὶ μ' αὐτὴ τὴ μακρονὴ ἐλπίδα κάποιας μελλοντικῆς υπάρξεως προϋποθέσεων, ἀξίζε νὰ γίνῃ ἡ σχετικὴ κωδικοποίησις... Διὰ τοῦτο καὶ τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνελάβομεν, ἦδη ἀπὸ 35ετίας, οἱ ἀμίσητος, ἀνιδιοτελῶς, ἐξ ἀγάπης πρὸς τὴν παράδοση καὶ τὴν τέχνην, κατὰ τὰς ὥρας ποῦ μᾶς περισσεύουν ἀπὸ τὴν βιοπάλη — ὄχι «ἐπαγγελματίαι», πρὸς κέρδος — εἰς τὸν *Σύλλογον πρὸς διάδοσιν τῆς ἐθνικῆς μουσικῆς*. Ἐκεῖ ὅπου δὲν ἐπάτησε π ο τ ἔ μ' ἐνδιαφέρον πόδι κρατικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς «ἀρμοδίου», ἱεροψάλτου ἢ «φίλου τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς», διὰ νὰ πληροφορηθῇ ὅτι *ἀνεκαλύφθη* ἦδη παρὰ τοῦ *Κολόμβου* ἢ παρ' αὐτῶν ματαίως ἀναζητουμένη *Ἀμερική*, ἐπὶ τριάντα πέντε συναπτὰ ἔτη, χωρὶς διακοπὴν — οὔτε στὰ μαῦρα χρόνια τῆς Κατοχῆς — συνεχίζεται τὸ ἔργον τῆς διασώσεως καὶ τῆς διαδόσεως τῆς ὅλης μουσικῆς παραδόσεως τοῦ ἔθνους, καὶ τῆς ἱερᾶς μουσικῆς ἰδιαιτέρως. Ἐκεῖ *σχολή* καὶ μέθοδοι διδασκαλίας, μὲ βάση τὴν ὅλη μουσικὴ παράδοση τοῦ ἔθνους· ἐκεῖ ψαλμωδίες παλαιῆς καὶ τραγούδια γνήσια ἐθνικά· ἐκεῖ ὄργανα μουσικὰ τῶν πατέρων μας, ἀπαραίτητα γιὰ τοὺς ἱεροψάλτες, καὶ διδάσκαλοι ἱκανοὶ νὰ τοὺς τὰ διδάξουν· ἐκεῖ πρᾶξις μουσικὴ, ποῦ εἶναι ἱκανὴ νὰ τοὺς καταρτίσῃ ψάλτες βυζαντινοὺς, ὄχι βυζαντινοευρωπαϊκοὺς, φραγκολεβαντινοὺς· ἐκεῖ, τέλος, καὶ μουσικοὶ κώδικες, καὶ τὰ αὐτόγραφα τῶν μουσικῶν διδασκάλων, τῶν ὁποίων ψάλλομε τὰ μαθήματα· ἐκεῖ θεωρητικὰ συγγράμματα παλαιά, ἐκεῖ καὶ ἡ κωδικοποίησις — διὰ παραβολῆς καὶ ἐξηγήσεως — τῶν βυζαντινῶν μελωδιῶν: τῶν ἀπὸ τοῦ 18^{ου} αἰῶνος δηλαδὴ ἐν χρήσει μουσικῶν συνθέσεων, ὡς καὶ τῶν παλαιότερων, κατὰ τὰς ἐξηγήσεις καὶ τὴν παράδοσιν τῶν μουσικῶν τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὄχι κατὰ τὴν αὐθαίρετην καὶ ἀνεδαφικὴν, εἰς ὕφος γρηγοριανοῦ μέλος, ἀπόδοση τῶν *βυζαντινομονομεντιστῶν* τῆς Δύσεως, οἱ ὅποιοι τείνουν νὰ δημιουργήσουν διεθνῶς ψευδαισθήσεις καὶ παρεξηγήσεις εἰς βάρος τῆς μουσικῆς παραδόσεως τῆς Ἐκκλησίας μας - οὐδενὸς διαμαρτυρομένου καὶ οὐδενὸς ἀντιλέγοντος, ἐπισήμως ἢ ἀνεπισήμως, εἰς ὅσα φλυάρως συζητοῦν, κρινόντες καὶ ἐπικρίνοντες τὴ βυζαντινὴ μουσικὴ! Ἄλλ' ἐκεῖ καὶ τὰ παλαιὰ *εἰρμολόγια* καὶ *στιχεράρια*, ἐκεῖ καὶ αἱ παλαιαὶ παπαδικαὶ συνθέσεις, αἱ ἀργαί: τὸ τεχνικώτερον καὶ δυσκολώτερον εἶδος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μελοποιίας, πού, ἂν ἐκτελεθῇ καλῶς, ἀξίζει ν' ἀκούηται ἀπὸ ἐκκλησίας, κατανύσσον καὶ διδάσκον τοὺς πιστοὺς, καὶ ὄχι εἰς «βραδινά», εἶδος *κοκτέιλ πάρτυς*, πού προτείνει εἰς τοὺς ἱεροψάλτας τοῦ ὁ περὶ πολλὰ σπουδάζων Ἅγιος Πειραιῶς κ. Χρυσόστομος!..

Ἄν ἐπλήρωνεν ἡ Ἐκκλησία ἐπιτελεῖον ἀνθρώπων «εἰδικῶν» — καὶ πού νὰ τοὺς εὔρη! — διὰ νὰ ἐπιτελέσουν αὐτὸν τὸν ἄθλο, δὲν ἤθελεν ἐπιτύχη ὅ,τι εἶναι ἦδη ἔ- τοιμο, χάρις εἰς τὴ συναίσθησιν τοῦ εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦτο ἱερῶυ καθήκοντος ἔναντι τοῦ ἔθνους καὶ τῆς πίστεως. Νὰ ἰδοῦμε τώρα, Κρίτος καὶ Ἐκκλησία θ' ἀντιληφθοῦν ποτὲ τὸ κρίσιμο τῆς καταστάσεως, καὶ θὰ θελήσουν νὰ τὸν ἀξιοποιήσουν!..

ΡΕΝΟΣ

Πρόσκληση στὸν κόσμο τῶν μετάλλων

Βρέθηκα στὸν κόσμο τῶν μετάλλων, κ' ἔρχομαι ἀφηγητὴς ἀπὸ κεῖ.

Ἀφηγητὴς δὲν εἶναι τὸ σωστό· ἀναγγέλτης, εὐαγγελιστής, εἰδοποιός πρέπει νὰ πῶ. Θάμπος ἀκόμα εἶναι τὰ μάτια μου ἀπ' τὴ μεγάλη Κοιλιάδα τῶν Προτύπων - κι ὁ νοῦς μου ἀκόμα ζαλισμένος ἀπ' τὶς τελευταῖες, τὶς πιὸ τρομερὲς ἐξισώσεις!

Μὰ πρέπει ὅλα νὰ τὰ διηγηθῶ, καταλεπτῶς, ἀπ' τὴν ἀρχή:

Ἡ πρόσκληση μοῦ ἤρθε παράξενα - ὅσο παράξενο ἦταν καὶ τὸ ταξίδι: Βρῆκα ἄ-ξαφνα μπρὸς μου, στὸ δρόμο, ἓνα νόμισμα ἐξαιρετικὰ εὐτελές, ἀπὸ ταπεινὸ μπακίρι, μὰ τελειῶς ἀφθορο. Κάποιος τὸ πέταξε περιφρονητικὰ μὲς ἀπ' τὰ ρέστα του - κι ἀνέβηκε στὸ τράμ καὶ χάθηκε.

Ἔσκυφα καὶ τὸ μάζεψα - κι ἀπόρησα, μὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὴ λάμψη του.

Τὸ ξέχασα μὲς σὲ μιὰ τσέπη - κ' ἔμενε κεῖ, μ' ὄλο πού ἀνακατώνονταν καὶ μ' ἄλλα κέρματα, γιὰτ' ἦταν ἡ μικρότερη ὑποδιαίρεση τοῦ νομίσματός μας καὶ δὲ συνέβαινε ν' ἀγοράζω τίποτε πού νὰ τὴ χρειάζεταιται.

Ἐναν καιρὸ βάλθηκα ν' ἀλλάζω μάρκες τσιγάρων, μήπως καὶ πετύχω μικρὸ ἴσως κουτι πού νὰ χρειάζεταιται τὴν ὑποδιαίρεση. Κατὰ κάποιον τρόπο, σὰν τὰ πολύτιμα διαμάντια πού φέρνουν θάνατο, γύρευα νὰ τ' ἀπαλλαγῶ.

Ξαναθυμήθηκα πολλές φορές ἐκεῖνον πού μ' ἀγανάχτησε τὸ πέταξε κι ἀνέβηκε στὸ τράμ. Ἡ πράξη του μοῦ φάνηκε σπάταλη - κι ἄς ἦταν τὸ πιὸ εὐτελές νόμισμα, πού δὲ με πλούτιζε καὶ δὲ με φτώχαινε ἢ ἔλλειψη ἢ ἡ ὑπαρξή του.

Ἀρνιόμουν νὰ κάνω τὸ ἴδιο.

Ταλαιπωροῦσε τὴ σκέψη μου καὶ τὴν παλάμη μου ἐπὶ χρόνια. Κι ὅποτε τόρριζα στὸν κουμπάρὰ τῶν παιδιῶν, μοῦ τὸ ἐπέστρεψαν εὐγενικὰ στὸ ταμεῖο τῆς τράπεζας, γράφοντας γενναϊόδωρα στὴν κατάθεση τὴ μεγαλύτερή του ὑποδιαίρεση: τὸ διπλάσιο - καὶ τὸ ἴδιο: πίσω στὰ χέρια μου!

Πιστεύοντας πὼς τίποτα στὸν κόσμο δὲ γίνεται τυχαῖα, χαμογελοῦσα κάθε φορὰ μὲ τὴν ἀδυναμία τῆς σκέψης μου νὰ βρῆ μιὰ λύση.

Τέλος, νόμισα πὼς βρῆκα: ὦρεια πάση θυσίᾳ νὰ τὸ ξοδέψω· ν' ἀγοράσω κάτι μ' αὐτὸ - ἔστω ἐλάχιστο.

Πῆγα καὶ πληροφορήθηκα πόσο κάνουν τὸ κιλὸ οἱ σταυρόβιδες, τὰ κλίπς κ' οἱ πινέζες. Πῆρὰ τὶς τιμές κ' ἔκανα εὐσυνείδητα τὴ διαίρεση: Ἄν προτιμοῦσα τὶς πρῶτες, μποροῦσα λαμπρὰ ν' ἀγοράσω τρεῖς - κι ὁ μεταπράτης νάχη καὶ κάτι παραπάνω ἀπ' τὸ νόμιμο κέρδος του (γιατὶ δὲν ὑπῆρχε κι ἄλλη ὑποδιαίρεση).

Βρέθηκα τὴν ἄλλη μέρα στὸ κατάστημα, μὲ τὸ κέρμα στὸ χέρι, γυρεύοντας τὸ τάδε νοῦμερο σταυρόβιδες.

Κατὰ πολὺ παράδοξο τρόπο — σχεδὸν σὰν εἰρωνεία τῆς τύχης (ἢ κάτι φοβερῶτερο κι ἀπὸ τύχη) — μοῦ ἔδωσαν καὶ δυὸ σταυρόβιδες παραπάνω, καὶ τὸ κέρμα πίσω!

Κάθιδρος βγῆκα ἀπ' τὸ κατάστημα κ' ἔπεσα στὸ πρῶτο κάθισμα πού βρῆκα, συντετριμμένος... Δέν ὑπῆρχε τρόπος λοιπὸν νὰ τὸ ξοδέψω;.. Μὲ κυνηγοῦσε σὰν κατάρρα... μὰ γιατί σὰν κατάρρα; Κάτι σὰν πιὸ γελούμενο ἀπὸ κατάρρα, αὐτὸ τὸ μπακιρένιο νόμισμα!

Ἐπρεπε κάποιος νὰ τὸ δεχτῆ. Ἦταν κάτι χειρότερο ἀπὸ πολύτιμο λίθο τοῦ θανάτου· ἢ ἀγανάχτησε τοῦ πρώτου πού τὸ ἀπέριψε ἔπαιρνε πιὰ διαστάσεις τρομαχτι-

κές - κι αυτό που ώνόμασα *σπατάλη* ήταν *ενέδρα*!.. Κάποιοι μ' εΐχε ρίξει σ' αυτό τὸ λάκκο - κ' εΐχε φύγει, χωρὶς νὰ μάθω τὸ γιατί...

Προσπάθησα νὰ τὸ περάσω μαζί μ' ἄλλα νομίσματα, χαρίζοντάς το, σὲ χέρια ποῦ μοῦ δΐναν διάφορα εΐδη... Πάντοτε, εὐσυνείδητα, μοῦ τὸ ἐπέστρεφαν! Ἦταν τόσο εὐτελέες, ποῦ ἀκεραΐωνε τὴν ἠθικὴ τῶν ἀνθρώπων!.. (Αὐτό, ὅπως ἔμαθα στὴν *Κοιλάδα τῶν Προτόπων*, ἦταν τὸ πρῶτο μάθημα ποῦ μοῦ δόθηκε — μυστικά — τῆς τρομερῆς Ἠθικῆς τῶν Μετάλλων!)

Μὰ ἄς μὴν ἀνακατεύω τοὺς χρόνους. Ἄς διηγηθῶ καταλεπτῶς τὰ πράγματα, μετὴ σειρά:

Εΐμ' ἓνας ἄνθρωπος μετὰ πάρα πολλὰ χρήματα. Δέ χρωστῶ τὸ χρόνο μου σὲ κανένα καὶ σὲ τίποτα. Δέν ἔχω ὑποχρεώσεις καὶ δέν ἔχω ἐκκρεμότητες. Μπορῶ, ἂν θέλω, ἀπλούστατα, νὰ μπῶ σ' ἓνα γραφεῖο ταξιδιῶν, καὶ νὰ ταξιδέψω, ἀμέσως, γιὰ τὸ Χόγκ-Κόγκ ἢ γιὰ τὴ Γῆ τοῦ Πυρός... Πάντα μετὰ τὸ κέρμα στὴν τσέπη; - αὐτὸ ἦταν τὸ ἐρώτημα. Πάντα μ' αὐτὴ τὴν ἐλάχιστην καὶ ἀφθορὴν ἐκκρεμότητα;.. Ἀμύθητα ποσὰ μποροῦσα νὰ ξοδέψω - μὰ τὸ κέρμα ὄχι!..

Στριφογύριζα στὸ δωμάτιό μου, σὰ λιοντάρι, γυρεύοντας τὸν τρόπο νὰ ξοδέψω τὸ κέρμα.

Τότε σκέφτηκα νὰ δοκιμάσω αὐτὴ τὴν εὐκολὴ ἀκεραιότητα πολλῶν ἀνθρώπων: Πῆγα μετὰ τὸ κέρμα καὶ γύρεψα κ' ἑπτὰ πινέζες, καὶ τρεῖς ξυλόβιδες, κι ὅ,τι ἄλλο μετὰλλινο πουλιότανε μετὰ τὸ κιλό!.. Πάντα μοῦ δΐναν καὶ παραπάνω — δηλαδὴ ζητιάνος καταντοῦσα — καὶ μοῦ ἐπέστρεφαν καὶ τὸ κέρμα! Ἔτσι, ποῦ ἄρχισα πιά νὰ σχηματίζω μιὰ συλλογὴ ἀπὸ μικρὰ μετὰλλινα ἐξαρτήματα. Ὅα μποροῦσα κιόλας νὰ τὴν πουλήσω — σὲ μιὰ ἰδανικὰ λειτουργοῦσα ἀγορὰ — καί, παρά τὴν ἀπώλεια τοῦ κέρδους τῶν μεταπρατῶν, νὰ λάβω μιὰ τιμὴ πολὺ ἀνώτερη τοῦ ἐλαχίστου κέρματος.

Κόντεψαν νὰ με πετάξουν μετὰ τὶς κλωτσιές, σὰν ἀποτόλμησα τὴν πρότασή μου κι ἀνοιξα τὸ μικρὸ κουτί μου μετὰ τὶς λογιῶ-λογιῶ βίδες, πινέζες κι ἄλλες τέτοιες μικρὲς μετὰλλινες προσωπικότητες.

«Ἄ, ὥστε λοιπὸν πουλᾶνε πράγματα ποῦ ἀρνοῦνται ν' ἀγοράσουν! Σχεδὸν σὰν ὅλους τοὺς ἢ ἀξία νάναι τὸ πρόσχημα μόνον γιὰ κέρδος τῶν μεταπρατῶν!.. Κ' ἐπιστρέφουν ἀποπάνω καὶ τὸ νόμισμα, γιὰ ν' ἀκεραΐωνουν τὴν ἠθικὴ τους!..»

Ουμωμένος, πέταξα ἓν' ἀσημένιο εἰκοσόφραγκο - καὶ κρύφτηκα στὴ γωνιά.

Τὸ ἄρπαξαν εὐθύς — ἓνας πλανόδιος λιμαδόρος — καί, καθὼς παρακολοῦθησα ἀκριβῶς: τὸ καταφάγαν μετὰ βουλιμία! Ἀγοράστηκαν τσιγάρα, ψωμί, σοκολάτα πικρὴ καὶ τσίχλες. Κατάπληκτος εΐδα τὸ λιμαδόρο ν' ἀπορρίπτει μετὰ ἀγανάκτηση κι αὐτὸς ἓνα κέρμα ἀπ' τὰ τελευταῖα τοῦ ρέστα, νὰ πηδάει στὸ τράμ καὶ νὰ χάνεται!

«ὦ, τί γύρους ἔχει ὁ κόσμος!» σκεφτόμουν, ὅσο βάδιζα, μετὰ σ' ἐκεῖνο τὸ σούρουπο, στὸ ἀπέραντο πεδίο προσγειώσεως τῆς *Κοιλάδας τῶν Μετάλλων* - πρὶν μάθω ἀκόμα νὰ βλέπω τὶς μορφὲς ἐκείνου τοῦ κόσμου... «Τὶ ἀνεξιχνίαστους γύρους, τί μυστικές ἐνέδρες καὶ προσχήματα γιὰ μιὰ πρόσκληση...»

Ἡ πρόσκληση συνεχίστηκε στὰ ὄνειρά μου: Ἡ Θεὰ ποῦ εἰκόνιζε τὸ κέρμα προβαίνει καταπάνω μου πάμφλογο, καὶ μετὰ χαμόγελο ὅλο νόημα μοῦ προσφέρει τὸν μετὰλλινο στάχυ! Εἶναι ὁ *Στάχυς τῆς Γονιμότητος* - τὸ ξέρω! Ὁ *Στάχυς τῆς Καρποφορίας* - φυσικὰ μετὰλλινος: τῆς καρποφορίας τῶν μετάλλων, τῶν μικρῶν κερμάτων ποῦ δέν ἔχουν μικρότερη ὑποδιαίρεση, τῆς χρυσοῦς βροχῆς ποῦ γονιμοποιεῖ... Καθὼς τὸν τρίβω στὰ χέρια μου — τέλειον, ἀστραφτερό — ἀνάμεσα στὶς δυὸ παλάμες μου (σὰν ἔνδειξη συγκατανεύσεως: πῶς ναί, κατάλαβα καὶ πειθαρχῶ στὸ νόημά της!) κάθε σπειρὶ εἶναι χρυσό, πέφτει βαρὺ στὰ νύχια τῶν ποδιῶν μου, κ' Ἐκεῖνη μοῦ χαμογελά - μοῦ λέει: *Νὰ ξεκινήσης!..*

«Γιὰ ποῦ νὰ ξεκινήσω ;...» Μὰ χάνεται - και πάνω ἀπ' τὸ κεφάλι της κρατᾷ τὸ κέρμα ἀστραπηβόλο !

...Τὴν ἄλλη μέρα δέ σαλεύω ἀπ' τὸ κρεββάτι. Ἄρνούμαι νὰ ξαναμετάσχω στὸν κόσμο, ἀν δέν γνωρίσω τὴν ἀκριβῆ ἐξίσωση ! Πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ἐπιστρέφουν τὸ κέρμα, νὰ χαρίζουν τὸ ὑλικό, ν' ἀκεραιώνουν τὴν «ἠθική» τους οἱ μεταπράτες τοῦ κέρδους, κ' ὕστερα νὰ μὴν ἀγοράζουν ὅ,τι πουλοῦν, νὰ «ἐκμηδενίζουν» τὴν ἀξία πού-πουλήσαν ;.. Τί γίνονται ὅλες αὐτὲς οἱ φύρες ;.. Τί νόημα ἔχουν οἱ σωστὲς ἀριθμομηχανές, τὸ χρυσὸ πρότυπο τοῦ μέτρου στὸ Μουσεῖο τῶν Σεβρῶν..- ἡ τρομερὴ ἀκρίβεια τῶν μετάλλων ποιοῦν ὑπηρετεῖ ;

Ἄρνιόμουν νὰ σηκωθῶ, ἀν δέν γνωρίσω !

...Τὸ πρωὶ προχώρησε. Ἀκούγονταν ἔξω οἱ συνήθεις φωνές, οἱ τακτικοὶ χρόνοι του. Ἡ ὥρα θὰ ἦταν 10, γιατί ἦταν ὁ μανάβης. Μὰ δέ θὰ ψωνίσωμε ζαρζαβατικά - κ' ἔτσι ἀκεραιώνομε τὸ χρόνο μας, μὲ μιὰ εὐτελῆ θυσία. Δέ θ' ἀνταλλάξωμε τὴν ἀδειανὴ μετὴ γεμάτη μπουκάλια γάλα - κ' ἔτσι ἀκεραιώνομε τὴν ὑπόστασή μας : Τὰ μέταλλα δέν πίνουν γάλα, οἱ μέταλλοι δέν ἀνταλλάσσουν μπουκάλια ! Ὡς και τὰ κουδούνια, τὰ μέταλλοι, ἤχοῦν γιατί εἶν' ἀέρας πέρ' ἀπ' τὰ ὄριά τους· στὸ χῶρο τοῦ μετάλλου δέν ἤχοῦν !.. Φτάνει νὰ μὴν ἀκούῃς κουδούνια, ν' ἀρνιέσαι ν' ἀνταλλάξῃς μπουκάλια ἀδειανές μὲ γεμάτες ἐντελῶς περιττὸ ὑγρὸ — τὸ μόνο ὑγρὸ στὸν κόσμο μας : ὁ ἀκρως εὐγενὴς Ἰδρᾶργυρος ! — ν' ἀρνιέσαι ζαρζαβατικά, τροφή, σκέψη ἄλλη πέρ' ἀπ' τὴν ἀναζήτηση τῆς ἀκριβοῦς ἐξισώσεως, γιὰ νὰ φανερωθοῦν..- νά ! οἱ Μετάλλοι !

...Σκύβουν ἀπάνω μου ἀστραφτεροί, ἀξιοπρεπεῖς — εἶναι Χρώμια — και μοῦ τείνουν τὸ χέρι. Ἄλλ' ὄχι μὲ παράκληση· μὲ κίνηση ἐσωτερικὰ βεβαιωμένη, πῶς ἐγὼ θὰ κινήθῶ : νὰ τὴν ἀξιοθῶ, νὰ τὴν προῦπαντήσω !..

Τοὺς ἀκολουθῶ. Μὲ ντροπὴ γιὰ τὴ σάρκα μου και γιὰ τὰ καμπύλα μου σχήματα, καθὼς ντύνομαι... Δείχνουν ἀνοχή. Ἐκτιμοῦν φανερά μόνο τὰ μέταλλοινα κουμπιά μου, τὴν ἀγκράφα τῆς ζώνης μου. Μοῦ δίνουν οἱ ἴδιοι τὸ χρυσὸ ρολόι μου... Ἐχουν τὸ ὕφος σὰ νὰ ὑπόσωνται, μὲ προσήνεια, πῶς σύντομα θὰ φθάσω τὴν εὐγενικότητα τῶν κουμπιῶν μου. Καθ' ὅς μοῦ τὰ κουμπώνουν — οἱ ἴδιοι, μὲ στοργή — μὲ κοιτοῦν τρυφερά στὰ μάτια, μὲ τὴ σταθερὴν ὑπόσχεση. Καθὼς μ' ἀκουμποῦν : εἶναι σχεδὸν θερμοί !

Ὅταν εἶμ' ἔτοιμος, ὁ ἓνας μοῦ βάζει τὸ κέρμα στὸ στόμα... Γνωρίζω πῶς εἶναι ἡ πιὸ σημαντικὴ πράξη πρὸ τῆς ἀναχωρήσεως...

Μετὰ τὸ κέρμα, δέν κινούμαι πιά... Μὲ σηκώνουν σὰ ράβδο, μὲ μεταφέρουν στὸ ἀσανσέρ, πατοῦν τὸ κουμπὶ - και κατεβαίνουμε... κατεβαίνουμε... —

Περσότερο κι ἀπὸ 12 πατώματα, πού διαθέτει τὸ κτήριο... Περσότερο κι ἀπὸ 200, πού διαθέτουν τὰ ψηλότερα τῆς Νέας Ὑόρκης... Περσότερο κι ἀπὸ 10 χιλιόμετρα, πού διαθέτει ὁ Εἰρηνικός... Βαθύτερα, ὅλο βαθύτερα - βαθύτατα κάτω ἀπ' τὸ βασάλτη, ἐκεῖ ὅπου δέ φτάνουν οἱ κορῶνες οὔτε τῶν πιὸ ἰσχυρῶν γεωτρυπάνων...

ΗΡΑΚΛΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ

ΕΝΑΡΙΘΜΑ

303

— Ὑπὸ τόσῃν ὑγρασίᾳ, τί συζήτησις καὶ πρᾶσιν' ἄλογα!

304

— Ὅλο φωτογραφίες;.. Καμμιά σκοτογραφία;

305

— Τίποτε, ἂν εἶναι δυνατόν!.. Οὔτε τὸ δίκιο σου!.. Δέ σκόπευες, ἄλλωστε, ἅμα ἀποτέλειωνες, νὰ τοὺς τὰ χάριζες - κι ὄχι μόν' αὐτά;..

306

— Μπρέ, καλὰ τὰ λέει!
— Καὶ δέ λογαριάζει!..
— Λές νά..;
— Γιατί ὄχι;
— Μακάρ!

307

— Ὅταν τῷ ὄντι εἶσαι ἄλλος, ἄλλα καὶ τὰ ὅσα λές, κι ὅταν μὲ τὰ ἴδια λόγια τοῦ ἄλλου τὰ λές!

308

— Δέ χάνει πάντα (κάποτε μάλιστα καὶ κερδίζει) κείνος ποὺ πέφτει ἀφ' ὑψηλά - κείνος ὅμως ποὺ πέφτει ἀπὸ χαμηλά...

309

— Φοβᾶσαι τίς ἐπαναστάσεις, ποὺ γρήγορα ξεθυμαίνουν κι ἀνανεώνουν, καὶ δέ φοβᾶσαι τίς κορακοζώητες τίς συντηρήσεις, ποὺ τίς γεννοβολοῦν καὶ σ' ἀπογεράζουν ψευτοανανεούμενες;

310

— Βάφε μὲ τ' ἄλικο αἷμα σου τὰ χεῖλη ἀγαλμάτων!

311

— Ἄφηνε, ἄφηνε καὶ κάποια χάρη! Ὅπως τὰ κανιά σου, ἔτσι καὶ τὰ λόγια στρεβλώνονται κι ἀσκημαίνουν ἅμα τὰ ζορίζης!

312

— Στὸ σύμφυρμα τῶν συνεπειῶν: σωρὸ κενοτάφια, ὅπου συρρέουν οἱ ἀσυνέπειες!

313

— Ἀπὸ μνημάτων' ἄλλο τίποτε. Μὰ πόσα μὴ πλανερὰ;

314

— Ὁ ὕπνος ἔχει κ' ἐφιάλτες· ὁ ξύπνος ἔχει μόνον ἐφιάλτες!

315

— Τὸ γεγονός ὅτι τοὺς πῆρε μὲ τὸ μαστίγιο, καὶ τοῦ «πέρασε», τί ἄλλο δείχνει παρ' ὅτι: κατὰ τὴν ἴδια τους μὲν τὴν ἐκτίμηση καὶ δίκαιο καὶ δικαίωμα εἶχε, καθ' ἡμᾶς δὲ καὶ τὴν αὐθεντία ποὺ χρειαζόταν.

316

— Ἀφ' ὅτου συνέζησε μὲ τὸν ἄνθρωπο, ὁ σκύλος ἔγινε κόλακας, ἡ γάτα ψωροπερήφανη, ὁ γάιδαρος γινατσῆς, δουλικὸ τὸ ἄλογο...

317

— Ἄμ' κι ὡς μόδα, καημένη, νὰ τὸ δῆς, τὸ δυνατότερο καὶ καθολικώτερο αἴτημα τῶν καιρῶν εἶναι: Ἄνορθοδοξία! Ὅλο καὶ πιὸ θαρρετὴ καὶ ρωμαλέα ἀνορθοδοξία!.. Μὰ τί πάθατε, τί πάθατε τώρα τελευταῖα, καὶ σεῖς κ' οἱ ἀντίθετοί σας, καὶ χάνετε τὸ λεωφορεῖο;..

318

«...Καὶ κάποιο εἶδωλο, κάποιο πρισματικὸ φάσμα τοῦ ὑποκειμένου, τὸ αὐτοτελίζου καὶ τὸ ἀποκαλοῦν ἀντικείμενο...»

319

— Ὁ Ὑπέρβολος βρुकολαχιασμένος! Καὶ φυσικά, πρὸς τὸ χειρότερο!

— Τὸ τρισεχειρότερο ὅμως ὅτι, καθὼς ἐκεῖνος συνήσπισε ἐναντίον του καὶ δημοκρατικούς κι ὀλιγαρχικούς...

320

Μόν' ὅποιος σιωπᾶ πολλές ὥρες συγ-
χωρεῖται καὶ νὰ φλυαρῇ ποῦ καὶ ποῦ! Μὰ
οὔτ' αὐτός, οὔτε κανεῖς ὅταν γράφῃ!

321

«— Μὲ τί παιδεύεσαι;» ρωτοῦσαν οἱ
παπποῦδες μας... Πῶς ρωτοῦμε σήμερα
μεῖς τοὺς νυσταλέους καὶ κακόθυμους, σὰν
ἀγγαρεμένους, ποῦ καμώνονται πῶς δου-
λεύουν;..

322

Τί σπαραγμός νὰ μὴ μπορῆς τὸ τρυ-
φερὸ φρόντισμα!..

[Δῶσ' μου αὐτὴ τὴ δυνατότητα, καὶ
πᾶρε μου κείνη τοῦ ἀνθρώπου μου!]

323

— Σοῦ ἀποδίδουν τιμὴ ποῦ δέ σοῦ ἀνή-
κει καὶ δέν τὴν ἀρνεῖσαι εὐθύς διαρρήδην;
Νάταν ἀτιμία, νὰ πῶ! Ἄλλὰ τιμὴ;..

324

Τὸ πάθος τῆς ἀγάπης σὲ φτερώνει, ἢ
ἴδια ἢ ἀγάπη σοῦ μαδᾷ καὶ τὰ λίγα φτερά!

325

— Δέ φτάνει ποῦ ξέρει νὰ ὑπογράφῃ (κ'
ὑπογράφει ἀράδα!), θέλεις νὰ ξέρῃ καὶ νὰ
γράφῃ;.. Ἄ! μὴν εἴμαστε τόσο ἀπαιτη-
τικοί!

326

Ἄσο σιχαίνεσαι νάσαι ἔξυπνος, γιὰ
ξύπνημα δέν εἶσαι!

327

— Νὰ τηρῆς τίς ἀποστάσεις κι ὅταν τί-
ποτε δὲ φαίνεται νὰ τὸ ἐπιβάλλῃ!

328

Δέ ζῆς μὲ τὴν ψυχὴ στὸ στόμα - ζώ-
νεσαι!.. Κι ὅταν παραγίνῃ τὸ κακό, κορα-
κίζεις!

329

— Σὲ τιμᾶ, βέβαια, ἢ πολλὴ φροντίδα
μὴν ἀδικήσης κανένα· πρόσεξε ὁμως μὴ-

πως γι' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀδικήσης περισσό-
τερους κ' ἐξουδενώσης τὸν ἑαυτὸ σου!

330

Καὶ τοῦ ἔρμου τοῦ γείτονα, ὅχι μόνο-
τῆς δικῆς σου θύρας ν' ἀκοῦς τὸ χτύπο!

331

— Βλέπεις, οἱ παλαιότεροι, μὲ τὴν κατα-
χρητική τους βουλιμία, περιάρπαξαν καὶ
καρπώθηκαν ὅ,τι πιδ τραβηχτικό - τί ἔ-
ρωτες στὶς Ἰνδίες, τίς Λαπωνίες, τίς Σα-
χάρες, τί πρῶτες νύχτες τοῦ γάμου στὸ
Ταμπούμ, τὸ Παρίσι, τὴν Κοντοβάζαινα!
Δέν ἔμεινε, λοιπόν, γιὰ μᾶς, παρὰ νὰ πε-
ριγράψουμε πῶς (ἀλλιῶτικα) χωνεύουν
στὴ Τζαμάικα, ἀναπνέουν στὴν Ἀκτὴ τοῦ
Ἐλεφαντοστοῦ, ξύνονται στὸ Κουρβελέσι!

332

Ἄκριτόμυθος ἐν ἀπουσίᾳ μύθου;

333

— Δέ θέλει ρώτημα πῶς δέν ἦταν ἐκεῖ-
νος γιὰ δάσκαλος· μὰ ἦσαν ἐσύ γιὰ μα-
θητῆς;

334

Ἐόβεργες γι' ἀθωότατα πουλάκια, κι
ὄχι λάσσα καὶ γάντζους γιὰ χοντρόλαι-
μους ληστάρχους, πανάθλιοι ληστοτρόφοι;

335

— Σὰ δέν προχωρεῖς στὸ παρασύνθημα,
τί τὸ θέλεις τὸ σύνθημα;.. Μόνο γιὰ νὰ
μπορῆς νὰ λὲς πῶς βγῆκες κ' ἐσύ στὴν
τρυφερίτσα;

336

Τ' ἀνυπέρβατα ἀνυποχρέωτα!

337

— Σὲ τίποτ' ἐσοῦ ἀκρατος! Μὰ τί, τί κρα-
σώνεις, ἀπόπλυμα;

338

Γιὰ νὰ 'σαι τόσο ἀκάλυπτη, Καλυψώ-
μου Καλυψώ, σὲ «καταντρόπιασε» θνητὴ
ντυμένη ἢ <Πηνε>Λόπη!

[Ἄλλοτε ἄλλα. f

τὸ
 ΔΙΨΗΓΗΜΑ
 ἀνθολογημένο

ἀπὸ τὸν

Κ. Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ

***

ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ

Ὁ Πατούχας

Ε'

Ἄλλ' ἄς ἀφήσωμεν τὸν Μανόλην, ὅστις τὴν νύκτα ἐκείνην ἐπανάλαβεν εἰς τὰ ὄνειρά του χιλιάκις τὸ περίφημον ἐρωτολόγημά του πρὸς τὸ Πηγιά. Εἰς τὸ ἀντίθετον ἄκρον τοῦ χωριοῦ μᾶς περιμένουν ἄλλαι γνωριμῖαι καὶ γεγονότα, τὰ ὅποια μεγάλην θὰ ἔχουν ροπήν εἰς τὴν περαιτέρω ἐκτύλιξιν τῆς παρούσης ἱστορίας.

Ἡ Καλιὴ ἢ Ζερβούδαινα, ἡ ἐπιλεγομένη σκωπτικῶς Ἄλογόμυγα, διὰ τὸ μικρόσωμον καὶ τὴν νευρικήν της ζωηρότητα, διετηρεῖτο ἀκόμη καλὰ εἰς τὴν ἡλικίαν κατὰ τὴν ὁποίαν συνήθως αἱ χωρικαὶ ἔχουν τελειῶς γηράσει, συντριβόμεναι ὑπὸ τῶν ἐπιμόχθων ἐργασιῶν καὶ τῶν πόνων τῆς μητρότητος.

Χηρεύσασα πολὺ ἔνωρίς, ἔδειξε διαθέσεις νὰ ἐπανορθώσῃ τῆς μοίρας τὸ ἀδίκημα. Δι' ἓνα ὅμως ἢ δι' ἄλλον λόγον ὑπερέβη τὸ τεσσαρακοστὸν καὶ ἔφθανεν εἰς τὰ σαράντα πέντε χωρὶς νὰ πραγματοποιήσῃ τὸν πόθον της, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ν' ἀποβάλλῃ τὴν ἐλπίδα. Τοῦτο τοῦλάχιστον συνεπέρανον οἱ χωριανοὶ ἀπὸ τὴν φιλάρεσκον ἐπιμέλειαν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυεν εἰς τὸν ἱματισμόν της πάντοτε, μάλιστα δὲ ὅσον ἐπροχώρει ἡ ἡλικία της, ἀπὸ τὴν τάσιν τὴν ὁποίαν ἐδείκνυε νὰ κρύπτῃ τὴν πραγματικὴν της ἡλικίαν καὶ ἀπὸ τὴν νεανικὴν ζωηρότητα τὴν ὁποίαν εἶχεν εἰς τὰς κινήσεις. Οὐδέποτε τὴν εἶδε κανεὶς ἀνυπόδητην ἔξω, ὅπως ἄλλας γυναῖκας, νέας μάλιστα καὶ ἀνυπάνδρουσά, αἵτινες ἐφαίνοντο θεωροῦσαι περιττὴν πολυτέλειαν τὴν ὑπόδησιν.

Ἦσαν ἀρκετὰ ταῦτα διὰ νὰ τὴν παραλάβῃ τὸ κοινὸν σκῶμμα καὶ ἡ κακολογία, ἥτις ὅμως, ὅσον καὶ ἂν τὸ ἐπεδίωκε, δὲν κατάρθωσε ποτὲ νὰ εὔρῃ εἰς τὴν διαγωγὴν της τίποτε περισσότερον ἀπὸ τὴν ἐλαφρότητα τὴν ὁποίαν τῆς ἀπέδιδεν.

Ὁ σύζυγός της, ἀποθανὼν, τῆς ἀφῆκε μετὰ τῶν θλίψεων τῆς προώρου χρείας πε-

ριουσίαν ικανήν καὶ μίαν θυγατέρα. Τὸ Μαρούλι, ὡς ὠνομάζετο, εἶχε γίνει νέα λεπτοκαμωμένη, ψυχρὰ καί, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν μητέρα της, ὀλιγόλογος, συσφιγγουσα τὰ χεῖλη μὲ ἀξιοπρέπειαν ἄρχοντοπούλας μὴ στάξῃ καὶ μὴ βρέξῃ. Εἶχε δὲ τῶντι ἀνατραφῆ ὡς ἄρχοντοπούλα τοῦ χωριοῦ, «χωρὶς νὰ τὴν δῆ ἡλιος», ὡς ἔλεγεν ἡ μητέρα της. Δὲν εἶχε γνωρίσει αὐτὴ τὴν σκληραγωγίαν τῆς βουκολικῆς ζωῆς, εἰς ἣν διήρχοντο τὰ μέχρι τῆς ἡβῆς ἔτη, πολλάκις δὲ καὶ ὑπὲρ τὴν ἡβην, αἱ πλεῖσται τῶν κορασίδων, μόνον ἐκ τοῦ ἐνδύματος διχκρινόμεναι ἀπὸ τ' ἀγόρια, μὲ τὰ ὅποια διημέρευον· οὐτ' ἐξύπνησέ ποτε κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας, «τὴν ὥρα ποὺ βγαίνουν οἱ πῆχες», διὰ νὰ παχύνῃ τὰ βόδια· δὲν ἔσκαφέ ποτε, οὐτ' ἐβωλοκόπησε, καὶ δὲν ἐψήθη ὑπὸ τοῦ φλογεροῦ ἡλίου εἰς τὸ ἀλώνισμα καὶ τὸ λίγνισμα. Μόλις ἐγνώρισε τὸ θέρισμα καὶ τὸ λιωμαζώμα, καὶ τοῦτο μετὰ μεγάλων προφυλάξεων τῆς ἀβρᾶς λευκότητος τοῦ προσώπου καὶ τῶν χειρῶν της. Τὸ περισσότερο τοῦ καιροῦ της διήρχετο εἰς τὴν σκιάν, ράπτουσα καὶ ὑφαίνουσα, καὶ ἦτον ὑφάντρια μοναδική, τὰ δ' ἐργόχειρά της ἦσαν ἐξακουστά.

Αἱ ὀμήλικοι ἐθαύμαζον τὴν «ἀρχοντιά καὶ τὴν καλοπιχεράδα της», καὶ ὅταν ἐπήγαινε πρὸς συλλογὴν χόρτων, συνωδεύετο ὑπὸ αὐλῆς ὄλης θαυμαστριῶν, καὶ ἐπλανῶντο ἐπὶ ὥρας εἰς τοὺς ἀγρούς, ἄδουσαι καὶ γελῶσαι, διαμείβουσαι αὐτοσχεδία δίστιχα, ψεγαδιάζουσαι τοὺς νέους, ἢ τὰς ἀντιζήλους των, ἐρωτῶσαι τὰ λευκάνθημα ἂν θὰ πήγαιναν εἰς τὴν κόλασον ἢ στὸν παράδεισον: «Πάω τὴν πίσσα, πάω στὴν παράδεισον», καὶ ζητοῦσαι αἰσθηματικούς οἰωνοὺς εἰς τὴν πτῆσιν τῶν μικρῶν ἐντόμων, τὰ ὅποια ἀπέλυον εἰς τὸν ἀέρα:

Πέ μου ποῦ θὰ παντρευτῶ!

Πέ μου ποῦ θὰ παντρευτῶ!

Αἱ φιλενάδες της ἐκεῖναι, ψημένα αὐτόχρομα ὑπὸ τοῦ ἡλίου καὶ ξυλιασμένα ὑπὸ τῆς σκληραγωγίας, ἐλάμβανον πολλάκις τὰ ἀβρά της χεράνια εἰς τὰ δικά των καὶ τὰ παρετήρουν ὡς θαυμάσια καλλιτεχνήματα:

— Θέ μου, ἡ ἀσπριγιά σου, Μαρούλι!

Τινὲς δὲ ἐξ αὐτῶν ἐνδομύχως δὲν τὴν ἐχῶνευον, τὸ μὲν ζηλοτυποῦσαι, τὸ δὲ καὶ μὴ ὑποφέρουσαι τὴν ἔπαρσίν της.

Ἡ κόρη τῆς χήρας, τῶντι, εἶχε πολὺ ψηλὰ τὴν μύτην, νομίζουσα ὅτι αὐτὴ ἦτο κι ἄλλη δὲν ἦτο, κατὰ τὴν ἔκφρασιν τῶν ἄλλων. Τὴν οἶησιν δὲ ταύτην εἶχεν ὑποθρέψει ἡ μητρικὴ κουφότης, διὰ τῶν ὑπερβολικῶν της ἐπαίνων. Ἡ «κολῶνα» της εἶχεν ὄλα τὰ χαρίσματα· δὲν ἀφῆκε καμμιά χάριν δι' ἄλλην. Τὰ προικιά της, οἱ τρόποι της, οἱ στολισμοὶ της, τὸ περπάτημά της, τ' ἀνάβλεμμά της, ὄλα της ἦσαν μοναδικὰ καὶ ἀφορμαὶ ὑπερηφανείας καὶ φλυαρίας ἀνεξαντλήτου διὰ τὴν Ζερβούδαιναν.

Ἡ Ζερβούδαινα τὴν ἡγάπα μὲ τὴν ἐλαφρότητα καὶ τὴν ὑπερβολὴν ποὺ εἶχεν εἰς ὄλα, οἱ δὲ ὑπερβολικοὶ ἐπαινοὶ καὶ αἱ θωπεῖαι τὰς ὁποίας ἐπεδαψίλευεν εἰς τὴν «κολῶνα» της συνετέλεσαν μεγάλως εἰς τὸ νὰ ψηλώσῃ τόσον ἡ μύτη της. Ἐν τοσοῦτω, ἀπὸ τινος οἱ κακόγλωσσοι διετείνοντο ὅτι ἡ προβαίνουσα ἡλικία τῆς θυγατρὸς εἶχεν ἀρχίσει νὰ ἐνοχλῇ τὴν μητέρα· καὶ ἀπὸ δύο ἤδη ἐτῶν τὸ Μαρούλι εἶχε σταματήσει εἰς τὰ δεκαοκτώ, διὰ νὰ δύναται καὶ ἡ χήρα νὰ λέγῃ ὅτι δὲν εἶχε πατήσει ἀκόμη τὰ σαράντα.

Μετὰ διαμονὴν μηνῶν τινῶν εἰς τὴν πόλιν, πλησίον ἐνὸς θεῖου της, ἐπανῆλθε μὲ νέα δικαιώματα νὰ ὑπερηφανεύεται καὶ νὰ περιφρονῇ χωριάτισσες καὶ χωριάτες, ἀπὸ τοὺς ὁποίους δὲν τὴν ἐχώριζον τῶρα μόνον φυσικά, ἀλλὰ καὶ ἐπίκτητα χαρίσματα. Ἀπὸ τὴν χώρα τὸ Μαρούλι ἐπέστρεψε μὲ νέα ἐνδύματα, νέους τρόπους, νέαν γλῶσσαν, νέον ὄνομα καὶ νέαν μύτην.

Αἱ ἀφελεῖς γειτόνισσαι, αἵτινες δὲν εἶχαν ποτὲ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὸ χωριό, ἤκουσαν μὲ ἀπορίαν τὴν Ζερβούδαιναν νὰ φωνάζῃ τὴν θυγατέρα της «Μαργή». Ἡ δὲ χήρα ἐξήγησεν ὅτι στὴ χώρα δὲ λένε Μαρούλι, ἀλλὰ Μαργή· καὶ ὅτι ἡ κόρη της δὲν ἤθελε πλέον νὰ τῆς λένε αὐτὸ τὸ χωριάτικο ὄνομα. Ἀλήθεια ὅμως, τὸ νέον ὄνομα δὲν

εἶχε περισσότεραν ἀρχοντιά; Ἡ χήρα τὸ ἐπανελάμβανεν, ἐπισύρουσα τὴν φωνήν, διὰ νὰ δείξῃ ὅλην τὴν μουσικὴν καὶ τὴν εὐγένειαν.

Ἐπειτα, σείουσα τὴν κεφαλὴν, ἔλεγεν:

— Ἴντα λέμε κ' ἐμεῖς πὼς ζοῦμε στὸν κόσμον καὶ κάνομε! Νὰ τὴν ἀκούσετε νὰ σᾶς διηγᾶται τῇ χάρας τὰ καλὰ καὶ τὰ ἀρχοντιῆς καὶ νὰ στουπίρῃ ὁ νοῦς σας!

Ἄλλ' ὅσα θαυμάσια δὲν διηγεῖτο ἢ ἰδίᾳ τὰ διηγοῦντο οἱ στολισμοί, μὲ τοὺς ὁποίους ἤλθεν ἀπὸ τὴν πόλιν· ἢ μεταξωτῇ γάζᾳ ἢ ἀστροποίκιλτῃ, ποὺ περιέβαλλε τὴν ξανθὴν τῆς κόρην, ὁ χρυσοῦς σταυρὸς, ὅστις ἔπαιζε κ' ἐμάρμαιρεν εἰς τὰ χιόνια τοῦ λαίμου τῆς, τὸ χρυσοποίκιλτον κοντόχι ἢ κοντογούνη, τὸ ὁποῖον, ἀνοικτὸν ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, ἄφηνε νὰ μαντεῦνται ὑπὸ τὸ ἀραχνοῦφαντον προστήθιον τὰ θέλγητρα τοῦ παρθενικοῦ στήθους· καὶ ἔπειτα τὸ φόρεμα τὸ πολὺπτυχον μὲ τοὺς φαρμπαλάδες, καὶ αἱ περικνημίδες καὶ τὰ ὑποδήματα μὲ τὰ ὑψηλὰ τακούνια.

Ἀλλὰ τὴν μεγαλυτέραν ἐκπληξιν ἐπεφύλαττεν εἰς τοὺς χωριανούς ἢ Μαργῆ διὰ τὴν ἐπομένην Κυριακὴν, ὅτε μετέβη εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ κρινολίον ἢ, ὅπως κοινότερον τὸ ἔλεγον τότε: «μαλακόν». Ἡ κόρη τῆς χήρας εἰσῆλθεν εἰς τὸν ναὸν μὲ βῆμα βασιλίσσης, ἀκολουθουμένη ὑπὸ τῆς μητρὸς τῆς, ἣτις τόσο πολὺ ἐφούσκωνεν ἀπὸ ὑπερηφάνειαν, ὥστε ἠδύνατο νὰ ὑποτεθῇ ὅτι καὶ αὐτὴ ἐφόρει κρινολίον· θροοῦσα δέ, ὡς μηχανή, ἐπέρασε διὰ μέσου μικρῶν ἐπιφωνημάτων ἐκπλήξεως καὶ θαυμασμοῦ, καὶ ἐστάθη ἔμπροσ-ἔμπρός, ὄχι πλέον ὡς «κολῶνα», ἀλλ' ὡς ἀληθινὸς πύργος Μαλακῶφ.

Μεταξὺ τῶν γυναικῶν ἔγινε κινήσις μεγάλη καὶ τόσοσ ψίθυρος, ὥστε τινὲς τῶν ἀνδρῶν ἐστράφησαν ἀδημονοῦντες. Ἄλλ' αἱ γυναῖκες, ἢ μία μετὰ τὴν ἄλλην, ἐπλησίαζον διὰ νὰ ἴδουν τὸ θαῦμα ἐκεῖνο καὶ δειλῶς ἐξέτεινον τὰ χέρια καὶ τὸ ἐπέψαυον ἀκροθιγῶς, ἀπευθύνουσαι διαφόρους ἐρωτήσεις πρὸς τὴν κόρην, εἰς τὰς ὁποίας ἔσπευδε ν' ἀπαντᾷ ἢ μητέρα.

Μία μόνον μόλις κατεδέχθη νὰ στρέψῃ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸν θόρυβον καὶ τὸν ὄγκον τοῦ κρινολίνου· μία ὑψηλὴ καὶ ὠραία μελαχροινὴ, ἣτις ἐστέκετο μετὰ τῆς παπαδιᾶς εἰς τὴν τιμητικὴν θέσιν, ἐνώπιον τοῦ προσκυνηταρίου. Ἡ ἀκατάδεκτη αὕτη ἦτο ἢ κόρη τοῦ Καπετάνιου, ἢ μόνη ποὺ ἀνεγνώριζεν ὡς ἀντίζηλον ἢ Μαργῆ. Οὕτω δὲ συνέβη ν' ἀντιληφθῶσι μητέρα καὶ κόρη, ὅτι ἢ Ἀγγελικὴ «ἐκιτρίνισ' ἀποῦ τῆ ζήλεια-τση», ἐνῶ ἐκείνη ἀπλῶς ἐμειδίασε. Διότι ἀληθῶς μόνον εὐθυμίαν ἠδύνατο νὰ κινήσῃ ἢ ἐλαφρότης τῆς ξεππασμένης ἐκείνης εἰς τὸν ἀρρενωπὸν χαρακτῆρα τῆς θυγατρὸς τοῦ Καπετάνιου, ἣτις ἀνατραφεῖσα μεταξὺ ἑξ ἀδελφῶν, τῶν ἀνδρειωτέρων νέων τοῦ χωριοῦ, εἶχε πολὺ ὀλίγας ἐκ τῶν γυναικείων ἀδυναμιῶν. Ὡς ἢ παρθένος τοῦ δημοτικοῦ ἄσματος,

Ἐποῦ'χε δώδεκ' ἀδερφοὺς καὶ δεκοχτὼ ξαδέρφους,

ἢ Ἀγγελικὴ ὑπερηφανεύετο διὰ τοὺς «ἀνδρειωμένους» ἀδελφοὺς τῆς καὶ πολλάκις συνηγωνίζετο εἰς τὰς ἀσχήσεις των, ἐντεῦθεν δὲ τὸ κάλλος τῆς εἶχε λάβει τὴν σεμνὴν καὶ ὑπερήφανον πλαστικότητα Ἀρτέμιδος.

Αἱ ἄλλαι γυναῖκες ἐξηκολούθουν ν' ἀποθαυμάζουν τὸν πολιτισμὸν τῆς Ζερβουδοπούλας· ἢ δὲ χήρα, μεθούσα ἐκ τῆς ἐντυπώσεως ταύτης, ἐλησμόνησε ποῦ εὕρισκετο καὶ ἀφῆκεν ἀχαλίνωτον τὴν πολυλογίαν τῆς. Κατ' ἐπανάληψιν ἤλθον ἀπὸ τὸ μέρος τῶν ἀνδρῶν θυμωμένα «σσι!», ἀλλ' ἢ χήρα, ἐπὶ μικρὸν διακόπτουσα τὴν φλυαρίαν τῆς, ἐπανήρχιζεν ὀρητικωτέρα, ἐνῶ ἢ κόρη τῆς, συσφίγγουσα τὰ λεπτὰ τῆς χεῖλη, ἐπεδεικνύετο στυλωμένη εἰς τὸ μέσον τῆς ἐκκλησίας, ὡς ἐπιτάφιος.

Εἰς τοὺς ἀνδρας τὸ κρινολίον ἔκαμεν ἀπλῶς ἀστείαν ἐντύπωσιν. Καὶ ὅταν, κατὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, τὸ Μαρούλι διήρχετο μετὰ τῶν αὐτῶν εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ναοῦ, τὴν ὑπέδεχθησαν μικραὶ ἐκρήξεις γέλωτος. Φουστάνι ἦτο αὐτὸ ἢ κοφινίδα; Νὰ τὸ βάλῃ κανεὶς στὸν κῆπο του, δὲν ἤθελε καλύτερο σκιάχτρο γιὰ τὰ πουλιά. Τὴν εὐθυμον δ' ἐντύπωσιν ἐνέτεινε ἢ παρατήρησις τοῦ Ἀστρονόμου, ὅτι ἤθελε μιὰ σπορὰ τόπο γιὰ νὰ περάσῃ.

Ἡ Καλιὼ εἶχε βραδύνει ὀλίγον εἰς τὴν ἐκκλησίαν, σκοπίμως ἴσως, διὰ νὰ λάβῃ;

ἀφορμὴν νὰ διατυμπανίσῃ τὸ ὄνομα, τὸ ὁποῖον, μετὰ τοῦ κρινολίνου, εἶχε φέρει ἀπὸ τὴν πόλιν ἢ κόρη της. Καὶ ὅταν ἐξῆλθε, κατακόκκινη καὶ ἀκτινοβολοῦσα ἀπὸ ὑπερφάνεια, ἀνεζήτησε μεταξὺ τοῦ πλήθους διὰ τοῦ βλέμματος τὴν προπορευομένην θυγατέρα της καὶ ἐφώναξεν εἰς τρόπον ὥστε νὰ τὴν ἀκούσουν ὅλοι:

— Μαργή, ἔ Μαργή! Ἀνήμενέ με, παιδί μου.

Διερχομένη δὲ μεταξὺ τῶν χωρικῶν, οἵτινες ἐψιθύριζον μειδιῶντες ὅτι ἡ κακομοίρα ἢ Ἀλογόμυγιά ἐσωκουζουλάθηκε, ἐπληροφόρει, δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὅτι «στὴ χώρα δὲ λένε Μαρούλι, μόνο Μαργή».

Εἰς τὴν γωνίαν τῆς ἐκκλησίας, ἡ Μαργή, χωριζομένη ἀπὸ τὰς γυναῖκας ποῦ τὴν συνώδευον, τὰς ἐξέπληξεν ἐκ νέου μὲ πρωτάκουστον χαιρετισμόν, τὸν ὁποῖον συνώδευσεν ἠγεμονικὴ κλίσις τῆς κεφαλῆς:

— Ἀντίο σας!.. Ἔλα, μητέρα...

Ὁ γέλωσ δὲ τῶν χωρικῶν ἐξέσπασε παταγώδης, ὅταν ἡ Μαργή ἔκαμψε τὴν γωνίαν τῆς ἐκκλησίας καὶ ἀπεμακρύνθη μετὰ τῆς μητρὸς της, ὁ δὲ Ἀστρονόμος, μιμούμενος τὰς κινήσεις καὶ τὴν φωνὴν της, ἐπανελάβεν: «Ἀντίο σας!.. Ἔλα, μητέρα...» Καὶ εἶπεν ἔπειτα, μὲ τὴν αὐτὴν ἐπίσυρτην φωνήν:

— Τί δεντρὸ κάνει τὸ στάρι;

Ἀπὸ τοῦ ὕψους τῆς μύτης αὐτῆς ἐπόμενον ἦτο νὰ βλέπῃ τὰ πάντα εἰς τὸ χωριὸ μικρὰ καὶ εὐτελῆ, ἀπὸ τῶν οἰκιῶν μέχρι τῶν κατοίκων. Κανένα δὲν ἐθεώρει ἄξιον τῆς τιμῆς νὰ γίνῃ σύζυγός της. Μόνον ὁ Σμυρνιδὸς ἐξεῖχεν εἰς τὴν κρίσιν της. Ἦτο αὐτὸς ὁ πρῶτος μεταξὺ τῶν γαμβρῶν, ὅπως αὐτὴ ἦτο ἡ πρώτη μεταξὺ τῶν νυμφῶν. Μὲ τὴν ιδέα δὲ ὅτι καὶ οἱ δύο ἦσαν κοσμογυρισμένοι ἔτρεφε δι' αὐτὸν αἰσθημὰ τι συναδελφότητος, τὸ ὁποῖον ἔτεινε νὰ μεταβληθῇ εἰς ἔρωτα. Ἀλλὰ τὴν προτίμησιν ταύτην ἔκρυπτε τόσον βραθεῖα εἰς τὴν μικρὰν της καρδίαν, ὥστε οὐδ' αὐτὴ ἡ μητέρα της ἐμάντευε τίποτε.

Καὶ μετὰ τὴν ἐκ τῆς πόλεως ἐπάνοδον, ἐξηκολούθει νὰ πηγαίνει τὸ βράδι εἰς τὴν βρύσιν, ὅπου ἐμάνθανε τὰ γυναικεῖα νέα τῆς ἡμέρας, τί εἶπεν ἢ μία καὶ τί ἔκαμεν ἢ ἄλλη, τί ὕφαιναν ἢ μὲν καὶ τί ἐξύφαιναν ἢ δέ. Ἐκεῖ, ἀποθέτουσαι τὰ σταμνιά ἐπὶ τοῦ γεισώματος τῆς κρήνης καὶ περιμένουσαι σειρὰν νέαι καὶ ἠλικιωμέναι γυναῖκες ἐφλυάρον ἐπὶ τινα ὥραν καὶ ἔπειτα μία-μία ἀπήρχοντο μὲ τὸ σταμνὶ ἐπ' ὤμου.

Ἀλλὰ, κατὰ τὴν παροιμίαν, πολλὰς φορὰς πηγαίνει τὸ σταμνὶ στὴ βρύση, μὰ ἔρχεται καὶ φορὰ ποῦ δὲν γυρίζει. Τοῦτο συνέβη καὶ εἰς τὸ σταμνὶ τῆς Μαργῆς. Μίαν ἡμέραν ἐπῆγεν εἰς τὴν βρύσιν, ἀλλὰ δὲν ἐγύρισε. Μόνον ἡ Μαργὴ ἐπέστρεψεν, ἀλλὰ εἰς ἀξιοθρήνητον κατάστασιν, διάβροχος ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ὡς ναυαγός, κρατοῦσα μόνον τὸ πλουμιστὸν «προσώμι».

— Ἰντὰ πάθες; τὴν ἠρώτησεν ἡ Καλιώ, ταραχθεῖσα. Ἔπεσες;

— Ὁ Πατούχας,.. ὁ Πατούχας ὁ ἀναθεματισμένος,.. ἐφέλισεν ἡ κόρη, μὴ κατορθώουσα ἀπὸ τοὺς λυγμούς νὰ τελειώσῃ τὴν φράσιν.

Καὶ τὰ δάκρυά της ἐπέτεινον τὸ θέαμα τῆς ὑγρασίας, ὡς διὰ νὰ παραστήσουν τραγικώτερον τὸ γεγονός.

— Ἰντα σοῦ 'καμ' ὁ Πατούχας;

— Μιὰ πέτρα μοῦ 'ρριξε,.. καὶ μοῦ 'σπασε τὸ σταμνὶ στὸν ὄμο μου, κατῶρθωσεν ἐπὶ τέλους νὰ εἶπῃ ἡ Μαργή.

— Μὰ πῶς! Ἐκουζουλάθηκε; εἶπεν ἡ Καλιώ ἀποροῦσα.

— Κατέω καὶ γὰρ ἴντα τοῦρθε τοῦ νεραϊδῆ;

Ἀλλὰ δὲν ἦτο ἡ πρώτη φορὰ ποῦ τὴν ἐπείραζεν ὁ Πατούχας. Ἡ Μαργὴ διηγῆθη ὅτι ἀπὸ ἡμερῶν, ὅπου τὴν συνήντα, τῆς ἐξετόξευε κάτι ματιὰς ποῦ νόμιζες πῶς ἤθελε νὰ τὴν καταπιῇ. Ἐνίοτε τῆς ἔλεγε καὶ κανένα λόγον ἀπὸ μακρὰν. Φαίνεται ὅτι ἀπεπειρᾶτο νὰ τῆς ἐκδηλώσῃ ἔρωτα καὶ τὴν ἐσπέραν ἐκείνην, θελήσας νὰ μιμηθῇ τοὺς ἄλλους νέους, οἵτινες, παραμονεύοντες περὶ τὴν ἐσπέραν τὴν διάβασιν τῶν ἐπιστρεφουσῶν ἀπὸ τὴν βρύσιν νεανίδων, τὰς ἐπείραζον ρίπτοντες ἑλαφρὰ λιθάρια κατὰ τῶν σταμνιῶν, τῆς ἔσπασε τὸ σταμνὶ ὁ ἀδέξιός.

- Μὰ δὲν εἶπανε πὼς ἐλογόστεσε τὴν Πηγὴ τοῦ Θωμᾶ ;
 — Ἀπὸ τὴν ἡμέρα πού μέ'δε με τὸ μαλακό, τοῦ δῶκαν οἱ δαιμόνοι! εἶπεν ἡ Μαργή, σπογγίζουσα τὰ δάκρυα με τὸ ἄκρον τῆς ποδιᾶς της.
 Παλλομένη δὲ σύσσωμος ἀπὸ ἀγανάκτησιν, ἐπρόφερε φοβεράν ἀπειλήν :
 — Ἄς μοῦ ξαναμιλήση, κι ἂ δὲν πιάσω πέτρα νὰ τοῦ σπάσω τὴν κεφαλὴ του, νὰ μὴ μὲ πούνε Μαρία παρὰ Φατουμέ! Καλό!
 — Ἐγνοια σου, θυγατέρα μου, ἔγνοια σου, Μαργή μου, τῆς εἶπε πραῦντικῶς ἡ χήρα, κ' ἐγὼ θὰ μιλήσω τοῦ κυροῦ του. Ἀκοῦς τὸν κουζούλακα, πράματα πού τὰ κάνει!
 Ἄφοῦ δ' ἐσκέφθη ὀλίγον, εἶπε πάλιν ὡς νὰ ἐμονολόγει :
 — Μὰ ἐχαλάσαν τα με τοῖ Θωμαδιανούς ;.. Παράξενο πρᾶμα!.. Νὰ σοῦ πῶ, μορὴ παιδί μου, καλὸς νέος εἶναι, κι ἂν εἶναι ἀλήθεια καὶ τὰ χάλασε με τὴ Θωμαδοπούλα...
 — Σῶπα, σῶπα! ἀνεφώνησεν ἡ Μαργή ἔξαλλος· νὰ μὴ σ' ἀκούω!..
 — Εἶναι ὁ καλύτερος νέος τοῦ χωριοῦ, ἐπέμεινεν ἡ χήρα.
 — Εἶναι τὸ καλύτερο βούι τοῦ χωριοῦ! Γιὰ νὰ με σκάσης πολεμᾶς ;
 — Ἐκεῖνο πού σοῦ λέω γὰ! εἶπεν ἡ Καλιώ, πεισιμῶνουσα ἐκ τῆς ἀντιλογίας. Κατέχεις ἐσὺ ποιὸς εἶν' ὁ καλὸς καὶ ποιὸς ὁ κακός ; Κι ὁμορφος εἶναι, καὶ νοικοκυρόπουλό'ναι...
 — Ἄφησέ με, ἂν ἀγαπᾶς τὸ θεό! ἀνεφώνησεν ἀδημονοῦσα ἡ Μαργή, ἀπου βάνεις με τ'ς ὁμορφους αὐτὸ τὸν ἀνοστόπλαστο, τὸ σαρακηνό!
 — Κατέχει ὁ μπουρμάς ἴντά ν' ὁ χουρμάς ; εἶπεν ἡ χήρα με τὴν γλῶσσαν τῆς πείρας.
 Ὁ ἄντρας ἔτσα πρέπει νά'ναι γερὸς κι ἀντρειωμένος...
 — Οὐ! ἀντρειωμένος! ἀντεῖπε μορφάζουσα ἡ Μαργή. Ἀντρειωμένος σὰν τὸ γάϊδαρό μας.
 — Κι ἂν δὲν εἶν' ἀντρειωμένος, θὰ γενῆ! Κοπέλι ν' ἀκόμη. Νὰ λέμε τὴν ἀλήθεια, ἐσὺ σαι μεγαλύτερη. Εἶν' ἄπραγος, γιὰτ' ἦτον ὡς ὀψὲς βοσκός, μὰ θὰ ξυπνήση. Δὲν ἀκούω γὰ ἴντα λένε κείνες πού δὲν τοῖ θέλει μουδὲ γιὰ φαμέγιες. Ἐχει καὶ καλοὺς ἐδικούς. Καὶ νὰ σοῦ πῶ, θυγατέρα μου, ἐμένα ἡ βουλή μου εἶναι...
 — Νὰ τότε πάρω ;
 — Ἄν εἶναι καὶ τὰ χαλάσανε με τὸ Θωμᾶ...
 — Καλλιὰ νὰ τότε πάρουνε οἱ δαιμόνοι! Ἐγὼ νὰ πάρω τὸν Πατούχα, νὰ με πούνε Πατούχαινα, ἐγὼ, ἐγὼ! Σκίσου γῆς καὶ βάλε με! Μὰ με τὰ σωστά σου μοῦ τὸ λές ;
 — Μὲ τὰ σωστά μου, ἀπήντησε με ἡρεμον πείσμα ἡ χήρα. Δὲ θὰ βρῆς καλύτερο...
 Ἡ Μαργή ἠτένισε τὴν μητέρα της, κατακόκκινη ἐξ ὀργῆς. Κάποιος βαρὺς λόγος ἀνῆλθεν εἰς τὰ χεῖλη της καὶ τὸν κατέπιεν. Ἐπειτα εἶπε με τὴν αὐτὴν ἔξαψιν :
 — Ἄν εἶν' αὐτὸς γιὰ μένα, νὰ μὴ δῶ μοῖρα!
 — Συλλογίσου τὰ λόγια μου καὶ θὰ δῆς πὼς ἔχω δίκιο.
 — Καλὰ τόπα γὼ πὼς ἐβάρθηκες νὰ με σκάσης ἀπόψε! εἶπεν ἡ Μαργή, καὶ με θυελλώδη ὀρμὴν ἐρρίφθη εἰς μίαν γωνίαν, ὅπου λαβοῦσα στάσιν Νιόβης ἤρχισεν ἐκ νέου νὰ κλαίῃ.
 Ἡ μητρικὴ καρδιά τῆς χήρας συνεκινήθη :
 — Μά, θυγατέρα μου, δὲ σοῦ'πα δὰ καὶ ἄρον-ἄρον νὰ τότε πάρῃς!
 Καὶ πλησιάσασα, τῆς ὠμίλησε στοργικῶς καὶ τὴν ἐθώπευσεν, ἐνῶ ἡ Μαργή τὴν ἀπῶθει με κινήσεις ὠργισμένου παιδιοῦ.
 — Ἄντὰ θέλω γὼ τὸ κακό σου, παιδί μου ; Ἐνα λόγο σοῦ'πα. Δὲ θές ; Δὲ θέλω κ' ἐγὼ. Δὲν ἐχάλασ' ὁ κόσμος.
 — Μὰ γιὰ ὄνομα τοῦ θεοῦ, εἶναι γιὰ μένα τέτοιος ἄντρας ; Τόσο παραρριμμένη'μαι γὼ νὰ πάρω αὐτὸ τ' ἀνεμπαίγιδο τοῦ κόσμου ; Ἀπὸ τούρκικη μπάλλα νὰ πάῃ καλύτερα, γῆ καὶ οὐρανέ μου!
 Ἡ Ζερβούδαινα δὲν ἀντέλεξε πλέον, μολονότι ἐνδομύχως ἐπέμεινεν εἰς τὴν ιδέαν της.
 Καὶ ἐνῶ ἡ Μαργή ἐπανελάμβανε τὴν ἀπειλήν της, ὅτι θὰ συνέτριβε τὴν κεφαλὴν τοῦ Μανόλη, ἂν ἐξηκολούθει νὰ τὴν ἐνοχλῆ, ἡ χήρα ἔλεγε κ' ἐπανελέγε καθ' ἑαυτήν :
 — Μὰ πὼς πάει αὐτὸ τὸ πρᾶμα ; Ἐχαλάσαν τα με τοῖ Θωμαδιανούς ;

Δ'

Τῶντι ὁ Μανόλης δὲν ἦτο εὐχαριστημένος μὲ τὰ πράγματα ὅπως τὰ εἶχε κανονίσει ὁ πατέρας του. Τὰ ἔθιμα καὶ οἱ λόγοι, δι' ὧν ὁ Σαῖτονικολῆς ἐδικαιολόγει τὴν ἀναβολὴν τοῦ γάμου, δι' ἔν ἔτος καὶ ἕως περισσότερον, δὲν εἶχον, κατὰ τὴν κρίσιν αὐτοῦ, καμμίαν πραγματικὴν ἀξίαν. Ἦτο τάχα ἀνάγκη νὰ ἔχη κατοικίαν ἰδιαιτέραν, ἀφοῦ μ' ἐκείνην ποῦ ἠγάπα ἠδύνατο νὰ ζήσει καὶ εἰς σπήλαιον καὶ εἰς τὴν ὑπαιθρον ἀκόμη εὐτυχῆς; Μὲ τὸ Πηγιὸ καὶ ἀχυρώνας θὰ τοῦ ἐφαίνετο παλάτι. Ἡ εὐτυχία του ἦτο πολὺ καλόβολη. Ἐκεῖνο ὅμως ποῦ δὲν ἠδύνατο παντάπασι νὰ ἐννοήσῃ ἦτο ὅτι τὸν ἐθεώρουν ἀκατάλληλον ἀκόμη πρὸς γάμον. Καὶ ἔλεγαν ὅτι δὲν ἦτο καιρὸς του, χωρὶς νὰ τὸν ἐρωτοῦν καὶ αὐτόν, χωρὶς νὰ ἐρωτήσουν καὶ τὸν νοικοκύρην, ὅστις, κατὰ τὴν παροιμίαν, ξέρει ὅσα δὲν ξέρει ὁ κόσμος ὅλος.

Καὶ δὲν εἶπε μὲν τίποτε, ἀλλ' ἔδειξε τὴν δυσαρέσκειάν του μὲ τὴν κατηφῆ ἀπροθυμίαν μὲ τὴν ὅποιαν ἐξετέλει τὴν ἐργασίαν ποῦ τοῦ ἀνέθηκεν ὁ Σαῖτονικολῆς, νὰ συγκομίσῃ πέτρας καὶ ἄλλα ὕλικά διὰ τὴν οἰκοδομὴν τῆς μελλούσης κατοικίας του. Ἡ δυσαρέσκειά του δ' ἐξεθύμαινεν εἰς τὴν ράχην τοῦ ἡμίονου, μὲ τὸν ὅποιον μετεκόμιζε τὰς πέτρας ἐκ τοῦ λατομείου. Τόσον ἐκακομεταχειρίζετο τὸ ταλαίπωρον ζῶον, ὥστε, ἐνῶ ἔως τότε ἦτο πρᾶον καὶ εὐάγωγον, ἔγινε δύστροπον καὶ ἀπέκτησε τὴν ἕξιν νὰ λακτίξῃ, πρὸς μεγάλην ἀπορίαν τοῦ Σαῖτονικολῆ.

Σπανίως ὅταν, καθήμενος ἐπὶ τοῦ ἡμίονου, ὁ Μανόλης ἐπέστρεφεν εἰς τὸ λατομεῖον διὰ νὰ παραλάβῃ νέον φορτίον, κατελαμβάνετο ὑπὸ τρυφερῶν διαλογισμῶν καὶ ἐπεχειρεῖ νὰ τραγουδήσῃ. Ἀπετελεῖτο δὲ τὸ ἄσμα του ἀπὸ φράσεις καὶ λέξεις, αἵτινες δὲν εἶχον πολλάκις σχέσιν μεταξύ των, ἀλλ' ἀπλῶς ἐχρησίμευον διὰ νὰ πληροῦν τὸν ρυθμὸν καὶ ὑποβαστάζουσαν τὸν ἦχον. Ἀλλ' ἐὰν κανεὶς ἐπρόσεχε, θὰ ἠδύνατο νὰ διακρίνῃ εἰς τὸν κυκεῶνα ἐκεῖνον τῶν ἀσυναρτήτων φράσεων ἐν ὄνομα πολλάκις ἐπαναλαμβανόμενον, τὸ ὄνομα τῆς θυγατρὸς τοῦ Θωμᾶ, ὅτε μὲν ὑπόκωφον καὶ οἰνοεὶ μασημένον εἰς φίλημα, ὅτε δὲ διάτορον, ὡς μύδρος ἐσφενδονιζόμενος ἀπὸ τὸ ἠφαίστειον τοῦ στήθους του.

Ἐκτὸς τοῦ ψάλτου, τὸ ἀρχέγονον ἐκεῖνον ἄσμα ἔτερπε καὶ κάποιον ἄλλον, τὸν ἡμίονον, διότι μόνον κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας ὁ Μανόλης ἐλησμόνει νὰ τὸν βασανίσῃ. Ἀλλὰ τὰ βάσανα τοῦ ταλαιπώρου ζώου ἔπαυσαν μόνον ὅταν ἤρχισεν ἡ οἰκοδομὴ καὶ ὁ Σαῖτονικολῆς ἐπεφόρτισε τὸν υἱὸν του νὰ «πουργεύῃ», νὰ βοηθῇ δηλαδὴ τοὺς κτίστας, παρασκευάζων τὴν λάσπην καὶ τὸν ἀσβέστην.

Εἰς τὴν νέαν ταύτην ἐργασίαν ἐμετριάσθη καὶ τοῦ Μανόλη ἡ δυσθυμία. Ὁ Καρπάθιος ὁ πρωτομάστορας τοῦ ἔδιδεν ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν ἀφορμὰς εὐθυμίας μὲ τὴν ἀστείαν διάλεκτόν του. Ὅταν ἐθύμωνε μὲ τὰς ἀπροσεξίας του, τὸν ἐφώναζε «παλλαρόν». Ὁ δὲ Μανόλης τόσον ἐξεθαρρεύθη, ὥστε ἤρχισε νὰ τὸν σκώπτῃ, μιμούμενος τὴν προφορὰν του. Ὅταν ὁ Καρπάθιος τοῦ ἐφώναζε: «Μανόλη! ὦ Μανόλη!..», τοῦ ἀπήντα, ἐπισύρων, ὡς ἐκεῖνος, τὴν φωνήν:

— Τί-α-θέλεις, μάστορη; Λάσπην ἢ πέτρας;

Ἐγέλα δὲ καὶ ὅταν ἀκόμη ὁ Καρπάθιος, ἀδημονῶν, τοῦ ἐτίνασσε τὸ μυστρί κατὰ πρόσωπον καὶ τὸν ἐπασάλειβε μὲ πηλόν. Τοῦτο, ἄλλωστε, τοῦ ἔδιδε τὴν εὐχάριστον πρόφασιν νὰ τρέχῃ εἰς τὸν ποταμὸν διὰ νὰ νιφθῇ καὶ νὰ βλέπῃ τὰς γυναῖκας ποῦ ἔπλυναν μὲ τὰ φορέματα ἀνασυρμένα. Ὁ μάστορας, ἄνθρωπος εὐθυμος, ἐτραγουδοῦσε πολλάκις, ἐνῶ ἐκτιζε, κωμικὰ ἄσματα τῆς πατρίδος του· δισκοδάζε δὲ ἰδίως νὰ σκανδαλίσῃ τὸν Μανόλην διὰ τοῦ ἄσματος εἰς τὸ ὅποιον νεαρὸς ἀνεψιὸς χαριεντίζεται μὲ τὴν θεῖαν του:

*Πέρα πῆαινα στή ρύμη
μὲ τῇ θειά μου τὴν Ἐρήμη.
Σκοῦντα ἴγιώ καὶ σκοῦντα κείνη,
κάνει ὁ Θεὸς καὶ πέφτει κείνη.
Ἔδε τόπος καὶ λειβάδι,
Ἀχ! θειά μου νὰ ἴσουν ἄλλη!..*

Ὁ Συκολόγος ὅμως, ὁ δεύτερος κτίστης, δὲν κατεδέχετο ν' ἀστειεύεται μὲ τὸν Μανόλην, ἓνα ζωντόβολο ἐκεῖ, ποῦ δὲν ἤξερε νὰ μοιράσῃ δυὸ γαιδάρων ἄχυρα. Ὁ Συκολόγος εἶχε μεγάλην ἰδέαν περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, διότι, ἂν καὶ ἀγράμματος, ἐγνώριζεν ὅλους τοὺς ἤχους τῆς ἐκκλησιαστικῆς μουσικῆς καὶ ἐψάλλεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ κανονάρχου. Συνήθιζε δὲ νὰ λέγῃ: «Ἐγώ, ἂν ἐκάτεχα γράμματα...», ὅπως, περίπου, θὰ ἔλεγεν ὁ Μποναπάρτης: «Ἐγώ, ἂν ἐνικοῦσα στὸ Βατερλώ...» Ἐψάλλε δὲ καὶ ἐνῶ ἔκτιζε, καὶ ὁ εὐθυμος Καρπάθιος ἔλεγεν ἐνίοτε ἰδιαίτερος πρὸς τὸν Μανόλην, ὅταν τὸν ἐπαραζάλιζεν ἡ ψαλμωδία:

— Ἄνιτε μορέ, κι ἂν δὲν τρελλαθοῦμε, σίγουρα θ' ἀγιάσωμε!

Τὸν Μανόλη παρηγόρει ἡ ἰδέα, ὅτι τώρα τοῦλάχιστον θὰ κατάρθωνε νὰ βλέπῃ τὴν Πηγῆν, ἥτις παρέμενεν εἰς τὸ σπίτι ἐργαζομένη πρὸς συμπλήρωσιν τῶν προικιῶν τῆς. Ἄλλ' ἐλογάριάζε χωρὶς τὸν γέροντα μὲ τὸ τουρλωτὸ φέσι.

Μιὰν ἡμέραν, ὑποκλέψας ὀλίγας στιγμὰς ἐκ τῆς ἐργασίας του, ἔτρεξεν εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ Θωμᾶ, ὅπου εὔρε τὴν Πηγῆν ὑφαίνουσαν. Ἡ κόρη ἐστράφη καὶ τὸν ὑπεδέχθη μὲ ἀκτινοβόλημα χαρᾶς.

— Χαμήλωσε.., τοῦ εἶπε, ἀφήνουσα τὴν σαῖταν.

— Ἄλλ' ὁ Μανόλης ἔμεινεν ὄρθιος, πλησίον τοῦ ἀργαστηριοῦ.

— Δὲν μπορῶ, εἶπε μὲ θλίψιν, γιατί ἂν ἀργήσω, θ' ἀρχίξῃ τσι φωνῆς ὁ Καρπάθιος, κ' ὕστερα θὰ τὸ πῆ καὶ τοῦ κυροῦ μου.

Καὶ μὲ τὴν τελευταίαν λέξιν ἔφυγεν ἐκ τοῦ στήθους του στεναγμός. Δὲν ἦτο ζωὴ αὐτῆ, νὰ δουλεύῃ τοῦ Θεοῦ τὴν ἡμέρα στὸν ἥλιο, χωρὶς μιᾶς στιγμῆς εὐκαιρίαν... νὰ τὴν βλέπῃ.

Τὸν μέγαν τοῦτον λόγον ἐπρόφερεν ὁ Μανόλης, ἀκουμβημένος εἰς τὴν κορωνίδα τοῦ τελάρου καί, ὅπως ἐκάλυψε τὸ πρόσωπόν του μὲ τὴν πλατεῖαν του παλάμην, διὰ νὰ κρύψῃ τὴν ἐντροπὴν του, ἐφαίνετο ὡς νὰ ἔκρυπτε δάκρυα.

Ἡ Πηγῆ τὸν ἠτένισε μὲ ἀνησυχίαν καὶ εἶπε, πνιγομένη ὑπὸ συγκινήσεως:

— Καὶ μαλώνει σ' ἀφέντης σου;

— Νά, ἂν τοῦ πῆ ὁ μάστορας πὼς ἔφυγ' ἀπὸ τὸ χτήρι, θὰ χαλάσῃ τὸν κόσμον...

— Μὰ γιάιντα-γιάιντα;.. εἶπεν ἡ κόρη, ὡς ν' ἀπηυθύνετο μὲ παράπονον πρὸς τὸν μέλλοντα πενθερόν τῆς. Δὲν τὸ θωρεῖ πὼς θ' ἀρρωστήσῃς;

— Κ' ἡ μάνα μου τοῦ τόπε, μὰ δὲν ἀκούει, ἀπήντησεν ὁ Μανόλης, μὲ τόνον σχεδὸν ὀρηγητικόν. Θέλει, λέει, νὰ ψηθῶ στὴ δουλειά. Ἄ δὲ ξετελεσθῇ, λέει, τὸ σπίτι...

Ἡ Πηγῆ ἐφάνη σκεπτομένη· ἔπειτα δέ, μὲ μικρὸν δισταγμόν, εἶπε:

— Νὰ τοῦ μιλήσω κ' ἐγώ; Ντρέπομαι, μὰ θὰ τοῦ τὸ πῶ...

Ὁ Μανόλης ἀνετινάχθη, μὲ λαμποκόπημα χαρᾶς εἰς τὰ μάτια.

— Ναί, νὰ τοῦ πῆς πὼς δὲ μᾶς ἐγνοιάζει μᾶς κι ἂν δὲν εἶναι τελειωμένο τὸ σπίτι...

Ἡ Πηγῆ τὸν προσέβλεψεν ἀποροῦσα.

— Ὡς 'τε νὰ τελειώσῃ τὸ σπίτι, ἄς κατοικήσωμε στὸν ὄντά μας, ἐξηκολούθησεν ὁ Μανόλης.

Ἡ Πηγῆ ἤρχισε νὰ ἐνοῆ τὴν μεταξὺ των παρεξήγησιν καὶ ἐγίνε κατακόκκινη...

— Ἄς παντρευτοῦμ' ἐμεῖς, ἔλεγεν ὁ Μανόλης μὲ ζωηρότητα ἀπροσδόκητον, κι ἄς τελειώσῃ τὸ σπίτι ὕστερ' ἀπὸ ἓνα χρόνο.., ἄς μὴ τελειώσῃ καὶ ποτέ!

— Μὰ δὲν μπορῶ γὰ νὰ πῶ τ' ἀφέντη σου τέτοια πράματα, εἶπεν ἡ Πηγῆ κάτω νεύουσα.

— Κιαμ' ἴντα θὰ τοῦ πῆς;

— Νὰ μὴ σὲ στενοχωρᾷ στὴ δουλειά, μόνο νὰ βάλῃ ἓναν ἀργάτη νὰ σὲ βοηθᾷ.

Ὁ Μανόλης ἔκαμε μορφασμόν δυσαρρεσκείας.

— Χμ! αὐτὸ μόνο θὰ τοῦ πῆς;.. Ἐ, νὰ μὴ τοῦ πῆς πρᾶμα; εἶπε μὲ τόνον χολιασμένου παιδίου. Δὲ θέλω νὰ τοῦ πῆς πρᾶμα! Ἐθάρρεψες πὼς ἐμένα μὲ κουράζει ἡ δουλειά; Χαρά στὴ δουλειά! Τ' ἀφτί μου δὲ δρῶνει!

Καὶ ἐκινήθη διὰ νὰ φύγῃ θυμωμένος.

— Μὰ δὲν μπορῶ.. πὼς μπορῶ νὰ τοῦ πῶ τέτοια λόγια; εἶπεν ἡ Πηγῆ μὲ θλίψιν..

—'Εγώ δὲν μπορῶ νὰ τοῦ τὰ πῶ, γιατί 'ναι κύρης μου και ντρέπομαι. Μὰ ἐσὺ γιὰ-
ντα δὲν τοῦ τὰ λές;

Ἡ Πηγῆ ἐσιώπησεν, ἐτοίμη νὰ δακρῶσῃ, διότι δὲν ἠδύνατο νὰ δικαιολογηθῆ. Ὁ
δὲ Μανόλης, ὅστις, ὅσον ἔβλεπε τὴν Πηγῆν συστελλομένην, ἐγίνετο τολμηρότερος,
εἶπε:

— Δὲ μοῦ λές πῶς δὲ θές νὰ παντρευτοῦμε, μόνο...

—'Εγώ δὲ θέλω;

—'Αν ἤθελες, θάλεγες τοῦ κυροῦ μου πῶς ἐμᾶς δὲ μᾶς ἐγνοιάζει γιὰ τὸ σπίτι, μόνο
θέμε νὰ παντρευτοῦμε. Σὰ γενῆ ὁ γάμος, ἄς με βάλῃ νὰ δουλέψω νὰ χτίσῃ δέκα σπι-
τια μαγάρι.

Ἡ Πηγῆ ἐξηκολούθει νὰ σιωπᾷ.

— Νὰ τοῦ τὸ πῆς θές; ἠρώτησεν ὁ Μανόλης, ἀφοῦ ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἐπερίμενε τὴν
ἀπάντησίν της.

— Μὰ δὲν μπορῶ, σοῦ 'πα, δὲν μπορῶ, ἀπήντησεν ἡ Πηγῆ και τὰ δάκρυά της ἤρχι-
σαν νὰ τρέχουν.

Ὁ Μανόλης ἤθελε νὰ κάμῃ τὸν θυμωμένον και νὰ φύγῃ· ἀλλὰ δὲν εἶχε τόσην δύ-
ναμιν θελήσεως και, ἀντὶ ν' ἀπομακρυνθῆ, ἐπλησίασε, και σιγά-σιγά, ἐκάθησεν εἰς τὸ
«σανίδι» τοῦ τελάρου. Ἡθελε νὰ τῆς εἶπῃ, κλαίων και αὐτός, ὅτι θ' ἀρρώσταιεν, ὄχι
ἀπὸ τοὺς κόπους, ἀλλ' ἀπὸ τὴν ἀνυπομονησίαν τῆς ἀγάπης του, ὅτι δὲν μποροῦσε
πλέον νὰ ζῆ οὔτε στιγμὴν χωρὶς νὰ τὴν βλέπῃ, ὅτι ἡ ζωὴ του χωρὶς αὐτὴν ἦτο μαρ-
τύριον και τὰ τοιαῦτα. Ἀλλ' ὅταν εὐρέθη πλησίον της και ἡσθάνθη τὴν θερμότητα τοῦ
σώματός της, αἱ σκέψεις του συνεταράχθησαν, και ὅλα ὅσα εἶχε νὰ εἶπῃ ἐξεφράσθη-
σαν δι' ἐνὸς παραφόρου, ἀγρίου ἐναγκαλισμοῦ.

Ἡ κόρη ἀντέστη, ἀλλ' ἦτο δύσκολον ν' ἀπαλλαγῆ ἀπὸ τὸν σιδηροῦν κύκλον τῶν
βραχιόνων του.

— Μὰ ἄφησε, τοῦ ἔλεγε., ἄρησε σοῦ λέω... Εἶναι κακὸ αὐτὸ πού κάνεις... Θάρθῃ
ἀφέντης μου και θὰ με σκοτώσῃ... Μανόλη, νὰ χαρῆς τὴ μάνα σου!..

Τὸν ἀπῶθει μὲ τοὺς δυνατοὺς της βραχιόνας και ἐκ τῆς σφοδρότητος τῆς πάλης
ἐσειέτο και ἔτριξε τὸ τελάρον, κινδυνεῦον νὰ ἐξαρθρωθῆ.

— Μανόλη, θὰ σπάσῃ τ' ἀργαστήρι..- νά, θὰ κοποῦνε τὰ στημόνια!.. Μανολιό, νὰ
χαρῆς!..

Ὁ Μανόλης ὅμως, κωφεύων εἰς τὰς παρκαλήσεις της, μεθύων και ἀποθηριαμένός
ἐκ τῆς ἐπαφῆς και τοῦ θερμοῦ ἀρώματος τῆς γυναικειᾶς σαρκός, τὴν περιώρισεν ἀνί-
σχυρον πλέον εἰς τὴν ἀγκάλην του, και μὲ ἀδηφάγον φίλημα ἐπνίξε τὰς ἰκεσίας εἰς τὸ
στόμα της. Ἀλλ' ὑπὸ τὸ φίλημα ἐκεῖνο ἡ αἰδημοσύνη τῆς κόρης ἐξανέστη μὲ τοιαῦ-
την ὀρμὴν, ὥστε κατάρθωσε νὰ ἐξολισθήσῃ ἐκ τῆς περιπτύξεως τοῦ μαινομένου ἐφή-
βου και, μὲ κίνημα ταχύ, ἐρρίφθη ἔξω τοῦ τελάρου· πνευστιῶσα δὲ και τρέμουσα τοῦ
εἶπε:

— Μανόλη, καταλάγιασε, γιατί θὰ φύγω νὰ σ' ἀφήσω μοναχὸ στὸ σπίτι!

Και ἀπεσύρετο πρὸς τὴν θύραν, διὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν ὑποχώρησιν ἐν περιπτώ-
σει νέας ἐφόδου, ὅποτε ἠκούσθη θόρυβος βημάτων.

— Ὁ κύρης μου! ἐψιθύρισε και διευθετοῦσα τὰ ἐνδύματα και τὴν κόμην της ἔτρεξε
πρὸς τὸ τελάρον.

Ὁ δὲ Μανόλης, κατακόκκινος, παρετήρει γύρω, ὡς νὰ ἐζήτη μέρος διὰ νὰ φύγῃ.

Βήξιμον γέροντος ἦλθεν ἀπὸ τὰ πρόθυρα τῆς οἰκίας, ἐπειτα ἐφάνη εἰσερχόμενον
διὰ τῆς θύρας μακρὸν ξύλον και μετὰ μίαν στιγμὴν ἐνεφανίσθη και ἡ φέσα τοῦ Θω-
μᾶ, ἣτις εἶχε χάσει ὀλίγον τὴν ἀκαμφίαν της ἐκ τῆς προστριβῆς εἰς τὸ ξύλον. Συγ-
χρόνως ἠκούσθη ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος καλοῦντος τὴν θυγατέρα του:

— Μορὴ Πηγιό, ἔλα νὰ μοῦ βουηθήξῃς!

Ἡ Πηγῆ ἔτρεξεν, ἀλλ' ἐπρόλαβεν ὁ Μανόλης κ' ἐκατέβασεν ἐκ τοῦ ὤμου τοῦ γέ-
ροντος τὸ ξύλον.

Ὁ Θωμᾶς ἀπήντησεν εἰς τὴν προθυμίαν τοῦ Μανόλη μὲ βλέμμα σκυθρωπῆς ἐκ-

πλήξεως, τὸ ὁποῖον ἐστράφη ἐρωτηματικὸν πρὸς τὴν θυγατέρα του, ὡς νὰ τῆς ἔλεγε· τί θέλει αὐτὸς ἐδῶ; Ἐκάθησεν ἔπειτα μὲ στεναγμὸν κοπώσεως εἰς μίαν καθέκλαν, ἀπέβαλε τὸ φέσι καί, μὲ τὸν λιχανόν, ἀπεστλέγγισε τὸν ἰδρώτα τοῦ μετώπου του. Κατόπιν ἔστρεψε πρὸς τὸν νέον βλέμμα ἀνακριτοῦ καὶ τοῦ εἶπε:

— Δὲν ἔχεις σήμερο δουλειά, Μανολιό;

— Ἐχω, ἀπήντησε μὲ φωνὴν δειλὴν ὁ Μανόλης.

— Καὶ πῶς τὴν ἀφῆκες τὴ δουλειά σου καὶ γυρίζεις; Ποιὸς πουργεῦει;

Ἐ Μανόλης ἔκλινε τὴν κεφαλὴν σιωπῶν.

— Μὰ δὲν εἶναι καὶ πολλὴ ὥρα πού λείπει, εἶπεν ἡ Πηγῆ.

— Ἐσὺ νὰ κάνης τὴ δουλειά σου καὶ νὰ μὴ φυτρώνης ὅπου δὲ σὲ σπέρνουνε! ἀνεφώνησεν ὁ Θωμᾶς μὲ ὀργήν. Νὰ κάτσης στ' ἀργαστήρι σου!

Ἡ Πηγῆ ἐκάθησεν εὐπειθῶς εἰς τὸ τελάρου, ὁ δὲ Θωμᾶς ἐξηκολούθησεν ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Μανόλην:

— Ἀκουσε, Μανολιό παιδί μου, ἡ δουλειά σου δὲν εἶν' ἐπαέ· κι ἄλλη βολὰ νὰ μὴν ἔρχεσαι. Δὲν ταιριγιάζει νὰ μπαίνης σ' ἓνα σπίτι πού ναι μιὰ κοπελιά μοναχὴ... Ἐ, μιὰ σκόλη, πού νὰ 'μαι κ' ἐγὼ γῆ ὁ γιός μου ἐπαδά..., καλῶς νάρθης· μὰ τὴν καθημερινή, νὰ ἐξνοίγης τὴ δουλειά σου. Ἀκοῦς ἴντα σοῦ λέω;

Ἐ Μανόλης κατένευσε δυσθύμως, ἐνῶ δὲ ὁ Θωμᾶς ἐπταρνίζετο, ἀντήλλαξε βλέμμα ἀπελπισίας μὲ τὴν Πηγῆν. Ἐπειτα, ὡς ἀποσβολωμένος, διηυθύνθη μὲ βῆμα διστακτικὸν πρὸς τὴν θύραν, ὅπου, ὡς τελευταίαν ἀπώθησιν, ἐδέχθη κατὰ νῶτα μίαν ἀκόμη πικρὰν φράσιν τοῦ γέροντος:

— Κι ὁ κύρης σου, ἀνε μάθη πῶς παραθεσμᾶς τὴ δουλειά σου, πολὺ θὰ τοῦ κακοφανῆ.

Ἐνῶ δὲ διήρχετο ὑπὸ τὸ παράθυρον, τὸν ἤκουσε νὰ λέγη πρὸς τὴν Πηγῆν:

— Ἄνε σὲ πιάσω καὶ σέν' ἀπού τὴν πλεξοῦδα!..

Ἐ ἡμίονος τοῦ Σαῖτονικολῆ ἦτο τυχερός, διότι εἶχε λήξει ἡ «συνεργασία» του μὲ τὸν Μανόλην, ἄλλως τὴν ἡμέραν ἐκείνην θὰ διήρχετο τὰς πλέον δυσαρέστους στιγμὰς τῆς ζωῆς του. Ὡστε δὲν ἦτο ἀρκετὸν ὅτι χωρὶς κανένα σοβαρὸν λόγον τὸν κατεδίκαζον νὰ περιμένῃ ἐπὶ ἓν ἔτος καὶ ἴσως περισσότερον, ἀλλὰ τοῦ ἀπηγόρευον καὶ νὰ βλέπῃ ἐκείνην πού θὰ ἐγένετο γυναῖκα του; Αὐτὰ τοῦ ἐφαίνοντο τόσον ἄδικα καὶ τόσον παράλογα, ὥστε ἐνόμιζεν ὅτι ἐγένοντο μόνον καὶ μόνον διὰ νὰ τὸν βασανίσουν· καὶ ἠγανάκτει τόσον κατὰ τοῦ πατρός του ὅσον καὶ κατὰ τοῦ Θωμᾶ.

Πρὸς στιγμὴν τοῦ ἐπῆλθεν ἡ ἰδέα νὰ φασκελώσῃ κτίστας καὶ κτήριον καὶ νὰ πάρῃ τὰ βουνά· ἀλλ' ἡ ἀνάμνησις τῆς σκητῆς τοῦ τελάρου τὸν ἀνεχαίτισεν. Ἐμποροῦσε πλέον νὰ ζήσῃ μακρὰν τῆς Πηγῆς; Ἐ Τερερές, ἄλλως, ἦτο ἐκεῖ, καιροφυλακτῶν νὰ τοῦ ἀρπάσῃ τὴν εὐτυχίαν του. Εἶχε μάθει μάλιστα ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος τὸν ἐκακολόγει καὶ ὅτι ὁ Στρατής, ὁ ἀδελφὸς τῆς Πηγῆς, ἐπροτίμα ὡς γαμβρὸν τὸν Τερερέν, ὅστις ἤλπιζε, φαίνεται, ἀκόμη.

Ἐταν ἐπανῆλθεν εἰς τὴν ἐργασίαν του, εὔρε τὸν Καρπάθιον πρωτομάστορα ἐξωργισμένον καὶ ἀπειλοῦντα ὅτι θάκανε παράπονα πρὸς τὸν Σαῖτονικολῆν. Ἐπιτέλους δὲν μποροῦσαν αὐτοὶ νὰ κτίζουν καὶ νὰ πουργεῦουν. Ἀλλὰ καὶ ὁ Μανόλης, ὅπως ἦτο φουρκισμένος, τοῦ ἐφώναξε νὰ κάμῃ ὅ,τι θέλει· νὰ τὸ πῆ μαγὰρι καὶ τοῦ θεοῦ! Καὶ τόσον ἐκοκκίνισεν ἀπὸ τὸ κακό του, ὥστε ἐφάνῃ μαῦρος.

— Μορ' αὐτὸς ἔχει ἀράπικο μπουρὶ σήμερο. Ἰντὰ 'παθε; εἶπεν ὁ Καρπάθιος πρὸς τὸν Συκολόγον.

Ἐπὶ ὥρας εἰργάσθη, χωρὶς νὰ ἐκστομίση λέξιν. Μόνον τὸ βράδι-βράδι, ὅταν διήλθεν ἡ Πηγῆ, μεταβαίνουσα εἰς τὴν βρύσιν, ἡ δυσθυμία του ἐφάνῃ διαλυθεῖσα· τὸ μείδιμα, μὲ τὸ ὁποῖον ἐκείνη συνάδευσε τὸ καλησπέρα της, ἐφώτισε τὸ σκυθρωπὸν πρόσωπόν του.

Ἡ Πηγῆ διήρχετο καθ' ἐκάστην ἐκεῖθεν, λοξοδρομοῦσα ἐπίτηδες, ὁσάκις μετέβαιεν εἰς τὴν βρύσιν. Ἀπὸ τῆς ἡμέρας ἐκείνης μάλιστα διήρχετο πολλάκις. Ἡ στάμνα της εἶχε μεταβληθῆ εἰς πύθον τῶν Δαναίδων.

— Δὲ μᾶς ἐρωτᾷς, Πηγιό, γιὰ τὸ χτῆρι πῶς πάει; τῆς ἐφώναζον οἱ κτίσται φαιδρῶς.
 — Μά τι τ' ἔχω καὶ θωρῶ το, ἀπεκρίνετο ἡ Πηγή μειδιῶσα.
 — Θωρεῖς το, μὰ θέλει τ' ὁ θεὸς νὰ δουλεύωμε γιὰ μιὰ ψυχὴ καὶ νὰ μὴ μᾶς λέη μουδ' ἓνα καλησπέρα;

Ἐκεῖνος δὲ Μανόλης, ἐνθουσιαζόμενος ὑπὸ τῶν ἐμφανίσεων ἐκείνων τῆς Πηγῆς, ἔκαμιν ἐπιδείξει ρώμης, σηκώνων ὡς Τιτὰν βαρύτατα ἀγκωνάρια, διὰ νὰ τὰ δίδῃ εἰς τοὺς κτίστας, πρὸς θαυμασμόν τοῦ Καρπαθιώτου:

— Μορέ, τῆς μάνας τὸν υἱόν, αὐτὸς εἶναι Διενής!

Καὶ ἔκτοτε τὸν ἔλεγε παλλαρόν, μὲ ὀλιγώτερα λ καὶ μὲ περισσοτέραν ἐπιφύλαξιν.

Ἐκεῖνος δὲ θαυμασμοῦ τοῦ πρωτομάστορα ἔδωκεν εἰς τὸν Μανόλην τὸ θάρρος νὰ ἐπιχειρήσῃ ἄλλον διαφορετικὸν ἄθλον: Μίαν ἡμέραν, ἰδὼν τὸν Τερερὲν διερχόμενον, εἶπε πρὸς τὸν Καρπάθιον:

— Μάστορα, νὰ σοῦ πιάσω τὸν Τερερὲ νὰ τόνε ρίζω στὸν ποταμό, σὰν ποντικὸ;

Ἐκεῖνος δὲ Καρπάθιος τὸν ἀπέτρεψε, ἀλλ' ὁ Συκολόγος τὸν ἐνεθάρρυνε διὰ νευμάτων.

Ἐκεῖνος δὲ Μανόλης ὅμως δὲν ἤθελε παρακίνησιν. Τοῦ εἶχεν ἐπέλθῃ μιὰ θαυμασιὰ ἰδέα, διὰ νὰ τιμωρήσῃ τὸν Τερερὲν καὶ τὸν ἐξευτελίσῃ συγχρόνως ἐνώπιον τῆς Πηγῆς. Ἐκεῖνος ἀπεῖχεν ὀλίγας δεκάδας βημάτων, ἐγνώριζε δὲ ὁ Μανόλης ὅτι τὴν ὥραν ἐκείνην ἔπλυνεν εἰς τὸν ποταμὸν ἡ Πηγή.

Τὸ πρᾶγμα τοῦ ἐφαίνετο εὐκολώτατον. Ἐκεῖνος δὲ ἀντραστής του δὲν θὰ ἦτο βαρύτερος ἀπὸ τὰς γρανιτικὰς πέτρας τὰς ὁποίας ἐσήκωνε μὲ τόσην εὐκολίαν. Ἄλλ' ὅταν ὁ Τερερὲς ἐπλησίασε καὶ ὁ Μανόλης ἔτρεξε πρὸς αὐτὸν ἀπειλητικῶς, παρουσιάσθη μιὰ ἀπρόοπτος δυσκολία. Ἐκεῖνος δὲ Τερερὲς, σταματήσας, ἐξείλκυσε ἀπὸ τὴν ζώνην του ἓνα πασαλὴν καὶ ὑποτρέμων τοῦ εἶπεν:

— Ἰντα θές, μορέ; Νὰ σὲ σκοτώσω;

Ἐκεῖνος δὲ Μανόλης ἀνεκώπη, ὡπισθοδρόμησε μάλιστα ὀλίγον. Ἄλλ' ὁ Τερερὲς, ἄνθρωπος φρόνιμος, περιωρίσθη εἰς ἄμυναν, ἡ δὲ ὑποχώρησις τοῦ Μανόλη ἔδωκεν εἰς τοὺς κτίστας καιρὸν νὰ παρέμβωσι.

— Καλά, εἶπε τότε ὁ Μανόλης: ἄλλη βολὰ θὰ σοῦ δείξω γὰρ πῶς μὲ λένε.

— Ὅντε θές, μορέ, ἀπήντησεν ὁ Τερερὲς.

Ἐπειτα δὲ εἶπε μὲ χλεύην, σείων τὴν κεφαλὴν:

— Γιαέ, μορέ, ἄντρας καὶ φοβερίζει κίολα! Ἄδικο νὰ σοῦ λάχῃ, βουίδαρε!

Ἐκεῖνος δὲ Μανόλης τότε ἔκαμε νὰ ὀρμήσῃ, ἀλλὰ τὸν συνεκράτησαν οἱ κτίσται, ὁ δὲ Καρπάθιος ἐφώναξε πρὸς τὸν Τερερὲν:

— Ἄειντε καὶ σὺ στὴν καληώρα, πού κάεσαι καὶ συνερίζεσαι!

Ἐκεῖνος δὲ Τερερὲς ὅμως εἰς τὴν νέαν ἀπειλήν τοῦ Μανόλη ἀπήντησε διὰ νέας προκλήσεως, ἐμμέτρου αὐτὴν τὴν φοράν:

*Ὅντε θωρῆ κιανεῖς πολλοὺς τὸν ἀντρειωμένο κάνει,
 μὰ σὰ μονιάσουνε οἱ δυὸ ρίγος τὸν ἓνα πιάνει.*

Καὶ ἔπειτα ἀπεμακρύνθη. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ καὶ ὁ Μανόλης εἶχε δυνηθῆ νὰ ἀνασυντάξῃ τὸ θάρρος του καὶ ἔξαφνα, καθ' ἣν στιγμὴν οἱ κτίσται ἦσαν ἔτοιμοι ν' ἀρχίσουν νὰ γελοῦν διὰ τὴν δειλίαν του, τοὺς ἀπώθησε καὶ ἀρπάσας πτύον ἔδραμε κατόπιν τοῦ Τερερὲ τὸν ἐπρόφθασε δὲ εἰς τὰ πρόθυρα τῆς κατοικίας του.

— Στάσου, μορέ σακάτη, τοῦ ἐφώναξε, νὰ ξαναβγάλῃς τὸ μαχαίρι!

Ἐκεῖνος δὲ Τερερὲς ὅμως, προλαβὼν, εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔκλεισε τὴν θύραν, ἥτις ἐδέχθη τὸ φοβερὸν κτύπημα τὸ ὁποῖον τοῦ κατέφευγε ὁ Μανόλης.

— Ἰντα μανταλώθηκες, μορέ σπασμένε, φοβιστάρη; τοῦ ἐφώναζεν οὗτος, λακτιζὼν μανιωδῶς τὴν θύραν. Ἐκεῖνος δὲ πῶς δὲν μπορῶ νὰ τὴν σπᾶσω τὴν πόρτα;

— Θὰ πᾶς στὸ διάλογο Πατούχα, γῆ νὰ σὲ πέψω;

Τότε ὁ Μανόλης ἐστράφη καὶ εἶδε κάτι τι τὸ ὁποῖον διαμιᾶς ἐψύχρανε τὸ πολεμικόν του μένος: Ἀπὸ μικρὸν παράθυρον εἶχε προβάλει ἡ κἀννη καριοφιλιῶ διευθυνο-

μένη κατ' ἐπάνω του. Καὶ ἠναγκάσθη νὰ ὑποχωρήσῃ, ἐνῶ ὁ Τερερές τοῦ ἐφώναζεν ἀπὸ τὸ παράθυρον :

- Ποῦ πᾶς, μορέ; Δὲ θὰ τὴ σπάσῃς τὴν πόρτα; Φχιοῦ, Πατούχα, φχιοῦ!
- Μόνον ἀφοῦ ἐξησφαλίσθη εἰς μίαν γωνίαν ὁ Μανόλης ἐστράφη καὶ τοῦ ἀπήντησεν :
- Σὰ σ' ἀκούει, Τερερέ, ἔλα ὄξω χωρὶς τουφέκι!
- Φχιοῦ! ἦτον ἡ ἀπάντησις τοῦ Τερερέ.
- Καλά, θὰ σὲ βρῶ καὶ χωρὶς τουφέκι.
- Φχιοῦ σου, Πατούχα, φχιοῦ σου!

Καὶ ἡ ὕβρις αὐτῆ, παρατεινομένη ὡς συριγμὸς ὕφους, ἠκολούθη τὸν νέον ἀπομακρυνόμενον.

Ὁ Μανόλης ὑπεχώρησεν ἀπὸ τὴν δευτέραν ἔφοδον μὲ δύο ἀντίθετα αἰσθήματα· μὲ ὑπερηφάνειαν ἐφήβου, ὅστις πρῶτην φορὰν ἀνεκάλυπτεν εἰς τὸ θάρρος του τὸν ἄνδρα, καὶ μὲ ταπεινώσιν ἀνδρός, ὅστις ἤκουε νὰ τὸν ὑβρίζουν καὶ νὰ τὸν προκαλοῦν, χωρὶς νὰ δύναται νὰ κλείσῃ τὸ στόμα τοῦ ὑβριστοῦ. Πρῶτην φορὰν ἤκουε καὶ τὸ χλευαστικὸν ἐπώνυμον, τὸ ὁποῖον τοῦ εἶχαν κολλήσει· καὶ δὲν ἐννόει μὲν καλὰ-καλὰ τὴν σημασίαν του, ἀλλ' ἀκριβῶς διὰ τοῦτο τοῦ ἐφάνη πλέον ἢ ὅσον ἦτο ἐξευτελιστικόν.

Ὁ θόρυβος τῆς ἔριδος εἶχε προσελκύσει τινὰς τῶν γειτόνων καὶ τῶν διαβατῶν· εὐτυχῶς ὅμως, χάρις εἰς τὴν βοήν τοῦ νεροῦ καὶ τὸν θόρυβον τοῦ πλησίον μύλου, αἱ γυναῖκες, ποῦ ἦσαν εἰς τὸν ποταμόν, δὲν εἶχαν ἀκούσῃ, ἀλλως θὰ προσέτρεχαν καὶ αὐταί. Μὲ τὴν ιδέαν δὲ ὅτι ἡ Πηγὴ δὲν ἤκουσε τὰς ὕβρεις τοῦ Τερερέ, ὁ Μανόλης ἠδυνήθη νὰ σκεφθῇ ψυχρότερον καὶ νὰ ἐνθυμηθῇ τὸν Μουδύρη, τοὺς χωροφύλακας καὶ τὴν φυλακὴν. Οὕτω δ' ἐγκατέλειπε τὴν ιδέαν ἣτις τοῦ ἐπῆλθε, νὰ τρέξῃ νὰ πάρῃ τὸ τουφέκι τοῦ πατρός του καὶ νὰ στήσῃ πολιορκίαν τακτικὴν πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Τερερέ. Ἀλλὰ τὸ κάτω-κάτω δὲν ἠδύνατο νὰ θεωρηθῇ ἠττημένος, ἀφοῦ ἠνάγκασε τὸν ἐχθρὸν νὰ κλεισθῇ εἰς τὸ φρούριον.

Ὅταν μετ' ὀλίγον μετέβη εἰς τὸν ποταμόν, ἀντὶ τῆς Πηγῆς εὗρεν ἐκεῖ τὴν Ζερβούδαιναν, ἣτις ἤρχισε νὰ τὸν ἐρωτᾷ ἂν εἶδε τὴν θυγατέρα τῆς, ἂν τὴν εἶδε μάλιστα μὲ τὸ κρινολίνον. Εἶχεν ἄλλη στὸ χωριὸ τὴν ὁμορφιά καὶ τὴν ἀρχοντιά τῆς;

Ὁ Μανόλης, ὅστις ἐν τῷ μεταξὺ ἀνεκάλυψεν εἰς τὸ ἀπέναντι δῶμα τὴν Πηγὴν ἀπλώνουσαν εἰς τὸν ἥλιον τὸ ὕφασμα, τὸ ὁποῖον εἶχε «λευκάνει» εἰς τὸν ποταμόν, μόλις ἤκουε τὴν φλυαρίαν τῆς χήρας. Ἀλλ' αὐτὴ, κύπτουσα ἐπὶ τῆς «πλύστρας» καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ πλύνῃ, ἐξηκολούθει καὶ νὰ τοῦ ὀμιλῇ περὶ τῆς θυγατρὸς τῆς.

Ἦτον μετανουημένη ποῦ δὲν τὴν ἀφήκε στὴ χώρα. Τώρα στὸ χωριὸ ποῖόν νὰ πάρῃ; Κανεὶς δὲν τῆς ἐταίριαζε καλὰ-καλὰ, ἐνῶ στὴ χώραν τὴν ἐζητοῦσαν ἀρχοντόπουλα.

Συγχρόνως ἡ χήρα κατεσκόπευε μὲ λαθραῖα βλέμματα τὴν Πηγὴν, ἣτις ἔχουσα τ' ὀγκῶδες ἔλιγμα τοῦ ὑφάσματος ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ὀπισθοβατοῦσα, τὸ ἐξεδίπλωνεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον πρὸ αὐτῆς καὶ τὸ ἤπλωνεν ἐπὶ τοῦ δώματος, διὰ νὰ στεγνώσῃ.

— Δὲ μοῦ λές, Μανολιό, τοῦ εἶπεν ἀποτόμως ἡ χήρα, ἀλήθεια εἶν' αὐτὸ π' ἀκούστηκε, πῶς σ' ἐλογοστέσανε μὲ τὸ Πηγιό;

— Κιτέω κ' ἐγώ; ἀπήντησεν ὁ Μανόλης.

— Κιαμὲ ποιὸς κατέει; Κρυφὸ πρέπει τόχτε... Δὲ λέω, καλὴ κοπελιά 'ναι ἡ Πηγὴ, μὰ δὲν μπορῶ νὰ καταλάβω γιάντα βιάστηκ' ἔτσα ἀφέντης σου νὰ δώσῃ λόγο.

— Κιαμὲ νὰ τὴν ἀφήσῃ νὰ τὴν πάρῃ ὁ Τερερέ; εἶπεν ἀφελῶς ὁ Μανόλης.

— Ἐ, κι ἂν τὴν ἐπαιρνε ἄλλος, δὲν εἶχες φόβον νὰ μὴ βρῆς ἄλλη. Ἐγὼ σοῦ λέω πῶς ἐμπόριες νὰ βρῆς καλύτερη. Στὴν ἴδια σειρὰ μὲ τὸν Τερερέ βάνεις τὸν ἀπατό σου; Τοῦ λόγου σου, Μανολιό, εἶσαι ὁ καλύτερος νέος τοῦ χωριοῦ καὶ σοῦ 'πρεπε νὰ πάρῃς τὴν καλύτερη κοπελιά. Θαρρεῖς πῶς ἂν ἐζήτας τὴ δική μου, θὰ σοῦ 'λεγα ὄχι; Μὰ ἴντα νὰ σοῦ λέω, ποῦ ὁ προκομμένος ὁ κύρης σου ἐβιάστηκε. Ἐνας λόγος λέει πῶς ἀργεῖ ὁ φρόνιμος νὰ σφάλῃ, μὰ σὰ σφάλῃ καλὰ σφαινεῖ.

Ὁ Μανόλης θὰ εἶχε τὴν ὑπομονὴν νὰ ἀκούῃ ἐπὶ ὥρας τὴν φλυαρίαν τῆς Ἀλογόμυγας, μόνον διὰ νὰ βλέπῃ οὕτω τὴν Πηγὴν ἀπέναντι νὰ τοῦ χαμογελᾷ εἰς τὴν ὑπο-

σκίασιν τοῦ ἐκτυλισσομένου ὑφάσματος. Ἄλλ' ὁ Καρπάθιος τὴν ἀνεκάλεσεν εἰς τὸ ἀνιαρὸν καθῆκον.

Εἰς παρομοίας στιγμὰς ἐσκέπτετο ὅτι οἱ αἵτιοι τῆς δυστυχίας του ἦσαν οἱ κτίσται. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχον κτίσται, ὁ πατέρας του δὲν θὰ τοῦ ἐκτίζε σπίτι· καὶ ἀφοῦ δὲν θὰ τοῦ ἐκτίζε σπίτι, δὲν θὰ ὑπῆρχε λόγος ν' ἀναβληθῇ ὁ γάμος του.

Τὸ μειδιάμα τὸ ὁποῖον μακρόθεν τοῦ ἔπεμπεν ἡ Πηγῆ, διερχομένη ἢ πλύνουσα εἰς τὸν ποταμόν, ἦτο ἰσχνὴ τροφή διὰ τὴν γενναίαν ὄρεξιν τοῦ Μανόλη. Εἰς τὸ σπίτι σπανίως ἡ Πηγῆ ἔμενε μόνη· ὁ εἰς ἐκ τῶν δύο δράκων συνέβαινε νὰ εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἐκεῖ· ἢ ὁ γέρον με τὴν τουρλωτὴν φέσαν ἢ ὁ νέος με τὴν κατηφῆ μορφήν.

Ὁ Μανόλης δὲν ἐτόλμα πλέον νὰ εἰσέλθῃ χωρὶς νὰ εἶναι βέβαιος ὅτι ἡ Πηγῆ ἦτο μόνη. Ὅσακις δὲ παρεμόνευεν ὑπὸ τὸ παράθυρον, πάντοτε συνέπεσε ν' ἀκούσῃ τὴν φωνὴν τοῦ Θωμᾶ ἢ τοῦ Στρατῆ καὶ ἀπήρχετο περίλυπος ἢ βλασφημῶν. Διὰ νὰ διασκεδάσῃ δὲ τὴν θλίψιν του εὗρισκεν ἀφορμὰς νὰ μεταβαίῃ εἰκοσάκις τῆς ἡμέρας εἰς τὸν ποταμόν, ὅπου ἦτο βέβαιος πάντοτε ὅτι θὰ ἔβλεπε γυναῖκας νὰ πλύνουν, μετὰ ἐνδύματα ὑψηλὰ ἀνασυρμένα. Τὸν εἰδοποιεῖ, ἄλλως, ὁ κτύπος τῶν κοπάνων. Ὅταν ἤκουε τὸ κτύπημα ἐκεῖνο, ἀνεσκίρτα ὡς ὁ πολεμικὸς ἵππος εἰς τὸ ἄκουσμα σαλπίσματος.

Ἡ προτίμησις του διὰ τὴν Πηγῆν δὲν ἦτο ἀκόμη τόσο ἀπόλυτος καὶ ὀριστικὴ, ὥστε ν' ἀποκλείῃ πᾶσαν ἄλλην γυναῖκα ἀπὸ τὴν καρδίαν του. Ἡ Πηγῆ ἦτο τὸ θηλυκὸν τὸ ἀνώνημον. Τὴν ἐπροτίμησε διότι τὴν εὖρε προχειροτέραν. Ἀγαπῶν αὐτὴν, ἠγάπα τὴν γυναῖκα, καὶ τὴν ἔβλεπε εἰς τὸ πρόσωπον ὄλων τῶν νέων καὶ εὐειδῶν γυναικῶν. Εἰς τὰς φλέβας του ἐκυκλοφόρει τὸ μαγικὸν ποτόν, τὸ ὁποῖον ἐδόθη εἰς τὸν Φάουστ καὶ τὸ ὁποῖον ὡς ἀποτέλεσμα εἶχε κἀθε γυναῖκα νὰ τοῦ φαίνεται ὡραία, ὡς ἡ Ἐλένη».

Τὰς ἀπιστίας ταύτας τοῦ Μανόλη ὑπεβοήθησε, χωρὶς νὰ τὸ φαντάζεται, ἡ Πηγῆ, διότι ἔπεισε τὸν Σαίτονικολὴν νὰ τοῦ δώσῃ βοήθην ἕνα ἐργάτην. Ἐχων δὲ οὕτω καιρὸν ὁ Μανόλης, ἐξέτεινε τὴν ἀκτίνα τῆς ἐνεργείας του. Ἐκαμε γνωριμίας μεταξὺ τῶν νέων τοῦ χωριοῦ, ἐνεφανίζετο εἰς τὰ δώματα περὶ τὸ δειλινόν, ὅταν τὰ κορίτσια μετέβαινον εἰς τὴν βρύσιν ἢ ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰ λειβάδια, κάπου·κάπου δὲ ἔρριπτε καὶ κανένα λόγον, μιμούμενος τοὺς ἄλλους νέους.

Τόσον ἦτο εὐχαριστημένος ἀπὸ αὐτὴν τὴν νέαν φάσιν τῆς ζωῆς του, ὥστε σχεδὸν ἐλησμόνησε τὸν Τερερέν. Εἰς τοῦτο δὲ καὶ οὗτος τὸν ἐβοήθησεν, ἀποφεύγων τὴν συνάντησίν του.

Ἄλλὰ μίαν Κυριακὴν τὸν συνήντησε καθ' ὄδον ὁ Ἀστρονόμος, καὶ μειδιῶν τοῦ εἶπε:

— Γιὰ ἔπε ἀλεύρι, Μανολιό!

— Ἀλεύρι...

— Ὁ Τερερές σὲ γυρεύγει!

— Ὁ Μανόλης ἐκοκκίνισε.

— Κ' ἐγὼ τότε γυρεύω, εἶπε, μὰ φοβάται καὶ χώνεται!

— Νὰ σοῦ πῶ, εἶπε προσποιούμενος σοβαρότητα ὁ Ἀστρονόμος, μὴν τὸ παίρνης ἀψήφιστα τὸ πρᾶμα. Ὁ Τερερές εἶναι κακός...

— Δέν τονε φοβοῦμαι.

— Στὰ χέρια δέν τονε φοβᾶσαι, μ' αὐτὸς εἶναι μάγος· κατές το;

— Ἐ, καὶ πὼς εἶναι μάγος, ἔντα μπορῆ νὰ μοῦ κάμη;

— Ὁ Ἀστρονόμος ἐχαμήλωσε τὴν φωνὴν καὶ εἶπε με τρόπον μυστηριώδη:

— Νὰ σὲ δέσῃ!

— Ὁ Μανόλης ἤτένισεν ἀπορῶν τὸν Ἀστρονόμον:

— Νὰ μὲ δέσῃ;

— Ναί, νὰ σὲ δέσῃ!

— Ὁ Μανόλης ἐγέλασε:

— Κ' ἐγὼ τὰ χέρια μου ποῦ θὰ τάχω;

— Ὁ πονηρὸς Ἀστρονόμος ἀπέφυγε νὰ σαφηνίσῃ τὸ πρᾶγμα· εἶπε μόνον:

— Δὲν ἀφήνει αὐτὸς τὸ Πηγιὸ ἔτσα εὐκολὰ νὰ τοῦ τὸ πάρη ἄλλος. "Ὅ,τι μπορεῖ θὰ τὸ κάμη.

Ἄστρονόμος ἐνόησε τότε διατὶ ὁ πατέρας του καὶ οἱ ἄλλοι ἔλεγαν τὸν Ἄστρονόμον «κουζουλόν». Μόνον τρελλὸς ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι ἦτο ἱκανὸς ὁ σπασμένος ὁ Τερερὲς νὰ δέσῃ τὸν Μανόλην. Ἄν τὸν εὕρισκε κοιμισμένον, μπορεῖ.

Μὲ αὐτὰς τὰς σκέψεις ἔφθασεν εἰς τὸ σπίτι καὶ ἦτον ἔτοιμος νὰ ἐπαναλάβῃ πρὸς τὸν πατέρα του τοὺς λόγους τοῦ Ἄστρονόμου διὰ νὰ γελάσῃ, ὅτε ἦλθεν ἀπέξω ἡ μητέρα του καὶ ἐφάνη ἀνήσυχος καὶ στενοχωρημένη.

— Ἰντὰ 'χεις; τὴν ἠρώτησεν ὁ Σαῖτονικολῆς.

— Δὲν ἀκούς, εἶπεν ἡ Ρηγινιώ, ὁ νεραϊδῆς ὁ Τερερὲς φοβερίζει καὶ λέει πὼς ἀνὲν πάρη, λέει, ὁ Μανόλης τὸ Πηγιό...

— Ἰντα θὰ κάμη;

Ἡ Ρηγινιώ ἐδίσταζε:

— Κατέω κ' ἐγώ;.. Θὰ τόνε δέσῃ, λέει.

— Τὰ ἴδια μοῦ 'λεε κι ὁ κουζούλακας ὁ Ἄστρονόμος, εἶπε γελῶν ὁ Μανόλης.

— Κ' ἡ Ζερβούδαινα μ' εὕρηκε στὴ στράτα καὶ μοῦ 'λεε πὼς τόκουσε κι αὐτὴ, ἐπρόσθεσεν ἡ Ρηγινιώ.

— Τὸν κακὸ τση τὸν καιρό! ἀνεφώνησε μὲ θυμὸν ὁ Σαῖτονικολῆς. "Ὅλα τ' ἀκούει καὶ σὲ ὅλα εἶναι μέσα ἡ Ἄλογόμυγα!

— Γιάντα τὴν ἀτιμάζεις τὴν κακομοῖρα; εἶπεν ἡ Ρηγινιώ.

— Γιατί 'ναι ψῶμ' αὐτὸ ποῦ σοῦπε...

— Δὲ μοῦ τόπ' αὐτὴ μόνο...

— "Ὅσοι κι ἂν τόπανε, ψῶμα 'ναι, ἐπέμεινε ὁ Σαῖτονικολῆς, κι ἄφησέ τὴν αὐτὴ τὴν κουβέντα... Σ' ὄλο τὸ ὕστερο, κι ἂν τόπε ὁ Τερερὲς, ἄς τόπε. Γιὰ νὰ δοῦμε, μπορεῖ καὶ νὰ τὸ κάμη;

— Ἄρνι μ' ἐγὼ νὰ μὲ μπουζιάσῃ; παρετήρησεν ὁ Μανόλης.

— Σῶπα σύ! τοῦ εἶπεν αὐστηρῶς ὁ Σαῖτονικολῆς. Ἐσὺ τὰ φταῖς, ἄπου τὸν ἀφήκες, κ' ἐπῆρε μούρη, κρῖμα στὸ μπόι σου!

Ἄστρονόμος ἐζάρωσε.

— Μὰ ἴντα κάθεσαι καὶ μοῦ λές, εἶπεν ἡ Ρηγινιώ, πὼς δὲν μπορεῖ νὰ τὸ κάμη; Ντ' αὐτὴ 'ν' ἡ τέχνη του. Μάγος δὲν εἶναι;

— Ὅτι διάολο θέλει ἄς εἶναι, μ' ἐμένα δὲν μπορεῖ νὰ τὰ βάλῃ, γιατί κατέει ποιὸς εἶμαι. Ἐκατάλαβες; Καὶ τέτοιες κουβέντες δὲ θέλω νὰ τοῖ ξανακούσω.

Ἡ Ρηγινιώ ἐσιώπησεν, ἀλλ' οἱ φόβοι τῆς δὲν κατέπαυσαν ἐντελῶς. Τὴν εἶχε φοβίσει καθ' ὑπερβολὴν ἡ Ζερβούδαινα. Καθ' ἃ εἶχεν ἀκούσει ἡ χήρα, ὁ Τερερὲς ἐφοβέριζεν ὅτι ὄχι μόνον θὰ ἔδενε τὸν Μανόλην, ἀν ἐπραγματοποιεῖτο τὸ συνοικέσιον μὲ τὸ Πηγιό, ἀλλὰ καὶ θάβανε τὰ δεσίματα στὸ τουφέκι καὶ θὰ ἐπυροβόλει, διὰ νὰ μείνῃ ἐπὶ ζωῆς τοῦ ἄλυτος ὁ ἀντίζηλος.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Μανόλης ἤρχιζε ν' ἀνησυχῆ, ὅταν μάλιστα εἶδεν ὅτι οἱ γονεῖς του ἀπέφευγον νὰ δώσουν σαφῆ ἐξήγησιν εἰς τὰς ἐρωτήσεις του. Ναι μὲν δὲν ἠδύνατο νὰ φαντασθῆ δέσιμον χωρὶς σχοινί, εἶχε δὲ πεποιθῆσιν ἱκανὴν εἰς τὰς δυνάμεις του ὥστε νὰ μὴ φοβῆται τοιοῦτον ἐξευτελισμόν, ἀλλ' ἡ ἀνάμιξις τῆς μαγείας περιέβαλλε τὴν ἀπειλὴν τοῦ Τερερὲ μὲ δυνάμιν μυστηριώδη. Ὡς μάγος ὁ Τερερὲς δὲν ἦτο πλέον μόνος, ἀλλὰ συντροφευμένος ὑπὸ τῶν δαιμόνων.

Ἄφου ἐσιώπησεν ἐπ' ὀλίγον ὁ Σαῖτονικολῆς, εἶπε μὲ νέαν ἔξαψιν, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν υἱὸν του.

— Δὲ φταῖει ὁ Τερερὲς φταῖς ἐσὺ, μπουντάλακα, ἄπου τὸν ἀφήκες νὰ πάρη θάρρος, ὄντεν ἐμαλώσετε. Θαρρεῖς πὼς δὲν τάμαθα; Ἐσὺ τοῦ 'δωκες τὸ θάρρος νὰ μᾶς φοβερίζῃ κιόλας. Ἰντα σοῦ τ' ἔδωκε ὁ θεὸς αὐταῖσές τοι χεροῦκλες νὰ τοῖ κάνῃς;

— Ντὰ δὲν ἐστάθηκε, μόνο πῆε κ' ἐκλειδώθηκε στὸ σπίτι του, εἶπεν ὁ Μανόλης κατακόκκινος.

— Πριχοῦ νὰ κλειδωθῆ, ὄντεν ἐφοβέριζε, ἔπρεπε νὰ τοῦ σπάσῃ τὴν κεφαλὴ. Δὲν ἔ-

διαξες ὡς ἔπρεπε. Μὰ ἀντε, σοῦ τὸ συμπαθῶ γιὰ πρώτη φορά... Μὰ θέλω νὰ πῶ πῶς ἀπὸ τότεσὰ ἐπῆρε μούρη ὁ Τερερές κι ἄρχισε νὰ μάσε φοβερίζη κι ἀποπάνω.

Ὁ Μανόλης εἶχε σηκωθῆ καὶ ἀρπάσας τὸ σπαθοράβδι του ὠρμησεν ἔξω. Ἡ μητέρα του ἔδραμεν εἰς τὴν θύραν ἀνήσυχος.

— Μανολιό, ποῦ πᾶς, παιδί μου; Γιὰ τὸ θεό, μὴν κάνης κιαμιμὰ κουζουλάδα!

— Δὲν πάω ποθές, εἶπεν ὁ Μανόλης χωρὶς νὰ στρέψη τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀπεμακρύνθη μὲ σπουδὴν, κατακυλιῶν τοὺς λίθους τοῦ δρόμου μὲ τοὺς πόδας του.

— Ἀφηστоне, εἶπεν ὁ Σαῖτονικολής, ἀπαθῶν τὴν σύζυγόν του ἐκ τῆς θύρας.

Καὶ προκύψας ἐφώναξε πρὸς τὸν ἀπομακρυνόμενον υἱόν του:

— Ἄνε τονε βρῆς, δόστου καὶ μὴ φοβᾶσαι!

Ἐπειδὴ δὲ ἡ σύζυγός του ἐμουρμούριζε καὶ σχεδὸν ἐκλαίεν ἐξ ἀνησυχίας, τῆς εἶπε νὰ κοιτάζη τὴ ρόκα τῆς καὶ δὲν ἦτο δικὴ τῆς δουλειά. Τί ἤθελε; Ν' ἀφήσῃ τὸν Τερερέ νὰ τὸν καβαλλικέψη; Ἡξευρε αὐτὸς τί ἔκαμνε καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκη ἀπὸ τὴ γνώμη τῆς.

Ἐπειτα ἐρρίφθη εἰς μίαν καθέκλαν καὶ ἐφαίνετο κατάκοπος, ὡς νὰ εἶχε σκάψει ἐπὶ ὥρας.

Ὁ Μανόλης, ἀπομακρυνόμενος, ἐσχεδίαζε φοβερὰ πράγματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ μικρότερον ἦτο νὰ σκοτώσῃ τὸν Τερερέν. *Νὰ τὸν σχίσῃ εἰς δύο, νὰ τὸν κομματιάσῃ!* Παρατηρῶν δὲ τὸ ἀπὸ ξύλον πρίνου σπαθοράβδι του ἐμουρμούριζε:

— Μιά μ' αὐτὸ στὴν κεφαλὴ τόνε φτάνει νὰ μὴν πῆ μουδὲ ὦ!

Ἄλλ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον αἱ σκέψεις του ἤρχισαν νὰ ψυχραίνωνται καὶ ἡ ὀργή του νὰ κατέρχεται ὡς ὁ ὑδράργυρος τοῦ θερμομέτρου. Τὸν Τερερέν, τὸν ἄνθρωπον, ἀκριβῶς εἰπεῖν δὲν ἐφοβεῖτο· τὸν ἀνησύχει ὅμως ὁ Τερερές ὁ μάγος. Ναι μὲν δὲν εἶχεν ἀκριβῆ ἰδέαν τῆς κακοποιοῦ δυνάμεως ἐνὸς μάγου, ἀλλ' ἀκριβῶς αὐτὴ ἡ ἀοριστία ἐμεγέθυε περισσότερον τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν εἶχε περὶ τῆς ὑπερφυσικῆς ἐπικουρίας τοῦ ἀντιπάλου του καὶ ἀναλόγως ἠῦξανε τὰς ἀνησυχίας του. Διὰ τοῦτο μετ' ὀλίγον ἀπὸ τὴν κεφαλὴν κατέβη εἰς τὸν λαιμόν. Καὶ ἐσκέπτετο:

— Καλύτερα νὰ τόνε πιάσω ἀπου τὸ λαιμὸ νὰ τόνε πνίξω σὰν κλωσσοπούλι. Δὲ μοῦπε κι ἀφέντης μου ἔντα τὰ θέλω τὰ χέρια καὶ τὰ χῶ;

Ἐπειτα κατέβη εἰς τὴν ράχην:

— Καλύτερα νὰ τονε δαίρω σὰ γάιδαρο.

Συγχρόνως δὲν ἔπαυε νὰ περιστρέφεται εἰς τὸ πνεῦμα του τὸ σκοτεινὸν πρόβλημα: τί νὰ ἦτο τὸ δέσιμο, μὲ τὸ ὁποῖον τὸν ἐφοβέριζεν ὁ Τερερές;

Ὁ δρόμος τὸν ἔφερε πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Θωμᾶ. Ὅταν δὲ ἀναβλέψας εἶδε τοὺς βασιλικούς καὶ τὰ γαρύφαλλα εἰς τὸ παράθυρον ἐλησμόνησε καὶ τὸν Τερερέν καὶ τὰς τραγικὰς του ἀποφάσεις καί, ἀντὶ νὰ προχωρήσῃ εἰς ἀναζήτησιν τοῦ ἐχθροῦ, διηυθύνθη πρὸς τὴν θύραν τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐνώπιόν του. Ἄλλ' ἡ ἀπόφασίς του αὐτὴ δὲν ἦτο καὶ ἐντελῶς ἄσχετος μὲ τὴν ὑπόθεσιν διὰ τὴν ὁποίαν μὲ τόσῃ ὀρμῇ εἶχεν ἐξέλθῃ πρὸ ὀλίγου.

Ἡ Πηγὴ ἦτο ἐκεῖ, ἀλλὰ δυστυχῶς δὲν ἦτο μόνη.

Ὁ Στρατής, ἰστάμενος παρὰ τὸν σταμνοστάτην, ἐπλυνε τὸ τουφέκι του, ἡ δὲ ἀδελφή του, συμμένη εἰς τὴν ἐστίαν, κατεγίνετο ν' ἀνάψῃ φωτιάν.

Ὅταν εἶδε τὸν Στρατήν, ἐστάθη πρὸς στιγμὴν ἀμφιρρέπων καὶ σχεδὸν ἔκαμε κίνημα ὀπισθοχωρήσεως. Μολονότι δὲ ὁ Θωμᾶς τοῦ εἶχεν εἶπη ὅτι ἠδύνατο κατὰ τὰς ἑορτὰς νὰ πηγαίνῃ νὰ τοὺς βλέπῃ, ἐθεώρησεν ἀναγκαῖον νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἐπίσκεψίν του καὶ εἶπεν ὅτι μετέβη νὰ ζητήσῃ τὴν μητέρα του, τὴν ὁποίαν ἐνόμιζεν ὅτι θὰ εὔρῃ ἐκεῖ.

— Δὲν εἶν' ἐπαδὰ ἡ μάνα μου; ἠρώτησεν.

— Οἱ, δὲν ἐφάνηκε ἀπὸ παδά, εἶπεν ὁ Στρατής, χωρὶς σχεδὸν νὰ στραφῇ πρὸς τὸν ἐπισκέπτῃν.

Ἐπειτα ἐμάσησε μίαν λέξιν: «Κόπιασε». Καὶ δὲν διέκοψε τὴν ἐργασίαν του, ἀλλ' ἀναστρέψας τὴν κἀνήν ἔχυσεν εἰς τὸν νεροχύτην τὸ μαῦρο ἀπόπλυμα.

Ἄλλ' ἡ Πηγὴ εἶχεν ἐγερωθῆ καὶ προσέφερε κάθισμα εἰς τὸν Μανόλην :

— Κόπιασε, Μανολιό.., χαμήλωσε.

— Μὰ λέω νὰ πάω παρακάτω.., εἶπεν ὁ Μανόλης, ἀλλ' ἀντὶ νὰ πάη παρακάτω εἰσῆλθε πάρα μέσα, καὶ με ἐπίπλαστον ἀπροθυμίαν ἐκάθησεν.

Ἡ Πηγὴ ἐστράφη πάλιν πρὸς τὴν ἐστίαν καὶ ἐξηκολούθησε νὰ φυσᾷ διὰ ν' ἀνάψῃ τὸ πῦρ. Ὁ δὲ Στρατῆς, ἐξακολουθῶν νὰ πλύνῃ τὸ τουφέκι, ἔλεγε πρὸς τὸν Μανόλην ὅτι εἶχεν ἀνακαλύψῃ τὰ ἴχνη ἐνὸς λαγοῦ καὶ θὰ μετέβαινεν τὸ βράδι νὰ τὸν παραφυλάξῃ εἰς τὸ φῶς τῆς σελήνης. Μόνον ὅταν ὠμίλῃ περὶ κυνηγίου, τὸ ὅποιον ἦτο τὸ πάθος του, ὁ δῦστροπος ἐκεῖνος καὶ ὀλιγόλογος νέος ἐγίνετο ὀμιλητικὸς καὶ ἡ τραχύτης του ἐμαλάσσετο. Οὕτω δὲ καὶ τώρα, ἐνῶ διηγεῖτο διάφορα κυνηγετικά του ἐπεισόδια, ἐφάνη ὅτι ἐλησμόνησε τὴν πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Σαῖτονικολῆν ἀντιπάθειάν του καὶ τὸ πρόσωπόν του προσέλαβε σχεδὸν εὐμενῆ ἔκφρασιν.

Ἐν τῷ μεταξύ ἠκούετο ὁ θόρυβος παιδιῶν, τὰ ὅποια ἔτρεχον εἰς τὸ δῶμα φωνάζοντα : «Γύρου-γύρου τ' ἄλωνιοῦ ! Γύρου-γύρου τ' ἄλωνιοῦ !» Ὁ δὲ Μανόλης, ὁ ὅποιος ἐκάθητο ἀκριβῶς ὑπὸ τὸν ἀνηφοράν, ἦτοι φεγγίτην τῆς ὀροφῆς, ἐστρέφετο ἐκ διαλειμμάτων πρὸς τὰ ἐπάνω καὶ παρετήρει με ἀνησυχίαν, διότι ἦτο ἐνδεχόμενον τὰ διαβολόπαιδα ἐκεῖνα νὰ τοῦ ρίψουν καμμίαν πέτραν κατὰ κεφαλῆς.

Τὰ ξύλα τῆς ἐστίας, ἀντὶ φλογῶν, ἀνέδιδον μᾶλλον καπνόν, ἢ δὲ Πηγὴ, πνιγομένη, ἠναγκάζετο ἐκ διαλειμμάτων ν' ἀποσύρεται με τοὺς ὀφθαλμοὺς ὑποδακρύνοντας.

Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξύ ἔρριπτε καὶ κανὲν λαθραῖον μειδίαμα πρὸς τὸν Μανόλην.

Ὁ Στρατῆς, ἰδὼν τὸν Μανόλην νὰ παρατηρῇ πρὸς τὸν φεγγίτην τῆς στέγης, ἔλαβεν ἀφορμὴν νὰ εἶπῃ ὅτι εἰς τὸ Λασήθι τοποθετοῦν ἐπὶ τοῦ ἀνηφορᾶ μισὸν κορμὸν δένδρου κοῖλον, τὸν ὅποιον ὀνομάζουν βορρόσκι· οὕτω δὲ ἐμποδίζεται ὁ ἄνεμος, καὶ ἀφήνεται ἐλεύθερος ὁ καπνὸς νὰ ἐξέρχεται. Ὁ Στρατῆς ἦτο κοσμογυρισμένος· εἶχε ταξιδεύσει ἕως τὸ Λασήθι καὶ με κάποιαν αὐταρέσκειαν ἐπεδείκνυε αὐτὴν του τὴν ὑπεροχὴν. Καὶ διηγῆθη διάφορα περιεργὰ περὶ τῆς ὀρεινῆς ἐκείνης ἐπαρχίας, διατρίψας ἰδίως εἰς τὰ κυνηγετικά. Οἱ λασηθιώται, ἔλεγε, σπανίως κυνηγοῦν κατὰ τὸν χειμῶνα με τουφέκια τοὺς λαγούς. Τοὺς συλλαμβάνουν εἰς τὸ χιόνι, ὅπου τὰ εὐδιάκριτα ἴχνη του ὀδηγοῦν τὸν κυνηγὸν κατ' εὐθείαν εἰς τὴν κρύπτην των. Ἄλλὰ πρέπει νὰ εἶναι πρόσφατον τὸ χιόνι, διὰ νὰ ἔχουν ἀποτυπωθῆ τὰ ἴχνη καὶ νὰ μὴ ἔχουν σκεπασθῆ. Ὁ λαγὸς φροντίζει, εἶναι ἀληθές, ν' ἀποπλανήσῃ τοὺς διώκτας του καὶ, ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ μέρος ὅπου θέλει νὰ κρυφθῆ, διακόπτει τὰ ἴχνη του διὰ μεγάλου πηδήματος καὶ κρύπτεται ὑπὸ ἓναν θάμνον, ὅπου τὸ χιόνι τὸν σκεπάζει σχεδὸν καθ' ὀλοκληρίαν. Ἄλλ' ἂν κρύπτη τὸ σῶμα του, δὲν κατορθώνει ὅμως νὰ κρύψῃ καὶ τὴν πνοὴν του, ἢ ὅποια ἀναδίδεται ἀπὸ τὸ χιόνι ὡς ἐλαφρὸς καπνός. Ἀπὸ αὐτὸ δὲ ὀδηγούμενος ὁ κυνηγὸς πλησιάζει καὶ τὸν σκοτώνει με ρόπαλον. Ἄλλὰ τί τὰ θές ; Κυνήγι χωρὶς τουφέκι δὲν ἔχει κανένα γούστο. Εἶναι σὰν νὰ μαζεύῃς χόρτα!..

Πολὺ ὀλίγα πράγματα ὅμως ἤκουσεν ὁ Μανόλης ἀπὸ τὰς διηγῆσεις τοῦ Στρατῆ. Διότι τοῦ ἀπέσπων τὴν προσοχὴν ἀφ' ἐνὸς μὲν τὰ παιδία, τὰ ὅποια ἐθορύβουν εἰς τὸ δῶμα, ἐξ ἄλλου δὲ ἡ ἀποψὶς ἢ ὅποια παρουσιάζετο ἐκ τοῦ ἀπέναντι παραθύρου. Τὸ βουνὸν τῆς Καβαλλαράς ὑψοῦτο κάθετον, καὶ ὄχι εἰς μακρὰν ἀπόστασιν, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς του, διεκρίνετο τὸ μικρὸν σπίτι τοῦ Ντέρνε, ἐνὸς τούρκου ὁ ὅποιος τοῦ εἶχε κάμη ἰδιαιτέραν ἐντύπωσιν διὰ τὸ κωνοειδὲς καβούκι τὸ ὅποιον ἔφερον ἐπὶ κεφαλῆς, ἐπειδὴ εἶχε κάποιον θρησκευτικὸν ἀξίωμα, σχετικὸν με τὴν περιτομὴν. Κάτω δέ, χαμηλά, εἰς τὴν βᾶσιν τοῦ βουνοῦ, ἓνας τούρκος ἐφαίνετο κόπτων πλάτανον· καὶ ὁ Μανόλης ἐβλεπε καταφερομένην τὴν ἀξίνην, καὶ μετὰ πάροδον δευτερολέπτων ἤκουε τὸν ὑπόκωφον κτύπον. Ἐπειτα ἐπαῆλθεν εἰς τὴν μνήμην του ὁ Τερερές, καὶ τὸ σκοτεινὸν πρόβλημα ἤρχισε πάλιν νὰ περιστρέφεται εἰς τὸ πνεῦμα του : Μὰ τί δέσιμο νὰ εἶναι αὐτό ;

Ἄλλὰ μία σκιά, ἢ ὅποια ἔπεσεν ἐπάνω του ὁμοῦ με μικρὰν πέτραν, διέκοψε τὴν σειρὰν τῶν σκέψεών του καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ στραφῆ πρὸς τὸν ἀνηφοράν, εἰς τὸ ἄνοιγμα τοῦ ὀποίου εἶδε πονηρὰν μορφήν παιδίου, τὸ ὅποιον ἐψιθύριζε :

— Πατούχα! Πατούχα!

‘Ο Μανόλης κατεταράχθη και ἔκαμε νεῦμα λαθραῖον και ἀπειλητικὸν πρὸς τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ἀπεσύρθη, ἀλλ’ ἀνεφάνη ἐκ νέου και πάλιν ἔρριψε, διὰ τοῦ ἀνηφορᾶ, τὸ αὐτὸ ψιθύρισμα πρὸς τὸν Μανόλην:

— Πατούχα! Πατούχα!

Εὐτυχῶς οἱ δυσάρεστοι ἐκεῖνοι ψιθυρισμοὶ ἐχάθησαν εἰς τὸν κρότον ἐνὸς πυροβολισμοῦ, διότι ὁ Στρατῆς, περατώσας τὸ πλύσιμον, «ἔκαψε» τὸ τουφέκι του.

‘Ο Μανόλης ὁμως ἐφοβήθη ὅτι, ἂν ἔχι ὁ Στρατῆς, ἴσως ἡ Πηγὴ θὰ ἤκουσε τίποτε και, ὅταν πάλι ἐράνη ἢ μορφή τοῦ παιδίου εἰς τὸν ἀνηφορᾶν, ἐδάγκασε τὸν λιχάνον του και ἐζετόξευσε πρὸς τὰ ἐπάνω με τὸ βλέμμα τοιαύτην ἀπειλήν, ὥστε τὸ παιδίον δὲν ἐτόλμησε νὰ ἐπαναλάβῃ τοὺς χλευασμούς. Συγχρόνως ὁ Μανόλης ἐψιθύρισε ἀνατείνων τὴν κεφαλὴν, με τὴν προσπάθειαν νὰ τὸν ἀκούσῃ μὲν ὁ μικρὸς αὐθάδης νὰ μὴ τὸν ἀκούσουν δὲ ὁ Στρατῆς και ἡ Πηγὴ:

— Τοῦ γέρου διαόλου θὰ σὲ δώσω, τσίλαρο!

Διὰ νὰ φέρῃ δὲ ἓνα ἀντιπερισπασμὸν εἰς τὴν ταραχὴν του, εἶπε πρὸς τὸν Στρατῆν:

— Εἶχα μιὰ μάνητα ὄντεν’ ἤρθα, ἀπου δὲν ἤφεγγα νὰ σᾶζε δῶ!

— Γιάντα; ἠρώτησεν ὁ Στρατῆς, ὅστις τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἐτοποθέτει τὸ τουφέκι του εἰς τὸν τοῖχον.

Συγχρόνως ἐστράφη και ἡ Πηγὴ ἐκ τῆς ἐστίας.

— Τὸν μπελά μου βρήκα με τὸν Τερερέ...

Εἰς τὸ ἄκουσμα τοῦ ὀνόματος τοῦ Τερερέ, διαμιάς ἢ μορφή τοῦ Στρατῆ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν προτέραν τραχύτητα.

‘Η δὲ Πηγὴ ἐσηκώθη και, ἔχουσα τὰς χεῖρας ἐπὶ τῶν λαγόνων, ἐφαίνετο ὅτι προσεῖχεν εἰς τὴν χύτραν, ἀλλ’ ἡ προσοχὴ της ὅλη ἐστρέφετο πρὸς τὸν Μανόλην.

— Κατέχετε ἴντα γυρίζει και λέει; ἐξηκολούθησεν ὁ Μανόλης. Πῶς θὰ με δέση, λέει, ἀνεν πάρω τὸ Πηγιό...

‘Η Πηγὴ ἐκάθησεν ἐκ νέου και ἤρχισε νὰ συδαυλίζῃ τὴν φωτιὰν με πυρετώδη ἐνεργητικότητά. ‘Ο δὲ Στρατῆς παρετήρει ἀναυδος τὸν Μανόλην και ἐφαίνετο ὅτι μετὰ δυσκολίας συνεκράτει μίαν φράσιν:

— Ἐκουζουλάθηκες, μορέ;

— Μὰ ἴντα διαόλου δέσιμο θὰ μοῦ κάμη δὲν καταλαβαίνω, ἐπέμεινεν ὁ Μανόλης. Καταλαβαίνεις ἀπατός σου, Στρατιό;

‘Αλλ’ ὁ Στρατῆς ἀνεπήδησεν:

— Ἰντα λόγια ν’ αὐτὰ ποὺ λές! ἀνεφώνησε. Σὰ δὲ κατὲς νὰ μιλής, νὰ μὴ μιλής!

— Ἰντά πα! εἶπεν ὁ Μανόλης κατάπληκτος. Ψέμματα θαρρεῖς πῶς σοῦ τὸ λέω; Σὰ δὲν πιστεύγης, νὰ ρωτήξῃς και τὴ μάνα μου... ‘Ο Τερερές φοβερίζει πῶς θὰ με δέση!

— Σῶπα, σοῦ λέω, διάολε, σῶπα!.. ἀνεφώνησεν ὁ Στρατῆς με παραφορᾶν. ‘Ομπρός σὲ γυναῖκες δὲ λένε τέτοια πράματα!

Τὸ βλέμμα τοῦ Μανόλη ἐστρέφετο ἀπὸ τοῦ Στρατῆ εἰς τὴν Πηγὴν με ἀπελπιστικὴν ἀπορίαν.

Κάτι ἐπεχείρησε και πάλιν νὰ εἶπῃ, ἀλλ’ ὁ Στρατῆς δὲν τοῦ ἔδωκε καιρόν. Τὸν εἴλκυσε ἀπὸ τὸν βραχίονα και τοῦ εἶπε:

— Ἐλα νὰ βγοῦμε ὄξω νὰ σοῦ πῶ!..

‘Ο Μανόλης τὸν ἠκολούθησεν εὐπειθῶς, τόση δὲ ἦτο ἡ ταραχὴ του, ὥστε οὐδ’ ἐστράφη πρὸς τὴν Πηγὴν, ἥτις τοὺς παρετήρει, ἀποροῦσα και αὐτῇ, ἀλλὰ και ἀνησυχοῦσα περισσότερον. Ἀνεξήγητος ἐφαίνετο και εἰς αὐτὴν ἡ ὀργὴ τοῦ ἀδελφοῦ της και τὴν ἀπέδιδε μᾶλλον εἰς τὴν προτίμησίν του διὰ τὸν Τερερέν και τὴν ἀπέχθειάν του πρὸς τὸν Μανόλην.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ, Μανόλη, εἶπεν ὁ Στρατῆς πρὸς τὸν μέλλοντα γαμβρόν του, με τὸν πολὺ ὀλίγον συγγενικόν, ὅταν ἀπεμακρύνθησαν ὀλίγα βήματα τῆς οἰκίας· ἤθελα νὰ σοῦ πῶ νὰ μὴν ἀνακατώνῃς τ’ ὄνομα τ’ ἀδερφῆς μου στὶ καυγάδες και στὰ σάλια σου! Μὰ ἐδᾶ, σὰν και μοῦ δῶκες ἀφορμὴ, σοῦ τὸ λέω μιὰ γιὰ πάντα: Νὰ μὴν ξανα-

βγῆ ἀποῦ τὸ στόμα σου τ' ὄνομα τ' ἀδερφῆς μου καὶ νὰ μὴ ξαναπατήσης σπίτι μας!
— Ἐλα δά, μὰ δὲ θὰ τῆ φάω τὴν ἀδερφή σου! εἶπεν ὁ Μανόλης μὲ κίνημα ἀγανακτῆσεως.

— Ἐκεῖνο ποῦ σοῦ λέω γώ! εἶπεν ὁ Στρατής, τρέμων ἐξ ὀργῆς. Σὰ σοῦ τῆ δώση ὁ κύρης μου, νὰ τὴν πάρης καὶ νὰ τὴν λουστῆς. Μά, πριχοῦ τὴν πάρης, νὰ μὴ μπαίνης στὸ σπίτι μας..- γιὰτί, μὰ τὸ Θεό...

Δὲν ἔτελειώσε τὴν ἀπειλήν, ἀλλὰ δὲν ἦτο δύσκολον νὰ τὴν μαντεύσῃ ὁ Μανόλης. Καί, μὲ χειρονομίαν ἀδιαφορίας μεγαλοπρεπῆ, ἀπήντησε:

— Δὲ θὰ βάψω μαῦρα!

Καὶ ἀπεμακρύνθη.

— Νὰ σὲ μάθουν ὀμπρός, ἐκεῖνοι ποῦ σ' ἔχουνε, νὰ μιλῆς, κ' ὕστερα νὰ μπαίνης στῶν ἀνθρώπων τὰ σπίτια, εἶπεν ὁ Στρατής. Μὰ δὲ φταῖτε σεῖς, παρὰ ὁ κουζούλακας ὁ κύρης μου.

— Ἄνε μὲ ξαναδῆς στὸ σπίτι σας, νὰ μοῦ φτύξης! ἐστράφη καὶ εἶπε μεγαλοφώνως ὁ Μανόλης. Ἄκουῦς; Νὰ μοῦ φτύξης!

Καὶ προχώρησε βαδίζων ἀσκόπως, ἀλλὰ μὲ σπουδῆν.

Δὲν ἠδύνατο νὰ ἐννοήσῃ τίποτε ἐξ ὅλων τῶν γενομένων. Δὲν ἠδύνατο, προπάντων, νὰ ἐννοήσῃ τί ἄνθρωποι ἦσαν αὐτοί, υἱὸς καὶ πατέρας. Ἀκατανόητοι καὶ δαιμονισμένοι ἄνθρωποι. Ἦθειαν νὰ τὸν κάμουν γαμβρόν, καὶ ἔπειτα τὸν μετεχειρίζοντο ὡς ἐχθρόν. Τὸν ἐκάλουν εἰς τὸ σπίτι των, καὶ ἔπειτα τὸν ἀπέπεμπον. Ὁ πατέρας τὸν ἤθελεν, ὁ υἱὸς τὸν ἐμίσει. Καί, ἐνώπιον τῆς ἀδελφῆς του, τὸν ἐξεδίωκε μὲ τὸν πλέον βάρβαρον τρόπον. Ἐπῆγε νὰ τοῦ ὁμιλήσῃ διὰ τὸν Τερερέν, καὶ αὐτὸς ἐπῆρε τὸ μέρος τοῦ Τερερέ καὶ ἐθύμωσεν ἐναντίον του... Ἄ! Δὲν ἤθελε νὰ πηγαίῃ στὸ σπίτι των; Πολὺ καλὰ! Δὲν θὰ πῆγαινε ποτὲ πλέον! Δὲν ἤθελε νὰ μιλῆ τῆς ἀδελφῆς του; Δὲν θὰ τῆς μιλοῦσε! Ἄς τὴν βράσουν! Δόξα σοὶ ὁ θεός, ἦσαν κι ἄλλες κοπελιές στὸ χωριό, καὶ καλύτερες!

Ἡ ἰδέα τῆς ἐκδικήσεως τὸν καθυσύχασεν ὀλίγον. Τώρα δὲ ἀνεκάλυπτεν ὅτι ἡ Πηγῆ ἦτο ἡ ἀφορμὴ ὅλων του τῶν δυστυχιῶν. Ἐξαιτίας αὐτῆς εἶχε μπλέξει μὲ τὸν Τερερέ· ἐξαιτίας αὐτῆς τοῦ εἶχαν βγάλει παρανόμια καὶ τὸν ἐφώναζαν Πατούχα καὶ τὰ παιδιὰ ἀκόμη...

Ἀπεφάσισε νὰ μὴ ἐπανίδῃ τὴν Πηγῆν, καὶ ἐτήρησε τὴν ἀπόφασίν του. Ἐπαυσε νὰ διέρχεται πρὸ τῆς οἰκίας τοῦ Θωμᾶ. Ἀντὶ δέ, ὅπως πρὶν, νὰ παραφυλάττῃ διὰ νὰ ἴδῃ τὴν Πηγῆν μεταβαίνουσιν εἰς τὴν βρύσιν, ἐνεφανίζετο βράδι-βράδι εἰς τὰ δώματα, μὲ μαντίλι χρωματιστὸν εἰς τὸν ὤμον, καὶ μὲ ἄλλους νέους παρετῆρει τὰ κορίτσια τὰ ὁποῖα ἐπέστρεφον ἀπὸ τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας.

Κατὰ τὰς στιγμὰς ἐκείνας οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ Μανόλη ἔλαμπαν ὡς θρυαλλίδες βόμβας ἐτοιμῆς νὰ ἐκραγῆ εἰς ἀνοησίας. Ἀλλὰ τὴν ἐκρηξὶν ἀνεχαίτιζεν ὁ φόβος καὶ σπανίως ἀπετόλμα ν' ἀπευθύνῃ καμμίαν ἐρωτότροπον λέξιν πρὸς τὰς διερχομένας. Βαθμηδὸν ὅμως ἡ νεανικὴ του ὀρμὴ ὑπερίσχυε, καὶ τὸν παρέσυρεν εἰς τολμήματα· εἰς μίαν δὲ τοιαύτην στιγμῆν, συνέβη νὰ ἐπιστρέψῃ ἡ κόρη τῆς χήρας μὲ τὴν στάμναν σπασμένην!

[Συνεχίζεται.]

Η.Ν. ΑΠΟΣΟΛΙΔΗ
 ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑΤΑ
 Β
 ΣΤΗΝ
 ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ

ΧΡΥΣΑ ΛΑΜΠΡΙΝΟΥ

Ἐρωτικό

Ευπνώ και σ' ὄνειρεύομαι
 με τὴν παλιὰ πληγὴ στὸ στήθος.
 Μεταλαβαίνω σῶμα και αἷμα!
 Τὰ δάχτυλά σου ζωντανεύουν τὰ μαλλιά μου
 πού σέ τυλίγουν και σέ πνίγουν.

Θὰ γίνης μικρός σαν τὸ χέρι μου,
 πού σέ ζήτησε τόσο βυθίζοντας τὰ νύχια
 στὶς γραμμὲς τῆς μοίρας πού δὲν ἀλλάζουν·
 θὰ γίνης μικρός, θὰ σβήσης μέσα μου,
 κ' ὕστερα πάλι ἐγὼ θὰ σέ γεννήσω κρυφὰ μιὰν αὐγή!

Κρίκο τὸν κρίκο ἢ φωνὴ σου με ζῆ και με κλείνει!
 Τὰ φύλλα τοῦ δέντρου με κοιτοῦν με τὰ μάτια σου!
 Τὰ χέρια σου πού ἀγγίζω με τρυποῦν με τὰ μάτια σου!
 Τὰ μάτια σου ὀρίζουν ὀλημερίς νὰ προσεύχωμαι.
 Κ' εἶσαι κρυμμένος πίσω ἀπὸ κάθε εἰκόνα.
 Κάθε καρτέκλα ἔχει τὸ σχῆμα σου.

— Μὴν ἔρθης πιά!

ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΛΙΤΗΣ

Ἡ Κυρά τῆς Ὀστρίας

Νύφες μου πού διαβαίνετε καί πᾶτε κατά τὸ Νοτιά,
μὴν εἶδατε ἀπ' τὸ βράχο τῆς νὰ παίζη με τοὺς γλάρους;

Σ' ἓνα ἀργαλειὸ ἀπο ἀλάτι καὶ χελιδονόψαρα
θαλασσοκόριτσα μᾶς φαίνουν τ' ἄστρα μας πανιά
κ' ἓνα μικρὸ ναυτόπουλο νὰ σεργιανᾷ στὸ κύμα
καὶ νὰ ξυπνᾷ τὸ πέλαγο μὲ μπαταριές καὶ μῆλα!

Κυνηγημένη ἀπ' τὸν πουνέντε ἔτρεχε στὸν ἄμμο
μαζεύοντας τὰ κύματα στὴν ἄσπρη τῆς ποδιά
- φέρτη μας, ἥλιε, φέρτη μας, βοριά,
ἔταν γυρνᾷ καβάλλα στὰ δελφίνια τῶν φυκιῶν τὰ περιβόλια,
μὲ χίλιους γλάρους πίσω τῆς νὰ τῆς κρατᾷ τὴ φοῦστα,
μὲ χίλιους σπάρους γύρω τῆς νὰ γαλαζογεῖ!

Κυρά τῶν ἄσπρω μας πανιῶν, γοργόνα Παναγιά μου,
ξύπνα, Κυρά τῆς Κάλυμνος, ξύπνα μὲ τρία νεράντζια
καὶ δός μας τίς πλεξοῦδες σου νὰ φάνουμε πανιά,
στεῖλε μας κ' ἓνα φίλημα νάχουμε ἀγέρα πρίμα!
Μὰ δὲν ἀκούς τὰ κύματα - ψηλὴ λιγνὴ τῆς θάλασσας,
δέ βλέπεις πού οἱ ἀγέρηδες μαλώνουν γιὰ χατίρι σου,
κι ἀπ' τὰ κατάρτια τοὺς μακριά, πῶς μὲ τὸ ἄσπρο σκοῦφο τοὺς
σε οὐρανοχαιρετοῦν ναυτάκια τοῦ λεβάντε;

Θαλασσιὰ τραγοῦδια στριμωγμένα στα ὄστρακα,
σ' ἓνα ἀχινὸ ἀνοιγμένα μυστικά τοῦ κόσμου,
κι ὁ ἀγέρας ξάφνου που ἔλυσε τὸ μποῦστο τῆς ροδακινιάς
νὰ τρέχη αὐτὴ στὰ βράχια -
τὴν κυνηγᾷνε τὰ παιδιὰ μὲ δυὸ ἀχιβάδες ἔρωτα,
μὲ λουμπαρδιές δαμάσκηνα τῆς σπᾶν τὴν πόρτα οἱ ναῦτες!

Κ' ἐσύ, ξανθὸ παιδί, πού παίζεις σ' ἓνα λαγοῦτο ἀπὸ δελφινόκκαλο,
μ' ἓνα κλωνάρι φεγγαριοῦ στ' ἄφτί σου κρεμασμένο,
πουλιὰ πετοῦν καὶ μέλισσες μὲς στὶς γαλάζες βράκες σου
κι ἄχ! δέ βαστάει ὁ κόρφο σου νὰ κλῆ τόση καρδιά
- φέρτη μας, ἥλιε, φέρτη μας, βοριά,
παῖξε, νὰ φέρουν οἱ ἄνεμοι πουλιὰ φιλιὰ ἀπ' τὴν Κάλυμνο,
παῖξε, μορέ, καὶ μέτρησε τοὺς ναῦτες μας πού λείπουν
- φέρτη μας, ἥλιε, φέρτη μας, βοριά,
παῖξε ν' ἀκούσουν τὰ κορίτσια στὴ Μονεβασιά,
νὰ κόβουν τίς πλεξοῦδες τοὺς, νὰ δένουν τὰ καράβια!

Φύκια γύρω ἀπ' τὰ μπράτσα τῆς γλιστρᾶνε καὶ κανέλλα,
παίρνουν νερὸ ἀπ' τὸν κόρφο τῆς οἱ γλάροι καὶ πετοῦν,
κι ὅταν ξεπλέκη τὰ μαλλιά καὶ παίζουν ντέφια καὶ βιολιά,
καρβοκὴρ τῶν ἀνέμων καὶ τῶν δελφινιῶν,
πούχεις τὰ στήθια κεντημένα μὲ δεκάξη ἀνέμους,
μὲ τὸ στριπτὸ μουστάκι σου σὰν ὕδραϊκο καράβι -
εἶναι καὶ στ' ἄστρα του πανιά ζωγραφισμένη ἡ Παναγιά,
ἡ Μεσοπελαγίτισσα,

κι όλη τή θάλασσα γυρνάει και πάει ή τρεχαντήρα του
γεμάτη χαιρετίσματα τοῦ άνάστα!

Κι άν μās τήν πάρουν θάλασσα
κι άν μās τήν πάρουν κύμα,
μόνο νά λύση μιá στιγμή τόν ήλιο άπ' τά μαλλιά της,
νά λύση άπ' τó μαντίλι της τó πέλαγο!

Κ' έσύ, μορέ, ποιός είσαι πού τή θέλεις;

— Είχα έναν κύρη άπό φουρτοῦνα και πλώρη караβιοῦ,
μána τή θάλασσα,
τόνα μου άδέρφι άγάπησε τούς άνεμους - και χάθηκε,
είχα κ' έναν παππού άγαπητικό τῆς Μπουμπουλίνας!

Φέρτη μας, ήλιε, φέρτη μας, βοριά,
σάν τ' άστρα ρίχνουνε χρυσά σκοινιά ν' άράζουν στο γυαλό της,
ρίχνουν τά μῆλα κ' οί μηλιές και κοκκινίζει ή άγάπη
στο κύμα πάνω όταν γλυστράη και τρέχη τó μελτέμι,
σάν τόν έρωτικό καημό μονεβασιώτη βιολιτζῆ,
σάν τó πιικρό θαλασσινό ντέρτι, πού τó ξεχνάνε
τσουγκρίζοντας οί ναῦτες στ' άστρα ένα ποτήρι Αίγαίο
- φέρτη μας, ήλιε, φέρτη μας, βοριά,
ποιός τó μαντίλι θά τῆς πάρη πού κρατά,
σγουρή κ' ήλιοκαμένη,
νά όρτσάρη πέρα τ' όνειρο, νά πάη για τ' άνοιχτά,
κ' έχει τοῦ ναῦτη τήν καρδιά στον κόμπο του δεμένη!

Δώσε και μεϊς νά πᾶμε κατά κεϊ, Μεγαλόχαρη,
μέ τ' όνομά της σκαλισμένο στη φιγοῦρα μας,
μέ δέκα βιολιτζῆδες στα κατάρτια!
Δώσε νά πᾶμε κατά κεϊ με πελαργούς και φλάμπουρα
κ' ύδραϊο λουμπαδιάρη!

Φέρτη μας, ήλιε, φέρτη μας, βοριά,
λύστε τόν ήλιο στ' άρχιπέλαγος, παιδιά,

κι άφήστε τó τραγούδι σας στο κύμα!

Αυτό τó άστέρι είναι για όλους μας.

...Θά πέφτη άπότομα τó βράδι, | θά βιάζονται οί άνθρωποι στους δρόμους.
Οί γυναϊκες | θά κλείνουν τρομαγμένες τήν πόρτα τους και θ' άγκαλιάζουν τά παι-
διά τους... | Μά τά πεινασμένα πρόσωπα τών παιδιών ρίχνουν στον τοίχο έναν μαῦρον
ΐσκιο, | σά τόν ΐσκιο ένός ψωμιού... | 'Εσύ θά κάθεται στο ΐδιο εκείνο χαμηλό σκαμνί
μας | (ή στέγη μας όλοένα θά στάζει) | άπό ένα παλιό σεντόνι θά ράβης τά ρουχαλά-
κια τοῦ παιδιοῦ μας, | θά μπαλώνης με τήν πίκρα σου τó κενό τοῦ χωρισμοῦ.
'Αραγε φέγγει ακόμα ό οὔρανος πού βλέπαμε άπ' τó παράθυρο; | 'Ανθίζει πάντα
στην αύλή ή μικρή μας πασχαλιά;
'Ενας-ένας θά χάνονται οί εργάτες άπ' το άντικρυνό μηχανουργείο. | Μά όταν χτυ-
πάη ή πόρτα μας τή νύχτα, | ή μητέρα σου δέ θά φοβᾶται πιά. | Θ' άνάβη μονάχα τή
λάμπα, [] νά μη χάνουνε τó δρόμο οί μελλοθάνατοι. | ύστερα θά φυσάη τή φωτιά []
νάχουν ζεστασιά οί σκοτωμένοι, | κ' έσύ θ' άνοίγης με χέρια σίγουρα και θ' άφουγκρά-
ζεσαι στη νύχτα | εκείνο τó μεγάλο θόρυβο, | εκείνο τó άσίγαστο και μακρυνό ποδο-
βολητό... | Γιατί τώρα, άγαπημένη, ξέρεις | γιατί ξέρουμε...

Χιλιάδες άνθρωποι υπερασπίζονται τόν κόσμο | και τήν αγάπη μας. | Δέν είμαστε παρά άνθρωποι, αγαπημένη μου, | κι ἄν πολεμᾶμε | εἶναι γιατί εἴμαστε ἄνθρωποι!.. | Ὡνειρευόμουνά νά κάτσω κοντά σου στό κατώφλι, κι ν' ἀνασάνουμε τὸ δειλινό, | νά μιλήσουμε γιὰ τὸ καινούργιο ἀλφαβητάρι τοῦ παιδιοῦ μας, | νά σοῦ δείξω τὸ πρῶτο ἀστέρι πού θά βγαίνη, | ὕστερα νά μοιράσουμε τὸ πιάτο μας, καί ν' ἀποκοιμηθῶ στὰ γόνατά σου... | Κι αὐτὸ δέν εἶναι μόνο τὸ δικό μας ὄνειρο· | εἶναι τὰ ὄνειρα ὅλων τῶν ἀπλῶν ἀνθρώπων, αγαπημένη μου. | Κι αὐτὰ σηκώνονται σήμερα νά προστατέψουν οἱ ἄνθρωποι: | νά προστατέψουν τὸ κατώφλι καί τὸ παιδί τους, | νά προστατέψουν αὐτὸ τὸ ἀστέρι πάνω ἀπὸ τὴ στέγη τους, | νά προστατέψουν ἕναν ὕπνο στῆς αγαπημένης τὰ γόνατα! | Μὰ γιὰ νά προστατέψῃ κανεὶς τὸ σπιτικό του, | χρειάζεται πολλές φορὲς νά τὸ γκρεμίση κιόλας!

Ναί, αγαπημένη μου, | ἐμεῖς γι' αὐτὰ τὰ λίγα κι ἀπλᾶ πράματα πολεμᾶμε: | Γιὰ νά μπορούμε νάχουμε μιὰ πόρτα, μιὰ λάμπα, ἕνα σκαμνί, | ἕνα χαρούμενο δρόμο τὸ πρωί, | ἕνα ἡρεμὸ ὄνειρο τὸ βράδι. | Γιὰ νάχουμε ἕναν ἔρωτα, πού νά μᾶς τὸν λερώνουν, | ἕνα τραγούδι, πού νά μπορούμε νά τὸ τραγουδάμε. | "Ὅμως, ὅταν σπᾶνε τίς πόρτες μας, | ἀναποδογυρίζουν τὴ λάμπα μας, | πατᾶνε πάνω στὸν ἔρωτά μας, | πρὶν ποῦμε τὸ τραγούδι μας, | μᾶς σκοτώνουν!.. | Μᾶς φοβοῦνται καί μᾶς σκοτώνουν!.. | Φοβοῦνται τὸ ψωμί μας, τὴν ἐλπίδα μας, τὰ ὄνειρά μας· | φοβοῦνται τὸ πεζούλι πού ἀκουμπᾶμε, | φοβοῦνται τὸν οὐρανὸ πού κοιτάζουμε, | φοβοῦνται τὸ στεναγμὸ τῆς μητέρας μας καί τὸ γέλιο τοῦ παιδιοῦ μας, | φοβοῦνται τὰ χέρια σου, πού ξέρον ν' ἀγκαλιάζουν τόσο τρυφερά, | καί νά μοχτοῦνε τόσο ἀντρίκια, | φοβοῦνται τὰ λόγια πού θά λέμε αὔριο ὅλοι μαζί | - μᾶς φοβοῦνται, ἀγάπη μου, μᾶς φοβοῦνται | κι ὅταν μᾶς σκοτώνουν! | Νεκροὺς μᾶς φοβοῦνται πιὸ πολὺ!

Σ' ἀγαπῶ, ὅσο δέν μπορῶ νά σοῦ πῶ μὲ λόγια. | "Ὅλη ἡ χαρὰ εἶναι στὰ μάτια σου, ὀλάκερη ἡ ζωὴ στὰ χέρια σου, | ὅλος ὁ κόσμος σ' ἕναν τοῖχο πού πέφτει ὁ ἴσκιος σου τὸ βράδι. | "Ὅχι, δέ θά μπορούσα νά ζήσω μακριὰ σου, αγαπημένη μου. | "Ὅμως ἐμεῖς μπορούμε ν' ἀγαπᾶμε καί νά χωρίζουμε | - αὐτὸ θά μείνῃ πάντοτε δικό μας, | αὐτὸ δέ μπορεῖ κανεὶς νά μᾶς τὸ πάρῃ. | Αὐτὴ τὴν ἀγάπη, αὐτὸ τὸν πόλεμο, αὐτὴ τὴν πίστη μας στὴ ζωὴ... | Ἄντιο, λοιπόν, ἀντίο! | Γιὰ νάναί πάντοτε τὰ μάτια σου γελαστά | - ἀντίο· | γιὰ νά μὴ χαθοῦν οἱ ὁμορφες στιγμὲς πού ζήσαμε | - ἀντίο· | γιὰ νά μὴ μᾶς προμάξῃ ἡ νύχτα, νά μὴ μᾶς κλέβουνε τὸν οὐρανὸ | - ἀντίο· | γιὰ νά πάρῃ τέλος τὴν αὐτὴ ἡ ἀδικία στὸν κόσμο | - ἀντίο!.. | Μπορεῖ κιόλας νά σκοτωθοῦμε, ἀγάπη μου. Μὰ ποιὸς τὸ λογαριάζει! | Χιλιάδες ἄνθρωποι πεθαίνουν κάθε μέρα | δίχως ὄνομα. | Χιλιάδες γυναῖκες ξυπνήσαν ξαφνικά τὸ πρωί | καί βρέθηκαν γιὰ πάντοτε μονάχες. | Τὰ παιδιά δέν ἔχουν οὔτε χᾶδι, οὔτε ψωμί - ἀντίο! | "Ἴσως νά μὴν ξαναγυρίσω. | "Ἐνας ἄλλος θά κλειδώσῃ τὰ χέρια του γύρω ἀπ' τὸ ζεστὸ κορμί σου | - μὴ μὲ ξεχάσῃς!.. | Μὰ ὄχι, ὄχι, ἀγάπη μου, πρέπει νά μὲ ξεχάσῃς!.. | Θά πρέπει ὀλάκερη νά τοῦ δοθῆς, | ὅπως κάποτε δόθηκες σ' ἐμένα. | Μονάχα, ὅταν κάποτε ἀκούσετε ζητωκραυγές, καί σταθῆτε στὴ μέση τοῦ δρόμου, | κοιτάζοντας τίς σημαῖες μας νά ξεδιπλώνωνται στὸν ἥλιο, | τότε | ὦ, τότε θυμήσου με, θυμήσου με μιὰ στιγμή, μιὰ στιγμή μόνο! | Κ' ὕστερα σφίξε τὸ χέρι του, κι ἀνοῖξε τὸ βῆμα σας | βαδίζοντας πρὸς τὸ μέλλον...

"Ἐλα, λοιπόν, σκουπίσε τὰ μάτια σου, μὴν κλαῖς!.. Θέ μου, τί ὁμορφα μάτια!.. | Θυμᾶσαι, ἀλήθεια, ἕνα βράδι πού καθόμαστε στό παράθυρο, | μακριὰ ἕνα γραμμόφωνο, κι ἀκούγαμε δίχως νά μιλάμε; | Εἶπες: "Ἄς μὴν ἔχουμε γραμμόφωνο, κι ἄς μὴ βάλανε αὐτὴ τὴν πλάκα του γιὰ μᾶς! | "Ὅμως, αὐτὸ τὸ σιγαλὸ τραγούδι εἶναι δικό μας! | Κι αὐτὸ τὸ βράδι εἶναι δικό μας! | Κ' ἐκεῖνο τ' ἄστρο ἐκεῖ κατάδικό μας!.. - ἔτσι εἶχες πῆ... | Μιλᾶς σὰν ποιητῆς ἀγάπη μου, ἕκανα ξαφνιασμένος... | Πέρασες τὰ ὁμορφα μπράτσα σου γύρω ἀπ' τὸ λαιμό μου | καί μὲ φίλησες. "Ὅπως ἐσὺ μονάχα ξέρεις νά φιλᾷς... | "Ἐλα λοιπόν, μὴν κλαῖς! | "Ἐτσι μπράβο, ἔτσι μ' ἀρέσεις - νά χαμογελάς! | "Ἐμεῖς θά ζήσουμε, αγαπημένη μου, καί θά νικήσουμε. "Ὅ,τι κι ἄν κάνουν |

Θά νικήσουμε. | Μιά μέρα θά ξαναβρεθοῦμε. | Θ' αγοράσουμε τότε κ' ἐμεῖς ἓνα δικό μας γραμμόφωνο | και θά τὸ βάζουμε νά παίξει ὅλη τὴν ὥρα - ναι, ἀγάπη μου! | Θά κάτσουμε κιόλας στὸ παράθυρο. Κοντά-κοντά!.. | Θά ξαναβρεθοῦμε μιὰ μέρα. | Και τότε, | ὅλα τὰ βράδια κι ὅλα τὰ ἄστρα κι ὅλα τὰ τραγούδια | θά ναι δικά μας!..

Γένεσις

Στὴν ἀρχὴ ἦταν τὸ χάος.
Μετὰ γεννήθηκα ἐγώ, μονάχος, σ' <ἓναν> κόσμο ραγισμένο,
μ' ἓναν κουρελιασμένο θεό, πού γύριζε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα
ζητιανεύοντας τὴν ὑπαρξή του.
Ἰστοτερα γίναμε ξαφνικά δυό,
φιληθήκαμε
κι ἀρχισε νά σκοτώνη ὁ ἓνας τὸν ἄλλο!

Ἐπιτύμβιο

Ἐδῶ, σ' αὐτὸ τὸ μνημα, κεῖται κάποιος, | που ὁ φόβος οἱ ἄλλοι τί θά ποῦν | κ' ἢ ματαιοδοξία ν' ἀρέση | τόσο τοῦ κλέψανε ὅ,τι εἶχε πιὸ δικό του, | ὥστε, σχεδόν, δὲν κεῖται ἐδῶ κανεὶς!

Ἀπὸ τὴν Καντᾶτα

12,12. Μιὰ ζωὴ [] μπορεῖ νά τελειώση στὴ μέση, μιὰ ἄλλη νά μὴν ἀρχίση ποτέ, | ἓνας ἄνθρωπος [] νά πεθάνη ξαφνικά, | χωρὶς ποτέ νά βρῆ τὸν ἑαυτὸ του πίσω ἀπὸ τόσα γεγονότα | και τόσα ὄνειρα. | Μιὰ χειρονομία πού κατέληξε νά σκοτώση | μπορεῖ νά ξεκίνησε νά χαϊδέψη...

16,15. Και τὴν πρώτη νύχτα μπῆκε μὲς στὸ κελλὶ ἓνας ἄνθρωπος πούχε χάσει τὸ πρόσωπό του, κι ἀκούμπησε τὸ φανάρι πού κρατοῦσε κάτω στὸ πάτωμα. | Κι ὁ ἴσκιος του μεγάλωσε πάνω στὸν τοῖχο. | Και τὸν ἐρώτησε: Ποῦ ἔχεις κρυμμένα τὰ ὄπλα; | Κ' ἐκεῖνος — κανεὶς δὲν ξέρει ἀν ἀπὸ σύμπτωση ἢ ἴσως γιὰ ν' ἀπαντήση — | ἔβαλε τὸ χέρι πάνω στὴν καρδιά του. | Και τότε τὸν χτύπησε. Ἰστοτερα μπῆκε ἄλλος ἄνθρωπος πούχε χάσει τὸ πρόσωπό του και τὸν χτύπησε κι αὐτός. | Κ' οἱ ἄνθρωποι πούχαν χάσει τὸ πρόσωπό τους ἦσαν πολλοί. | Και ξημέρωσε. Και βράδιασε. Ἡμέρες σαράντα. | Κ' ἦρθαν στιγμὲς πού φοβήθηκε πὼς θά χάση τὸ λογικό του. | Και τὸν ἔσωσε μιὰ μικρὴ ἀράχνη στὴ γωνιά, πού τὴν ἔβλεπε, ἀκούραστη κ' ὑπομονετική, νά ὑφαίνει τὸν ἴστό της. | Και κάθε μέρα τῆς τὸν χάλαγαν μὲ τίς μπόττες τους μπαίνοντας, | κ' ἐκείνη τὸν ξανάρχιζε κάθε μέρα. | Και τῆς τὸν χάλαγαν πάλι. | Και τὸν ἀρχιζε ξανά. | Εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων!

17,15. «Ναι, ναι», ἀκούγεται μιὰ φωνὴ στὸ δρόμο.

Ποῖον βεβαίωανε αὐτὴ ἢ φωνή; | Γιὰ τί πρᾶγμα τὸν βεβαίωανε;..

41,1. Κι ὁ ἀξιωματικὸς τοῦ ἀποσπάσματος [] πῆγε και στάθηκε μπροστὰ στὸν ἀκρινὸ σύντροφο και τὸν ρώτησε: | «— Ποιὰ εἶναι ἡ τελευταία σου ἐπιθυμία;» | Κ' ἐκεῖνος ζήτησε νά καπνίσῃ. | Και τοῦ ἔδωσαν. | Κι ὁ ἀξιωματικὸς πῆγε και στάθηκε στὸ δεῦτερο σύντροφο. | Και τὸν ἐρώτησε κι αὐτόν. | Κ' ἐκεῖνος ζήτησε μιὰ πέτρα μεγάλη. | Κι ὁ ἀξιωματικὸς, περίεργος, διέταξε νά τὴ φέρουν. | Κι ἀπομακρύνθηκε λίγο. | Τότε αὐτὸς πῆρε τὴν πέτρα [] και τὴν ἀκούμπησε κάτω, στὸ χῶμα, ἀνάμεσα στοὺς δυὸ ἄλλους συντρόφους. Κι ἀνέβηκε πάνω. | Γιατ' ἦταν κοντός. <49,10.> Κι ὁ τρίτος σύντροφος δὲ ζήτησε τίποτα. || Κ' ἦτανε ἀνοιξη. | Γιὰ ν' ἀληθῆς ὁ λόγος πού | γυρίζοντας στὰ τρίστρατα | λέγαν κείνοι οἱ παλιοὶ τραγουδιστές, μὲ τὰ μακρὰ τους γένεια ν' ἀνεμίζουσε σὰν ἄρπες: | Ἀκόμα τοῦτ' τὴν ἀνοιξη, ραγιαδες, ραγιαδες...

ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΕΝΤΥΠΟΥ

ΑΝΑΤΙΝΑΞΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΘΡΥΛΟΥ

ἢ

EXHIBITIO DICTATORIS

ΙΩΑΝΝΟΥ ΜΕΤΑΞΑ, Τὸ προσωπικὸ ἡμερολόγιον ¹

Λέγεται — σὰν κάτι «ἐκτὸς ἀμφισβητήσεως» — πὼς ὁ Μεταξὰς ἦταν «φτωχός». Πάνω στὸν καμβὰ τοῦτον κεντᾶ κι ὁ σχολιαστὴς τοῦ β' τόμου, φτάνοντας ὡς καὶ κεφαλίδα ἀκόμα νὰ βάλῃ, στὴ σελίδα 91: *Προσωπικὲς οἰκονομικὲς δυσχέρειες!*

Ἄλλ' ἄς δοῦμε, λοιπόν, τίς «δυσχέρειες» αὐτὲς — μήπως, παραταῦτα, εἶν' εὐχέρειες (καὶ μεγάλες εὐχέρειες μάλιστα!):

Περιουσιακῶς ἐτακτοποιήθημεν, γράφει στὴ σελίδα 84α (31-7-11 ¹). Κ' ἡ βεβαίωση δὲν ἔχει τὸ νόημα «τακτοποιήσεως» μιᾶς περιουσιακῆς ἀνωμαλίας ἄς ποῦμε, ἀλλὰ ὅλο τῆς τὸ βάρος, γιὰ τὴν ὅλη του περιουσιακὴ κατάσταση. Τὰ παρακάτω πείθουν, γραφόμενα ἀμέσως ἐν συνεχείᾳ: *Βεβαίως πολλὰ ἀκόμη εἶναι ἐκκρεμὴ ὀλόγυρα καί, ἂν κλείσω τὸ μάτι ἢ δὲν κρατήσω καλὰ τὸ τιμόνι, ἤμποροῦν νὰ φέρουν ἀνωμαλίας μεγάλας· ἀλλὰ τὸ τιμόνι τὸ κρατῶ — σφιχτά, δὲν ἀμφιβάλουμε, ἀφοῦ γιὰ λεφτὰ πρόκειται! — καὶ τὸ μάτι θὰ εἶναι ἀνοιχτό.*

Καὶ ἄρα: Ἐφόσον θὰ κρατᾶ σφιχτὰ τὸ «τιμόνι» — «ποὐ γιγί» διάβαζε — καὶ θάχῃ «ἀνοιχτὸ» τὸ μάτι — προφανῶς αὐτὸ ποὺ «μᾶς κοίταζε» (τὸ μάτι τοῦ «πατέρρα» δικτάτορα) ἀπ' ὅλες τίς βιτρίνες τῶν παπουτσήδικων καὶ τῶν ἐτοιματζήδικων τῆς ὁδοῦ Αἰόλου! — «ἀνωμαλίαι» δὲν θὰ ὑπάρξουν!

Καὶ δὲν ὑπῆρξαν «οἰκονομικὲς δυσχέρειες» στὴ ζωὴ του ἐφεξῆς ποτὲ — γιατί, πράγματι, «περιουσιακῶς» ἦταν λαμπρὰ «τακτοποιημένος»! Ἀπὸ τὸ 1911!

¹Ἴδου δὲ καὶ τὰ στοιχεῖα:

Μῆνας τώρα μὲ ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς προικὸς τῆς Μαριάνθης. Πῶς θὰ τὴν πληρώσω; Αἱ οἰκονομίαι τοῦ δευτέρου ἔτους τοῦ γάμου μου εἶναι μηδαμινά. (85β, 4-9-11). Ἄλλά:

Ἐέρετε πολλοὺς... φτωχοὺς, ποὺ ἂν τοὺς ἀπασχολῇ κάτι, δὲν εἶναι τὰ ἔξοδα τῆς ἴδιας τους ζωῆς, παρὰ ἴσα-ἴσα: ὅτι «τὸ δεύτερον ἔτος» τοῦ (χρυσοφόρου) γάμου των δὲν ἀπέφερε τόσα, ὥστε νὰ καταβάλουν 25.000 δραχμὰς — «χρυσᾶς», τοῦ 1911! — ποὺ ὑπεσχέθησαν ὡς προῖκα τῆς ἀδελφῆς τους; Γενικώτερα: Ἐέρετε «φτωχοὺς» ποὺ νὰ τοὺς περισσεύουν — κατὰ τοὺς μετριώτερους ὑπολογισμοὺς των — ἄνω τῶν 70.000 δρχ τὸ χρόνο (εἶναι ἡ σημερινὴ ἀντιστοιχία πρὸς τίς 4.000 τοῦ 1911) καὶ νὰ τίς βρίσκουν καί... λίγες;

Τέτοιου εἴδους «φτωχός» λοιπόν!

Καὶ νὰ καὶ μὲ ποιῆς «οἰκονομικὲς ἐπιφάνειες» — ποὺ «ἀναγνωρίζονται» ἀπὸ τράπεζες — καὶ μὲ ποιῆς ἀκόμα δυνατότητες «δανείων» ἢ ἄλλων «κομπινῶν» βολεύεται κουτσά-στραβὰ ὁ «φτωχοῦλης»:

¹ Ὅλες οἱ παραπομπὲς στὸν β' τόμο. [Τὰ δυὸ πρῶτα μέρη τῆς κριτικῆς: 3,309-31 καὶ 7,524-33.]
Τὰ ἔτη σημειώνονται πάντα μὲ τὰ δυὸ τελευταῖα τους νοῦμερα.

Ἀπεφάσισα νὰ δανεισθῶ ἀπὸ τὴν Τράπεζαν.— Σεῖς τό... ἀποφασίζετε; Σῆς δα-
νείζει; — Κατ' ἀρχὰς ἐζήτησα 20 χιλιάδας.— Δεκαπλασιᾶστε (καὶ παραπάνω) γιὰ νὰ
βρῆτε τί θὰ γυρέψετε σεῖς ὁ «φτωχούλης» σήμερα! — Ἦδη [ἔμωσ] βλέπων τὰς δυσ-
κολίας, περιωρίσθη εἰς 10 χιλιάδας. (85β, 4-9-11)

Κ' ἐδῶ μπαίνομε σ' ἐν' ἄλλο «θεματάκι», ποῦ ἀφορᾷ πάλι τὴν κυρία Λέλα: Γρά-
φει ὅτι «περιωρίσθη» νὰ ζητήσῃ δάνειο 10 ἀντὶ 20 χιλιάδων ἀπ' τὴν Τράπεζα, «διό-
τι δὲν ἔχει νὰ παράσῃ ἐγγυήσεις, ἐπειδὴ ἡ προίξ του εἶναι ἀδιατίμητος». Καὶ προσ-
θέτει: *Τώρα βλέπω τὰ λάθη μου, καὶ τὴν σχεδὸν ἔνοχον συγκαταβατικότητά μου...*
Ἔνοχον, διότι νυμφευόμενος ἔπρεπε νὰ ἐξασφαλίσω τὴν Μαριάνθη.— Αὐτὰ γράφονται
γιὰ νὰ τὰ διαβάσῃ ἡ ἀγαπητὴ του Λέλα, ἡ πολύφερνος!..— Τότε, ἀπὸ
κούρασαν — ποιά «κούραση», ὁ κηφῆνας;..— ἀπὸ ἀπειρίαν, ἀπὸ ἀπογοήτευσιν — αὐ-
τός! — ἀπὸ δειλιαν, ἀτολμίαν, δὲν ἐσκέφθη, δὲν ἐζήτησα ποῦ θὰ μᾶς κατήντα — «κα-
τάντια», ἔ; — τὸ ἀδιατίμητον τῆς προικὸς. Δὲν ἦτο αὐτό, ἄλλωστε, ἡ ἀρχικὴ συμφω-
νία μας...

Ἄου... παρεμβαίνει ἡ «ἄγρυπνος» κυρία Λέλα καὶ λογοκρίνει ὅσα ἐκθέτουν τὸν
πατρικὸν τῆς οἴκον!: 4¹/₂, στίχοι σησημένοι, λέει! (86α, 4-9-11) Γιατί, ὅλα κι ὅλα!
Ἄου καὶ νὰ διασῶρῃ τὸν οἴκον τῆς, ὁ «Γιαννάκης» τῆς, γράφων ποία ἦτο ἡ «ἀρχικὴ
συμφωνία» τῆς ἀγοραπωλησίας τῆς μετὸν μπαμπά τῆς!.. Ψαλλίδι, λοιπόν!

Καὶ τώρα θυμηθῆτε τὸν ἐν Ναυπλίῳ ἐκεῖνον ἀνθυπολοχαγίσκον τοῦ '96, ποῦ ἔγρα-
φε, «ἀχανακτισμένος», στὸ ἴδιο αὐτὸ ἡμερολόγιό του (α' τόμος, 97α, 27-9-96) περὶ
γυλων-πορνεϊῶν, «γιὰ λεφτὰ» κ.τ.τ.! Σέ... πλήρη συνέπεια ὁ ἴδιος: καὶ προίκα, ὕ-
στερ' ἀπὸ λίγα χρόνια, καὶ παζάρια, καὶ «ἀρχικὰς συμφωνίας» περὶ τῆς προικὸς — πα-
ρὰ τὴν... «κούρασιν», τὴν... «ἀπειρίαν» καὶ τὴν... «ἀπογοήτευσιν» του, τὴν «δειλιαν»
τάχα καὶ τὴν «ἀτολμίαν» του (ὁ ποῦ «δὲν ἐσκέφθη, δὲν ἐζήτησε», ὁ... ἄδολος ὁ... ἀ-
διάφορος γιὰ χρήματα «καὶ ὅ,τι πέραν τοῦ ἀμώμου ἔρωτος»!..) — καὶ γκρίνια μετὰ
— ἐν ἡμερολογίῳ, γιὰ νὰ τὰ διαβάσῃ (καὶ νὰ τὰ σβῆσῃ, μετὰ θάνατόν του) ἡ Λέλα
«του»! — καὶ ἀποῦ μᾶς κατήντησε τὸ ἀδιατίμητον τῆς προικὸς (ὄχι τοῦ... «ἔρωτος»
τὸ ἀδιατίμητον!..) καί... «μετ' ἠπάτησαν, ἄλλα συνεφωνήσαμεν: διατετιμημένην!..
(-τετιμημένην!.. ὕπερτιμημένην!.. «τιμητικὴν» μας!..) [Τί ἄλλο σύνθετο μετ'
τό... «τιμῆ»; Ἀπὸ «τιμῆ», ἄλλο τίποτα! Κι ἀπό... «καθαρὸν ἔρωτα» ὅλες οἱ «τιμέες»
καὶ τ' ἀδιατίμητα, τ' ἀνεκτίμητα!..]

Νά, λοιπόν, οἱ οἰκονομικὲς του δυνατότητες, καὶ περιουσιακὰ στοιχεῖα, καὶ δάνεια,
καὶ «τακτοποιήσεις», καὶ «κομπῆνες» παντοῖες:

Ἐνόμιζα [] ὅτι ἠμποροῦσα νὰ θέσω ἐγγυήσιν τὰ ἐνοίκια τῶν μαγαζείων.
(Καί... «μαγαζεῖα», ὁ «φτωχούλης»!..) Διὰ μέσου τοῦ Δούσμανη — πάλι ὁ Δούσμα-
νης! — ἐζήτησα τὴν συνδρομὴν τοῦ Παπαφράγκου, καὶ τώρα ἀπὸ αὐτὸν καὶ τὸν Μά-
ξιμον ἐξαρτᾶται [τὸ δάνειον]. Ἴδου πῶς λογαριάζω: 10 χιλιάδες ἀπὸ δάνειον, 4 χι-
λιάδες ἀπὸ πώλησιν τοῦ μαγαζείου τῆς μητέρας (ὁ Τάσος μᾶς δίδει 3 χιλιάδες μόνον),
3 χιλιάδες οἰκονομίας μου μέχρις Ἰανουαρίου, καὶ 2 χιλιάδες ποῦ ἔδωσα πέρυσι - τὸ
ὄλον 19 χιλιάδες. Μένουν ἄλλαι 6 χιλιάδες. [] Ἐὰν εὐρεθῆ περίστασις, πωλῶ τὸ με-
ρίδιον εἰς τὸ πλοῖον. — [Ἐπάρχει, λοιπόν, καί... πλοῖον!] — Ἴσως δόση καὶ
αὐτὸ τόκος. (86-7, 4 9-11)

Ἄλλ' ὅλ' αὐτὰ εἶν' «ἐνδειξεις», ἐνῶ ἔχομε παρακάτω σαφῆ δῆλωσὴ του γιὰ τὸ ὕ-
ψος τῆς περιουσίας του (τῆς κτηματικῆς μόνο): Ζητώντας ἀπ' τὸ Θᾶνο Μπασιά νὰ
μπῆ ἐγγυητὴς του, πρὸς τὴ Λαϊκὴ Τράπεζα, γιὰ τὸ δάνειο ποῦ τῆς γύρευε, γράφει
πῶς ἐκεῖνος στὴν ἀρχὴ δισταζε, ἀλλάξε ὅμως σὰν ἀκουσε πῶς ἡ περιουσία τοῦ Με-
ταξᾶ συνέκειτο ἐκ 400 χιλιάδων δραχμῶν εἰς ἀκίνητα ἐν Ἀθή-
ναις — ἀκίνητα 400.000 δρχ, στὴν Ἀθῆνα τοῦ '11, ξεπερνᾶν σήμερα τὴν ἀξία τῶν
40 ἑκατομμυρίων! — μὰ καὶ κτήματα, ἀποπάνω, ἐν Αἰγύπτῳ!.. (91β-2α, 20-9-11)

Καὶ εἶν' ἐδῶ ἀκριβῶς — στὴ σελίδα 91 — ὅπου ὁ ἄθλιος σχολιαστὴς τοῦ β' τό-
μου βάζει τὴ θρασυτάτη κεφαλίδα: Προσωπικὲς οἰκονομικὲς δυσχέρειες!

Πόσοι θάθελαν νὰ βρίσκωνται σὲ τέτοιες φοβερὲς «δυσχέρειες»!..

Θρύλος λοιπόν — και θρασύς — τ' ὅτι ὑπῆρξε τάχα φτωχός!.. Τσιγγούνης, ναί· ἀφόρητος! Φτωχὸς ὅμως ὄχι!.. Καὶ μάλιστα: οἰκονομικῶς ἀρριβίστας, τοῦ τυπικώτερου εἶδους: κάνοντας ἓνα γάμο συμφέροντος — ὅλοι αὐτοί... «τάς ἡγάπησαν κατόπιν» — παίρνοντας μιὰ προίκα τεραστία, βρισκόμενος ξαφνικά — ὀχτὲς μὴ ἔχων στολὴν — με στερεώτατα περιουσιακὰ στοιχεῖα —: κτηματικὰ, πρὸ μιᾶς ἀνατινακτικῆς τῶν πάντων (καὶ ἀνατιμητικῆς, ὅμως, τῶν κτηματικῶν περιουσιῶν, στὸ ὑπερχιλιαπλάσιο) φοβερῆς πολεμικῆς δεκαπενταετίας, καὶ δῆ: στὴν Ἀθῆνα, πού παίρνει τερατώδη ἀνάπτυξη, γινόμενη ἀπὸ χωριὸ μεγαλούπολη τῆς Εὐρώπης ἀνάμεσα σὲ δυὸ πολέμους — κι ὅλ' αὐτά: σ τ ῆ ν ἄ ρ χ ῆ τοῦ πολιτικοῦ του σταδίου!..

Μὰ τί ἄλλο χρειαζόταν δηλαδὴ γιὰ «ν' ἀνέλθῃ», ἓνας τόσο «εὐνοημένος» καὶ μετέτοιον χαρακτήρα: δουλόφρων καὶ μαζὶ πανοῦργος, «πιστὸς» δῆθεν — σ' αὐτοὺς ἢ σὲ κείνους — καὶ πράγματι ἄπιστος σὲ ὅλους, κυνικὸς καὶ ἀδίστακτος, κόλαξ καὶ ραδιοῦργος, ἀρχομανῆς καὶ μὲ μέσα πάντως, χρηματικά, οὐκ ὀλίγα!..

Νὰ μὴν ξανακουστῇ, λοιπόν, τὸ «φτωχός»!

Παπάγος πρωτοσημειώνεται στὸ *Ἡμερολόγιο*, σὰν «φίλος», τὴν 8-5-12 (120α). Ἀλλὰ νὰ καὶ κάτι χαρακτηριστικὸ γιὰ τὸ θράσος τῆς οἰκογενείας *Τσιριμώκου*: *Δυστυχῶς, ὁ Βενιζέλος χάνει καθημερινῶς ἔδαφος. Οἱ νέοι ὑπουργοὶ του, ἰδίως ὁ Τσιριμῶκος καὶ ὁ Στράτος, τὸν ζημιώνουν τρομερά. Φαντάσου, ὁ Τ. ἔστειλε τὰ παιδιὰ καὶ τὴν νταντὰ μαζὶ — εἶχε καὶ νταντὰ ὁ μικρὸς Ἡλίας μας, ὁ μοσχαναθρεμμένος! — μὲ ἀντιτορπιλικὸ εἰς Αἰδηψόν, ὁ ἀθεόφοβος!* Ἀλλὰ γίνονται καὶ πολὺ χειρότερα φαίνεται. Ὁ Βενιζέλος δὲν τὰ θέλει, ἀλλὰ γίνεται θῦμα τῶν ἐκμεταλλευτῶν του. (136α, 8-8-12)

Ἄλλ' ἀπολαῦστε ποιέες οἱ «πνευματικῆς» τροφῆς «μεγάλων» μας ἀνδρῶν (136β-7α, 9-8-12): *Ἐδιάβασα ἓνα μυθιστόρημα. Ἐφθασα εἰς ἓνα μέρος, ὅπου δύο ἀντερρασταὶ πρόκειται νὰ μονομαχήσουν ὡς ἐξῆς: Ἐκάθησαν ὁ καθεὶς εἰς ἓνα βαρέλι μὲ μπαρούτι καὶ ἄναψε ὁ καθεὶς μίαν θρυαλλίδα. Ἐκεῖνος πού θὰ ἀνετινάσσετο πρῶτος, θὰ ἐγίνετο κομμάτια... [Φαντασθῆτε νὰ μὴν ἐγίνετο! Ἡ ἐκεῖνος πού «θ' ἀνετινάσσετο» δεύτερος (: ἀναγκαῖον «συνεπόμενον» τοῦ: πρῶτος!) νὰ μὴν ἐγίνετο!.. Τί εὐφυῆς ὁ «μέγας» μας «ἀνὴρ», μὴ βασκαθῇ! (Ἡ: τί «κικανὸς εἰς τὸ γράφειν»!.. Καὶ τί ποιότητος «πνευματικῆς τροφῆς» ἔτρεφαν τὸ «πνεῦμα» του!)]*

Καὶ διασκεδάστε πάλι μὲ τὸν τσιγγούνη:

Ἐφάγαμε εἰς τὰ Παναθήναια καὶ ἔπειτα ἐκαθήσαμεν εἰς τὸ θέατρον τοῦ Γκρέκα. Τὸ δεῖπνον δὲν μοῦ ἐκόστισε πολὺ τέσσαρα πρόσωπα: ἐγώ, ἡ Μαριάνθη, ἡ μητέρα καὶ ὁ Θεόφραστος 10 δραχ. Εἰς τοῦ Γκρέκα δὲν ἦσαν σπουδαῖα πράγματα. Δὲν ἐπήγαμε εἰς τὸ Τριανόν διότι ἔβαλαν εἴσοδον μίαν δραχμὴν τὸ ἄτομον ἢ κονομασιὸν ὄχι ὑποχρεωτικῆ, ἀλλὰ πάντα κατὰ θὰ πάρη κανεὶς! (136αβ, 9-8-12).

Θυμηθῆτε τίς ἀνακραυγῆς *Μητεροῦλα!* καὶ *Μαριάνθη μου*, ἀδελφοῦλα μου! ἄλλων σελίδων τοῦ ἴδιου *Ἡμερολογίου*!.. Καὶ συλλογισθῆτε τὴν ποιότητα ἀνθρώπου — καὶ «κυιοῦ στοργικοῦ», καὶ «ἀδελφοῦ προστάτου», καὶ τόσοσ «ὑπεραγαπῶντος», τάχα, μητέρα κι ἀδερφή! — πού μετράει ὡστόσο καὶ τσιγγουνεύεται, καὶ τὴ δραχμῆ, ὅταν τίς βγάξῃ ἓνα βράδι ἔξω!..

Καὶ κοιτᾶτε κυνισμὸς (τῆς ἀραιωμένης φράσεως) γιὰ τὴν «ἀδελφοῦλα του», πού «ὑπεραγαπᾶ»: *Εἶχαμε τὸν Θεόφραστον καὶ τὴν Μαριάνθη, καὶ ἔφαγαν ἀπόψε μαζὶ μας: βιδελάκι ψητό, σαλάτα, κολοκυθάκια, τυρί, φρούτα - καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν πόρτα!* (137β, 11-8-12)

Ἄν εἶν' «εὐγενεῖς» αὐτοί, καὶ «κόμητες», τότε τί σκύλοι θάπρεπε νάμασταν ἐμεῖς.

οἱ «ἀπλοὶ» τοῦ Λαοῦ τούτου, πού δέ γράφουμε — οὔτε διανοούμεμαστε — τέτοιο : καί ἔξω ἀπό τήν πόρτα, γιά τήν «ὑπεραγαπητή» μας ἀδελφοῦλα ;..

Τό βράδι τῆς 12ης Αὐγούστου 1912 εἶναι καλεσμένος στοὺς Δούσμανη, στήν Κηφισιά. Τρῶνε ἔξω — εἰς τὸ Μεγάλο Ξενοδοχεῖον — καί ἐκεῖ ἦτο ὅλη ἡ Κηφισιά, πολλοὶ τῶν ἐχόντων βίλλας καί πλείστοι ἐξ Ἀθηνῶν, τέλος ὅλη ἡ ἀριστοκρατία. (138α, 13-8-12)

Καί ἀκολουθεῖ κουτσομπολιό : γιά τὸν Β., τὴν Ε., τὴν Ν., τὴν Κ.Α., τὰ παιδιά της, τὸν Τ., τὴν Δ., τὴν Δ. κ.ἄ. (Ἐδῶ εἶναι ὁποῦ ἀσκεῖται πάλιν ἡ λογοκρισία τῆς κυρίας Λέλας, ἀφήνοντας μόνο τ' ἀρχικά τῶν «λαμπρῶν» ὀνομάτων - «για νὰ μὴν ἐκτεθοῦν», καί χαλάσουν οἱ σχέσεις της !)

Ἄλλὰ τὸ διασκεδαστικώτερο εἶναι τοῦτο πού γράφει στὴ «Λέλα του» ὁ «Γιαννάκης» μας : «Ὅταν ἐσυλλογίσθην, ὅτι μερικὲς φορὲς ἐσκέφθην καί ἐφληναρήσαμεν δι' αὐτὰ τὰ πρόσωπα, πῶς θὰ τὰ σχετισθῶμεν καί πῶς θὰ ἔμβωμεν !.. (139β, 13-8-12)

Ἄλλὰ στὰ παρακάτω (142-3, 17-8-12) ἀηδιάζει κανεὶς πληρέστερα τὸν παλιοχαρακτῆρα τοῦ λιμασμένου γιά «ἀνοδο» ψευτοπολιτικάντη, γράφοντος ναρκισσικά καί ἀνευθυνάστα πρὸς τὴν ἐν Τήνῃ παραθερίζουσαν «Λέλαν του» :

Λοιπόν, χθὲς τὸ πρωὶ πού ἐτοιμαζόμουν νὰ σοῦ γράψω, ἔρχεται τὸ ἀμάξι τοῦ Βενιζέλου νὰ μὲ παραλάβῃ κατεπειγόντως - καί τάκανε πάνω του, φυσικά ! Γι' αὐτὸ καί προσθέτει, κοκκορευόμενος : Ἐννοεῖς, λοιπόν, ὅτι χθὲς ἐλησμόνησαν πῶς μὲ ἔδιωξαν ἀπὸ τὸ Ἐπιτελεῖον — ναί, ἀλλὰ στὸ μεταξύ αὐτὸς ἔγλειψε, ἔγλειψε ἐπιμελῶς, πᾶσαν πλευράν, πᾶσαν πτυχὴν !.. — πῶς μὲ εἶπαν ἀνίκανον, ἀνίσόροπον, κλπ. Καί ὁ μὲν Βενιζέλος μὲ ἔκαμε κατ' οὐσίαν ὑφυπουργὸν καί ἀρχηγὸν τοῦ Ἐπιτελείου. [] Λοιπόν, χθὲς τὸ ἀπόγευμα ἐκάλεσα τμηματάρχας καί ἀξιωματικούς τοῦ Ἐπιτελείου καί τοὺς ἔδιδά τὰς ὁδηγίας μου (δηλαδὴ τὰς ὁδηγίας τοῦ ὑπουργοῦ) μεταξὺ αὐτῶν ὁ Πάσχος (!) — Φαντασθῆτε ! Ὡς καί ὁ Πάσχος !.. — Σήμερον ἦλθε καί ἔλαβε τὰς ὁδηγίας μου ὁ Ζυμβρακάκης (!) Μὴ σοῦ περάσῃ ἡ ἰδέα ὅτι ὅλα αὐτὰ μοῦ ἔκαμαν τὴν παραμικρὰν ἐντύπωσιν.— Ὡ, κάθε ἄλλο ! Μόνον πού ἄλλαξε δέκα ἐσώβρακα !.. — Μοῦ ἔρχεται νὰ γελᾶσω διὰ τὸ κωμικὸν τῆς περιπτώσεως...

Διὰ τὸ κωμικόν, πράγματι !.. Ἄλλ' εἶναι ἄνθρωπος σοβαρός, ἄνθρωπος ἔργου, ὁ μὲ τέτοια ναρκισσευόμενος καί κοκκορευόμενος ; «Ὅτι «ἔδιδε τὰς ὁδηγίας του», «τὰς ἐντολάς του» — δηλαδὴ τὰς ὁδηγίας τοῦ ὑπουργοῦ (τοῦ Βενιζέλου «τὰς ἐντολάς») ὁ ἀπλὸς «διαβιβαστής» (ἀλλὰ φαντάζεστε μὲ τί «ὑφος» διαβιβαστής ! — σὲ τοῦτο, καί σ' ἐκεῖνον ! ;

Καί συνεχίζει - ἐξάγων καί τὸ «συμπέρασμα» του (μαζὶ καί «δόγμα» περὶ «ἀποδοτικῆς» κοινωνικῆς συμπεριφορᾶς του) : Βλέπεις ὅτι πρέπει κανεὶς νὰ κρατᾶ πόζα μὲ ὄλους !..

Καί παρακάτω : Ἐννοεῖται ὅτι εἰς ὅλα αὐτὰ ἔκαμα τὸν ἀδιάφορον !.. [] Μὴ μὲ πάρῃς διὰ ὑποκριτῆν σὲ παρακαλῶ ! (Ὡ, μπά ! Κάθε ἄλλο !.. Εἰλικρινέστατος ! Καί εὐθύτατος ! Καί σοβαρώτατος ἄνθρωπος !..)

Καί τὸ ἀποκορύφωμα :

Σήμερον, λοιπόν, ὅλο τὸ ὑπουργεῖον δουλεύει. Ἐγώ, ἐννοεῖται, ὅχι τὸ ἐπιβλέπω ἀφ' ὑψηλοῦ !.. Ναί, ὁ φαρισαῖος !

Καί νὰ πάλι ὁ... «κόμης» : Τὸ γράμμα τὸ σφραγίζω μὲ βουλλοκέρι. Ἐξέταζε τὴν σφραγίδα. Θὰ εἶναι πάντα ἐκείνη πού ξεύρεις μὲ τὸ οἰκόσημό μας !.. (Σιγά !)

Παραμονὲς τοῦ Δώδεκα, ὁ νᾶνος ἔχει τελειῶς φουσκώσει : Τὰ πράγματα ἔφθασαν ἐπὶ ξυροῦ ἀκμῆς : ἐμπιστεύονται εἰς χεῖρας μου τὴν τύχην τοῦ Κράτους !

Τὸ κείμενο θυμίζει τοὺς κηφῆνες τοῦ ἱστοριογράφου Προυπρόν, στὶς Δυὸ διάφορες ἐκδόσεις τῆς ἱστορίας μιᾶς κυφέλης μὲ τὸ καπάκι ἀπὸ φιλυρόφλουδα, τοῦ Τολστόυ! Γράφει ἕνας ἀπ' τοὺς ἀρχικηφῆνες, στὸ ἡμερολόγιό του κ' ἐκεῖνος: *Μὲ ἀνάδειξαν ὁμόφωνα Συντομιστὴ τῆς κανονικῆς πτήσης τῶν ἐργατῶν. Τὰ καθήκοντά μου εἶναι δύσκολα καὶ περίπλοκα.*—«Ὀλον τὸ Ὑπουργεῖον δουλεύει. Ἐγὼ, ἐννοεῖται, ὄχι!..» — *Ἐχω ὅμως ἐπίγνωση τῆς σπουδαιότητάς τους καὶ γι' αὐτὸ, χωρὶς φειδῶ μόχθου — γὰρ τὸ καταβρόχθισμα μελιῦ! — πασιζῶ ν' ἀνταποκριθῶ κατὰ τὸν καλῦτερο τρόπο!..*

Καὶ συνεχίζει ὁ νᾶνος: *Προσεπάθησα νὰ τὸ ἀποφύγω — Αὐτός! Τὸ νά... «ἐμπιστευθοῦν εἰς χεῖρας του τὴν τύχην τοῦ Κράτους»!.. (Τί ἐμετικὸς νάρκισσος!) — παρ' ὅλην τὴν τιμὴν ποῦ μοῦ γίνεται καὶ τὰς ἐπακολουθούσας ἀμοιβὰς - διότι εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἀμειψῶ. — Ἐσπευσα κίολας νὰ δηλώσω στὸ πρῶτο συμβούλιο, γράφει ὁ κηφῆνας τοῦ Προυπρόν, πὼς ἔχουμε ἀνάγκη ἀπόλυτη ἀπὸ δυὸ κερῆθρες μέλι, γὰρ νὰ προχωρήσουμε ἀπρόσκοπτα στὴ δουλειά μας. [] Περάσαμε ὅλη τὴ νύχτα ἀπάνω στὶς κερῆθρες, τρώγοντας ἄφθονο μέλι!.. Τὸ μέλι δὲν ἔχει κακὴ γέυση...— Ἀλλὰ τί νὰ κάμω; συνεχίζει ὁ νᾶνος. «Δὲν ἔχομεν εἰς ποῖον ἄλλον νὰ καταφύγωμεν. Τὸ Κράτος ἀποτείνεται εἰς σέ.» *Τί νὰ κάμω; Noblesse oblige... (147β, 23-8-12)**

Ἀηδιαστικώτερο κείμενο ὑποκριτοῦ καὶ φαρισαίου δὲ γνωρίζω!

Καὶ νὰ καὶ τὸ «μέλι» τώρα:

Ἐννοεῖς ὅτι δι' ὅλα αὐτὰ θὰ πληρωθῶ ἀπὸ τὸ Δημόσιον γερά!.. (148β, 23-8-12)

Κι ἀπολαῦστε ποιὰ εἶναι τὰ «ὄλα αὐτά»: *Σήμερον ὅλην τὴν ἡμέραν ἔτρεχα διὰ τὰς προετοιμασίας.* Ἐπρεπε νὰ ἐπισκευασθοῦν στολαί, νὰ ἀλλαχθοῦν ἀσημένια στολίδια καὶ κόκκινα — Γυναῖκα κουφιοκεφαλάκισσα, ποῦ τὰ λέει σὲ φίλη της, γὰρ τὸ τί ἔκανε στὴ μοδίστρα της, δὲν σᾶς θυμίζει;..— νὰ ἐπαργυρωθῇ παλάσκα, λουριά, νὰ κοιλωθῇ τὸ σπαθί. Ἐπειτα νὰ παραγγείλω ἕνα κοστούμι σακκάκι ἀπὸ μπλέ μαρὲν, καὶ ἕνα ἐπανωφόρι χειμωνιάτικο. Ἐπειτα ἐπιθεώρησις φράκου, σμόκιν, ρεδιγκότας κλπ. κλπ. Μένει νὰ ἀγοράσω καπέλλο ψηλό, καπέλλο μαλακό, κολλάρα, λαιμοδέτες, γάντια, καὶ χίλια-δυὸ φιλοποράματα. Παρήγγειλα παπούτσια λουστρίνια στρατιωτικά, παπούτσια ἀμερικάνικα πολιτικά καὶ ποῦ νὰ θυμᾶμαι νὰ σοῦ τὰ εἰπῶ ὅλα! [] Ἴσως τὸ μόνον καλὸν τοῦ ταξιδίου μου — «Ταξιδίου» (ἄ! ὅλα κι ὅλα!) «μεγαλῆς ἐθνικῆς σημασίας»! («Ἔτσι πάντα οἱ κηφῆνες! Κ' ἡ «Ἱστορία» τῶν κηφῆνων! : «Μεγάλῆς ἐθνικῆς σημασίας» ἢ .. ρεδιγκότα των!..) — *θὰ εἶναι νὰ συμπληρώσω τὰ ρουχικά μου χωρὶς νὰ ἐξοδεύσω ἀπὸ τὴν τσέπη μου!..*

Τέτοιοι — ναί, τέτοιοι ὄχι ἄλλοι, τῶν θρύλων — μᾶς κυβέρνησαν, φίλοι, καὶ «μᾶς ὠδήγησαν», λέει, «στὰ ἱστορικά μας πεπρωμένα»!.. Μὲ «ρεδιγκότας» — καὶ μὲ «καπελλιέραι», ποῦ θὰ δῆτε ἀμέσως παρακάτω — διὰ τὰς ὁποίας (ἐννοεῖς!) τὸ ἔρμιο τὸ «Δημόσιο» τῆς Ψωροκώσταινας τοὺς ἐπλήρωνε γερά!..

Ἐχω ἄδικο ποῦ παραβάλλω μὲ τὸ ἡμερολόγιό τοῦ κηφῆνα ἀπ' τὸν Προυπρόν;

Νά κ' ἡ καπελλιέρα: *Τέλος, ἐτοιμάσθηκαν ὅλα, καὶ τὸ μόνον ποῦ λείπει εἶναι ἡ καπελλιέρα, τὴν ὁποίαν θὰ παραγγείλω μίαν ἡμέραν πρὶν φύγω. (149β, 30-8-12)*

Θ' ἀπορήσετε — γιὰτί πῶς νὰ μὴ ἀπορήσετε, διὰ τόσον σοβαρὰν ἐθνικὴν παράλειψιν; — ποῦ δὲν παραγγέλλει ἀκόμα τὴν καπελλιέραν του, καὶ κινδυνεύει νὰ φύγη χωρὶς!.. Καὶ ὅμως! «Ἐχει τὸν λόγον του», ὁ σχιζοφρενής!.. Κ' εἶναι ἀνάλογος πρὸς ἐκεῖνον ποῦ ὑπαγόρευε τὰ ἐξῆς, σ' ἕναν πίθηκο τοῦ Ἰμπαντάν (καθὼς μοῦ διηγότανε ξάδερφός μου, ποῦ δούλεψε σὲ μεγάλη εὐρωπαϊκὴ ἐταιρεία ἐκεῖ): *Εἶχα ἕνα συνάδελφο, μαῦρο, σπουδασμένο στὸ Λονδίνο λογιστικά, τμηματάρχῃ ἐπίσης. Καὶ μιὰ μέρα*

πῆγα νὰ τὸν δῶ στὴ βίλλα του — εἶχε βίλλα, αὐτοκίνητο, ἄλλους μαύρους ὑπηρέτες, φοροῦσε γιαλιὰ (χωρὶς νάχη τίποτα ἢ ὄρασή του· ἐκεῖ τὰ φορᾶνε εἰς ἐνδειξιν... μορφώσεως καὶ καλλιέργειας!) — καὶ τὸν βρίσκω, τὸ φίλο, νὰ κἀνή τί θαρρεῖς;.. Καθόταν χάμω, σταυροπόδι, στὸ ὑπεροπολυτελές παρκέ, κ’ ἔτριζε τὰ δόντια του, καὶ μουρμούραγε λόγια ἀκαταλαβίστικα στὴ γλῶσσα τῶν προγόνων του, ταρακουνῶντας μὲς σ’ ἓνα κέρατο, ρυθμικά, δόντια λαφίνας ποὺ σκοτώθηκε ἐτοιμόγεννη σὲ χάση φεγγαριοῦ!.. Τί κάνεις; τοῦ λέω. «Προσεύχομαι γιὰ τὴν προαγωγή μου!» ἀπάντησε. Τὸ ποὺ θὰ πῆ: πὼς ὁ βέλγος γενικὸς διευθυντὴς τῆς ἐταιρίας θὰ τὸν ἔκανε διευθυντὴ, ὑπακούοντας στὸν τριγμὸ τῶν δοντιῶν λαφίνας ἐτοιμόγεννης, ποὺ σκοτώθηκε ἴσα-ἴσα πάνω στὴ χάση φεγγαριοῦ!..

“Ε, ἀπολαῦστε λοιπὸν τὴν ἴδια ἀκριβῶς «νοοτροπία» πιθήκου στὸν «μέγαν ἄνδρα» ποὺ «κυβέρνησε τὰς τύχας τοῦ Ἔθνους τούτου»: Ἐγὼ ἄρχισα νὰ νομίζω μήπως καὶ δὲν φύγω διόλου καὶ δι’ αὐτὸ δὲν ἐπῆρα ἀκόμα τὴν καπελλιέρα!.. (149β, 30-8-12)

Ἐδῶ, ἡ δεισιδαιμονία τοῦ σχιζοειδοῦς κατανικᾷ τὴν παθολογικὴ τσιγγουιά τοῦ νάνου. Κ’ ἐνῶ τὸ «Δημόσιον» θὰ πληρώσῃ γερὰ — πάντως — καὶ τὴν καπελλιέρα, αὐτὸς δὲν τὴν παραγγέλνει!.. Ἐχει πάλι «συνδέσει» — à la Καζαβούμπου πίθηκο τοῦ Ἴμπαντάν — τὴν πραγματοποίησιν τοῦ «ταξιδίου» του (πού, κατὰ βάθος, πολὺ τὸ θέλει - γι’ αὐτὸ ἡ ψύχωσησιν πάλι στὴν ἐπιφάνεια!) μὲ τὴν... παραγγελίαν τῆς καπελλιέρας! (Τὶς καπελλιέρες τίς παραγγέλλουν, συνήθως, τελευταία στιγμή! Συχνότερα: τίς ξεχνοῦν, καθυστεροῦν ἐνῶ ἔχουν ἀργήσει — οἱ «καθωσπρέπει», ὅπως θέλει νὰ εἶναι!.. — γιὰ μιὰ καπελλιέρα, φτάνουν τελευταῖοι στὸ πλοῖο — ἄρα ...«ἐξέχοντες», «πολυάσχολοι», «ὄχι πολὺ ἐνδιαφερόμενοι, γιὰ ὅποιο ταξίδι» — κ.λ. κ.λ. Οἱ ἔμπειροι ψυχίατροι θὰ σᾶς ποῦν κι ἄλλα, τυπικώτατα συμπτώματα τῶν συνηθεστέρων μεγαλομανῶν τους!..)

Εἶναι τὸ ἴδιο μ’ ἐκεῖνο τὸ παλιό του³: “Ἄν αὐτὸς δὲν... ἀπαυτώσῃ τὴν «ἀτυχῆ» Ρ. (τοῦ α’ τόμου: 443β, 30-7-99· 488x, 489β, 27/9-9/10/99· 509xβ, 18-30/1/1900· 511α, 24/1-5/2/1900). θά... γίνῃ καλὰ ὁ τρελλὸς ἀδερφός του!

Κι ὅμως, φίλοι! Τέτοιες «λογικές» μᾶς κυβέρνησαν!.. “Ἄν λοιπὸν προμηθεύμασταν ὅλοι δόντια λαφίνας ἐτοιμόγεννης, σκοτωμένης ἀκριβῶς πάνω στὴ χάση φεγγαριοῦ, δέ θάμασταν τόσο γιὰ δέσιμο - ἀκόμα κι ἂν ἤμασταν ἔτσι βέβαιοι πὼς προαλειφόμεσθε γιὰ «κυβερνήτες-δικτάτορες-ὑπερφυεῖς» κ’ ἐμεῖς αὐτοῦ τοῦ Τόπου!]

Ἄλλ’ ἐπιτέλους! Θὰ σᾶς ἀφήσω νὰ χαρῆτε ἀνενόχλητοι τό... φθῆσιμο τῆς καπελλιέρας του!..

Ἐφθασε, φίλοι! Παρελήφθη!.. Πανηγυρίσατε! Τὸ Ἔθνος ἐσώθη!:

Ἦλθε καὶ ἡ καπελλιέρα μου! (153β, 4-9-12) Ἐκτακτὴ! Χωραεῖ τὸ ψηλό, δυὸ ἡμίψηλα — ὅλα τὰ πλερώνει ἡ Ψωροκάσταινα! — δύο στρατιωτικά, τὸ λοφίον μὲ τὸ κουτί του, καὶ ἔχει ἀκόμη τόπον! (Παίρνει καὶ τὸν ἴδιο τὸ νᾶνο μας μέσα!.. “Ε, μὰ τούτῃ δὲν εἶναι καπελλιέρα πλέον! Εἶναι μεγαθήριον! Καπελλάδικο ὀλάκερο, «στρατιωτικὸν» καὶ «πολιτικὸν» μαζί!..)

Φεύγει λοιπὸν, φεύγει!.. Φορεῖ τὸ «ψηλόν» του, τὸ «ἡμίψηλόν» του, καὶ τὰ δύο του «στρατιωτικά», καὶ τὸ λοφίον, καὶ τὴν καπελλιέρα πάνω ἀπ’ τὸ κούφιο κεφάλι του, καὶ φεύγει «διὰ σπουδαίαν ἐθνικὴν μας ὑπόθεσιν» ὁ κουφιοκεφαλᾶκης μας!..

Χαιρετίστε τον! Ἀπολαῦστε τον! Ὁλος δικός μας!.. Καθρέπτῃς μας, πιστός! Εἰς αὐτὸν «ἀνεθέσαμεν»! Τὰς «τύχας», τὰ «πεπρωμένα» μας!.. Εἰς τὰς πτυχὰς καὶ τὸ «κόψιμον» τῆς ρεδιγκότας του τ’ ἀνεθέσαμεν, ὅλα, «ἐμπειροπιστευμένως»!

Κι αὐτὸς, «ἐξαρθεῖς» (ἐμπειρότατα) «εἰς τὸ ὕψος» τοιαύτης «ἐθνικῆς» ἀποστολῆς — διὰ τὴν ὁποίαν «ὄλοι ἐκρεμάσθησαν ἐπάνω του» (149α, 23-8-22· 151β, 1-9-12),

ἀκόμα κι ὁ Βενιζέλος, ἔπως ἰσχυρίζεται (152β, 3-9-12) — *ἄν δὲν μοῦ δώσουν ἄρκετὰ χρήματα*, γράφει (τῆς γυναικούλας του, 153α, 3-9-12), *δὲν πηγαίνω ποὺθενά*, τοὺς [τὸ εἶπα] *καθαρά!*..

Ναί. Πολὺ «καθαρά», πράγματι!

Νὰ πόσο: Ὁ Κορομηλᾶς μοῦ ἔδωσε τώρα διὰ τὸ ταξίδι μου καὶ τὰς πρώτας ἡμέρας διαμονῆς 1600 φρ. καὶ μοῦ εἶπε νὰ μὴ συλλογισθῶ τὰ χρήματα ἅμα χρειασθῶ, νὰ τοῦ τηλεγραφήσω — φαντάζεστε πιά, πόσες φορές θὰ τηλεγράφησε ὁ «Γιαννάκης μας»! — νὰ κάμω ὅ,τι μοῦ χρειάζεται — δηλαδή: καὶ λοφία, καὶ ψηλά, καὶ ἡμίψηλα, καὶ λουστρίνια, καὶ μεγάλας καπελλιέρας! — καὶ νὰ μὴ στενοχωρηθῶ ἀπὸ τίποτε!..

Ἄ, ἡ ἔρμη ἢ Ψωροκάσταινα!.. Πῶς τοὺς ἐχρύσωνε — καὶ πόσο τοὺς ἐπλήρωνε, καὶ τοὺς πληρώνει! — τοὺς κηφῆνες της, εἰς «ἐθνικὰς ἀποστολάς» γιὰ τρίχες!

Καὶ κοιτάξτε τον λοιπὸν τὸν βάτραχο πῶς ἐφούσκωσε: *Εἶμαι περίεργος νὰ ἤξευρα τί κομπούζιο θὰ ἐγίνετο, ἐὰν δὲν ἀνακατευόμουν ἐγώ. Νὰ σοῦ εἰπῶ, ὅσον καὶ ἂν εἶμαι μετριόφρων [!!!], αὐτὴ τῇ φορᾷ κτυπᾶ εἰς τὰ μάτια, καὶ τὰ δικά μου ἀκόμη. (153αβ, 3-9-12) Μεθαύριον, Δευτέραν, θὰ ἔχω σύσκεψιν μετὸν Κορομηλᾶν καὶ τὸν Διάδοχον. Ἐγὼ, ὡς βλέπεις, μέγας ἀνθρωπος... (151β, 1-9-12) Ἐκπερμάστηκαν ἀπὸ ἐμέ. Μὲ ἤξευραν, ἀλλ' ἔως τὴν στιγμήν δὲν με εἶχαν ἀνάγκην ἅμα περᾶση ἢ τρικυμία, θὰ μὲ ξεχάσουν πάλιν. Μόνον ὁ κακομοίρης ὁ [πρίγκιψ] Ἄνδρέας... (149α, 23-8-12) Φαντάσον: συμβούλιον ἀπὸ τὰς 5 ἕως τὰς 6 καὶ ἀπὸ τὰς 7 ἕως τὰς 8 1/2! — Γιὰ φαντάσου! — Ἐγὼ διπλωμάτης. Πρέπει νὰ βάλω καὶ μονόκλ. Ἄ νὰ σοῦ εἰπῶ: πρέπει νὰ ἀνταμφεθῶ. Καὶ πῶς; Τὸ ξέρεις. Μόλις γυρίσω, ὁ Μεγαλειότατος, ἐνθουσιαζόμενος ἀπὸ τὸ ἔργον μου, με καλεῖ καὶ με διορίζει — ἤξεύρεις [ὑπασπιστὴν του! 142β-3α, 18 8 12] — καὶ ἀπὸ τὸν ἐνθουσιασμόν του μοῦ ἀξάνει τὸ ἐπιμήσιον εἰς 400 δρχ τὸν μῆνα! — [Ὁ νοῦς πάντα στὸ μέλι!] — Ἰδοῦ μία λύσις. Στὸ κάτω-κάτω δέχομαι νὰ μοῦ δίδουν τὸ μῆνα 400 δρχ παραπάνω ἀπὸ τὸν μισθόν μου καὶ νὰ μὴ με διορίσουν ἀπολύτως τίποτε! Εἰλικρινῶς, τὸ δέχομαι. Καὶ μάλιστα δέχομαι νὰ μοῦ εἰποῦν: «— Δὲν κάνεις διὰ τίποτε, κάτσε εἰς τὸ σπίτι σου!» Μά, ἐπὶ τέλους, βρωμᾶ ἢ Ἀθῆνα ἀπὸ ματαιοδόξους ἐμένα βροῆκαν; (152αβ, 1-9-12) [Ἔ, κάτι θὰ ἤξεραν!..]*

Ὁ ἐμετικὸς ναρκισσισμὸς του ἐδῶ παριστάνει — ὑπὸ τύπο ἐμετικώτερου «πνεύματος» — πρὸς τὴν πολυφερνή (καὶ ποῦ διαρκῶς τὸν «σνομπάρει», φαίνεται, κἀνοντας τὴν «πρακτικὴν» καὶ τὴν «ἀφιλόδοξην» τάχα) «συμβία» — πῶς ὁ «ρεαλισμὸς» του, νὰ ποῦμε, εἶναι «κι αὐτουνοῦ» δυνατώτερος ἀπ' τὴ ματαιοδοξία του! Ἔτσι, ἔμμεσα, ἀνωτεροποιεῖται στὰ μάτια της! Δηλαδή θαρρεῖ πῶς σκαρφάλωνει, ὁ φτωχοῦλης, στὸ «ψηλότερο ἐπίπεδο» τῆς ἀπὸ σοὶ πορτοφύλας ἀγαπητῆς του Λέλας, σὰν «κ' ἐλόγου του» (καθὼς κ' ἐκείνη, δῆθεν!) «ὑπεράνω τιμῶν καὶ ἀξιομάτων»! [Ἄλλὰ πῶς, καὶ μὲ τί «ὑπεράνω»; Μὲ τὰ λεφτά — τὰ ὄσα — ὅποιας πορτοφύλας; Ὅχι δά!.. Ὅχι, οὔτε στὴν ὡς χτὲς γυμνοπόδαρη — καὶ βλάχα μ' παινεμένη, «τοῦ γαλάτου» — ψευτοαριστοκρατία μας αὐτὴ τῆς χιλιομπασταρδεμένης Ἀθήνας τῶν βλάχων⁴ καὶ τῶν — δωνὰ παρακατοῦλια, στὸ Μινίδ⁵ — γιδοαρβανιταρέων!]

[Θὰ ἐπανέλθω καὶ γιὰ τὶς ῥεστές 2350 σελίδες τοῦ «Ἡμερολογίου».]

4 Θυμηθῆτε τὸν μαῦρο μὲ τὰ «τζάμια» στὸ Ἰμπαντάν!

5 Ἡ κυρίχ Ἑλένη Βλάχο υ... ἐξαιρεῖται! Αὐτὴ δὲν εἶναι ἀπὸ βλάχο - κι ἄς τὸ λέη τ' ὄνομα! Εἶναι γνήσια... γαλαζοαίματη - κι ὄχι «τοῦ γαλάτου», ἀπὸ ἀμνημονεῦτων ἤδη χρόνων!

A₂

[Λογῆς-λογῆς, ἀπὸ τὸ Ἄρχεῖο Ρ. Α.]

Ἄ «ποιητής», ἢ «ἀθανασία»
κι ὁ «μπάρμπας»!

Ἄ «ποιητής», σὲ εἰσαγωγικά, εἶναι ὁ ἀνάξιος ἐντέλει τοῦ τίτλου «ποιητής»· ἐκεῖνος, δηλαδή, πού ἀπὸ ἀναξιότητα στίχων, παρά τις «ἀξιώσεις» του, δὲν κρίνεται πὼς ἔφτασε οὔτε σὶὸ σκαλί τὸ πρῶτο· ἀλλὰ κ' ἐκεῖνος πού, ἔστω, ἔχει κάποιους στίχους, μὰ δὲν ἔχει τὸ ὅλο πνευματικὸ ἦθος — κ' εἶναι: τοῦ κατεξοχῆν ἐλευθέρου τὸ πνευματικὸ ἦθος — καὶ γι' αὐτὸ στέκει ἐντέλει ἔξω, παρά τοὺς κάποιους στίχους, ἀπὸ τῶν ἰδεῶν τὴν πόλη.

Ἄ «ἀθανασία», σὲ εἰσαγωγικά, δὲν εἶναι ἡ ἀθανασία κάποιων σπάνιων μικροοργανισμῶν, πού ἡ ἐπιστῆμη δέχεται πὼς πράγματι δὲν πεθαίνουν ποτέ. Αὐτὴ εἶν' ἡ μόνη καθαυτὴ ἀθανασία — ἂν καὶ πρέπει νάχη κανεῖς τὴν ἐπιφύλαξη γιὰ τὸ ἀποδεικτό της: ἀπὸ τότε πού ἡ ἐπιστῆμη τοὺς ἀνακάλυψε, ὡς σήμερα, οὔτ' ἡ ἐπιστῆμη ἢ ἴδια δὲν αὐταποδείχτηκε ἀθάνατη: πὼς ν' ἀποδείξει ἀθάνατο ὅ,τι ἄλλο;.. Δὲν εἶναι, φυσικά, οὔτ' ἡ «ἀθανασία» τῶν «θεῶν» — ἀφοῦ οἱ «θεοὶ» οὔτε γεννήθηκαν, γιὰ νὰ «πεθάνουν» ἢ νὰ «μὴν πεθάνουν» — ἀλλ' οὔτε κ' ἡ «ἀθανασία» κάποιων «μεγάλων»: τὸ βάρος, δηλαδή, ἔργου πού ἀντέχει αἰῶνες ἢ χιλιετίες (πού «ἀντέχει» ὅπως δὴποτε)... Εἶν' ἡ «ἀθανασία» γιὰ τὴν ὁποία λιμάζουν τόσο μωρόδοξοι καὶ ματαιόδοξοι λογῆς-λογῆς, καὶ ἰδιαίτερα τοῦ λεγόμενου πνευματικοῦ κύκλου, δηλαδή τῶν ψευτοποιητῶν καὶ μισοποιητῶν, τῶν ψευτο- ἢ μισο-δημιουργῶν γενικώτερα, πού «ἐσχάρωσαν» κάποτε — μπορεῖ καὶ σὰν κύμβαλα (σκευὴ ἐλάχιστα ἐκλεκτὰ) κάποιας στιγμῆς, κάποιου καιροῦ — ἓνα στίχο, ἓνα γραφτὸ, καὶ βλέπουν τὴν «ἀθανασία» — τοῦ ὀνόματός τους, ὅχι τίποτα οὐσιαστικώτερου — χαραγμένη

«στοὺς αἰῶνες» μέ... τυπογραφικά στοιχεῖα: θάνατι κάποια δημοσίευση (σ' ἐντυπο πού δὲ θ' ἀντέξη ὄχι αἰῶνες, οὔτε μῆνες, οὔτε μέρες ἂν εἶν' ἐφημερίδα) ἢ μιὰ «μνεῖα» σὲ κείμενο ἄλλου — πὼς «ὁ ἄλλος» τοῦ ἄλλου, ξέρετε, ἔγραψε κάτι «ἄλλο»· κι αὐτὸ τὸ «ἄλλο», ὁ «ἄλλος» τοῦ ἄλλου τὸ βρίσκει «καλὸ» ἢ «καλύτερο» ἢ (θέλετε «ἄριστο»;..) «ἄριστο» λοιπὸν τὸ βρίσκει, ἢ οὔτε μέτριο κ' ἂν, ἀλλὰ τὸ «μνημονεύει»! — κ' ἔτσι λοιπὸν ἡ «ἀθανασία» εἶν' ἐξασφαλισμένη! Γιατὶ «θά μείνη» τ' ὀνοματάκι τυπωμένο κάπου, σ' ἓνα παλιόχαρτο, σὲ δυὸ παλιόχαρτα, σὲ τρία παλιόχαρτα — ἢ: «σὲ κάτι παραπάνω ἀπὸ παλιόχαρτα»;.. «σὲ μιὰ συνείδηση» λοιπὸν, «σὲ δυὸ», «σὲ τρεῖς», «σὲ χίλιες», «σὲ ὅλες τις συνειδήσεις», ἔστω — κ' ἐνῶ οἱ κχιροὶ θὰ γκρεμίζονται, οἱ αἰῶνες θὰ συντρίβονται, θὰ βαρῶνονται — οἱ βόμβες θὰ πέφτουν, ὁ Κόσμος ὅλος θὰ τήκεται ξανά σὲ ὑγρὸ βασάλτη (μαζὶ καὶ βιβλία, κ' αἰσθήματα, καὶ κτήρια ἀπὸ «Ἐθνικὲς Βιβλιοθήκες» καὶ μουσεῖα καὶ μνημεῖα καὶ συνειδήσεις) — κι ὅμως: ὄχι· μέσ τοῦ Καιροῦ τὸ τρόχασμα, τὸν καλπασμό, τὸν πύραυλο, τὴν ἐγκατάλειψη δλάκερου ἀστεριοῦ γι' ἄλλ' ἀστερία, τὴν ὑπερκέραση δλάκερου εἴδους (πού λεγόταν κάποτε ἄνθρωπος ἢ ὑπάνθρωπος) γι' ἄλλα εἶδη, στὴν τελικὴ ἐκείνη ἐκπύρωση τοῦ Ἡρακλείτου, ὄχι κ' ἐκεῖνα τὰ τυπογραφικά στοιχειάκια, μέ τ' ὀνοματάκι τοῦ κυρίου *Θέμελη* (γιὰ φανταστῆτε!) ὄχι! Τοῦ *Θέμελη* τ' ὀνοματάκι, ἢ τῆς *Κοντοβάζαινας* τὸ τοπωνύμιο — τὸν ἐθυμήθηκα, τὸν ἔρμο, γιὰ τὴν ἀθανασιοῦλα του, σὲ γλοιώδη γραμματάκια του πού μᾶς ἔστειλε, δουλικὰ, δουλικώτατα, «νὰ ὑπάρξῃ λίγο παραπάνω»;.. ἢ: «γιατὶ νὰ ὑπάρξῃ τόσο παρακάτω»;.. ἀπ' ὅ,τι θάθελε νὰ ὑπάρξῃ, στὰ Β' Συμπληρώματα τῆς *Ἀθολογίας*! — ὄχι λοι-

πόν: τ' ὀνοματάκι *Θέμελης καὶ Κοντοβάζαινα*, θὰ λυώνη ὁ Κόσμος, θὰ καίγεται, θ' ἀτμίζη ὁ Θεός, θ' ἀναλώνεται, καπνός ὄλ' οἱ «Θεοὶ» μαζί κ' οἱ Κόσμοι θ' ἀνεβαίνουν» — θὰ ξανα-νεφελώνωνται, φτοῦ κι ἀπὸ ξαναρχῆς, σὲ νόβα κάποιου ἄλλου γαλαξία (ἔχι δὰ τῆς Ἑλενίτσας μας!..) — σ' ἄλλο σύμπαν, κι ὅμως ἔχι, *Θέμελης καὶ Κοντοβάζαινα*, στὸ Θόλο, τυπωμένα, χαρραγμένα, κερφωμένα, ἀπὸ ἄλυτο στοιχειῶ ἀγνωστης «ῥλης» ἢ «ἀντιῤης», σ' ὄλο τὸ εὔρος τῶν *τεταγμένων* τοῦ Ὄντος, μὲ «τῶν δέκα» ἢ «τῶν ὀκτώ», *Λειψίας ἢ Ἐλζεβίρ ἢ Ὀλύμπια!* [Προπαντός: *Ὀλύμπια! Θέμελης καὶ Κοντοβάζαινα: μὲ Ὀλύμπια!*.. («Νὰ μὲ συντρίψη θέλει, νὰ μὲ διαλύση ὁ κύριος Ρένος» γράφει στὸ ποντικένιο γράμμα του, προβλέποντας ὁ κακομοίρης — *καὶ πολλοὶ προβλέπουν*... — τῆ «διάλυση», τὸ τέλος τῆς «ἀθανασιούλας» του! «Θεός» λοιπὸν κι ὁ κύριος Ρένος! «Θεός», ποῦ ἀνάβει-σβῆνει ἀνύαρις — *Θέμελης καὶ Κοντοβάζαινα* — μὲ ἠλεκτρικὸ διακόπτη σ' ὄλο τὸ Θόλο!..)]

Καὶ τέλος, ὁ «μπάρμπας» :

Ὁ «μπάρμπας» εἶν' ὁ νόμος. Ὁ «μπάρμπας» κάνει «νταντά» — ὑποτίθεται — διάφορα «ἀταχτα» παιδάκια, ὅταν ἄλλα («φρόνιμα» καὶ ἀνελεύθερα «παιδάκια»!) «προσφεύγουν» στὰ γόνατα τοῦ «μπάρμπας» κ' ἐκλιπαροῦν: «Πατέλα, μπάρμπα! Αὐτός» — καὶ δείχνουν μὲ τὸ δαχτυλάκι — «ὄλο μ' ἀμπώχνει! Κάν' τον νταντά!»

Ἵπάρχει λοιπὸν κ' ἓνας «νόμος» — ὁ «περὶ τύπου» — γινομένος ἀπὸ καλοπροαίρετο νομοθέτη — ὄλ' οἱ νομοθέτες εἶναι, κατὰ βάση, καλοπροαίρετοι: στίς «τρῦπες» μόνο, καὶ στίς φύρες, τοῦ νόμου ἢ τοῦ μυαλοῦ τους, φωλιάζει ἡ κακώτατη προαίρεση (ἢ πάντως: ἡ δυνατότητα ἐκμεταλλεύσεως τῶν *φυρῶν* πρὸς κακοπραξία, καὶ ἄμυνα τῆς κακοπραξίας!) — καὶ λέει ὁ νόμος, μεταξὺ ἄλλων, καὶ γιὰ τίς ἀνθολογίες. Τίς θεωρεῖ — καὶ δίκαια — ἔργα παιδευτικά. Τίς προστατεύει. Ὁχυρώνει τὸ δικαίωμά τους: δικαιοῦνται, λέει, ἀνθολογίες νὰ ὑπάρχουν· εἶναι *δημιουργίες* — δηλαδή εἶναι *κριτικές* (κ' εἶναι *μαζί παιδεῖτες*) — καὶ κανεὶς δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ἀρνηθῇ τὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία ἐ-

πιλογῆς: ὁ ἀνθολόγος, μὲ τὴν δλότεια προσωπική του εὐθύνη, διαλέγει τὰ στοιχεῖα του ἀπ' ὄλο τὸν ἀνθόκηπο, ὄλα τὰ μπιστάνια, τὰ περβόλια, τοὺς ἀγρούς, τὰ ἐγκρεμά, τὰ καταρράχια, ὅπου κηπευτὸ ἢ σπαρτὸ ἢ αὐτοφυῆς ἢ ραδίκι ἀγριο ἢ ἐντελβίαις παράδοξο κι ἀσυνήθιστο, καὶ συνθέτει, σὰν πανελεύθερος δημιουργός, τὸ σπουδαῖο κ' ἐπαγωγικώτατο κατὰ τὸ νόμο ἔργο του — γι' αὐτὸ καὶ τὸ προστατεύει ὁ νόμος, σ' τὴν ἐλευθερία του *πρωτίστως* (γιατὶ πῶς εὐθύνη χωρὶς ἐλευθερία ἀπόλυτη;) — καὶ μόνο βάζει — καὶ πάλι *κακῶς* (κι αὐτό: ἀπὸ ἀθέμιτη ἀσκηση πίεσεως τῶν ἐκδοτῶν, δηλαδή τῶν ἐμπόρων) ἓνα ἐλάχιστο ὄριο: τῆς τελευταίας, λέει, πάντα, δεκαετίας, κατὰ τὴν ὁποία ὁ ἀνθολόγος πρέπει νὰ γυρέψη τὴν ἄδεια ἀνθολογήσεως ἐνὸς κειμένου ἀπὸ τὸν ἐμπορὰ του (συγγραφέα εἴτ' ἐκδότη). Τὸ τελευταῖο «ερείδεται», τάχα, σὲ μιὰν ἀντίληψη τοῦ πνευματικοῦ ἔργου ὡς «ἀγαθοῦ», ὡς *res!*.. Τελείως ἀντιπνευματικὴ ἀντίληψη, ἀνθρώπων ποῦ δὲν συνέλαβαν τὸ ἐντελῶς ἰδιούστατο τοῦ πνευματικοῦ ἔργου: «Ὅτι ἀπ' ἧς ἐγένετο, ἀνῆκε ἰσὲ ὄλους! Φύσει ἀνήκει, ἀφοῦ κοίνωσιον ἀποτελεῖ!

Κι αὐτὸς ὁ ἐλάχιστος ὄρος λοιπὸν τῆς «δεκαετίας», *φύρα* συνιστᾶ, *ρωγμή* στὸ νοῦ τοῦ νομοθέτη, ὅπου τρύπωσε ἀντίληψη *κτητόρων* καὶ *ἐμπόρων* — τρύπωσαν πάλι στὸ *Ναὸ* ἐμποροῖ δηλαδή! — κ' ἐκεῖ γραπώνονται κολλυβιστές, πούλητές, παρεδωσάκηδες, ψιλικατζῆδες, ἀνελεύθεροι, ἀντιελεύθεροι, ἀντιπνευματικοὶ καὶ μαγαζάτορες — τὸ *πρᾶμα* τους, τῶν κερδοσκόπων (ἢ τῶν ἀντιπνευματικῶν *ματαιοδόξων*), τοὺς τὸ προστατεύει ὁ φαρισαϊκὸς νόμος!.. — κι ἀποπειρῶνται, ἀριά καὶ ποῦ, οἱ θρασύτεροι κ' οἱ ἐμπαθέστεροι, νὰ ἐκβιάσουν τὸν ἀνθολόγο: «Δέ σοῦ δίνω τὴν ἄδεια γιὰ τὴν δεκαετία» — αὐτὸ τὸ «δικαιοῦται», ὁ καθέννας· ἀλλά: *γιὰ ν' ἀρνηθῇ τὴν ἀνθολόγησιν καὶ τοῦ ἐλάχιστου, ἔχι γιὰ νὰ ἐκβιάσῃ τὴν ἀνθολόγησιν τοῦ μεγίστου!* — «ἀν δέν...»

Κι ἀπολαῦστε — ἢ ξεραῖστε — μὲ τὰ λογῆς-λογῆς ζετσίπωμα «ἀν δέν...» τῶν «πνευματικῶν» μας ἀσπαλάκων:

Ἄν δὲν μοῦ ἀνθολογήσετε καὶ αὐτὸ καὶ κεῖνο!..

— με ἀνθολογήσετε με τόσες σελίδες!..

— με περισσότερες ἀπ' τοῦ τάδε ἀντιτέχνου μου!..

— ὅπωςδῆποτε αὐτὸ τὸ ποίημα μου!

— ὅπωςδῆποτε ὄχι αὐτὸ (γιατὶ τοῦχει κλέψει ἀπὸ ἄλλον)!..

— ἐτοῦτο...

— ἐκεῖνο...

— τὸ ἄλλο...

Χρόνια τριάντα τέσσερα τώρα, ποῦ ἡ Ἀνθολογία τοῦ πατέρα μου ἔφτασε τὶς ὀχτῶ ἐκδόσεις — πάντα συμπληρωμένες, καὶ ἐνημερωμένες, ὡς τὴν τελευταίαν ὥρα (εἶτε τὸ «ἐπέτρεπε» ὁ νόμος εἶτε ὄχι), με ἀντίληψη πνευματικῆς εὐθύνης (ὄχι τοῦ παραμικροῦ ποτὲ δέους ἐναντὶ ὀποιουδήποτε «νόμου») — ὅλο τέτοια ἀκοῦμε ἀπ' τοὺς μικροεκβιαστάκηδες. Ἀπὸ μικρὸ παιδί — ὀχτῶ χρονῶ — βλέπω τοὺς κόλακες νάρχωνται στὸ σπίτι μας νὰ τόνε γλείφουν, νὰ τοῦ γράφουν «ποντικίσια» γραμματάκια καὶ νὰ τόνε γλείφουν, κι ἀριά καὶ ποῦ, κάποιος, ξεχνῶντας τὰ χτές γλυψίματα, νὰ παίρνη ἀνάστημα, νὰ φουσκῶνη ὁ βατραχάκος - κ' ἐκεῖ στοὺς κυκλάκος του, με τ' ἄλλα βρεκεκέξ κοῤῥοῦ, κάτι νὰ λέη καὶ γιὰ τὸν ἀνθολόγο: Ποῦ «τὸν ἐμείωσε», τάχα, τὸ βατραχάκο, ποῦ δὲν τὸν ἀνθολόγησε ὅσο ἄλλον βατραχάκο, καὶ τὰ παρόμοια τοῦ βούρκου!

Μὰ ποιητὴ ἄξιον ὥστόσο — με τὰ σωστά του ἄξιο, καὶ μ' ὅσες θέλετε μαζὶ ἀδυναμίες του — χρόνια τριάντα τέσσερα δὲν ἄκουσα νὰ παραπονεθῆ, ἢ νὰ προεκβιάσῃ... «ἀλλιῶς θὰ παραπονεθῆ»! Παπατζώνης, Σεφέρης, Ρίτσος, Βρεττάκος, Καβάφης, Παλαμάς, Σικελιανός, Βάρναλης, τόσοι καὶ τόσοι ἀπ' τοὺς παλιούς μας ἄξιους· κι ἄλλοι τόσοι ἀπ' τοὺς νεώτερους, τοὺς «νεώτατους», τοὺς ὀμηλικούς μου — Σαχτούρης, Ἀναγνωστάκης· κι ὅλοι οἱ ἄλλοι ἄξιοι (δέ θὰ βάλω τώρα λίστες ἐδῶ γιὰ τὴν «ἀθανασιοῦλα» σας πάλι!) — δὲν παραπονεθῆκαν ποτέ!.. Κι ἀσφαλῶς δὲ θάταν πάντα σύμφωνοι με τὴν ἀνθολόγησή τους!.. Μὰ, σὰν ἄξιοι, σύμφωνοι δὲν μπορεῖ παρά νάταν με τὴν εὐθύνη τοῦ ἀνθολόγου καὶ τὴν ἀπόλυτη λοιπὸν ἐλευθερία του. Δυό-τρεῖς

ἀνάξιοι ὅμως πάντα, κατὰ καιρούς, βρεθῆκαν ν' ἀποτολμοῦν ἐκβίαση (καὶ παραπονάκια μετὰ - ὅταν ἐκβίαση πείθονταν πὼς δὲν περνάει ἐδῶ)!..

Τώρα-τώρα βρῆκαν καὶ νέο τροπάρι: Ἄς λέγεται ὁ ἀνθολόγος «Ἡρακλῆς» — ποῦ τοὺς ἀγνοεῖ στὶς μικρότητες, σὰν πέτρα — κ' ἐγώ, ποῦ τοὺς παίρνω με τὶς πέτρες, γιὰ τὶς παραμικρότητες: «Ρένος». Αὐτοὶ ἀνάγνωση δὲν ξέρουν! Ὅταν κλαδεύεται ἡ «ἀθανασία» τους — Θέμελης καὶ Κομποβάζαινα: nichts! — ἐγώ, ὁ Ρένος εἶμαι, ντέ καὶ καλά, ὁ «ἀνθολόγος», ἐγώ ὁ «κακός», ἐγώ τοὺς τὴν κλαδεύω!.. Γυρίζω τὸ διακόπτη, καὶ στὸ Θόλο σβῆνει Θέμελης καὶ Κομποβάζαινα!..

Κ' ἐγώ μὲν, ἀσφαλῶς, καὶ με τὰ δυό μου χέρια συνυπογράφω τὸ ἔργο τοῦ πατέρα — ποῦ μακάρι νάφτανα νὰ δεχτῶ ἀρκετὸς γιὰ νὰ τὸ συνεχίσω, τέτοια κατὰφαση τῆς κοινῆς συνειδήσεως στὸν Τόπο μας ἀποσπῶντας, τέτοια πακιδεῖα χαρίζοντας καὶ περαιτέρω — ἐνῶ, ἴσως, πολλὰ δικά μου κείμενα με τὸ ἓνα μόνον χέρι μου ὑπογράφω!.. Νὰ μῆ ὅμως κάποιον τέρμα κάποτε: Ἄλλο τὸ τί θὰ συνυπέγραφα καὶ με τὰ δυό μου χέρια ἐγώ, ὁ μὴ ἀνθολόγος, κι ἄλλο τὸ ποιός εἶναι πράγματι ὁ ἀνθολόγος, ἀπ' τὸ '33 ὡς σήμερα! Καὶ τοῦτο, ὄχι γιὰ νὰ «διαστείλω» καμμιάν εὐθύνη μου — ποῦ δὲν ἔχω, (ἀλλὰ κι ἀναλαμβάνω, ἀπόλυτα, ἀφοῦ «συνυπογράφω» λέω!) — μὰ γιὰ νὰ τελειώνουν τὰ θολώματα τῶν νερῶν: πὼς τάχα, ξέρετε, «ἀν ὄχι Θέμελης καὶ Κομποβάζαινα» (ἢ αὐτὸς κ' ἐκεῖνος ὁ μικροῦλης) «στὸ Θόλο, δὲν εἶν' ἡ κρίση τοῦ ἀνθολόγου ποῦ τ' ἀποφάσισε» — καὶ ἔχουν, δῆθεν, τὴν «ἀξιοῦλα» τους λοιπὸν! — «παρὰ τοῦ κακοῦ Ἐωσφόρου» ἐλόγου μου, ποῦ «τάχω βάλει μαζὶ τους», «θέλω νὰ τοὺς διαλύσω», «νὰ τοὺς συντρίψω»!..

Ὅχι. Μὴν παρηγοριοῦνται! Τοῦ ἀνθολόγου εἶν' ἡ κρίση - αὐτὸς τοὺς «σβῆνει» (μὴν μπορῶντας δηλαδὴ, με κανέναν τρόπο, νὰ τοὺς «ἀνάψῃ», νὰ «φέξῃ» τίποτα γύρω μας, με τὰ «σβηστά» τους, τ' ἄτυχα, τ' ἄφτερα)!..

Ἄλλὰ τέρμα καὶ στὸ ἄλλο — τὸ βασικώτερο — νὰ τὸ ξέρουν, νὰ τελειώνουμε μιά κ' ἔξω:

Ὅπως 34 χρόνια πορεύτηκε πανελευθερῆ, κι ἀγνοῶντας ὅποιους νόμους ἢ καταναγκασμούς», ὅποιες ἀστεῖες πιέσεις ἢ ἀπόπειρες ἐκβιασμῶν, ἢ Ἀνθολογία — καὶ γι' αὐτὸ ἐπλευσε κατάπλωρα, μὲ τὴν εὐθύνη της, κι ἄραξε στὸ μυχό τῆς καρδιάς καὶ τῆς παιδείας αὐτοῦ τοῦ Τόπου — ἔτσι, καὶ φοβερῶτερα, θὰ πλεύσῃ καὶ θὰ πλέῃ, ἂν ποτὲ ἐγὼ κρατῶ (μετὰ ἀπὸ κεῖνον) τὸ δοιάκι! Καὶ δὲν πᾶ' νὰ λένε «νόμοι», προφῆτες, ἐκβιαστάκηδες καὶ Κοντοβάζαινες, μὲ παραπονάκια καὶ φεμματάκια φτηνά στὸ βάλτο!..

Δὲν μᾶς ἀφήνουν ἡσυχους, καλύτερα, οἱ μικράνθρωποι, νὰ κάνουμε τὴ δύσκολη δουλειά μας!.. Ἄντε μπράβο - καὶ δὲν εἶναι τὰ πάντα πρὸς διασκέδαση, οὔτε γιὰ σαλιώματα ἀπὸ σουρσίματα καὶ περιγλυψίματα τυφλῶν σαλιγκαριῶν τῆς ψευτο-υπαρξούλας ἐδῶ στὴν Ψωροκώσταινα!..

Κι ἂν κάναμε ἓνα ἔργο μιᾶς «ἄλλης ποιότητας» - μὴ θαρροῦν «γι' αὐτοῦς»;..

Βρέ δὲν συνέρχονται!; Γιὰ τὸ Λαό — τὸν ἔρμο Λαό, τοὺς ἔρμους τοὺς ἀφώτιστους Νέοις — ὄχι βέβαια γιὰ τὰ σκουλῆκια του!..

Κι ἄλλοι στὸ μαυροπίνακα!

Ἀγαπητὲ κύριε Ρένο,

ἂν σ' ἐνδιαφέρῃ, γνῶριζε πὼς στοὺς σημερινὸς «ἰδεολόγους» τῆς «Ἀριστερᾶς» ἀνήκουν καὶ οἱ:

1. Νίκος Παππάς, μεταξικὸς νομάρχης Τρικάλων.

2. Ρίτα Μπούμη - Παππᾶ, ὑπασπίστρια τῆς κυρίας Μαντζούφα (κόρης, μού φαίνεται, τοῦ Μεταξᾶ καὶ ἀρχηγίνας τῆς Ε.Ο.Ν.).

«Στὴ γλυκειά μας τὴν πατρίδα» λοιπὸν μὲ ἀμφιμασχάλια κι ἄσπρες γραβάτες καὶ μπλε στολές, μὲ διπλοῦς πελέκεις κ.λ.π.

Ψάχνοντας στὶς φωτογραφίες τοῦ περιοδικοῦ τῆς Ε.Ο.Ν. θὰ τοὺς δῆς καὶ τοὺς δύο. Λυπᾶμαι πὺν δὲν μπορῶ νὰ θυμηθῶ σὲ ποιά τεύχη θὰ τοὺς βρῆς, γιὰ τὸ '44 πὺν κήκε ἀπὸ τοὺς Γερμανοὺς τὸ χωριό μου, κήκαν καὶ τὰ τεύχη πὺν φύλαγα.

Μὲ πολλὴν ἀγάπη.

Ἰω. Κουτσιούμπας

Ἀθήναι, τῆ 20-8-66

Ἄρτα.

Ἄλλὰ τὸ ξέρω βέβαια. Κι ὁ μαυροπίνακας τοῦ προηγούμενου τεύχους δὲν ἦταν παρὰ συμπληρωματικὸς αὐτοῦ πὺν ἔχω στὸ Κατηγορῶ, σ. 40-1.

Μὰ μιὰ καὶ δὲν τὸν ξέρουν κ' ἐκεῖνον ὄλοι, τὸν ξαναπαραθέτω ἐδῶ:

Πόσο γυμνὴ κι ἀπὸ πρόσωπα — ἔστω καὶ «κατὰ τεκμηρίο» μόνον «πνευματικὰ» (ἢ, κατὰ τὸ συνήθειό μας: ἐπειδὴ τὰ ἴδια τὸ ἰσχυρίζονται) — ἔμεινε ἡ Δικτατορία!

Πέντε-δέκα ὀνόματα βροῆκε, ὄλα-ὄλα, νὰ παρατάξῃ, ἐπὶ δνὸμιση «ὑπεργόνιμα», τάχα, χρόνια, πὺν ἄντεξε τὸ ἰσχυρότατο ἐκεῖνο «θεωρητικὸ» ὄργανό της: τὸ Νέον Κράτος! («Νέοι», φυσικά, ὅσο καὶ τό... νῦ!)

Καὶ τί ὀνόματα!.. Ἀξίζει νὰ τ' ἀπολαύσετε, μάλιστα σήμερα, πὺν διάφοροι «ἠρακλεῖς» τῆς «Δημοκρατίας» — καθὼς κι ἄλλοι, «πολλὰ μαρξιστές» ἀπὸ χρόνια ἀνάμεσά μας — ἦταν τότε «ἠρακλεῖς» τοῦ «πνεύματος» καὶ τῆς Δικτατορίας ἐπίσης, «ἀπολύτως συνεπεῖς» καὶ τότε μὲ τὸν ἐαυτό τους καὶ τὴ δῆθεν «ἰδεολογία» τους!

Δέ σχολιάζω, γιὰ τὴν βαρῶν σὰν καμπάνες τὰ ὀνόματα:

Οἱ «μαρξιστές» κι «ἀριστεροί» μας: Γιώργος Βαλέτας, Ρίτα Μπούμη, Νίκος Παππάς!

Οἱ καθηγητικοί μας: Χ. Γιερός, μὴ Γεώργιος ἀλλ' Ἀπόστολος Δασκαλάκης, Γ. Ζώρας, Σπ. Μαρινάτος, Ν. Τωμαδάκης!

Οἱ ἀνελλήνιστοι ἰταλοὶ «νεοελληνιστές» (πὺν ἀκόμα δεινὰ μᾶς ταιλαιπωροῦν): Βruno Lavagnini καὶ F. M. Pontani!

Ὁ «μεγάλος» — τῆς... «Ἀριστερᾶς», κατὰ τὴν (μὴ μού βασκαθῆ) «Ἀριστερά» μας — Ἀγγελὸς Σικελιανὸς μας!.. (Ναί, ναί, μὴν ἀπορῆτε! Κι ὁ Νικηφόρος Βρεττάκος, ἄλλωστε, κάπου ἐκεῖ κοντά!)

Ὁ κατὰ τὴν «Ἀριστερά» μας ἄντι-

1 Καὶ τῆς συνιστῶ ἄλλοτε τῆς «Ἀριστερᾶς» μας νὰ μὴν ψεύδεται καὶ νὰ μὴν κἀνῃ τὴν πάπια ὅταν ἐγὼ τῆς χτυπᾶω κάτω, γιὰ τὴν δυστυχῶς ὑπάρχον καὶ τὰ τόσο προσφιλή της «σιτᾶτα», πὺν ἀφοῦ, τάχα, «δὲν τὰδαν» τὰ τσιράκια της στὴν Κριτικὴ τοῦ Μεταπολέμου (93, ὑπ.), νὰ τοὺς τὰ ξαναδώσω λοιπὸν, γιὰ νὰ τὰ χαροῦν «ἰδεολογικὰ» ἄλλη μιὰ φο-

στασιακός» ἐπίσης — ἀλλ' ἀνέτως καὶ μὲ κάθε «κατάσταση» — κ. Πέτρος Χάρης! Ἀκόμη οἱ: Παναγῆς Λεκατσάς, Κλέων Παράσχος, Εὐάγγελος Φωτιάδης, καί, προπαντός — πῶς νὰ ἔλειπε; — ὁ ἀπὸ προχτές καὶ δημοκράτης μάνι-μάνι² (πᾶ- με γὰρ γιὰ τὴν Ἀκαδημία!) I. M. Παναγιωτόπουλος, ποὺ ἔγραφε — ἀπίεστος, μὰ τὸ θεό, ἀπ' ὅποιον Μανιαδάκη (εἰλικρινῶς αὐτοπροσφεροῦς αὐτός, καθὼς δὰ καὶ σήμερα στῆ «Δημοκρατία» τῶν Κόκκηδων³) — γλοιώδη ὕμνο στὸ «νέο κράτος» (ὄχι τὸ περιοδικό, ἀλλὰ τὸ ἴδιο τὸ ἐπαίσχυντο κράτος τῆς Τετάρτης Αὐγούστου) καὶ στὰ ἐπιτεύγματα του⁴! Τέλος, τὸ κουφέτο:

ρά: *Ναί, στῆν' Ἐπιθεώρηση Τέχνης τους, ὄχι ἀλλοῦ — 87-8, III-IV/62 — ἀνακηρύχθηκε ἐπισήμως «ἀντιστασιακός» ὡς κι ὁ Πέτρος Χάρης, ποὺ καὶ στῆ Δικτατορία δὰ εἶχε κά- νει «ἀφιέρωμα»!*

2 Στὸ μεταξὺ ὁμως — τὸ Κατηγορῶ γραφόταν καὶ βγήκε πρό τῶν Ἰουλιανῶν — ὁ λαμπρὸς Γιωταμητῆς μας ἔστριψε πάλι — καὶ βρέθηκε τώρα μὲ τοὺς ἀποστάτες!.. Ὅπου φυσᾷ ὁ ἄνεμος, πάντα, νὰ κι ὁ Γιωταμητῆς μας, ὁ πολὺστροφος, ὁ ταχύτατος, ὁ ἀστραπιαῖος!.. Μὲ τὴ Δικτατορία προχτές, μὲ τὴ «Δημοκρατία» χτές, μὲ τὴν Ἀντιδημοκρατία σήμερα⁵ ντακάτο μὲ τὴ «Δημοκρατία» αὐριο καὶ τὴ Νεοδικτατορία μεθαῦριο — ἔτσι ὡς τὸ τέλος!.. [Μορ' ὁ «Γιαννάκης» μας κληρονόμησε τοὺς ἐφτά σκούφος τοῦ Μελά!]

3 Τὸ Νέον Κράτος, 25, IX/39: «Τὸ Νέον Κράτος καὶ ἡ Τέχνη». Ἄρθρο ποὺ πρέπει νὰ τὸ δῆ κανεῖς — συγκρατῶντας τὴν ἀηδία — σὰ δεῖγμα τοῦ ἴσαμε π ο ὕ ξεπέφτει ἄνθρωπος ἀναμφισβήτητα νοήμων, ὅταν ἀποφασίξῃ νὰ γίνῃ καὶ «ἔξυπνος», γιὰ νὰ «βουλευτῆ» μέσα σ' ἓνα καθεστῶς. Ἀλλὰ νὰ κι ἄλλο ἐμετικὸ κείμενο τοῦ Γιωταμητῆ μας στὸ Νέον Κράτος — 23, VII/39 — μὲ π ι ὁ γλοιώδεις ὕμνους στὸ νῆο δικτάτορα καὶ τὴν Τετάρτη Αὐγούστου (πάλι στὸ Κατηγορῶ, 131): Οἱ καιροὶ ποὺ περνοῦμε εἶναι πραγματικὰ γόνυ- νιμοὶ, καιροὶ ἀναγεννητικοὶ καὶ ἀναδημιουργικοὶ. Τὸ ἔθνος δλόκληρο, μὲ τὴν καθοδήγη- ση καὶ τὴ βοήθεια μεγαλοδύναμου καὶ μεγαλοφάντου ἀρχηγοῦ, ἀνοίγει καινούργιους δρό- μους στὰ περρωμένα του καὶ πλάθει μὲ τὴν ψυχὴ του, μὲ τὴν προθυμία του καὶ μὲ τὸ μόχθο του τὸν πολιτισμὸ του, ποὺ θὰ μείνῃ στῆν ἱστορία σὰν μεγάλος σταθμὸς, ὁρόσημο δόξης, σάν ὁ «Τρίτος Ἑλληνικὸς Πόλεμος». Ναὶ ὁ χατζηβατῆς μας! (Μὰ εἰν' ὁ μὸνος;.. Δὲ βλέπετε πόσοι; Καὶ πόσο ξετσιπίωτα; Καὶ χτές καὶ σήμερα!)

Στὸ Νέον Κράτος καὶ ὁ κ. Εὐάγγελος Παπανοῦτσος!.. Ὁ «μέγας», σήμερα, «ἀναμορφωτῆς» — ἀντάμα μὲ Λουκῆ Ἀκρίτα!.. — τῆς «λαοδημοκρατικῆς» μας τώρα Παιδείας! (Μὰ ναί - γιὰτί ὄχι;.. Καὶ στὸ Νέον Κράτος! Πᾶν οἱ «ἀνανεω- τές» ποτὲ μὲ τὸ «παλιό»;.. «Πάντα ἐμπρός!»)⁴

Μὲ μόνο αὐτοὶ;.. Πόσοι καὶ πόσοι ἄλλοι! Καὶ ποιοὶ!.. Λογουχάρη: Κι ὁ πολὺς κ. Παντελῆς Πρεβελάκης!.. Ἡ καὶ ὁ κ. Ἀγγελος Τερζάκης, ὁ σοβαροπρεπέ- στατος διευθυντῆς τῶν τόσο «δημοκρα- τικῶν» Ἐποχῶν τοῦ βρωμεροῦ μας Συγ- κροτήματος, ποὺ παριστάνει μὲν κι αὐτός, τώρα-τώρα, τόν... «ὑπερδημοκράτη» ἐπί-

4 Ἀλλ' ὅτι ὁ «ἀναμορφωτῆς» αὐτὸς τῆς «λαοδη- μοκρατικῆς» μας Παιδείας, «μέγα πνευματι- κὸ κεφάλαιο» τῆς φευδοδημοκρατίας μας σῆ- μερα, ἦταν καὶ τῆς Δικτατορίας μας τότε «μέγα κεφάλαιο» ἐπίσης — καὶ κάτι παραπάνω μάλιστα: πιστὸς διάκονος τῶν «ὑπ' αὐτῆς ἀνιδρυθεισῶν πνευματικῶν ἀ- ξιῶν»! — νὰ, τὸ βεβαιώνει ἐπισήμως (κ' ἔ- χομε. Δημοκρατία!) αὐτὸς ὁ ὑπερπουργὸς τῆς παπατζηδικῆς Παιδείας μας, ὁ Λουκῆς Ἀκρίτας δά, καταθέτων «ὑπὲρ αὐτοῦ» λέει — ἔτσι ἀλληλοὑπονομεύονται μὲς στῆ «Δη- μοκρατία» τους! — τὴν 26-11-64, στῆν «Ἱε- ρά» μας «Σύνοδο», ἀπόσπασμα «Πράξεως» 97/23-6-1940, τοῦ τεταρταυγο- στίαν ο ὕ Ἀνωτάτου Ἐκπαιδευτικοῦ Συμ- βουλίου, κατὰ τὸ ὁποῖο, ἀπεριφράστως, εἰν' ἔκτος ἀμφισβήτησέως «ἰδιόκῶς τους», μὲ τὰ ὅλα του — καὶ «ὡς προκύ- πτει» μάλιστα «ἐκ τῆς ὅλης πολιτείας του» — ὁ λαμπρὸς μας κ. Παπανοῦτσος! Ἰδοὺ τὸ ἀπόσπασμα: Πᾶν ἄλλο συνάγεται ἢ ὅτι οὗ- το διδάσκει ἀντίθετα πρὸς τὰ ὑπὸ τοῦ Κρά- τος ἀνέκαθεν παραδεδεγμένα — βλέπετε, στὸ «μεταξὺ μας», ὁμολογοῦμε ἀνέτως πάν- τα, εἴτε Δικτατορία ἔχουμε εἴτε «Δημοκρα- τία», πῶς τὸ ἀνάλλαγο αὐτὸ Κράτος μας ἀ- νέκαθεν φρονεῖ τὰ ἴδια, κ' οἱ πιστοὶ διάκονοι τοῦ ἔθους «καθεστῶτος» του μποροῦν θαναμία νάναι καὶ τοῦ δῆθεν «ἀντιπάλου» του «καθεστῶτος» ἔμπιστοι — ἅμα δὲ [ ] ἡ ὅλη πολιτεία τοῦ κ. Παπανοῦτσου, ὡς ἀνω- τάτου ἐκπαιδευτικοῦ λειτουργοῦ, τελευ- ταίως ἀποτελεῖ ἀπτόν δεῖγμα νομιμοφροσύνης καὶ παραδο- χῆς τῶν ὑπὸ τοῦ Νέου Κράτους — [τῆς Δικτατορίας] — ἀνιδρυθεισῶν πνευματικῶν ἀξιῶν!.. (Ἐφημερίδες τῆς 27-11-64. Παίρω ὁμως ἀπὸ Βῆμα, ὡς «δημοκρατικῶς ἐγκυρότερον», ἀφοῦ «ἄνθρω- πὸς του» δὰ εἶναι ὁ ἀπὸ καὶ ἐπιφυλλιδόγρα- φεῖ, χρόνια τώρα, ὁ κ. Παπανοῦτσος μας!)

σης, μ' ἄφησε μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ ὄμως ἐμένα, μιὰ μέρα σπίτι του, ὁ ἐπὶ Τετάρτης Αὐγούστου «Διευθυντὴς Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν» Κωστής Μπασιτιάς μας, μὲ τὸ συντριπτικὸ ἀλήθεια ἐπιχείρημα — πάνω στό: ποιοὶ πράγματι ἦταν δικοὶ τοὺς (κι ἄς κάνουν, σήμερα, τοὺς «φιλελεύθερους» καὶ τοὺς «δημοκράτες») — γλοιωδέστατου ὑμνητικῆς στοῦ Μεταξᾶ καὶ τῆ Δικτατορίας «κλειμένου» τοῦ «ἀκέραιου» κ. Τερζάκη μας, δημοσιευμένου, ἐνυπόγραφου, φαρδιά-πλατιά καὶ ξαδιάντροπα, σὲ εἰδικὴ ἔκδοση τοῦ Βασιλικῆ Θεάτρου ἐπὶ Τετάρτης Αὐγούστου, ποὺ ὁ «Ἀγγελὸς» μας φαντάζεται πὼς δὲ βρίσκεται πιά εὐκόλα, γιὰ νὰ πιστοποιήσῃ τ' ἀληθινὰ του φρονήματα καὶ καμώματα!³

Ἄλλὰ τί ἱστορία, μὰ τὴν ἀλήθεια, τί κοινὴ τοῦ Τόπου αὐτοῦ ἱστορία — τῆς καλῆς, τῆς ἀποφασισμένης γιὰ κάθαρση κοινῆς συνειδήσεως — αὐτὰ τὰ ἔρμα, τ' ἀπὸ παντοῦ βαλλόμενα — κι ὡστόσο, μαζί, κι ἀπὸ παντοῦ βοηθούμενα, γιὰ τὴν ἀλήθεια, γιὰ τὸ τίμιο καὶ τὸ ἴσιο — τὰ τόσο ἐλάχιστα «δικά μου», περσότερο κοινὰ μας, Νέα Ἑλληνικά!.. Νά! "Ὅ,τι τέλειωνα τὴν παραπάνω παράγραφο — κ' ἐτοιμαζόμενον, χαμογελώντας, γιὰ τὸν παρακάτω συγκεντρωτικὸ πίνακα τῶν... «πνευματικῶν» συνεργατῶν τῆς Τετάρτης Αὐγούστου — ὅταν χτυπᾷ τὸ τηλέφωνο:

3 Δὲς καὶ στὴν Κριτικὴ τοῦ Μεταπολέμου, «Μὲ τὸ Φανάρι καὶ τὴ Μπουλντζᾶ» — κεφάλαιο ποὺ ἔδωσε καὶ τὴ μόνιμη κεφαλίδα στοῦ κομματί αὐτὸ *Τῶν Νέων Ἑλληνικῶν* — σ. 18, § 3: [Ἐπισημ. Ἀγγελος Τερζάκης] ἔμνησε τὸν «πατέρα-δικτάτορα» — σὲ μιὰ ἔκδοση τοῦ Ἐθνικοῦ Θεάτρου, ποὺ θαρρεῖ ἴσως πὼς καταστράφηκε μέχρι τελευταίου ἀντιτύπου στὴν Κατοχή, μὰ σφάλεται — κ' ὕστερα, μεταπολεμικά, σ' ἐπιφυλλίδα του ἐφημερίδας τοῦ «ἐλευθεροφίλου» ὑποτίθεται «Συγκροτήματος», φαρδιά-πλατιά ὑπογεγραμμένη ἐπίσης μὲ τ' ὄνομά του, περὶ γένεσ δεκατέσσερις τὸν ἀκίνδυνο πιά νεκρὸ δικτάτορα τοῦ φαιδροῦ ἐκείνου «Τρίτου Ἑλληνικοῦ» μας «Πολιτισμοῦ»! [Θάταν, ἀλήθεια, ἐνδιαφέρον, νὰ μᾶς «ἐξηγηθῆσεν» ὁ «ἀκέραιος» κ. Τερζάκης τίς μικρὲς αὐτὲς «ἀντιφάσεις» ὅσων ἐκάστοτε γράφει καὶ ὑπογράφει!.. Κάτι τέτοια περιεχόμενα τῶν ἐμπλαστροειδῶν Ἐποχῶν του ὁμολογουμένως θὰ τὰ ἐκτιμούσαμε - π ο λ ὺ θὰ τὰ ἐκτιμούσαμε!..]

— Συγγνώμην, κύριε Ρένο, γιὰ τὴν ὥρα καὶ γιὰ τὴν ἐνόχληση. [Ἦταν ἀργά περασμένα μεσάνυχτα.] Ἄλλὰ μιὰ καὶ μοιάζετε λίγο μὲ τὸ λιοντάρι τῆς Φλωρεντίας, ποὺ τοῦ ῥιχναν στοῦ στόμα τίς νύχτες τὴν ἀλήθεια γιὰ τοὺς ἀρχεῖους, θέλετε νὰ κρατήσετε μιὰ σημείωση;.. Γράψτε: Καὶ Καζαντζάκης στὴ «Νεολαία» μας!.. Τὸ «μᾶς», γιὰ μένα, δὲν εἶναι ψεύτικο — οὔτε εἰρωνικὸ σὰν τὰ δικά σας τὰ ἐντὸς εἰσαγωγικῶν. Ἦμουν τῆς συντάξεως τῆς «Νεολαίας», ἀπ' τὴν ἀρχὴ ὡς τὸ τέλος τῆς. Καὶ δεξιὸς — πάντα δεξιὸς. Τὴν ἀλήθεια ὁμῶς τὴ θέλω, πάνω ἀπ' ὄλους μας!.. Εἶμαι λίγο παλιός, βλέπετε... Λοιπὸν, ἦρθε καὶ μᾶς παρακαλοῦσε ὁ κύριος Νίκος νὰ συνεργαστῆ στὴ «Νεολαία»! "Ἐμενε τότε στὴν Αἴγινα — συζῶσε μὲ κάποιον Σαμίον... «Ἐίχε ἀνάγκη ἀπὸ λεφτὰ» εἶπε. Καὶ γύρευε νὰ γράφῃ, καὶ νὰ πληρώνεται... Τὸ πρῶτο-πρῶτο κομματί του δημοσιεύεται στοῦ τεύχους τῆς 10ης Φεβρουαρίου 1940. Δηλαδή: ποῖν κὰν ὑπάρξῃ θέμα πολέμου, "Ὅχι τοῦ Μεταξᾶ — ποὺ δημιούργησαν, ὅσο νάναί, μιὰν ἀτμοσφαῖρα «ἀνοχῆς» ἐναντί μας... Ἦμασταν ἀκόμα οἱ «δικτατορικοὶ», οἱ «μισητοὶ», ποὺ δ... «πνευματικὸς» κόσμος μᾶς «ἀπωθοῦσε» — «κρατιόταν σὲ ἀπόσταση» κ.λ. Λοιπὸν, ὁ κ. Νίκος δὲν εἶχε καμμιὰ δικαιολογία — σὰν «ἐπαναστάτης» τουλόγου του, «ἀσυμβίβαστος»! Καὶ χωρὶς καμμιὰ σπουδαία χρηματικὴ ἀνάγκη, ἐδῶ ποὺ τὰ λέμε!.. Κι ὁμῶς, ἦρθε παρακαλῶντας, καὶ ζητοῦσε νὰ δημοσιεύῃ κάτι, νὰ παίρῃ... ψιλό! "Ἄν θυμᾶμαι καλά, εἰσέπραττε ἀπὸ τὴν Τετάρτη Αὐγούστου πεντακοσάρικο τὸ κομματί!.. "Ὅταν 50 ἢ 100 δρχ ἦταν πολὺ καλὴ πληρωμὴ, στὴ δημοσιογραφικὴ ἀγορά!.. Λοιπὸν, πεντακοσάρικο τὸ κομματί, ἀπὸ τίς 10 Φεβρουαρίου τοῦ 1940, ὡς τότε ποὺ ἔκλεισε ἡ «Νεολαία», Ἀπρίλι τοῦ '41, σὰν μπήκαν οἱ Γερμανοί... Νά! Καὶ ἔγραφε: «Στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» — Μυθιστόρημα ὑπὸ ΑΒΓ! Αὐτὸ ἐδημοσιεύε-

6 Σημειωτέον, ὅτι τὸ ΑΒΓ ἦταν ἀπὸ χρόνια καθιερωμένο ψευδόγραμμα τοῦ Μάρκου Αὐγέρη — Αὐγέρης: ΑΒΓ[έρης] — στὰ Πανα-

το συνεχῶς, κ' ἐρχότανε αὐτὴ ἡ Σαμίου, ἔφερνε τὰ χειρόγραφα καὶ εἰσέπρατε τὸ χροῖμα, τὴν ἀμοιβή!.. «Στὰ χρόνια τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου» λοιπόν - καὶ πολὺ φτηνὰ γράμμα ἐνό!.. Λογουχάρη, σὰς διαβάζω: Ἡ μικροῦλα Ἄλκα...

— Τ' εἶν' αὐτὸ τὸ Ἄλκα;..

— Ὅνομα... Ὅνομα ἀρχαῖο!

— Ἀρχαῖο;

— Ναι... Ἀρχαῖο, ὑποτίθεται!

— Ὅχι μή... Ἄλκα Σέλτζερ!

— Καλά, καλά! Τί γυρεύετε τώρα; Γιὰ ψιλό ἔγραφε ὁ ἄνθρωπος!.. Λοιπόν, μὲ ἀκοῦτε;

— Πῶς! Καὶ μὲ δυὸ ἀφτιά! Σὰς μαγνητοφωνῶ κιόλας!

— Ἐ, καλά! δὲν μὲ νοιάζει!.. Λοιπόν, ἀκοῦστε: Ἡ μικροῦλα Ἄλκα, ὑπερήφανη στὴν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ της, ἐπρόβαλε τὸ ζωοφόρο κεφαλάκι της. Τὰ μαλλιά της ἦταν μαῦρα, σγουρά, δεμένα μὲ τριανταφυλλιά λεπτὴ κορδέλλα... Τὰ μάτια της μεγάλα, γεμάτα ἐξυπνάδα...

— Θάταν τῆς... Σαμίου τὰ μάτια, ὅταν ἔπεφτε ὁ μπερντές!

— Θὰ μ' ἀφήσετε νὰ σὰς διαβάσω;

— Καλά. Ἀκούω!

— Λοιπόν: ...Φώναζε ἓνα ἀγόρι στὸ ἀντικρινὸ κατώφλι, τὸν Στέφανο. Φοροῦσε αὐτὸς σήμερα τὰ καλά του φορέματα, γαλάζιο χιτῶνα...

— Γαλάζιο προπαντός! Τὸν ἀγύρτη!

— Μὴ μὲ διακόπτετε! Γαλάζιο χιτῶνα, μὲ μιὰ ἀσημένια πόρπη, ποὺ συγκρατοῦσε τὸ φόρεμα στὸ δεξιὸν ὄμο...

— Δεξιὸν βέβαια! Δεξιώτατον, ἐπιδεξιώτατο!..

— Ἐ, δὲ θέλετε ν' ἀκούσετε!

— Μοῦ φτάνει! Δὲ θέλω ἄλλο!.. Κείμενο γιὰ τὸ νόμπελ τοῦλάχιστον!.. Καὶ λιγα τοῦ δίνετε, ἓνα πεντακοσάρικο! Ὁποῖος-ὅποῖος ἦταν ὁ Καζαντζάκης μας;.. «Μεγάλος» συγγραφές!.. «Κομμουνιστής», «μετακομμουνιστής», «ἐπαναστάτης» — ὁ Μπέρξονας, ὁ Μουσσολίνι, δ...

θήναια, γνῶστέ τὸν Καζαντζάκη!.. Φανερό πῶς ὁ κύριος Νίκος τόκανε ἐπιτιοῦτου, γιὰ ν' ἀποδοθῇ ἡ συνεργασία στὸν «ἐγκάρδιο» φίλο του!.. [Ὁ καλὸς μας ὁ «Γιατρός» θὰ ξέρη νὰ μᾶς πῆ καὶ ἄλλα τοῦ κυρ-Νίκου, παστρικάτερα καὶ ἀπ' αὐτά!]

Ζορμπὰς — μέγας καταφερτζής!.. Ἀφοῦ σὰς μάγκωνε πεντακοσάρικο - αὐτὸς ἔφταιγε;.. Αὐτός... ἀσκήτευσεν τότε, στὴν Αἴγινα! Ἦταν δοσμένος... στὴν καθάριαν ἔμπνευη - κ' ἔπεφτε ταχτικά ὁ μπερντές, ὡστόσο, ἀπ' τῆς Δικτατορίας!..

Τέ τοιοι, νεοί μου, οἱ «μεγάλοι» σας, οἱ «σπουδαῖοι» σας, οἱ «παστρικοί» σας - οἱ «πνευματικοί» σας μπροστάρηδες, «Δεξιᾶς» καὶ «Ἀριστερᾶς», «Δημοκρατίας» καὶ Δικτατορίας, χτὲς καὶ σήμερα (φοβοῦμαι καὶ αὔριο)!

Ἔχουμε καὶ λέμε, λοιπόν, ἀλφαβητικῶς (καὶ συγκεντρωτικῶς), τριαντατρεῖς γιὰ τὴν ὥρα:

Γιῶργος Βαλέτας, Νικηφόρος Βρεττάκος, Χ. Γιερὸς, Φῶτος Γιοφύλλης, Ἀπ. Δασκαλάκης, Φοῖβος Δέλφης, Στρατῆς Δούκας, Γ. Ζώρας, Νίκος Καζαντζάκης, Χρῆστος Κουλούρης, Παῦλος Κριναῖος, Βruno Lavagnini, Παναγῆς Λεκατσάς, Σπ. Μαρινάτος, Σοφία Μαυροειδῆ-Παπαδάκη, Γ. Μπαμπούρης, Κ. Μπαστιάς, Ρίτα Μπούμη-Παππᾶ, Νικ. Μποχλόγυρος, Μελῆς Νικολαΐδης, Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, Εὐάγγελος Παπανοῦτσος, Πολύδωρος Παπαχριστοδοῦλου, Νίκος Παππάς, Κλέων Παράσχος, F. M. Pontani, Παντελῆς Πρεβελάκης, Ἄγγελος Σικελιανός, Πι Σινόπουλος, Ἄγγελος Τερζάκης, Ν. Τωμαδάκης, Εὐάγγελος Φωτιάδης, Πέτρος Χάρης - καὶ ἔπεται συνέχεια!

Κ' ἔχεις μετὰ τὸν ἔσχατο μεταξὺ αὐτῶν, ν' ἀπειλῇ μηνύσεις, λέει, καὶ «προσφυγές» στὸ «μπάρμπα», γιὰτὶ ἔκανε σταυρόλεξα μονάχα στὴ βρωμο-Νεολαία τῶν νεολέρων, καὶ γιὰτὶ... «ὄχι, δὲν τὸν λένε» τάχα «Πι Σινόπουλο, ἀλλὰ μὲ τελεία Πί» — [Π.] Πῶς τὸ γράφουν, τελοσπάντων; Μὲ τελεία μετὰ τὸ Πι — Σινόπουλο! (Νὰ πάρ' ὁ διάολος, δὲ γράφεται! Θὰ μᾶς σκάσῃ!.. Ὅλο πισινόπουλο βγαίνει!..) — καὶ «νὰ τὸν ἀποκαταστήσουμε» ζητᾶ — ὁ δικηγόρος του, ποὺ τὸν πῆρε στὰ σοβαρὰ — μ' ἐξώδικες» ποὺ μᾶς στέλνει, ἀλλιῶς θὰ μᾶς κἀνῃ «νταντὰ» καὶ δαῦτος, σάν τὸν Μίχη μας, μὲ τὸ «μπάρμπα»!.. Βρέ Τάκη, δὲν ψήνεις ἄλλῃ-μιὰ χύτρα χυλοπίτες, ἀπ' τὸ χωριὸ σου, νάρθουμε νὰ κάτσουμε νὰ τίς φᾶμε καὶ νὰ τὸ γλεντήσου-

με, τί σοί σταυρόλεξα ἔκανες, ἀθεόφοβε, 24 χρονῶ φοιτητής, ὅταν ὁ γέρος σου σόλεγε: *Μάθε γιέ μου γράμματα, γιὰ νὰ γένης δούλος!* κ' ἐσύ τόπαιρνες τοῖς μετρητοῖς καὶ τὸ ἐπαλήθευες, με «δικηγόρους» τώρα, καὶ με «μπαρμπάδες», καὶ νόμους στιχοπλόκε μου, καὶ τὰ ρέστα!..) Μπά! τίποτ' αὐτός! «Νταντά», λέει, θε' νὰ μᾶς κάνη!.. Ἔ, ἄς μᾶς κάνη, λοιπόν!.. Μόνο πού τῆ γνώμη πῶς θὰ μᾶς ἀλλάξῃ, με τὸ «μπάρμπα» καὶ με τὸ «νταντά», γιὰ ὅλη τὴν ἐγκεφαλικὴ «ποίηση» του - αὐτὸ δὲ βλέπουμε, καὶ γι' αὐτὸ δὲ βγάζουμε καὶ τὸ «λογαριασμό» του (ξὸν πού κι ἄλλα βλέπουμε νὰ τοῦ μέλλονται, φυρίφυρι πού πάει, καὶ μὴν κλάψῃ γιὰ καμμιὰ... *Πισινοπουλιάδα!*)

Μὰ ἐπὶ τῆ εὐκαιρία - γιὰ νὰ σοβαρευόμαστε καὶ λίγο: Γιὰ κανένα παρατσούκλι δὲ φταίει ὁ πού τὸ βγάζει, παρά ἴσα-ἴσα: ὁ πού τοῦ τὸ βγάζουν!.. Ἄλλο τί λέει ὁ «νόμος». Ὁ «νόμος» — καὶ σωστά — προστατεύει τοὺς πού τοὺς κολλᾶνε παρατσούκλια, γιὰ νὰ μὴν χαλάσουνε πολλὰ «σπουδαῖα» ἑλληνικὰ ὀνόματα καὶ τιμωρεῖ — «δικαιοῦτατα» — τοὺς πού τὰ βγάζουν, γιὰ νὰ μὴ βγάλουν κι ἄλλα καὶ κολλήσουν κι ἄλλωνῶν!.. Τί θὰ γινόταν; Δέν θάμενε Θεοκοτάς γιὰ... Θεοκοτάς, Θεοσφυλάξιμας γιὰ... Θεοσφυλάξι, καὶ μικρὸς λυπημένος ἀδερφός γι' ἀδερφὸ λυπημένο ἀπὸ τὰ Κιμιτιένια, πού νὰ μὴν κλαῖνε ὅλοι τους ἡμέρα γιὰ παρατσούκλια πού δέν τοὺς δόθηκαν, ἐνῶ στὰ χεῖλια ἤταν ὄλωνῶν — νά, ἐδῶ κρέμονταν! — καὶ τοὺς πῆγαιναν, τοὺς ταίριαζαν πολὺ καλύτερα κι ἀπ' τὰ ἴδια τους τὰ βαφτιστικά: Ἡλίας Μέλλος, νὰ ποῦμε, καὶ ἄλλα!

Μπά, σὲ καλὸ μας - τί πάθαμε;.. Πήγαμε γι' ἀποκατάστασή τους, τῶν ἔρμων — ἔστω καὶ χωρὶς «ἐξῴδικες» — στ' ἀληθινὰ τους ὀνόματα, καὶ τάχουμε ὅλα ξεχασμένα!.. Ποιὸς τὰ θυμᾶται;.. Ἐνῶ τὸ Πι Σινόπουλος, λογουχάρη! Στὴν «αἰωνιότητα» ἀξέχαστο!.. Καὶ δίκαια!.. «Μεγάλος ποιητής!» «Κορυφαῖος!» Τόνε μεταφράζουνε καὶ τόσοι ξένοι τενεκέδες μας - ἀστειεύεστε;.. Νά τον, λόγῳ σῖγμα πρίν ἀπ' τὸ λαμπρὸ Τερζάκη μας, καὶ μονάχα λόγῳ νῦ μετὰ τὸ Σικελιανό μας, ἀλλιῶς πᾶν κι ἀπ' αὐτόν, στὴ λίστα τῶν «μεγάλων» μας συνεργατῶν, τῆς

μεγάλῃς μας Τετάρτης Αὐγούστου!..) Ἄντε μπράβο, «ποιητά» μου!

Τώρα οἱ ἀγκάλες
τοῦ Πετροχάρη
εἰν' ἀνοιχτές,
καθὼς καὶ τοῦ Τερζάκη
χτές!

Ἐκεῖ θὰ δρέψῃς τὴν «ἀθανασία» πιά, πιστέ τοῦ λόγου τοῦ πατέρα σου, πούμαθες τέτοια γράμματα! Αὐτὰ «σταύρωνες» καὶ στὰ σταυρόλεξα;.. Τῆς δουλειᾶς;.. →

Ο
Ν
Τ Ω Ν Δ Ο Υ Λ Ω Ν
Μ Π Α Ρ Μ Π Α Σ
Ο
Σ

Καὶ τ' ἄλλα πῶς τὰ βόλευες;.. Μὲ τί τὰ παραγιόμιζες;.. Ἐγὼ δέν τὰ καταφέρνω στὰ «τετραγωνάκια»!.. Κάλιο στὰ... σίδερα!

Ὁ κ. Μάριος μᾶς κλέβει!

Παίρνει τὴν δουλειὰ ἔτοιμη, δηλαδή, πάνω στὸ Ἡμερολόγιο Μεταξά, καὶ τὴν σερβίρει ἀπὸ τὸ Βῆμα — 7-8-66 — τοῦ «Συγκροτήματος», χωρὶς κἂν νὰ παραπέμπῃ στὰ Νέα Ἑλληνικά! (Ἄλλὰ τολμᾷ ὁ κ. Μάριος, νὰ φελλίση Νέα Ἑλληνικά μὲς στὸ «Συγκροτήμα»; Θὰ τοῦ κόψουν τὰ πόδια - ἦ... τί ἄλλο;)

Χαμένο Σαββατοκύριακο

— Καὶ καλὰ ἢ θεωρία περὶ ἐλαίου τί γίνεται, τοῦ «φίλου» σας κ. Λαμπρῖα, κύριε Ρένο;.. μοῦ φώναξε χαϊρέκακα προχτὲς νεαρὸς συνάδελφος τοῦ Συγκροτήματος. Δέν ἐπιασε;.. Πῆγαν, δηλαδή, γραμμὴ οἱ κλωτσιές στὰ ὀπίσθια τῆς κυρίας Βλάχου ἀπ' τὸ ἀπεργοῦν προσωπικὸ τοῦ τυπογραφείου της, παρά τὴν γλίσχρον ὑπαρξιν τοιούτου «διαμέσου»;

Τί νὰ τοῦ ἀπαντήσω;

Τοῦ εἶπα μόνον, μυστηριωδῶς:

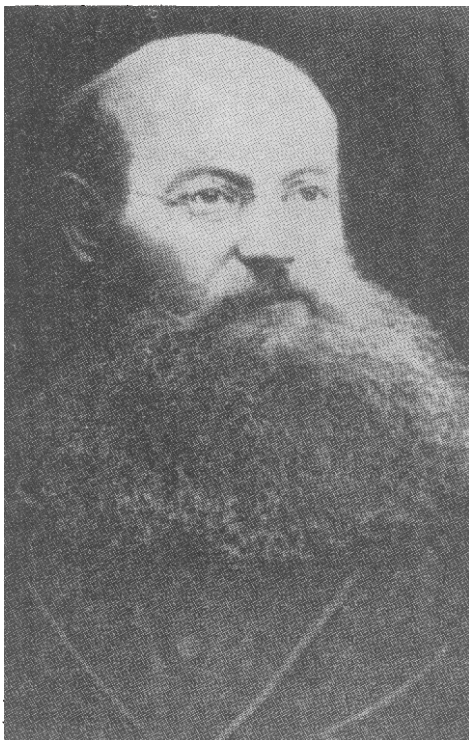
— Σσστ!.. «Χαμένο Σαββατοκύριακο» χωρὶς Μεσημβρινοῦλα μας! Λίγο τόχεις; Τ' ἦταν τοῦτο πού πάθαμε!..

ΚΡΟΠΟΤΚΙΝ

Η ΑΝΑΡΧΙΑ

FRAGMĒNTA COMPOSITA

ΠΟΙΟ ΤΟ ΙΔΑΝΙΚΟ ΤΗΣ ΑΝΑΡΧΙΑΣ;

Μιά κοινωνία ἐκούσια — παναπῆ: συνειδητῆ πάντως, ὄχι τοῦ σκοταδιοῦ καὶ τῆς προϊστορίας, τῆς ἀμορφωσιάς καὶ τῆς ἀκαλλιεργησίας — ἐλεύθερη, πανελεύθερη, χωρὶς κανένα κλάδεμα ἢ εὐνουχισμό τῆς ἐλευθερίας ἀτόμων ἢ τάσεων, δίχως σκληρυμένες μορφές καὶ τρόπους ζωῆς ἢ σχέσεις ἐπιτασσόμενες ἀπὸ νόμο κανένα — δίχως τίποτα δηλαδή νὰ βιάζω ἀπέξω τὴ συνείδηση καὶ τὴν ἐκδήλωσή (τὴν σκέψη, τὸ συναίσθημα, τὴν ἐνέργεια) ὁποιουδήποτε — τείνουσα πάντῃ, οὐσιαστικά, πρὸς τὴν ἄρμονία τῆς συμβίωσης ποὺ προκύπτει ὄχι ἀπὸ συμπίεση καὶ καθυπόταξη αὐτῶν ἢ ἐκείνων τῶν δυνάμεων σὲ ἰσχυρότερες καὶ καταδυναστεύουσες, παρ' ἀπ' τὴν πιὸ φυσικὴ καὶ ἀβίαστη αὐτεξισορρόπηση ὄλων τῶν στοιχείων καὶ τάσεων μὲς σὲ συνθήκη εὐτυχισμένης συνύπαρξης καὶ ἀγαπημένου ἀπ' ὅλους ἔργου, θεληματικοῦ καὶ καλοπροαίρετου, γιὰ τὸ πιὸ στέρεο χτίσιμο τῶν γόνιμων ὄρων τέτοιας ἐλευθερίας — καὶ μαζί ἀληθινὰ κοινωνικῆς — ζωῆς οὐσίας! Αὐτονόητο, πὼς τὸ κυνῆγι τέτοιας ἰσορροπίας δὲ σταματᾷ ποτέ (κ' εἴν' αὐτό, ἴσα-ἴσα, τὸ ἐνδιαφέρον ὑπαρξῆς

μὲς σὲ τέτοια ζωῆ): διαρκῶς θὰ φεύγη καὶ θ' ἀλλάξη — θὰ μετασχηματίζεται γιὰ νὰ δώσῃ νέες δημιουργικὲς μορφές καὶ πάλι νὰ ξαναλλάξη — ἡ ἰδανικὴ συνισταμένη τῶν ποικιλώτατων καὶ σὲ ἀκατάπαυτο πάντα γίνεσθαι ἀτομικῶν καὶ κοινωνικῶν ὁρμῶν καὶ στοιχείων. Ἐτσι, τίποτα δὲ θὰ στέκη — γιὰ νὰ γίνῃ «πιεστικό», καὶ νὰ «δεσμεύσῃ» κάτι ἄλλο γεννώμενο — μὰ καὶ τίποτα μονιμώτερο, στερεώτερο, δημιουργικώτερο ἀπ' αὐτὴ τὴν οὐσιώδη — καὶ φυσικώτατη — ἐλευθερία. Θὰ γίνῃ αὐτὸ ποτέ; Προϋποθέτει Ἐπαναστάση — τὸ Κράτος δὲ θ' ἀφήσῃ ποτέ ἀπομόνο τοῦ τὰ ὀχυρά του (καὶ αὐτὰ ποὺ κρατᾷ στὸν «Ἀστισμό», καὶ αὐτὰ ποὺ πύργωσε καινούργια στὸν «Κομμουνισμό») — μὰ καὶ καλλιέργεια τῶν προσώπων, κ' ἐξατομίκευση — μὲ τὴν καλλιέργεια καὶ τὴν ἐλευθερία, μὲ βαθιὰ ἐλευθερωτικὴ παιδεία — τῶν μαζῶν. Ἄλλιῶς, ἡ Ἄναρχια θὰ μείνῃ ὄνειρο.

Μὰ δὲ θὰ μείνῃ. Τίποτα πιὸ βέβαιο — γιὰ μᾶς τοὺς ἀναρχικοὺς — πὼς ἡ Ἄναρχία θὰ πραγματοποιηθῆ κάποτε ἀκέρια στὸν κόσμο, γιὰτὶ ὁ ἄνθρωπος — νά! ἔτσι «ἀναπόδεικτα» τὸ πιστεύουμε! — εἶναι βασικὰ καλός, καὶ ὄχι γιὰ τὸ ἀδιέξοδο, ἐν ἐσχάτῃ ἀπολήξει του, παρὰ γιὰ τὴ θέωσή του ἴσα-ἴσα, τὴν πλήρη καὶ ἰδανικ-

κὴ θέωσή του μὲς στὸν κόσμο - ὅπως ἀκριβῶς τ' ὠνειρεύτηκε, στὸν τόσο μακρὸ προϊστορικὸ του ὕπνο, γιὰ ὅλους τοὺς πανελεύθερους καὶ σὲ τέλεια πλήρωση (γι' αὐτὸ καὶ «παντοδύναμους», κ' «ιδανικὰ δίκαιους», κ' «ιδανικὰ ἀγαθοὺς») «θεοῦς» του!.. Τ' ὄνειρο αὐτὸ — τῶν θρησκευτῶν ὄλων [75a]¹, τῶν πίστεων ὄλων (καὶ ἔτσι ἐνώνεται ὁ ἀναρχικὸς μ' ὅλους τοὺς γνήσια γιὰ τὸν ἄνθρωπο ποτὲ φλεγόμενους) — ἦταν μαντεία. Θὰ γίνῃ ἀλήθεια - μὰ ὄχι ἀπ' τοὺς δρόμους τῆς πίστεως καὶ τῆς ὑποσυνειδησίας, ἀλλὰ τῆς διαύγειας καὶ τῆς ὑπερσυνειδήσεως, τῆς καλλιέργειας καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Τέτοιο ὅμως πούναί τ' ὄνειρό μας — τὸ πιὸ ἀνθρώπινο καὶ τὸ πιὸ σωστὸ στὸν κόσμο — τί μᾶς νοιάζει κι ἂν μακρύνῃ; [123β] Καὶ πῶς θὰ μπορούσε, τάχα, νὰ μὴ μακρύνῃ, ποὺ ὁ ἄνθρωπος ἔχει πολὺν ὑπάνθρωπο μέσα του ἀκόμη, καὶ ξανακυλᾶν σ' αὐτὸν ὀλοένα τόσοι καὶ τόσοι, ποὺ γιὰ τὸν ἄνθρωπο ξεκινοῦν κι οὔτε στὴν κατάλυση τοῦ Κράτους δὲ φτάνουν; Ἄστε τους νὰ λοιδοροῦν, μ' Ἐξουσία πάλι στὰ χέρια, ποὺ τῆ λὲν «Ἐπανάσταση» κ' εἶναι νέα Δουλεία, Ἐπιμηθεῖς αὐτοί, ὄχι Προμηθεῖς! Ἡ θὰ λύσουν τὸ πρόβλημα τῆς Ἐλευθερίας, ποὺ θὰ ἐλευθερώσῃ δίχως ἀνελευθερία, δίχως νέα σκλαβιά - ἢ κι αὐτοί θὰ σαρωθοῦν, ὅπως τόσοι καὶ τόσοι βιαστὲς τῆς ἐλευθερίας σαρώθηκαν στοὺς αἰῶνες! [94a, β, 98β] Φτιάξτε σεῖς, ὁ καθένας, μέσα σας, τὸν ἑαυτὸ σας πυρσὸ γιὰ κεῖνο — γιὰ τὸ Αὔριο, τοῦ ἀληθινοῦ Ἀνθρώπου — καὶ μὴ σᾶς νοιάζῃ! Θὰ βρῆ ἢ Ἐλευθερία τὸ δρόμο, ἂν τῆ σῶσετε ἔστω μέσα σας - ἔστω λίγοι στοὺς μεσαιῶνες, καὶ μονάχοι, κ' ἐρημίτες, κι ἀντάρτες Καλοῦ (ἀπ' ὅλους πολεμούμενοι κι ἀνήλεα κυνηγούμενοι)! Ἄς σᾶς μισοῦν, ἄς σᾶς καταδιώκουν· ἐσεῖς ἀλύγιστοι - καὶ βρῆτε κ' ἔλεος, στοργή, συγγνώμη γιὰ τὸν ἔρμο τὸν προάνθρωπο, ποὺ καθυστέρει καὶ σᾶς βασανίζει, τέγγεται καὶ βασανίζεται, τυραννεῖ ἀκόμα καὶ τυραννεῖται, μὴ θέλοντας ἀκόμα νὰ δῆ, νὰ ἐλευθερωθῆ!

Νὰ γιατί ὁ ἀναρχικὸς — κι ὁ πιὸ σκληρὸς μηδενιστῆς ἀκόμα — εἶναι ἄνθρωπιστής: Ὁ μόνος γνήσιος ἀνθρωπιστῆς. Γιὰ τὸν ἄνθρωπο — ὄχι τὸν ὑπάνθρωπο — στοργικός!

ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ — Γιὰ ποιάν «ἐλευθερία» μιλάτε μέσα σὲ οικονομικὴ σκλαβιά; «Ἐλεύθερος», θὰ πῆ: νὰ διαλέγω· νὰ ἐκφράζωμαι ἄνετα, ἀνεμπόδιστα· νὰ ἔχω τὴ γνώμη μου, τὸ φρόνημά μου, τὴ συνεπῆ σ' αὐτὸ πράξη μου δυνατή, σεβαστὴ ἀπ' ὅλους σὰ δικιά μου σκέψη κ' ἐνέργεια· καὶ «γνώμη», θὰ πῆ φώτιση πᾶν' ἀπ' ὅλα, γνώση τοῦ «καλύτερου», τοῦ ἐλευθερώτερου - συνείδηση, ποὺ δὲν μορφώνεται στὴν ἀμάθεια καὶ στὸ σκοτάδι!.. Πῶς δλ' αὐτά, ὅταν ἐγὼ δὲν σηκώνω τὸ κεφάλι ἀπ' τὸ μεροδοῦλι-μεροφαί;.. Τί νὰ διαλέξω, ὅταν δὲν ξεκρίνω τὸ «καλύτερο», τὸ «ἐλευθερώτερο» - δὲν πρόλαβα ποτέ, διαρκῶς δουλεύοντας, δίχως ἀνάσα, νὰ μορφώσω γνώμη, κριτήρια, συνείδηση; Μὰ κι ἂν τὸ ἐνστικτο, τάχα, μοῦ φώτισε, γιὰ μιὰ στιγμή, σὲ μιὰ περίσταση, τοῦτο ἢ ἐκεῖνο — ἀλλὰ καὶ γιὰ πόσα, γιὰ ποιά φτάνει τὸ ἐνστικτο, μονάχο; — πάλι πῶς, μὲ ποιά μέσα, νὰ δώσω ἔκφραση στὸ φρόνημά μου, ὅταν τὰ μέσα εἶν' ὅλα στὰ χέρια ὅσων ἔχουν τὸ ἀντίθετο φρόνημα, καὶ μόνο τὸ δικό μου δὲν θέλουν ν' ἀκουστῆ, νὰ διαδοθῆ, νὰ τὸ μάθουν καὶ νὰ τὸ ζυγιάσουν ἄλλοι;.. Αὐτὸ ποὺ γράφεται γιὰ «Ἱστορία», δὲν εἶναι παρὰ ἱστορία τῶν καταδυναστεύσεων, ὄχι τῶν ἀπελευθερώσεων. Μᾶς διηγῆθηκαν, καταλεπτῶς, γιὰ τὴ χρυσῆ Ἀθῆνα καὶ τοὺς πολέμους τῆς καὶ τὸν πολιτικὸ τῆς βίῃ· τὸ ἴδιο καὶ γιὰ τὴ Σπάρτη, καὶ γιὰ τὴ Θήβα, καὶ γιὰ τὴ Μακεδονία. Μὰ ποιοί ἦταν ἡ βίαση; Πῶς ζοῦσαν αὐτοί; Ἡ ζωὴ πῶς κυλοῦσε στὸ μέτωπο μὲ τὴ φύση, αἰῶνες ἴδιο, ἀνάλλαγο, μὲ τὸν ξωμάχο σταθερὰ ἠττώμενο — ἀρρώστειες, ἀνημπόρια, γοργὸς θάνατος, σκοτάδι — σ' αὐτὸ τὸ στίβο; Καὶ τί, λοιπόν, μπορούσε ἀλήθεια νὰ διαλέγῃ — τί, ἀπὸ τί ἄλ-

1 Ὅλες οἱ παραπομπές: ὅπως στὸ πρῶτο μέρος τῆς μελέτης, *TNE* 5, 376-8. (Βλ. ὑπ. 1 τῆς 376.)

λο, τάχα; με ποιά φώτιση; ποιά κρίση; ποιά γνώμη; — αὐτός, αὐτοί, τὰ ἑκατομύρια πού 'ταν ἡ βάση;.. Δέ μάς τόπε κανείς αὐτό. Κι ὅμως αὐτό ἦταν ἡ μόνη ἀληθινή Ἱστορία!..

Κ' ἡ «εἰδηση» πού μάς σερβίρουν, τὸ «νέο» τῆς κάθε ἡμέρας, δέν εἶν' ἐκεῖνο πού φέρνει ποτέ στήν ἀληθινή Ἱστορία - παρά στήν ψεύτικη!.. Ποιά «γνώμη», λοιπόν, νά μορφώση, «δικιά του», ὁ καθένας πού δουλεύει; Μόνο μιά γνώμη κρατεῖ καὶ σερβίρεται, σὲ λογῆς-λογῆς ψευτοπαραλλαγές: ἡ γνώμη ἐκείνων πού δέ δουλεύουν, δέν παράγουν οἱ ἴδιοι, δέν εἶν' ἀγκιστρωμένοι — μὲ τὸ κεφάλι νά μὴ σήκωνεται — στὸ μέτωπο τοῦ μόχθου, γιὰ τὰ πιό πρῶτα τῆς ζωῆς, τὰ πιό στοιχειώδη.

Ἐλευθερία λοιπόν, ὄχι, δέν ὑπάρχει, ὅσο ὑπάρχει οἰκονομικὴ σκλαβιά! "Ὅσο ἐκεῖνος πού δουλεύει ἔχει τὸ κεφάλι διαρκῶς σκυμμένο — μόνο νά δουλεύη καὶ νά κοιμᾶται (γιὰ νά ξαναξυπνήσῃ καὶ νά ξαναδουλέψῃ) — κι ὅσο ἐκεῖνος πού ἔχει τὸν καιρὸ νά σκέφτεται καὶ νά ἐποπτεῖται, καὶ συμφέρον δέν ἔχει καὶ ἀνάγκη δέν τὸν υποχρεώνει νά γνωρίσῃ, νά γευθῇ, νά συμπονήσῃ στὸ ἴδιο μέτωπο τοῦ μόχθου γιὰ τὰ προῦποθετικὰ τῆς ζωῆς — καὶ τῆς συνειδήσεως, καὶ τῆς ἐλευθερίας — πού τὰ βρίσκει ἔτοιμα (ἢ τὰ κλέβει, ἢ τ' ἀρπάζει) ἀπὸ ἄλλους.

Σ' αὐτό, λοιπόν, δέ διαφέρουν κομμουνιστῆς ἀπὸ ἀναρχικό - καὶ γενικά: κανένας τίμιος κριτῆς τῶν πραγμάτων, κανένας γνήσιος ἐπαναστάτης δέ διαφέρει ἀπὸ ἄλλον. Γνήσιος ἂν εἶναι κανείς, ἄντρας ἂν εἶναι στὸ ἀντίκρουσμα τοῦ κόσμου καὶ τῶν πιό βασικῶν σχέσεων πού τὸν δομοῦν, αὐτό θά δῆ, αὐτό θά πῆ, αὐτό θά φωνάξῃ! Αὐτό κι ὁ ἡγέτης ὁ θρησκευτικός, ὁ ἰδρυτῆς θρησκείας — αὐτό κι ὁ Χριστός!.. — αὐτό κι ὁ κριτῆς, αὐτό κι ὁ σοφός, αὐτό κι ὁ κάθε ἀναλυτῆς, κι ὁ κάθε ἀντρεῖος, κι ὁ κάθε ἐπαναστάτης, εἴτ' ἀπ' τοῦ Λαοῦ τὴν καρδιά βγαλμένος, σὲ μιὰν ὥρα κρίσιμη, εἴτε κι ἀπ' τὴν τάξῃ τὴν ἀπάνω — δίκαια, ὠστόσο, κ' ἐλεύθερα — ξετιναγμένος ἄξαφνα, καὶ σὰν καταβολάδα τοῦ ξαναρριζώμοῦ στὴ βάση πάλι ξαναφυτεμένος, αὐτὴν μὲ τὸ φῶς του νά φωτίσῃ, αὐτὴν μὲ τὴν καρδιά του, πού ξάνοιξε ἄλλο κόσμο, καὶ τὸ νοῦ του πού ἀρματώθηκε, ν' ἀνεβάσῃ, ν' ἀνεβάσῃ ὡς νὰ δῆ!..

Ποῦ ἀρχίζουν οἱ διαφορές;

"Α! Ἐκεῖ ἀρχίζει ἡ λύπη, ὁ σπαραγμός, ὁ ἀλληλοσπαραγμός τῶν δυνάμεων τῆς ἀπελευθερώσεως — ἐκεῖ κ' ἡ χαρά, τὸ κέρδος, ἡ ἐπιβίωση κ' ἡ κραταίωση τῆς καταδυναστεύσεως — ὅπου οἱ διαφορές!.. Κ' ἐκεῖ ἡ ἀλλοίωση, τὸ ψέμμα, ἡ κάστα, ὁ φανατισμός! Ἐκεῖ τὸ χάσιμο, ἐντέλει, τ' ὀριστικό, κάθε μάχης ὡς τώρα τῶν ἐλευθέρων!

Ὁ κομμουνιστῆς, κοιτῶντας ὀλοένα τὸ οἰκονομικὸ στοιχεῖο — κι αὐτὸ ἀναλύοντας, αὐτὸ ἀνατέμνοντας, αὐτὸ διαρκῶς μεθοδολογῶντας· καί, μαζί, μὲ ἰσχυρὴ τὴν αἰσθησιμότητα τῆς ἀποτελεσματικότητος τοῦ οἰκονομικοῦ κινήτρον — «Ρίξτε τους, γιὰ νά φᾶτε! Νὰ γίνετε κὰ τὸ χὸι σεῖς τοῦ οἰκονομικοῦ καὶ πολιτιστικοῦ συσσωρεύματος!» — παθαίνει ἕνα μόνιμο στραβισμό πρὸς τὴν οἰκονομικὴ προϋπόθεση: βλέπει αὐτὴν, διαρκῶς αὐτὴν, μόνο αὐτὴν· αὐτὴν «σπουδαία», αὐτὴν «μεγάλῃ», αὐτὴν πελώρια, αὐτὴν «τὸ πᾶν»! Κι ἄρα αὐτὴν: τὸ ἀντικείμενο τῆς Ἐπαναστάσεως. Ἐσχᾶ πὼς ἡ προϋπόθεση εἶναι πανίσχυρη — κι ὄχι, πάντως, παντοδύναμη — μόνο ἀρνητικά: «ὄταν αὐτὴ δέν ὑπάρχει, δύσκολα περπατᾷ ἡ ἐλευθερία» καὶ ὄχι θετικά: «ὄταν αὐτὴ ὑπάρχει, νά κ' ἡ ἐλευθερία, κ' ἡ οὐσία, κ' ἡ πληρότητα ζωῆς τοῦ καθενός, καὶ ἔλων»! Μακάρι νάταν ἔτσι - μὰ δέν εἶναι. Ἡ φύση, ἄλλωστε, ἔλων τῶν προϋποθέσεων, αὐτό εἶναι: ἀρνητικὴ! Sine qua non — τὰ βλέπετε τ' ἀρνητικά, sine και non; — ὄχι θετικὴ: «τούτου δεδομένου, ἅπαν ἔπεται». Διόλου «ἀναγκαίως» — δυστυχῶς — καὶ διόλου «τὸ πᾶν». Γιὰ κανένα ποτέ «δεδομένο», σὲ καμμιὰν «ὑπόθεση».

Ἐκεῖ διαφωνεῖ ὁ ἀναρχικός - κ' ἴσα-ἴσα: γιὰτι δέν εἶν' ἀστόχαστος. Δέ βλέπει τὴν προϋπόθεση γι' ἀντικείμενο τῆς Ἐπαναστάσεως. Βλέπει ἀντίθετα — καὶ δέν ξε-

χνᾶ ποτέ γιὰ τί ξεκίνησε!.. — τὸ Κράτος σὺν ἄσφαλο σημάδι κατὰ δύνασ-
σ τεύσεως: "Ὅτι δὲν κάναμε τίποτε, ἂν ὑπάρχη αὐτό, σώζεται αὐτό, ξαναγεννιέ-
ται, ξανακαθιδρύεται αὐτό!

Λένε — ἡ «ἐπαναστατικὴ» ἀπολογητικὴ τοῦ μὴ καταργημένου (ἢ καὶ δυναστι-
κώτερα ξανακαθιδρυμένου) Κράτους — πῶς αὐτὸ ἀσφαλίζει τὸν «κυρίαρχο» Λαὸ ἀπ'
τις σπεῖρες, τις συμμορίες, τις ἀντελεύθερες δυνάμεις, ποὺ μετὰ τὴν Ἐπανάσταση
ἐνεδρεῦουν τὴν Ἐλευθερίαν. Μὰ — καὶ ψέμμα νὰ μὴν ἦταν (συμμορίες δὲν γεννιοῦνται,
ὅταν ἡ Ἐπανάσταση εἶναι οὐ σίανέα, καὶ ὄχι ἀπλῆ ἀνατροπὴ) καὶ ἀντικατάσταση
«κυρίων») — πάλι ἡ κρίση ἢ ἀντρίκεια λέει: Δέ μὲ νοιάζει ποιὸς κυβερνάει. Δὲν
ξεκίνησα γιὰτὶ κυβερνοῦσαν οἱ «κακοί», καὶ νὰ φέρω ἀπάνω τοὺς «καλοὺς» — καὶ νὰ
κάνω αὐτοὺς λοιπὸν κακοὺς, ἀφοῦ δεσπότες πάλι! Ξεκίνησα γιὰτὶ θέλησα νὰ μὴ
μὲ κυβερνήῃ κανεὶς· γιὰτὶ διέγνωσα πῶς τὸ «πάνω» καὶ τὸ «κάτω» — γενι-
κά: τέτοιον ζεύγματος ἢ ὑπαρξῆ — εἶναι τὸ Κακό, τὸ πρῶτ' ἀπ' ὅλα καταργητέο!
Γιὰτὶ, ἀπλούστερα: δέ θέλω «πάνω» κανέναν καὶ τίποτα, «κάτω» κα-
νέναν καὶ τίποτα! Θέλω ριζικὴν κατάργησιν αὐτῆς τῆς ὑπανθρωπικῆς καὶ
ἀπανθρωπιστικῆς συνθήκης καταδυναστεύσεως ἀνθρώπου ἀπὸ ἀνθρώπου!

Κι ἀλήθεια, ὁ Λαὸς τὸ πιάνει πεντακάθαρα αὐτὸ — καὶ ἂς μὴν εἶναι «σοφός», ἂς
μὴν εἶναι «μορφωμένος». Ὁ Λαὸς δὲν «λογικεύεται», δὲν καταπιάνεται μ' ἐννοιες· σκέ-
φτεται συγκεκριμένα — μὰ γι' αὐτὸ καὶ νιώθει, ἄμεσα, πῶς ὅταν ἡ Ἐπανάσταση
γίνῃ Κ α τ ᾶ σ τ α σ η, χάσῃ τὸ δυναμικὸ καὶ τὴν ἐμπνευσμένη οὐσία τῆς, ποὺ τὴν κρά-
ταγε ἔλευθερία καὶ δημοκρατία, καὶ γίνῃ Κράτος, τί εἶναι δηλαδὴ; Κράτος δὲν εἶ-
ναι πάλι; Χειροπιαστά, χωρὶς ἀναντρες ὑπεφυγές: εἶναι Κράτος — δηλαδὴ ὑπάλληλοι
πολλοί, βγαλμένοι βέβαια ἀπ' τὴ μᾶζα τῆς ἐργατιᾶς, μὰ ὄχι ἐργάτες πιά, ὄχι
ἀντίκρυ στὸ ἔργο τώρα καθεμέρα καὶ αὐτοί, παρὰ ἐξουσιαστές, νέοι ἐξουσιαστές,
στ' ὄνομα τῆς «Ἐπανάστασης», ναί, τοῦ «Λαοῦ», ναί, τῆς ἴδιας τῆς «Ἐργατιᾶς», ναί,
μὰ ὄχι στὸ μέτωπο τοῦ μόχθου πιά, παρὰ ἐτούτοι τώρα μέτωπο Ἐξουσίας
ἀντίκρυ στὸ μέτωπο τοῦ μόχθου — καὶ τὸ ἴδιο κάνει λοιπὸν! Τί ἄλλαξε; [94α, β]

Γι' αὐτὸ ὁ Λαὸς εἶναι τῆς Ἀναρχίας πάντα — καὶ γι' αὐτὸ οἱ κομμουνιστῆς
τρέμουν πάντα τὶς ιδέες τῆς Ἀναρχίας: γιὰτὶ ὁ Λαὸς, καὶ ὁ κάθε ἐλεύθερος, καὶ ὁ κά-
θε ἀδέσμευτος κριτής, καὶ ὁ κάθε ἄντρας, δὲν ξέρουσι πῶς, δὲν ξέρουσι τί, μὲ τί, μὲ
ποιὸ τρόπο, ἀπὸ ποιὸ δρόμο — ἀλλὰ θέλουσι ἐλευθερία, ἐλευθερία δίχως νέαν
σκλαβιά, δίχως νέο Κράτος ἐλευθερία, δίχως νέο δεσπότη-ἀφέντη-ἐργοδότη, ποὺ
μὲ τὸ νὰ τότε λένε τάχα «Κράτος», καὶ «δικό τους» τάχα «Κράτος», πάλι διόλου
δὲν ἀλλάζει, Κράτος εἶναι, δεσπότης εἶναι, δυνάστης, καὶ: Τίποτα λοιπὸν δὲν
κάναμε! θὰ ποῦν (καὶ θάχουν δίκιο, μόνον δίκιο), ἂν δοῦν τέτοιο ξανά Τέρας νάχουν
γεννήσῃ καὶ νὰ στέκῃ πάλι ἀποπάνω τους!

Τὸ Κακὸ εἶν' ἡ Ἐξουσία, λέει ὁ ἀναρχικός. Κι ἂν δὲν εἶναι «τὸ μόνον», σ' αὐ-
τὸ ἀπολήγουσι ὅλα ὡστόσο — καὶ ἄρα: Τὸ Κακὸ εἶν' ἡ Ἐξουσία, καλῶς
εἰπώθηκε, σωστά ξεκινήσαμε, μὴν τὸ κινήτε, μὴν τὸ ξεχνᾶτε!..

[Ἔχει συνέχεια.]

ΤΑ ΕΝΤΥΠΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

(Ὡς τὴν Δεκάτη Τρίτη Σεπτεμβρίου)

- Ἀγροδασική-Κυνηγετική, 2-8-66.- Ἀνδρικόπουλος, Γ.: Ἀλλοτινοὶ σκοποῖ. Ποιήματα. Ἐκδ. «Φωνῆς τοῦ Αἰγίου». Αἴγιον, '61.- Βαλέτας, Γ.: Ἐπίτομη Ἱστορία τῆς Νεοελληνικῆς Λογοτεχνίας. Ἐκδ. Π. Ράνου. Ἀθ. '66.- Bulletin européen, 7/66. Γονῆς, Ἐλ.: Ὁ Τίτο καὶ ἡμεῖς. Ἀθ. '66.- Δενδρινού, Μ.: Γιὰ μιὰ γαλήνη μὲ πολὺ ἀγῶνα. Ποιήματα. Ἀθ. '66.- Δημουλάς, Ἀθως: Ἀλλοτε καὶ ἄλλοῦ. Ποιήματα. '66. Δωδεκάτη Ὥρα, 15.- Ἑβδομαδιαία ἔκδοσις ΒΙΣ, Βρετανικῆς Ὑπηρεσίας Πληροφοριῶν (Κύπρου), 17-6-66. - Ἑλληνικά Θέματα, 8/66. Ἑλληνικός Βορρᾶς, 3-8-66. Ἐνδοχώρα, 34-5.- Ἐποχές, 9/66.- Ἐργατική Δημοκρατία, 7-8/66.- Ε.Ρ.Ε.: Ἡ ἀποκάλυψις τῆς συγκοφαντίας. (Περὶ Κ. Καραμανλῆ.) Ἀθ. '66.- Ἡ «Πειραική-Πατραϊκή», 7/66. - Ἡ Τυπογραφία, 5 καὶ 20-8-66.- Le Figaro littéraire, 18-8-66.- Ἀνκάρβουση - Πεύκη - Μεταμόρφωση, 6-9-66.- Montis, C.: Moments. Translation from the work of a Cypriot poet by Amaranth Sitas and Charles Dodd. Nicosia '65.- Παρουσίες, 1, Καλοκαίρι '66.- Pauvert, J.- J.: Catalogue pour 1966 (τῶν ἐκδόσεών του). Paris '66.- Πνευματικὴ Κύπρος, 7-8/66.- Πράτσικας, Μ.: Ἡ ἀγὼν γραμμῆ. Διηγήματα. Πάτρα '66.- Reader's Digest, 6 καὶ 7/66. Revel, Jean-Francois: Pourquoi des philosophes. Ed. J.J. Pauvert. Οὐτρέχτη '64. Revue de la Politique Internationale, Βελγιάδι, 20/6, 5-20/7/66. Σερραϊκὰ Γράμματα, 61-2. Σπάνιας, Ν.: Γλυκὸς τρόμος. (Ποιήματα). Θεσσαλονίκη, '64.- — The language and literature of the Greeks. Ἐκδ. Case Institute of Language. Νέα Ὑόρκη, '65.- Τὰ Νέα Βιβλία, 5-8/66. - Τουριστικὴ Γιουγκοσλαβία, 7-8/66.- Φωνὴ τοῦ Αἰγίου, 17-7 '66.- Χάκκας, Μ.: Τυφεκιόφορος τοῦ ἐχθροῦ. Διηγήματα. Ἀθ. '66.- Χριστοφίδης, Ἀνδρέας: Θέματα καὶ ἀπόψεις. Ἐκδ. «Φαίδρου». Λευκωσία, '66.- Χρυσάνθης, Κύπρος: Δώδεκα σελίδες ἔμμετρα δοκίμια. (Ποιήματα.) Ἐκδ. τοῦ περιοδικοῦ: «Πνευματικὴ Κύπρος». Λευκωσία, 1966.

ΠΟΣΕΙΔΩΝ

ΠΡΟΤΥΠΟΣ ΣΧΟΛΗ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

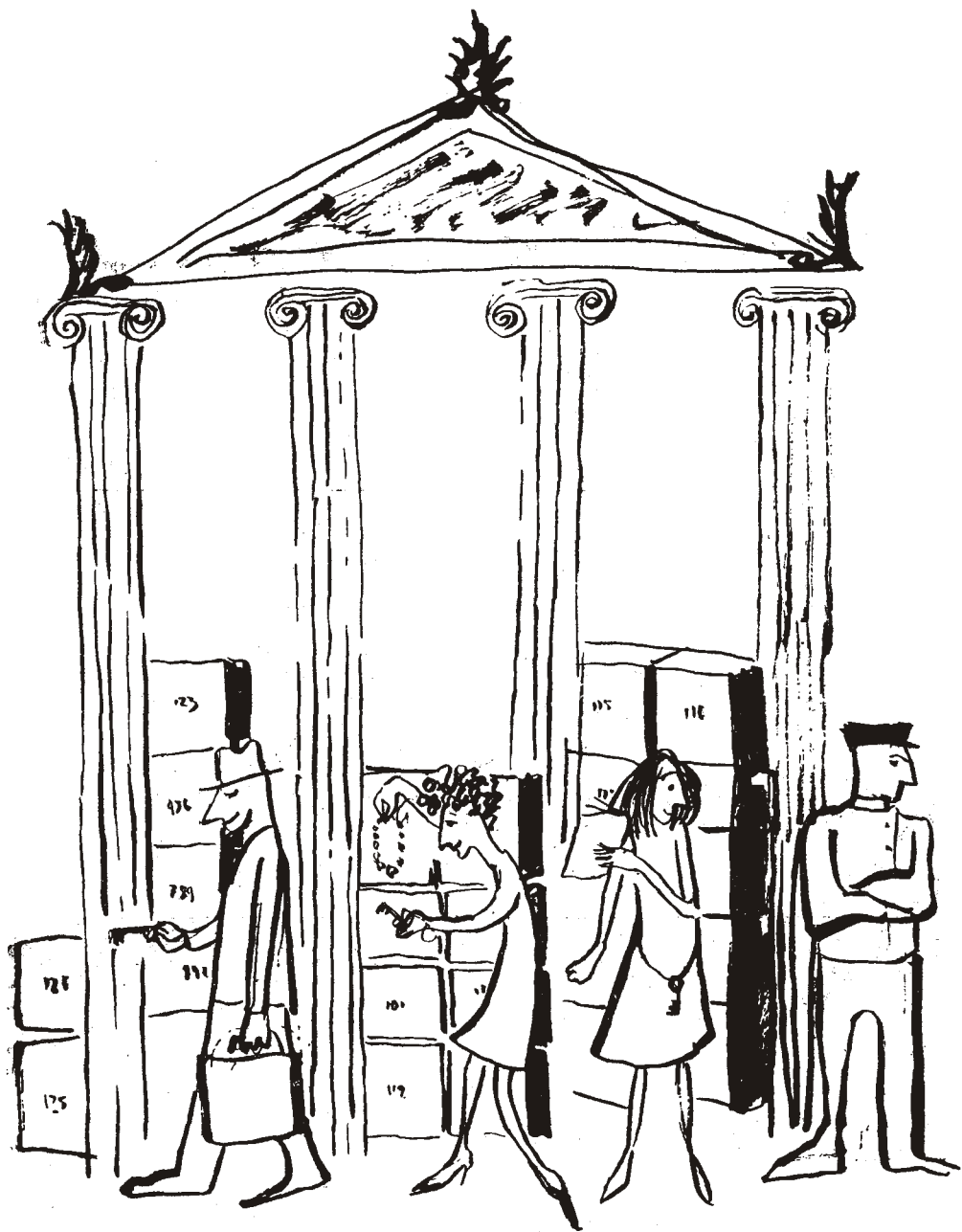
ΝΑΥΤΙΚΟΝ ΛΥΚΕΙΟΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΤΡΟΦΕΙΟΝ

Λεωφόρος Βασιλέως Κωνσταντίνου 77-79, Τερψιθέα—Πειραιεύς
Κεντρικὰ γραφεῖα: Κοραῖ 3, Ἀθῆναι: 235-305, 223-742, 410-614

ΗΡΧΙΣΑΝ ΗΛΗ ΑΙ ΕΓΓΡΑΦΑΙ, ΜΑΘΗΤΩΝ ΚΑΙ ΜΑΘΗΤΡΙΩΝ

Ὁ ΠΟΣΕΙΔΩΝ ὡς ἐξασφαλίζει εὐρὺ καὶ πλούσιο μέλλον στὴ θάλασσα, ἐργασία στὸ σκάφος τῆς ἀρεσκείας σας μὲν ἀποφοιτήσετε, ἐργασία κατὰ τὰς σχολικὰς σας διακοπὰς, τριετὴ ἀναβολὴν τῶν στρατιωτικῶν σας ὑποχρεώσεων, ἀρτίαν ἐκπαίδευσιν καὶ ψυχαγωγίαν εἰς τὰ σπὸρ θαλάσσης (ἢ Σχολὴ ἔχει ἰδιότητα σκάφη), καὶ τὴν ἐπιτυχίαν εἰς τὸ ἀκαδημαϊκὸν ἀπολυτήριον.

Στό προσωπικό σας χρηματοκιβώτιο, με κάθε άνεση κ' ευκολία, μπορείτε να φυλάξετε ό,τι θέλετε και να τὸ πάρετε ὅποια ὥρα θέλετε, με τὴν ἐγγύηση ἀπολύτου ἀσφαλείας πὺν σᾶς παρέχει τὸ ὑποκατάστημά μας Κολωνακίου (Ἡροδότου καὶ Πατριάρχου Ἰωακείμ), ὅπου ἄλλωστε μπορεῖτε νὰ ἀνοίξετε, ἀμέσως, καὶ λογαριασμὸν ταμειυτηρίου.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΕΜΠΟΡΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΙ ΤΑΧΟΓΡΑΦΟΙ KIENZLE

ΓΕΝΙΚΟΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ: «Α. Ε. ΑΕΩΝ» — ΟΜΗΡΟΥ 8, 632-711 | 5

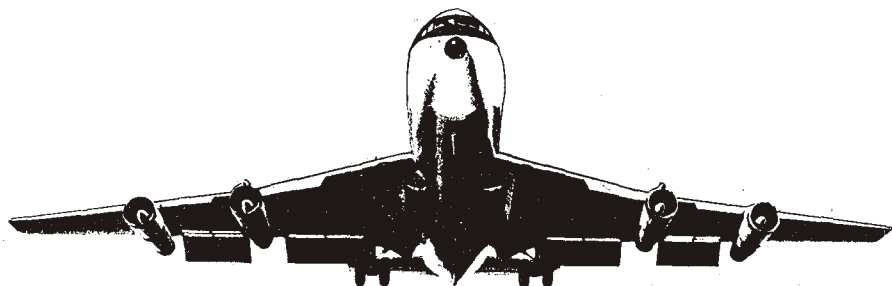
ΣΥΝΕΡΓΕΙΑ ΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΕΩΝ: ΛΕΩΦΟΡΟΣ ΑΘΗΝΩΝ 90, 534-696, 538-129

Η
ΟΛΥΜΠΙΑΚΗ
Α Ε Ρ Ο Π Ο Ρ Ι Α

ΑΓΓΕΛΛΕΙ ΜΕ ΕΘΝΙΚΗΝ ΥΠΕΡΗΦΑΝΕΙΑΝ ΕΝΑΡΞΙΝ
ΥΠΕΡΑΤΛΑΝΤΙΚΩΝ ΠΤΗΣΕΩΝ
ΠΡΟΣ

ΑΜΕΡΙΚΗΝ
ΑΠΟ 1^{ης} ΙΟΥΝΙΟΥ 1966

ΜΕ ΤΑ ΤΕΛΕΙΟΤΕΡΑ ΑΕΡΟΣΚΑΦΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

BOEING 707-320
Super fan jet

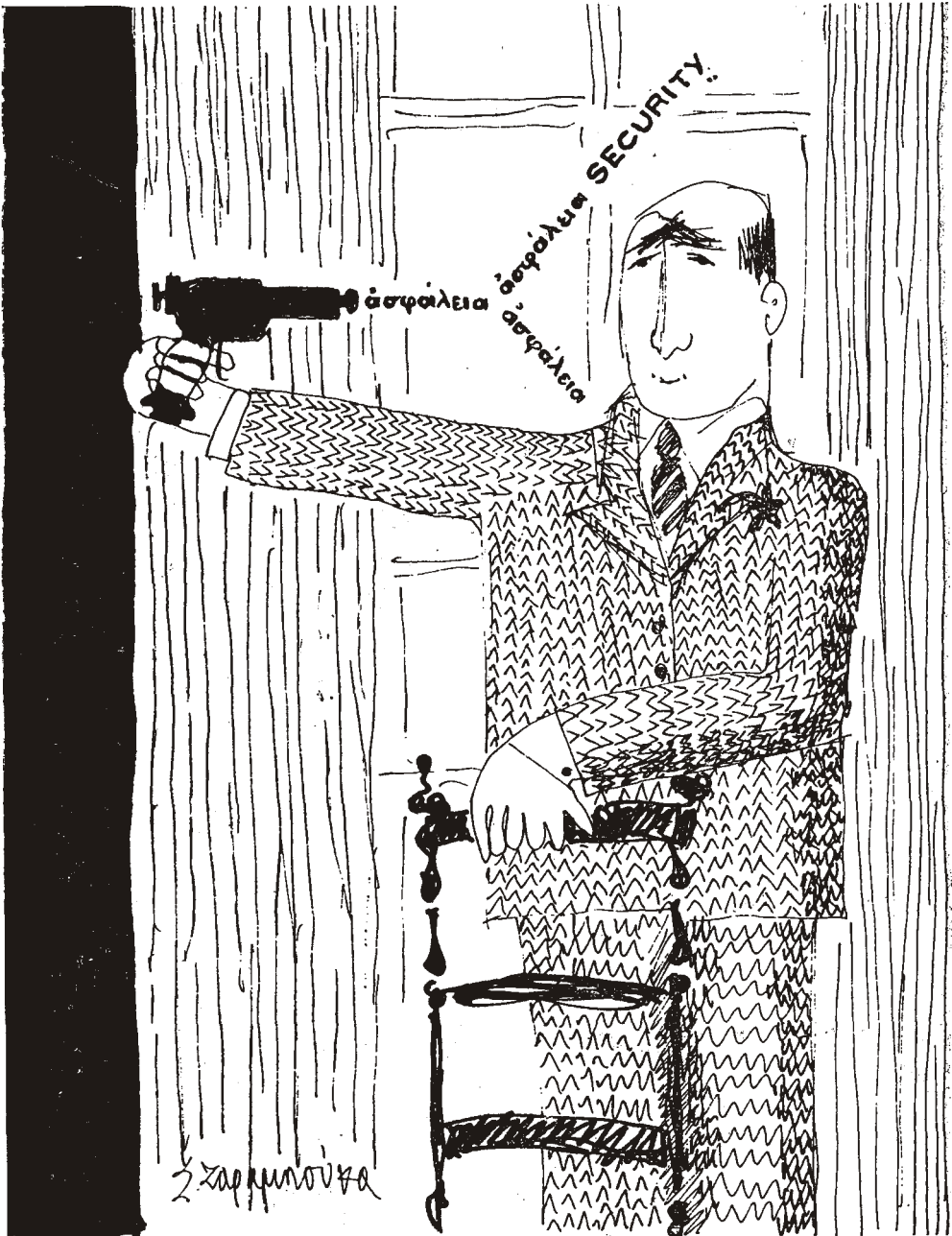
ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΑΙ ΠΤΗΣΕΙΣ
ΑΘΗΝΑΙ - ΝΕΑ ΥΟΡΚΗ

ΑΝΕΥ ΣΤΑΘΜΟΥ ΚΑΙ ΜΕΣΩ ΡΩΜΗΣ - ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Μ' ένα συμβόλαιο ΠΡΟΣΩΠΙΚΩΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΩΝ

<< SECURITY >>

άποκτάτε σιγουριά, προστασία και ασφάλεια

N. A. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ — ΧΡΗΣΤΟΣ ΑΔΑΜΑΝΤΙΑΔΗΣ Α. Ε.

Άσφαλιστικά και έμπορικά έπιχειρήσεις. Δραγατσάνιου 8. Άθήναι, 122. 237-651.

ΗΛΙΑΣ
ΚΑΡΑ-
ΚΑΣΗΣ

ΦΩΤΙΣΤΙΚΑ
ΔΙΑΚΟΣΜΗΣΕΙΣ
ΒΟΚ ΔΡΕΣΤΙΝΟ
625 110.616456

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ
ΔΟΜΙΚΩΝ ΥΛΙΚΩΝ Α.Ε.

Όμηρου 8, Αθήναι. Τηλ. 231-244,
231-246. Έργοστάσιον Χαλκίδος:
Τηλ. 21.67, 34.54. - Αποθήκη εις
Δασυρόπυργον Έλευσίνος 073-269.
Αποθήκη Αθηνών: Μιχαήλ Βόδα
26, 821-710. Πρατήρια, Έκθεσεις:
Αθηνών: Μάρνη 12β. Τηλ. 812-275.
Πειραιώς: 6, Λεωφόρος Βασιλέως
Κωνσταντίνου Τηλέφ.: 425 - 427.

ΑΠΟ
ΚΥΜΑΤΟΕΙΔΕΙΣ ΠΛΑΚΕΣ
ΑΜΙΑΝΤΟΤΣΙΜΕΝΤΟΥ

ΕΛΛΕΝΙΤ

Εξοντώσατε
όλα τὰ έντομα, με
Μομπιλτόξ

ΤΟ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΦΗΜΗΣ ΕΝΤΟΜΟΚΤΟΝΟΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΝ 5% DDT & ΠΥ-
ΡΕΘΡΟΝ ● ΤΕΛΕΙΩΣ ΑΒΛΑΒΕΣ
ΔΙΑ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟΝ & ΤΑ ΚΑΤΟΙ-
ΚΙΔΙΑ ΖΩΑ ● ΑΜΕΣΟΝ & ΔΡΑΣΤΙ-
ΚΟΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ● ΕΥΟΣΜΟΝ

Πωλείται εις τὰ πρατήρια τής
ΜΟΜΠΙΑ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ ΑΕ

ΕΜΠΟΡΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΠΡΟΕΔΡΟΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ **ΣΤΡΑΤΗΣ Γ. ΑΝΔΡΕΑΔΗΣ**

ΔΙΑΚΟΠΕΣ!

Περάστε τις ελεύθερες ώρες σας ευχάριστα και ξεκούραστα, πλέκοντας με κοττόν D-M-C Νο 4, υγιεινά, ελαφρά, δροσερά φορέματα!

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΧΑΡΤΟΠΟΙΪΑΣ

ΕΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1924

Γενική διεύθυνσις: Πανεπιστημίου 10 (Τ.Τ. 134)

625-401/3, 626-341

Έργοστάσια εν Αιγίω: 4-02, 4-03

Άποθήκαι Άθηνων: Βουλής 6. Τηλ.: 233-170

ΟΛΑ ΤΑ ΕΙΔΗ ΧΑΡΤΟΥ ΚΑΙ ΧΑΡΤΟΝΙΩΝ

Χάρτης γραφής και τυπογραφικός, περιτυλίξεως, αδιάβροχος, περιγκαμέν λευκός και χρωματιστός, «πετσετόχαρτον», χάρτης «ύγειας» - «μπριστόλ», «νόρμες», χαρτόνια καπνοβιομηχανίας κ.λ.

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΙ ΣΕ ΟΛΕΣ ΤΙΣ ΠΟΛΕΙΣ

ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: Δ. Πολυζόπουλος & ΣΙΑ Ρογκότη 4,

75-509, 79-831

ΤΗΛΕΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ΠΑΠΥΡΙΣΚΟ